

T.C.
AHI EVRAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

**II. MEŞRUTİYET'TEN 1922 YILINA KADAR TÜRK
ROMANINDA PARİS**

Sema GÖZÜ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

KIRŞEHİR-2018

©2018-Sema GÖZÜ

T.C.
AHI EVRAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

II. MEŞRUTİYET'TEN 1922 YILINA KADAR TÜRK
ROMANINDA PARİS

PARIS IN TURKISH NOVEL FROM II.
CONSTITUTIONALISM TO 1922

Hazırlayan

Sema GÖZÜ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman

Dr. Öğr.Üyesi Maksut YİĞİTBAŞ

KIRŞEHİR-2018

KABUL VE ONAY

Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı yüksek lisans öğrencisi Sema GÖZÜ tarafından hazırlanan “*II. Meşrutiyet’ten 1922 Yılına Kadar Türk Romanında Paris*” adlı tez çalışması.. **11.05.2018** tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından oybirliği/oyçokluğu ile **YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak kabul edilmiştir.

Danışman (İmza)

Dr. Öğr. Üyesi Maksut YİĞİTBAŞ

Üye..... (İmza)

Dr. Öğr. Üyesi Kadir Can DİLBER

Üye..... (İmza)

Dr. Öğr. Üyesi Nilüfer İLHAN

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

11.05/2018

(İmza)

Doç. Dr. Hüseyin Şimşek

Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin kâğıt ve elektronik kopyalarının Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

- Tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.
- Tezim sadece Ahi Evran Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- Tezimin yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

11/05/2018

Sema GÖZÜ

İmza

ÖZET

II. MEŞRUTİYET'TEN 1922 YILINA KADAR TÜRK ROMANINDA PARİS

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan: Sema GÖZÜ

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Maksut YİĞİTBAŞ

2018 – XII + 155

Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü

Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı

Jüri

Dr. Öğr. Üyesi Kadir Can DİLBER

Dr. Öğr. Üyesi Nilüfer İLHAN

Dr. Öğr. Üyesi Maksut YİĞİTBAŞ

Osmanlı İmparatorluğu 19. asırla beraber Batı medeniyetine sonuna kadar kapılarını açar. Daha sonraki dönemlerde de Batı medeniyetiyle temas devam eder. Batı medeniyetinin âdeta bir rol modeli olan Paris ise Türk aydını ve sanatçısı için dönemin kültür, sanat ve siyasi hayatı açısından öncü şehirlerinden biri haline gelir. Bu şekilde sadece fiziksel mekân değil bir zihniyeti de temsil eden işlevsellik kazanan Paris, Türk romanında sıklıkla kullanılan bir mekân olmuştur. Bu doğrultuda hazırlanan çalışmada, II. Meşrutiyet'ten 1922 yılına kadar Türk romanında, Paris'in eserlerde hangi açıdan algılandığı ve bir roman unsuru olarak nasıl bir rol yüklediği tespit edilmeye çalışılmıştır. Beş ana bölümden oluşan çalışmanın birinci kısmını oluşturan “Giriş” bölümünde tezin zaman dilimini kapsayan II. Meşrutiyet devrinin tarihi, siyasi, sosyal ve edebi hayatı hakkında bilgi verilmiştir; ikinci kısımda “İncelenen Romanların Tanıtımı ve Özeti” başlığı altında, incelenen romanların tanıtımı ve özeti yer alır; “Mekân Bağlamında Türk Romanında Paris” başlığını taşıyan üçüncü kısımda, romanlarda Paris'e dair geçen mekânlar ve bu mekânlar etrafında şekillenen görüşler ortaya konulmaya çalışılmıştır; “Kahraman Bağlamında Türk Romanında Paris” başlığını taşıyan dördüncü kısımda, Paris'in roman kahramanları açısından nasıl bir nitelik kazandığı ele alınmıştır; “Zihniyet Bağlamında Türk Romanında Paris” başlığını taşıyan beşinci kısımda Paris'in fiziksel bir mekân olmaktan ziyâde romanlardaki fikri altyapının kurulmasında nasıl bir etken oluşturduğu tespit edilmeye çalışılmıştır. “Sonuç” kısmında ise incelenen eserler neticesinde elde edilen verilerin genel değerlendirilmesi yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: II. Meşrutiyet, Paris, Şehir, Türk romanı

ABSTRACT

M.Sc.Thesis

PARIS IN TURKISH NOVEL FROM II. CONSTITUTIONALISM TO 1922

Preparer: Sema GÖZÜ

Advisor: Dr. Öğr. Üyesi Maksut YİĞİTBAŞ

2018 – XII + 155

Ahi Evran University, Institute Of Social Sciences

Turkish Language and Literature Department

Jury

Dr. Öğr. Üyesi Kadir Can DİLBER

Dr. Öğr. Üyesi Nilüfer İLHAN

Dr. Öğr. Üyesi Maksut YİĞİTBAŞ

Ottoman Empire opens the doors till the end to Western Civilization in 19. century. Within the later periods, interaction continues with the west. Paris which is virtually role model of Western civilization becomes one of precursor city with regard to culter, art and political of term for Turkish scholar and Turkish artist. In this manner, Paris which represents not only physical place but also mentality and goins functionality has been a place which frequently uses a place in Turkish novel. Prepared work in this direction is tried to retain about which aspect to perceived of Paris in work how is took role as an element of novel, in period of II. Constitutional period to Republic period. In the first part of the work introduction which consits of five parts is given the informations about the period of II. Constitutional of historical, political, social and literary life which contains episode of the thesis; in second part it is given introduction and summary of inspected novels under the title "Introduction an Summary of Inspected Novels"; in the third part titled "Paris In Turkish Novel In The Context of Space", the novels attempted to reveal the spaces surrounding Paris and the opinions formed around them; The fourth part, titled "Paris in Turkish Novel in Heroic Context", explains how Paris acquired novel qualities in terms of novel heroes; In the fifth section, titled "Paris in Turkish Novel in the Context of Mentality", it was attempted to determine how Paris created the infrastructure of ideas rather than being a physical space. In the "Conclusion" section, a general evaluation of the data obtained in the context of the examined works is made.

Keywords: II. Constitutionalism, Paris, City, Turkish novel

ÖN SÖZ

Edebiyat, bir milletin dil, kültür ve medeniyetinin kimliksel hususiyetlerini bünyesinde barındıran bu açıdan da ürünleriyle büyük önem taşıyan bir sanat dalıdır. Ancak bu kimliksel hususiyetler sadece kendine ait unsurlarla açıklanamaz. Çünkü kültürler arası etkileşim toplumlara, dolayısıyla da o topluma ait fikir ve kültür hayatına yansiyarak kimliğinde varlığını hissettirir. Bu bağlamda Fransız kültürü ve edebiyatı, on dokuzuncu asırla beraber yoğun bir batılılaşma sürecine giren Osmanlı toplumu içindeki Türk aydını ve sanatçısını etkilemiştir. Fransız edebiyatının ve kültürünün ana merkezi konumunda olan Paris ise modernleşme yolunda Türk aydını ve sanatçısı için önemli bir rol model oluşturmuştur. Dolayısıyla yeni fikirlerle kendini baştan inşa etmeye çalışan bir edebiyatın temel taşları arasında rol model olarak yerini almıştır. Bu bağlamda Paris, romanlarda mekân, kahraman ve romanın zihniyeti açısından anlatının unsurlarından biri olarak kendini göstermeye başlar.

II. Meşrutiyet Dönemi Türk Romanında, Paris'in yazarlar tarafından nasıl alımlandığı ve bir roman unsuru olarak işlevini tespit etmeye çalıştık. Söz konusu çalışmamızda, içerisinde Paris'e mekân, kahraman ve zihniyet açısından bir işlev yükleyerek dönemi temsil eden kitap halinde basılmış 20 tane roman incelenmiştir.

Çalışmamızın birinci bölümünü oluşturan "Giriş" bölümü üç alt başlıktan oluşmuştur. Birinci kısımda; "1908-1922 Döneminin Tarihi, Siyasi ve Sosyal Hayatına Genel Bir Bakış" başlığı altında II. Meşrutiyetin siyasi ve sosyal hayatına dair önemli yerleri ve dönem edebiyatına yansıyan yönlerini vurguladık. İkinci kısımda, "II. Meşrutiyet Dönemi Türk Edebiyatı" hakkında bilgi verilerek çalışmamıza esas alınan II. Meşrutiyet Dönemi Türk edebiyatının içinde bulunduğu genel manzara anlatılmıştır. Üçüncü kısımda "Paris'in Türk Edebiyatı Üzerindeki Etkisi" başlığı ile Paris'in edebiyatımızda nasıl varlık göstermeye başladığı ve alımlandığı konusuna kısaca değinilmiştir.

2.Bölümde, incelenen eserlerin tanıtımı ve özetleri, kitap olarak basım tarihleri esas alınarak kronolojik sıraya göre verilmiştir.

3.Bölümde, Paris'in romanlardaki mekânsal işlevine değinilmiştir.

4.Bölümde, Paris'e giden roman kahramanları ve bu kahramanların gidiş nedenleri ile Parisli kahramanlar ayrı ayrı başlıklar altında ele alınmıştır.

5.Bölümde, zihniyet bağlamında Paris'in romanlarda nasıl yer aldığı dokuz tane başlık altında irdelenmiştir.

“Sonuç” bölümünde incelenen eserler ışığında elde ettiğimiz tüm verilerin konumuz dahilinde genel bir değerlendirilmesi yapılmıştır.

Hayatımın her aşamasında olduğu gibi tez yazım sürecinde de maddi ve manevi fedakârlıklarıyla yanımda olan kıymetli aileme, çalışmanın konusundan sonucuna kadar değerli katkılarıyla bana yol gösteren danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Maksut Yiğitbaş'a, lisansüstü eğitimim boyunca sorularımı sabırla cevaplayıp bilgi ve desteklerini esirgemeyen bütün bölüm hocalarıma teşekkür ederim. Bu çalışmanın ilgi alanına giren herkes için faydalı olmasını dilerim.

Kırşehir- 2018

Sema GÖZÜ

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY.....	i
BİLDİRİM.....	ii
ÖZET.....	iii
ABSTRACT.....	iv
ÖN SÖZ.....	v
İÇİNDEKİLER	vii
KISALTMALAR.....	xii
BÖLÜM I	1
GİRİŞ.....	1
1.1. 1908-1922 DÖNEMİNİN TARİHİ, SİYASİ VE SOSYAL HAYATINA GENEL BİR BAKIŞ.....	1
1.2. İKİNCİ MEŞRUTİYET DÖNEMİ TÜRK EDEBİYATI.....	4
1.3. PARİS'İN DÖNEM EDEBİYATI ÜZERİNDEKİ ETKİSİ.....	8
BÖLÜM II.....	10
2. İNCELENEN ROMANLARIN TANITIMI VE ÖZETLERİ.....	10
2.1. JÖNTÜRK – AHMET MİTHAT EFENDİ	10
2.1.1.Romanın Tanıtımı.....	10
2.1.2.Romanın Özeti.....	10
2.2. JÖNLER – BEKİR FAHRİ	12
2.2.1.Romanın Tanıtımı.....	12
2.2.2.Romanın Özeti.....	12
2.3.ENİN – FATMA ALİYE TOPUZ.....	13
2.3.1.Romanın Tanıtımı.....	13

2.3.2. Romanın Özeti.....	13
2.4. SEVİYYE TALİP – HALİDE EDİP ADIVAR	14
2.4.1. Romanın Tanıtımı.....	14
2.4.2. Romanın Özeti.....	15
2.5. FETRET - ALİ KEMÂL.....	16
2.5.1. Romanın Tanıtımı.....	16
2.5.2. Romanın Özeti.....	16
2.6. HANDAN – HALİDE EDİP ADIVAR.....	18
2.6.1. Romanın Tanıtımı.....	18
2.6.2. Romanın Özeti.....	18
2.7. CADİ – HÜSEYİN RAHMİ GÜRPINAR.....	19
2.7.1. Romanın Tanıtımı.....	19
2.7.2. Romanın Özeti.....	20
2.8. TEZÂD – İZZET MELİH DEVRİM	21
2.8.1. Romanın Tanıtımı.....	21
2.8.2. Romanın Özeti.....	22
2.9. ÖLMEYEN – CELÂL NURİ İLERİ.....	23
2.9.1. Romanın Tanıtımı.....	23
2.9.2. Romanın Özeti.....	23
2.10. ÂHİR ZAMAN – CELÂL NURİ İLERİ	24
2.10.1. Romanın Tanıtımı.....	24
2.10.2. Romanın Özeti.....	24
2.11. MERHÛME - CELÂL NURİ İLERİ	26

2.11.1. Romanın Tanıtımı.....	26
2.11.2. Romanın Özeti.....	26
2.12. SERMED – İZZET MELİH DEVRİM	28
2.12.1. Romanın Tanıtımı.....	28
2.12.2. Romanın Özeti.....	28
2.13. AYDEMİR – MÜFİDE FERİT TEK	29
2.13.1. Romanın Tanıtımı.....	29
2.13.2. Romanın Özeti.....	30
2.14. ASHAB-I KEHFİMİZ – ÖMER SEYFETTİN.....	32
2.14.1. Romanın Tanıtımı.....	32
2.14.2. Romanın Özeti.....	32
2.15. MENFÂ – FAZLI NECİP.....	34
2.15.1. Romanın Tanıtımı.....	34
2.15.2. Romanın Özeti.....	34
2.16. GÖNÜL HANIM – AHMET HİKMET MÜFTÜOĞLU	37
2.16.1. Romanın Tanıtımı.....	37
2.16.2. Romanın Özeti.....	37
2.17. İSTANBUL’UN BİR YÜZÜ – REFİK HALİT KARAY	38
2.17.1. Romanın Tanıtımı.....	38
2.17.1. Romanın Özeti.....	39
2.18. SABİR EFENDİ’NİN GELİNİ – ERCÜMENT EKREM TALU.....	40
2.18.1. Romanın Tanıtımı.....	40
2.18.2. Romanın Özeti.....	40

2.19. KİRALIK KONAK – YAKUP KADRİ KARAOSMANOĞLU.....	42
2.19.1. Romanın Tanıtımı.....	42
2.19.2. Romanın Özeti.....	43
2.20. HEYÛLA – HALİDE EDİP ADIVAR.....	46
2.20.1 Romanın Tanıtımı.....	46
2.20.2. Romanın Özeti.....	46
BÖLÜM III.....	48
3. MEKÂN BAĞLAMINDA TÜRK ROMANINDA PARİS.....	48
3.1. TİYATROLAR.....	48
3.2. KONAKLAR, OTELLER, EVLER.....	53
3.3. SOKAKLAR, CADDELER.....	57
3.4. MÜZELER	58
BÖLÜM IV:.....	61
4. KAHRAMANLAR BAĞLAMINDA TÜRK ROMANINDA PARİS.....	61
4.1. PARİS'E GİDEN ROMAN KAHRAMANLARI.....	61
4.1.1. Gezmek, Eğlenmek Ve Diğer Nedenlerle Paris'e Giden Roman Kahramanları.....	61
4.1.2. Eğitim İçin Paris'e Giden Roman Kahramanları.....	71
4.1.3. Siyasi Nedenlerden Dolayı Paris'e Giden Roman Kahramanları.....	81
4.1.4. Sefahat İçin Paris'e Giden Roman Kahramanları.....	84
4.2. PARİSLİ ROMAN KAHRAMANLARI.....	90
BÖLÜM V:	100
5. ZİHNİYET BAĞLAMINDA TÜRK ROMANINDA PARİS.....	100

5.1. PARİS'İN BAŞKA ŞEHİRLERLE KIYASI.....	100
5.2. OLUMSUZ YÖNLERİYLE PARİS.....	105
5.3. TOPLUMSAL YAPISIYLA PARİS.....	109
5.4. SANATIN BAŞKENTİ PARİS.....	115
5.5. SİYASİ BİR SİĞINAK OLARAK PARİS.....	118
5.6. İDEALİZE EDİLEN BİR ŞEHİR OLARAK PARİS.....	123
5.7. YANLIŞ BATILILAŞMA ETRAFINDA PARİS.....	130
5.8. MODA.....	139
5.9. YENİ KAVRAMLARI ÇIKIŞ NOKTASI OLARAK PARİS.....	143
SONUÇ.....	147
KAYNAKÇA.....	152
ÖZGEÇMİŞ.....	155

KISALTMALAR

A.M.E. :Ahmet Mithat Efendi

Çev. : Çeviren

Ed. : Editör

Haz. : Hazırlayan

s. : Sayfa

vs. : Ve saire

BÖLÜM I

GİRİŞ

1.1. 1908-1922 DÖNEMİNİN TARİHİ, SİYASİ VE SOSYAL HAYATINA GENEL BİR BAKIŞ

“II. Meşrutiyet Dönemi” olarak adlandırılan 1908 (II. Meşrutiyet’in ilanı) ile 1922 (Saltanatın kaldırılması) yılları, Osmanlı Devleti’nin yıkılış sürecine denk gelir. Her ne kadar kısa bir süreci kapsıyor olsa da Türkiye Tarihi açısından önemli bir dönemi teşkil eder. II. Meşrutiyet Dönemi’nin insanları, Osmanlı Devleti’nin yıkılış sürecinde yeni filizlenmeye başlayan Türkiye Cumhuriyeti’nin doğum sancılarını çeker.

Tanzimat (3 Kasım 1839) ve Islahat (18 Şubat 1856) Fermanlarının uygulamada başarısız olmaları nedeniyle Namık Kemal, Şinasi, Ali Suavi gibi dönemin siyasi ve edebi hayatına yön vermiş şahsiyetlerin de bulunduğu “Genç Osmanlılar” ya da “Jöntürk” de denilen aydınlar, ülkenin kurtuluşunu ve refahını sağlayacak en iyi yolun meşrutiyet rejiminden geçeceğini savunurlar. Bu süreçte Sultan Abdülaziz’i tahttan indirilmiş yerine V. Murat çıkarılmıştır. Ancak Jön Türkler, V. Murat’ın akli dengesinin bozuk olduğu gerekçesiyle onun yerine meşrutiyeti ilan etmeyi kabul eden II. Abdülhamit’i desteklemiştir. 23 Aralık 1876’da Türk tarihinin ilk anayasası olan Kanuni Esasi, Mithat Paşa ve arkadaşları tarafından II. Abdülhamit’e ilan ettirilmiş ve böylelikle Meşrutiyet yönetimi yürürlüğe girmiştir. Ancak II. Abdülhamit tahta geçtikten sonra meşrutiyetin ilanının hemen akabinde meclisi tatil eder ve kendi yönetimini kurar. Artık içtimai hayatın birçok yerinde –özellikle meşrutiyet yanlıları üzerinde- başlayacak olan baskı ve sansür evresi olarak bilinen *istibdat dönemi* (1878-1908) başlar. Fakat II. Abdülhamit’in kurduğu baskıcı yönetimden rahatsız olan aydınlar Osmanlı Devleti’nin çöküşünü engellemek için meşrutiyetin yeniden ilan edilmesi ve anayasal düzene geçilmesi gerektiği görüşündedirler. Bu yüzden Meşrutiyet yanlısı aydınlar, İttihat ve Terakki adında gizli bir dernek kurarlar. Derneğin amacı ise meşrutiyet rejimini zorla da olsa II. Abdülhamit’e kabul ettirmektir. İttihat ve Terakki yönetimi bu düşünceler etrafında yol alırken 1908 yılında Rusya ve İngiltere’nin, Reval şehrinde yaptıkları gizli görüşmelerde Makedonya’nın Osmanlı Devleti’nden ayrılması ile ilgili fikir birliğine varırlar. Haberi alan İttihat ve Terakki yönetimi harekete geçer ve hükümete karşı ayaklanırlar. Ayaklanmanın daha da büyümesinden çekinen II. Abdülhamit, II. Meşrutiyeti (24 Temmuz 1908) ilan ederek Kanuniesasi’yi yeniden yürürlüğü koyar.

II. Abdülhamit'in uzun yıllar süren istibdat döneminden sonra merkezine hürriyet fikrini alan meşrutiyetin ilanı halk tarafından büyük bir coşkuyla karşılanır.

“Meşrutiyet'in ilan edilmesi imparatorluğun her yerinde, çılgın bir sevinç ile karşılandı. Günler ve haftalarca süren çeşitli şenlikler yapıldı. Osmanlı tarihinde örneği görülmemiş bir biçimde Osmanlı halk toplulukları sokaklara dökülüp kendi dillerinde "yaşasın özgürlük" "yaşasın millet" haykırışları ile ortalığı çınlattı”. (Karal, 1999:40)

Ancak halkın büyük bir sevinçle, şenliklerle karşıladığı II. Meşrutiyet'in ilanı sırasında oluşan siyasi boşlukta Osmanlı devleti için yıkıcı gelişmeler yaşanır.

“Meşrutiyetin ilanının hemen sonrasında patlak veren ilk olay, Bulgaristan'ın bağımsızlığını açıklaması olmuştur. II. darbeyi de Avusturya-Macaristan, Bosna-Hersek'i ülkesine katmakla indirmiştir. Bunlar 1908-1909 yıllarının ilk dış sayılacak olaylardır ve ülkenin "Avrupa-i Osmani" deki önemli kayıplarıdır”. (Tunaya, 1988:4)

Meşrutiyeti destekleyenler olduğu gibi karşı çıkanlar da vardır. 1909 yılında İttihat ve Terakki'nin ülke yönetiminde gittikçe artan etkisi üzerine Meşrutiyet rejimine karşı, Avcı Taburları tarihe “31 Mart Olayı” olarak geçen isyan çıkarırlar. Bu isyan, Selanik'ten gelen, başında Mahmut Şevket Paşa'nın bulunup kurmay başkanlığını Mustafa Kemal'in yaptığı Hareket Ordusu tarafından bastırılır. Bu olayın sonrasında II. Abdülhamit tahttan indirilir ve yerine V. Mehmet Reşat getirilir.

Daha sonraki süreçlerde de siyasi çalkantılar devam eder. Osmanlı devleti gün geçtikçe daha çok toprağını kaybeder.

“Çok geçmeden Çarlık Rusya ve Sırbistan'la pazarlıklar tamamlanmadan İtalya Trablusgarb'a saldırmıştır (1911). Bu savaşın dumanları dağılmadan Balkan savaşları başlamıştır (1912). İtalya ile alelacele barış imzalanmış, fakat "Afrika-i Osmani" elden çıkmıştır.

Balkan Harbi'ne gelince, İmparatorluğu temelinden sarsmıştır. Balkanlı uyduların saldırısını Büyük Devletler desteklemişlerdir. Yanya, İşkodra, Edirne ve öteki kentler bir bir düşerken, insanlar ağır darbeler altında kalmışlardır. "Avrupa-i Osmani" Edirne'ye kadar yitirilmiştir.

Ve bu olayların baskısına bir yenisi eklenmiştir: Harb-i Umumi. Üç kıt'ada ve sekiz cephede iki buçuk milyonu aşkın askerle çarpışan Osmanlı Devleti'nin tarihi 1918 yılı sonlarında Mondros Mütarekesi'ne gelmiş dayanmıştır. Bu çarpışma sonunda Osmanlı Devleti batmıştır. Yeni bir Türk Devleti doğmak üzeredir.” (Tunaya, 1988:4)

Meşrutiyetin ilanı ile birlikte istibdat döneminin sona ermesiyle birlikte basın ve fikir hayatında sansür ve kısıtlamalar da sona ermiştir. Özellikle düşünce özgürlüğü eskiye nazaran daha rahat bir ortama kavuşmuştur.

“II. Meşrutiyet'in en ilginç yönü Osmanlı tarihinde ilk kez düşünen bir toplum manzarası göstermesidir. Aydınlar ve bürokratlar kesimi bir görev bilinci içindedir. Ve bir soruya yanıt aramışlardır: Bu devlet nasıl kurtulabilir?” (Tunaya,1988:9)

Bu süreçte sorunların giderilmesi için yeni fikir hareketleri çıkmıştır. Bu fikir hareketleri arasında Ziya Paşa, Mithat Paşa, Namık Kemal gibi dönemin önde gelen isimlerinin yaptığı Osmanlı Devleti'ni oluşturan bütün milletleri eşitlik ve hürriyet düşüncesi etrafında bir arada tutmayı hedefleyen Osmanlıcılık; temsilcileri arasında Mehmet Âkif Ersoy, Said Halim Paşa gibi isimlerin bulunduğu dinin milleti bir arada ve ayakta tutabilecek en önemli unsur olarak gören ve devletin kurtuluşunu halifelik makamı altında bütün Müslümanların birleşmesinde gören İslamcılık; temsilcileri arasında Ziya Gökalp, Mehmet Emin Yurdakul, Ömer Seyfettin gibi isimlerin bulunduğu dil, din, soy ve idealleri bir olan Türkleri milli bir duygu ile birleştirmek amacıyla olan Türkçülük; temsilcileri arasında Celal Nuri, Tevfik Fikret gibi isimlerin çağının gerisinde kalan Osmanlı'nın bilim ve sanat gibi birçok meselede en üst düzeye çıkmış olan Avrupalı toplumları gözlemleyip, bilim ve teknik konularda örnek alması gerektiğini savunan Batıcılık gibi fikir akımları ortaya çıkmıştır. Her ne kadar rahatça ortaya atılan bu fikir cereyanları hürriyet ortamının birer meyvesi gibi görülse de ilerleyen zamanlarda yönetimdeki etkisi gitgide artan İttihat ve Terakki'de kendi zihniyetine uygun idare şekliyle ilk günler coşkuyla karşılanan hürriyet havası yavaş yavaş kaybolmaya başlar. Büyük sevinç ve umutlarla karşılanan II. Meşrutiyet böylece ilan edildiği ilk günkü hüviyetinden uzaklaşmaya başlar.

“II. Meşrutiyet rejimi birincisinden daha uzun sürdü; fakat o da başarısızlık, acı ve hayal kırıklığı ile sona erdi. İçerde ve dışarda, tehlikeler ve güçlükler pek büyüktü; Meşrutiyetin savunucuları pek az, pek zayıf, pek yeteneksiz idiler. Anayasa yürürlükte kalmış ve seçimler yine yapılmış olmakla beraber, rejim, Genç Türk liderlerinin, ancak 1918 de Osmanlı İmparatorluğunun yenilgisiyle sona eren, bir çeşit askerî oligarşisi halinde dejenere oldu.” (Lewis, 1993:210)

Türk Tarihinde önemli bir dönüm noktasını teşkil eden II. Meşrutiyet dönemi, çok partili siyasi hayata geçiş, çeşitli derneklerin kurulması, yeni edebi toplulukların ortaya çıkması, anayasal düzene geçilmesi, kadının toplum hayatındaki konumunun iyileştirilmesiyle beraber kadın derneklerinin kurulması gibi yeniliklere sahne olmuştur. Siyasi, askeri, sosyal, edebi yönden oldukça hareketli günlerin yaşandığı II. Meşrutiyet dönemi Saltanatın kaldırıldığı 1922 yılında son bulmuş 1923 yılı itibariyle Cumhuriyet ilan edilir.

1.2. II. MEŞRUTİYET DÖNEMİ TÜRK EDEBİYATI

Osmanlı Devleti'nin yıkılış sürecindeki yıllara denk gelen II. Meşrutiyet dönemi, Türk tarihinin en kaotik dönemlerinden biridir. Siyasi çalkantılar, ardı arkası kesilmeyen savaşlar, toplumsal ve siyasal devinimler dönemin edebi hayatını da etkilemiştir.

“II. Meşrutiyet, Türk tarihinin en ıstıraplı, en ağır devirlerinden biridir, belki de birincisidir. Bu zaman içinde felâketli günler ve yıllar yaşanmış, neticede de devlet parçalanmıştır. Bu felâketler, yıkıntının ve parçalanmanın etrafında zengin ve yoğun bir sanat ve bir edebiyat meydana getirmiştir. Bu devirde yaşananların en önemli tarafı, gerek fertlerin, gerek toplumun, gerekse sanat ve edebiyatın yaratıcı ve orijinal olması, millî bir şuur ve kimlik kazanmasıdır. Meşrutiyet'te yaşanan olumlu, olumsuz bütün olaylar ve fikirler, edebiyata ustaca yansıtılmış ve temsil edilmiştir. Bütün bu şartlar, bu ıstıraplı devrin ardından güçlü bir devletin, yani Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasını sağlamıştır.” (Ercilasun, 2010:78)

Bu dönemde Osmanlı aydını siyasetle oldukça iç içedir. Özellikle devrin yazarları, siyasi ve toplumsal konulardaki ideolojik fikirlerini gerek sanat gerekse şahsi yaşantılarına aksettirerek hem eserleri hem de şahsiyetleriyle yaşadıkları devrin önemli dinamiklerinden birini oluştururlar.

“Yazar da bir vatandaştır, sosyal ve siyasi önemi bulunan meseleler üzerinde görüşlerini bildirmiş, zamanın meselelerinde bir rol oynamıştır.” (R.Wellek-A.Warren, 2013:111)

Dolayısıyla siyasi hayatın fikirleri zamanla siyasetle oldukça ilgilenen edipler vasıtasıyla da edebi hayata yön vermeye başlamıştır.

“Batı dünyasının, Kaynarca'dan beri çöküşü yaşayan Osmanlı Devleti toprakları üzerinde planları vardır. Her fırsatta, her savaş ve anlaşmada amaçlarına biraz daha ulaşırlar. Türk devleti ise karşılarında bir adım daha geriler. Tanzimat'tan itibaren devletin çöküşünü önleyecek çözüm arayışları hızlanır. Böylece, devleti kurtaracağına inanılan fikir akımları ortaya atılır. Osmanlı aydınları, bu akımların çare olduğunu düşünerek devlet kademelerinde bu görüşlere uygun siyaset takip ederler. Osmanlıcılık, İslâmcılık, Batıcılık, Türkçülük akımlarından ibaret olan bu görüşler, 1908-1923 yılları arasında da siyasî çözüm olarak denenmiş ve edebiyata da yansımıştır.” (Ercilasun, 2013:39)

İstibdat döneminin bütün sansür ve psikolojik baskıları edebiyat hayatına da akseder. Böylelikle edebi hayat 1908'e kadar ferdi ve romantik bir süreç yaşar. Ancak meşrutiyetin tekrar ilan edilmesiyle beraber edebi hayat yeniden canlanmaya başlar. Bu canlılık hem eserlere hem de edebi topluluklara yansır.

“II. Meşrutiyet yılları, edebî hayatın manzarası bakımından da hayli renklidir. 12 yıl boyunca eksik olmayan barut kokusu, Türk aydınının ruhunda birbirine zıt iki duygu geliştirir: Çöküşü gördüğü hâlde bir şey yapamamaktan dolayı kendi içine kapanma veya korkunun ölüme faydası olmadığını görerek mücadeleye yönelme. Bu ruh hâlleri, esasen sanatta daima var olan ferdiyetçi ve toplumcu yönelişleri keskinleştirmiştir. II. Meşrutiyet

Devri Edebiyatı, sanat anlayışı itibarıyla bu şekillendirici ve belirleyici iki mihver etrafında gelişir. Bu mihverler etrafındaki gruplaşma ve müşterek hareket edişleri bu açıdan ele aldığımızda, şu manzara ile karşılaşırız:

1. *Ferdiyetçi sanat anlayışını temsil eden Fecr-i Âtî,*
2. *Toplumcu sanat anlayışına yönelen Millî Edebiyat Hareketi,*
3. *Fecr-i Âtî'nin artık eskisi kadar ilgi görmediği ve bazı üyelerinin Millî Edebiyat Hareketine destek verdiği sıralarda, tıpkı Fecr-i Âtî gibi ferdiyetçi sanat anlayışına bağlı olmakla birlikte "millîlik" vasfına da önem veren Nesl-i Âtî (Nâyîler),*
4. *"Millî Edebiyat" anlayışını birtakım kurallara bağlamak niyetiyle kurulan Şairler Derneği." (Polat, 2013:11-12)*

II. Meşrutiyet Dönemi Türk Edebiyatı, oluşmaya başladığı devrin siyasi ve sosyal yapısıyla yoğrulmuş edebi bir dönemdir.

"Dolayısıyla bu dönem Türk edebiyatı, genel olarak politik ve sosyal karakterli bir edebiyattır. Ancak bu dönemde Fecriâti Topluluğu gibi bu etkilenmelerden uzak duran ve sanatı ferdiyetçi bir anlayış çizgisinde tutmaya özen gösteren edebî eğilimler de vardır." (Çetişli, 2007:15)

Fecr-i Âtî daha önce Türk edebiyatında hiç görülmemiş bir şekilde, beyanname yayımlayarak edebi hayata katılmışlardır. "Sanat, şahsi ve muhteremdir." görüşünü benimseyen edebi topluluğun sanat anlayışı zor günler geçiren toplumun beklentisiyle zıt şekilde ilerler. Bu yüzden kısa süreli bir dönem içinde faaliyet gösterir. Ahmet Haşim, Tahsin Nahit, İzzet Melih, Emin Bülent, Refik Halit, Yakup Kadri Fecr-i Âtî kadrosunda yer alan isimlerdendir.

Nesl-i Âtî (Nâyîler), Yeni Lisan hareketinin ön plana çıkmasıyla Fecr-i Âtî etkisini kaybetmeye başlamıştır. Fecr-i Âtî içinden bazı gençler ise kendilerini Nesl-i Âtî olarak tanıtarak ortaya çıkarlar. Fecr-i Âtî topluluğu gibi ferdiyetçi sanat anlayışını benimseyenler de onlar gibi toplumsal meselelere çok uzak değildirlere. Öz eleştiri yaparak bugüne kadar edebiyatımızın Doğu ya da Batı taklit ettiğini ancak bundan sonra kendimize ait değerlerle edebiyatımızı teşkil etmemiz gerektiği görüşündedirler. Nesl-i Âtî topluluğu, Enis Behiç Koryürek, Hakkı Tahsin, Orhan Seyfi Orhon, Halit Fahri Ozansoy gibi yetenekli bir şair kadrosuna sahip olmasına rağmen edebi hayatı çok uzun sürmemiştir. Kısa ömürlü bu edebi topluluğun şair kadrosu ise daha sonra Şairler Derneği ve Milli Edebiyat hareketinde yeniden edebi hayatta kendilerini göstereceklerdir.

1911 yılında Genç Kalemler dergisinde "Yeni Lisan" makalesi yayımlanır. Böylece Ziya Gökalp, Ömer Seyfettin ve Ali Canip'in öncülük ettiği Yeni Lisan Hareketi başlar. Makaledeki dil ve edebiyat konusunda söz edilen görüşler Milli Edebiyat

Hareketinin de ilkelerini oluşturur. Dönemin sosyal hayatının beklentilerini karşılayan Milli Edebiyat Hareketi, milli bilinçlenme ve milli kimlik olgusu etrafında şekillenmiştir.

“1908 II. Meşrutiyetin başlattığı dağılma, imparatorluktaki belirsizlik, arka arkaya gelen ve büyük kayıplarla sonuçlanan savaşlar dönemi Türk milliyetçiliğinin doğuşunu ve gelişimini hızlandırmış, nihayet imparatorluktan milli devlete doğru olan değişim kendisini ifade etmek için bir de edebiyat meydana getirmiştir. Bu edebiyat ‘milli edebiyat’ olarak adlandırılmaktadır. Muhtevasını bir taraftan milliyetçi düşüncenin kavramlar ve idealler dünyası, diğer taraftan halin çıkmazlarına ortak geçmişten çözüm arayışları oluşturmakta, bütün bunlar edebi geçmişin estetik değerleri arasında bir ayıklamaya gidilerek asıl millete özgü olan şekil ve dille ifade edilmektedir. Bunlar milli edebiyatın konu, şekil ve dil konusunda birtakım tercihlerinin de bulunduğunu göstermektedir.” (Argunşah, 2011:191)

Ziya Gökalp, Ömer Seyfettin, Ali Canip Yöntem, Ahmet Hikmet Müftüoğlu, Mehmet Emin Yurdakul, Halide Edip Adıvar, Yakup Kadri dönemin edebi kadrosu içinde yer alan isimlerdendir.

“Haziran 1917’de ‘ibdaî bir edebiyat’ vücuda getirecekleri beyanıyla ortaya çıkan ve hece vezinli şiirler yazacaklarını söyleyen bir grup genç, Türk Ocağı’nda yaptıkları birkaç toplantı sonunda şairler Şairler Derneği’ni kurarlar. Dernek üyeleri, kendilerine yayın organı olarak da Servet-i Fünûn’u tayin eder. Orhan Seyfi, Hasan Zeki, Hakkı Tahsin, Safi Necip, Salih Zeki, Selâhattin Enis, Ömer Seyfettin, Faruk Nafiz, Yahya Saim, Yusuf Ziya şairler Derneği’nin üyeleridir.” (Argunşah, 2013:114)

Birinci Dünya Savaşı birçok alanda olduğu gibi içtimai hayatın içinde de zorluklar yaşatır, onlardan biri de yayıncılık faaliyetleridir. Şairler Derneği bu zorlu süreçte başta hece vezni hususunda edebi faaliyetleriyle önemli bir yer teşkil etmişlerdir.

Bu dönemde şiir, ferdiyetçi sanat anlayışı ile toplumsal faydayı gözeten sanat anlayışı etrafında oluşturulan edebi topluluk ve hareketler çerçevesinde gelişir. Dönemin ilgi gören edebi türlerinden biri de romandır.

“1908’den itibaren romanda niceliksel bakımdan bir patlama yaşanır. Geçmiş dönemin siyasal baskısından dolayı suskunluk devresi yaşayan aydınlar, çeşitli konulardaki görüş ve düşüncelerini roman aracılığıyla anlatma\gündeme taşıma fırsatı bulurlar. Ancak roman sayısı arttıkça sanatsal bakımdan bir düşüş dikkati çeker. Zengin bir çeşitlilik gösteren bu dönem romanları, aynı zamanda bir siyasal düşünceye angaje olmalarıyla dikkati çekerler. Bu dönemde yazılan romanlar, ya Meşrutiyet düşüncesinin\rejiminin sözcülüğünü üstlenir ve geçmişi yargırlar ya da Meşrutiyet’le birlikte gelen Batılılaşma eğilimlerini yönlendirmeye çalışırlar.” (Gündüz, 2006:107)

Meşrutiyet dönemi romanlarının nicelik ve niteliksel durumu paralel değildir. Eserlerin çoğu popülist roman özelliği taşırlar.

“Meşrutiyet romanı üzerine yapılan bir çalışmada, 1908 ile 1918 yılları arasında - ‘küçük roman/büyük hikâye’ kabul edilebilecek, 111 eser dışında- 85 romanın yayımlandığı ortaya konulmuştur. Bunların sayıca önemli bir miktarı, edebi değer taşımayan, ‘piyasa romanı’ cinsinden eserlerdir. Milli Mücadele döneminde de bunun

yarısına yakın sayıda romanın yayımlandığını söylemek yanlış olmaz. Bu toplam içinde, Ahmet Midhat, Ebubekir Hazım [Tepeyran], Halide Edip [Adivar], Cemil Süleyman [Alyanakoğlu], Hüseyin Rahmi [Gürpınar], Selahattin Enis [Atabeyoğlu], Ali Kemal, Mehmet Rauf, Tahiru'l-Mevlevî [Olgun], İzzet Melih [Devrim], Celal Nuri [İleri], Müfide Ferit [Tek], Omer Seyfettin, Refik Halit [Karay], Suat Derviş [Baraner], Güzide Sabri [Aygün], Ercüment Ekrem [Talu], Halide Nusret [Zorlutuna], Ahmet Rasim, Reşat Nuri [Güntekin], Yakup Kadri [Karaosmanoğlu], Peyami Safa gibi edebiyatta isim sahibi olmuş yazarların, 1908-1922 arasında yayımlanmış 50 romanı bulunmaktadır. (Kahraman, 2002:53)

Bu dönemde yoğunlukla işlenen temel temalar daha çok özgürlük, idealizm, çağdaşlaşma, feminizm, alafrangalık çevresinde yoğunlaşır. 1908 öncesi yönetiminin yol açtığı yıkımlar ve yaşanan acılar bir fon olarak kullanılır. Yapı ise Doğu-Batı, alaturka-alafranga, birey-toplum değerleri, birey-idare, gelenekler ve kadın-erkek gibi ikili çatışma üzerine kurulur.” (Gündüz, 2013:18)

Genel itibariyle tezli romanların ağırlıkta olduğu dönemin sosyal yapısıyla paralellik gösteren bir roman anlayışı söz konusudur. Ancak bu durum toplumun gözünde her zaman sadece sanat için yazılmasından daha önceliklidir. Bu açıdan dönemin edebiyatının genel manzarasına bakıldığında milli harekete bağlı topluluk ve sanatçıların, ferdiyetçi sanat düşüncesiyle hareket eden topluluk ve sanatçılara göre daha uzun ömürlü oldukları görülür.

“II. Meşrutiyet'in Türk romanına kazandırdığı adlar Halide Edib, Yakup Kadri, Refik Halit ve Reşat Nuri ise Cumhuriyet döneminin de önde gelen adları olacaklardır. Dil, ifade, yapı bakımından yazarların yeni denemeleri kadar, ülke gerçeklerine eskilerden daha farklı bir göz ile bakmaları, onların bir yandan da hâlâ öğretici olma çabalarını engellemez. Denilebilir ki, Türk romancılığının her safhasında siyasî ve sosyal hava, sırf estetik anlayışın önüne geçer. Yazar da okuyucu da bu anlayışta birleşmiş gibidir.” (Enginün, 2006:448)

“Edebiyat sanatının biçimi, sanatçının kendi görüşlerinin dile gelmesine son derece uygundur. Yazarın, ahlaksal, toplumsal, siyasal, tarihsel, felsefesal ve estetik görüşleri, gerek lirik eserlerde, gerekse eyleyen kişilerin ifadelerinde ve yazarın kendi değişimlerinde, dolaysızca dile getirilebilir.” (Pospelov, 1984:111)

Dolayısıyla dönemin yazarları yaşadıkları çağın kendileri için ifade ettiği anlam ve görüşler çerçevesinde eserlerini yazmışlardır. Bu bağlamda II. Meşrutiyet Dönemi Türk edebiyatı, “ferdiyetçi sanat anlayışı” ve bu anlayışın karşısında, devrin sosyal ve siyasi yapısından kaynaklı daha etkin olan “toplum için sanat” görüşü etrafında şekillenir. Bu çerçevede şekillenen faaliyetler, fikirler, tartışmalar, edebi gruplar ve eserler doğrultusunda değerlendirildiğinde, II. Meşrutiyet Dönemi Türk Edebiyatı, Yeni Türk Edebiyatı'nın en önemli safhalarından birini teşkil eder. Bu önem, dönemin edebiyatının kendi devriyle sınırlı kalmamıştır. II. Meşrutiyet Dönemi Türk Edebiyatı'nın edebi ve fikri icraatlarının

açtığı yol, Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı'na giden süreçte mühim bir rol üstlenmiştir.

1.3. PARİS'İN DÖNEM EDEBİYATI ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

Yeni Türk Edebiyatı, Osmanlı'nın yeni bir oluşum içerisine girdiği zamanlar dahilinde varlığını göstermeye başlar. Devir-edebiyat ilişkisi üzerinden bakılacak olursa yeni yeşermeye başlayan toplumsal ve siyasi oluşumların dönem edebiyatını etkilemesi kaçınılmazdır. *“Bütün ferdiliklerin dışında devir dediğimiz yapıcıyı kabul etmezsek hiçbir sanat vâkiasını lâıkiyle izah edemeyiz.”* (Tanpınar, 2007:481) Bu açıdan Osmanlı toplumunun batılılaşma sürecine girmesiyle dönem edebiyatının da aynı şekilde değişim ve gelişim göstermesi olağandır. Dolayısıyla aynı şekilde, II. Meşrutiyet'in ilanından sonra da devir-edebiyat ilişkisi devam eder.

“1908 yılına kadar II. Abdülhamid saltanatının çok ağır baskısı altında toplumsal meselelerle uğraşmaktan uzak kalmış olan Türk halkı, bu tarihten sonra, otuz yıllık bir süre içinde yaşadığı kabuğundan çıkarak, gözlerini yeni bir hayata açmıştı. Gerçekten, parlamenter rejimin sağladığı imkânlar dâhilinde, toplum hayatının hemen her alanında çok hareketli bir dönem başlamış ve istibdat idaresi altında bütün bu alanlarda çok yavaşlamış olan batılılaşma çalışmalarına yeniden hız verilmişti.” (Akyüz, 1995:143)

II. Meşrutiyetin zihniyetini özetleyen “batılılaşma”, sadece fikir, siyaset ve toplumsal alanların içinde kalmamış kültür ve edebiyat hayatını da etkilemiştir. Batılılaşma hareketlerinin en önemli kaynağı, Avrupa'nın ana merkezlerinden biri olan Fransa'nın başkenti Paris ise Batı'ya yüzünü dönmüş, çağa ayak uydurmaya çalışan Osmanlı Devleti'nin önem verdiği yerlerden biri olmuştur. Bu doğrultuda atılan adımlardan biri Damat İbrahim Paşa'nın Yirmisekiz Mehmet Çelebi'yi Paris'e göndermesidir.

“Damat İbrahim, Yirmisekiz Mehmed Efendi'yi Paris'e gönderdiği zaman ona verdiği talimatta, "batıda yeni teknolojik icatları, tespit et, yaz, bildir" diyor. Bu talimat, bizde garplılaşmanın ilk manifestosu sayılabilir.” (İnalçık, 2008:15)

Yirmisekiz Mehmet Çelebi, Paris'te büyük bir ilgiyle karşılanmıştır. Fransa seyahatinden edindiği izlenimlerini yazdığı “Sefaretname” yi III. Ahmed'e sunar.

“Bu eserde dil ve ifade her türlü yapmacıklardan uzak, ciddi, tabii ve realist'dir. Çelebi, yer yer, Evliya Çelebi'yi andırır bir dikkatle o zamanki Paris hayatının, Türklerce tanınması lüzumlu, en mühim taraflarını itina ile yazmıştır.” (Banarlı, :793) *“Yirmisekiz Çelebi Mehmet Efendi'nin Paris Sefaretnamesi'nin, ülkemiz Batılılaşma tarihinin ilk günleri için oldukça önemli bir yeri vardır. Sefaretname bir yanıyla, o günlerin Batılılaşma*

çabesindeki Osmanlı devlet adamları için bir program niteliği taşımaktadır.” (Uçman, 1975:5)

Fransa ile yaşanan tüm bu süreçler edebiyatımıza da yansımıştır.

“Fransızca aracılığıyla doğrudan temasa geçilen Fransız kültürü, edebiyatı ve düşüncesi edebiyatımızın modern döneminin başlamasında ‘kaynak kültür’ ve ‘etki odağı’ olarak temel belirleyici unsur olmuş; bu sayede, yüzyıllardır değişmeden gelen kalıp, tema ve söyleyiş tekniğiyle içine kapanmış edebiyatımıza, değişen tarihsel koşulların da zorlamasıyla yeni ve güçlü bir ivme, dinamizm gelmiştir. Bu durum, yazarlarımız açısından geleneksel kültürle, geleneksel edebiyat türleri, temaları, kalıplarıyla yüzleşmeyi de sağlamıştır.” (Özmen, 2007:47)

Batılılaşma sürecinde edebiyatımıza giren edebi bir tür olan romanın seyri II. Meşrutiyet döneminde de batı -özellikle de Fransız- etkisiyle devam eder.

“Muasır edebiyatımızın Fransız tesirini en çok hisseden tarafı şüphesiz romancılığı ve hikâyeciliğidir. Esasen bu edebî nevi edebiyatımıza Tanzimat’tan sonra Fransız tesiri ile girmişlerdir. Halbuki şiir için böyle olmadığını biliyoruz. Öyleyse, edebiyatımıza zaten Fransız tesiri ile giren bu nevilerin yine bu tesir altında gelişmeleri tabii bir olaydır.” (Perin, 1943:39)

Bu şekilde batılılaşma sürecinde olan Osmanlı Devleti için Paris, gerek siyasi gerekse toplumsal ve kültürel açıdan önemli bir modeldir.

Şinasi’den Yahya Kemal’e kadar birçok edebi şahsiyetin gidip gördüğü yaşadığı bir şehir olan Paris, II. Meşrutiyet romanlarında sık sık okuyucunun karşısına çıkar. Paris, romanlarda daha çok yanlış batılılaşmanın sebebi, siyasi bir sığınak, modanın ve sanatın başkenti, toplumsal yapısıyla ya da başka şehirlerle kıyas edilen idealize edilmiş bir yer olarak yansıtılır.

BÖLÜM II

2. İNCELENEN ROMANLARIN TANITIMI VE ÖZETLERİ

2.1. JÖN TÜRK - AHMET MİTHAT EFENDİ

2.1.1. Romanın Tanıtımı

Ahmet Mithat Efendi'nin yazdığı son roman olan Jön Türk, 1908-1909 yılları arasında Tercüman-ı Hakikat gazetesinde tefrika edilir. 1910 yılında kitap olarak basılır. Romanın ana kahramanları olan Nurullah Bey, Ahdiye, Fatma Hanım ve Ceylan etrafında gelişen olayların anlatıldığı eserde ağırlıklı olarak; dönemin siyasal kimliği, eski-yeni çatışması, Doğu-Batı sorunsalı, yanlış batılılaşma başı çeken temalardır.

2.1.2. Romanın Özeti

Gazanfer Bey, Mekteb-i Harbiye'nin yetiştirdiği en parlak öğrencilerinden biri olarak yetişmiş bir askerdir. Babası bilgili bir din âlimi olduğu için Arabî ve Farsi bilen Gazanfer Bey, Osmanlı edebiyatına da vakıftır. Eğitimli bir subay olan bu genç, eğitimsiz, okuma yazma bilmeyen ancak tüm bunlara rağmen çok iyi terbiye görmüş Çerkes bir Cariye olan Dilşinas Hanım ile evlidir. Evlenir evlenmez Sırp Savaşına gider, Ruslara mağlup olunan Plevne Muharebesinde esir düşer. Esaret altındayken eşi Dilşinas Hanımla mektuplaşırlar. Ancak bu mektupları Dilşinas Hanım okuma yazma bilmediği için başkasına yazdırır. Bu yüzden Gazanfer Bey eşinden gelen mektupları okuduğu zaman karşısına çıkan onun duyguları değildir. Eşinin gönderdiği mektuplar başkasının ağzından yazılmış gibidir. Bu yüzden Dilşinas Hanımla mektupla dahi olsa hasret gideremeyip içinden geldiği gibi kendisi mektup yazamaz. Bu durum Gazanfer Bey'i etkiler ve kızı olduğunda onu en iyi şekilde eğiteceğine karar verir. Esaretten kurtulup evine dönen Gazanfer Bey'in bir kızı olur. Esaret altındayken ettiği yemini unutmamak için kızına Ahdiye Fatma adını verir. Ancak bir süre sonra vefat eder. Dilşinas Hanım kocasının yeminini yerine getirmek için kızını okutur. Ahdiye Fatma genç kız olduğu zaman Nurullah Bey ile evlenmesi münasip bulunur. Nurullah Bey hukuk mektebini ikincilikle bitirmiştir ve iyi bir aileye mensuptur. Annesi vefat etmiş olan Nurullah Bey babası Kâşif Efendi ve dul kız kardeşi Zeliha Hanım ile yaşamaktadır.

Düğün günü damat ortalıktan kaybolur ve nikâh gerçekleşmez. Nurullah Bey'in nerede olduğunu kimse bilmemektedir. Ertesi gün Nurullah Bey' in babası Kâşif Efendi Dilşinas Hanım'a gönderdiği mektupta oğlunun düğün günü gittiği berberde polisler tarafından tutuklandığını, kendisine de göstermediklerini anlatır. Nurullah Bey bir süre tutuklu kaldıktan sonra Akka'ya sürgüne gönderilir.

Nurullah Bey'in Ahdiye Fatma Hanım ile evlenme kararı almadan önce Ceylan adında bir kız ile gönül macerası olur. Asıl adı Ayşe olan Ceylan, alafranga eğitimle yetiştirilmiş, Fransız mürebbiyeleri kendine örnek almış, kadın meseleleri konusunda Avrupa'nın görüşlerinin sıkı bir takipçisidir. Her ne kadar bir Türk kızı da olsa Paris'te yetişmiş bir Fransız kızı gibi büyümüştür. Alafranga yaşama meraklı babası Kazım Bey ve hafifmeşrep annesi Sezayidil Hanım ile yaşamaktadır. Sezayidil Hanım ile Zeliha Hanım'ın arkadaş olması neticesinde Nurullah Bey ve Ceylan küçük yaşlardan itibaren tanışır, zaman içinde dostlukları gelişir ve birbirlerine yakınlık duymaya başlarlar. Ceylan yaşayış tarz ve zihniyet olarak alafranga tiptir. Nurullah Bey aldığı eğitimle modern bir birey olsa da geleneklerinden kopmamış biridir. Ceylan Avrupa'da yaygın olan mariage libre yani serbest evlilik şeklinde Nurullah Bey ile görüşmek ister. Ancak Nurullah Bey bunu kabul etmez. Nurullah Bey'e takıntılı bir şekilde âşık olan Ceylan reddedilmeyi kabullenemez. Onu yemeğe davet eder ve içkisine afyon atarak tuzağa düşürür. Nurullah Bey ile beraber olan Ceylan hamile kalır. Bu durumunu annesiyle paylaşınca bir çare arayan anne kız Nurullah Bey'i durumdan haberdar ederler. Fakat baba olacağını öğrenmesine rağmen Ceylan ile evlenmeyeceğini söyleyen Nurullah Bey arkadaşları Salih Ziya ile görüşerek evlenmek istediğini söyler. Bunun üzerine Salih Ziya Ahdiye Fatma Hanım'ı tavsiye eder. Arkadaşının yönlendirmesiyle Ahdiye Hanım'ı ister. Ahdiye Fatma Hanım ve annesi de bu evliliği onaylarlar. Böylece düğün hazırlıkları başlar. Bu arada Ceylan Nurullah Bey'e gönderdiği mektupta onunla arkadaş kalmak istediğini söyler. Ceylan'ın yaptıklarından haberdar olan annesi ve Zeliha Hanım Nurullah Bey'i suçlamazlar. Her ne kadar pişman olmuş gibi görünse de Nurullah Bey'in başka bir kadınla evleneceğini öğrenen Ceylan intikam planları yapar. Babası Kazım Efendi'nin odasında aldığı yasaklı yayınları Kaşif Efendi'nin evine gönderir ve Nurullah Bey aleyhinde ihbarda bulunur. Düğün günü tutuklanan Nurullah Bey uzun bir sorgu sürecinden sonra on beş yıl olmak üzere Akka'ya sürgün edilir. Burada Hafız Kadri Efendi ve Mısırlı Rıfkı Bey ile aynı odayı paylaşır. Bu iki oda arkadaşlarıyla zaman içerisinde kaynaşıp dost olan Nurullah Bey -Akka'ya geldiğinde öyle

olmadığı halde- artık bir Jön Türk olmuştur. Zamanla Akka'daki yaşamına alışan ve birçok dost edinen Nurullah Bey bu dostlarından birinin yardımıyla Mısır'a kaçar. Mısır'da avukatlık yapmaya başlar. Bir süre sonra Ahdiye Fatma Hanım ile annesi ve kendi ailesini Mısır'a getirtir. Sekiz yıl Mısır'da kaldıktan sonra hürriyet ilan edilince İstanbul'a geri dönerler. Roman Nurullah Bey, Ahdiye Fatma Hanı ve aileleri için mutlu son ile biterken Ceylan ve ailesi için mutsuz son ile biter. Ceylan geçirdiği cinnet yüzünden evi yakmak isterken yanar ve ölür. Babası Kazım Efendi ise kendini denize atarak intihar eder.

2.2. JÖNLER – BEKİR FAHRİ

2.2.1. Romanın Tanıtımı

Bekir Fahri'nin gerçekçi biçimde kaleme aldığı "Jönler" romanı 1910 yılında yayımlanmıştır. Roman, siyasi nedenlerden dolayı Mısır'da yaşamak zorunda kalan bir grup Jön Türk'ün oradaki yaşamını konu edinir. "Eser, kuruluş bakımından, daha önce yazılmış romanlardan ayrılmaktadır; burada, birkaç kişinin yaşayışı değil, bir topluluğun yaşayışı bütün olarak ele alınmıştır." (Solok, 1971:377) Romanın yazarı Bekir Fahri de tıpkı romanındaki kahramanlar gibi II. Abdülhamit döneminde Mısır'a kaçmış bir Jön Türk'tür.

2.2.2. Romanın Özeti

Romanın başkahramanı Necip, tıbbiye öğrencisidir. II. Abdülhamit döneminde yönetime karşı duruş sergileyen İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin öncülük ettiği hürriyet hareketine katılır ve üzerinde bulunan evrâk-ı müzirre¹ yüzünden tutuklanır ve önce Taşkışla hapisanesine sonra da Trablusgarp hapisanesine gönderilir. Bir süre sonra Jön Türkler'in merkezi haline gelmiş olan Mısır'a kaçar. Mısır'da tanıştığı arkadaşı Hüsnü ile beraber bir göz odada kalır. Elleri geçen az miktar yardım parasıyla hayat mücadelesi verirler. Mısır'da sefalet içinde yaşayan Necip gayret edip iş arasa da bulamaz. Mısır'da herkes Jön Türkler'i hakir görür ve bu durum zaten zor olan yaşamlarını daha da zorlaştırır. Necip Hüsnü dışında birçok arkadaş edinmiştir. Bunlardan biri İstanbul Kahvesi'nde bulunduğu Avni ve Trablusgarp hapisanesinden tanıdığı Efdal'dir. Sık sık buluşup sohbet ettiği, yeri gelince yardımlaştığı arkadaşları bu zor günlerde Necip için bir nevi dayanak olmuşlardır. Ancak tanıdığı bütün Jön Türkler bu çok sevdiği arkadaşları

¹ -Evrâk-ı Müzirre: Zararlı kağıtlar.

kadar dürüst ve temiz değillerdir. Mısır'da tanıdığı Avadis, Masrufyan, Mükerrerem, Rıdvan gibi Jön Türkler'in bir kısmı yolsuzluklara karışır bir kısmı ise saray için muhbirlik yaparak arkadaşlarını jurnaller. Hatta bu muhbirliğin sonunda ödül olarak memleketine geri dönenler de olur. Mısır Hıdıvi önceleri Jön Türkler'e yardım ederken Babiâli ile anlaştıktan sonra onların aleyhine çalışır. Artık Jön Türkler'in olduğu yerlerde Hıdiv'in jurnalcileri dolaşmaktadır. Bu durum zaten kısıtlı olan yaşam alanlarını daha da daraltır. Artık Jön Türkler için Mısır yaşanabilecek bir yer değildir. Necip gördüğü bu insan manzaraları karşısında çok üzülür. Onun için Mısır'da çektiği sefalet bile vatani ve hürriyet için olduğundan kutsaldır. Fakat aynı davaya hizmet ettiği için Mısır'da bulunan Jön Türkler'in bu durumu Necip'i hayal kırıklığına uğratar. Efdal ise Jön Türkler için Mısır'a gelen Damat Hamdi Paşa ve oğullarının yanında kalmaktadır. Necip'e Mısır'ın onlar için daha da zorlaşacağını bu yüzden Damat Hamdi Paşa ile beraber Avrupa'ya gideceğini söyler. Fakat Mısır'ı sadece Efdal değil diğer Jön Türkler de terk etmeye başlar. Necip de bir süre sonra Mısır'ı terk eder.

2.3.ENİN- FATMA ALİYE TOPUZ

2.3.1. Romanın Tanıtımı

Türk edebiyatının ilk kadın romancısı olarak anılan Fatma Aliye Topuz tarafından kaleme alınan Enîn, 1910 yılında yayımlanmıştır. Romanda, evlilik kurumunun kadın ve erkek bakışı üzerinden nasıl görüldüğü resmedilir. Toplumda kalıplaşmış düşüncelerin kadınlar üzerindeki baskıcı etkisi ve bu etkinin hayatlarını nasıl yönlendirdiği yer yer eleştirel bir üslûpla anlatılır.

2.3.2. Romanın Özeti

Zengin bir ailenin kızı olan Sabahat, genç yaşta ailesini kaybeder. Ailesini kaybettikten sonra dayısı ve dayısının ailesi Sabahat'in konağına yerleşerek onu yalnız bırakmazlar. Böylece Sabahat, üvey kardeşi Nebahat ile birlikte dayısının oğlu Suat ve onun üvey kardeşi Nihat ile beraber büyür. Suat ve Nihat eğitim için Fransa'ya gönderilirler. Bu süreç içerisinde çok fazla görüşemezler. Yetişkin bireyler olduklarında ise dayısı, Sabahat ile oğlu Suat'ın evlenmesini uygun görür. Suat, babasının bu isteğini memnuniyetle karşılar. Sabahat ise bu fikre ilk başlarda sıcak bakmaz fakat zamanla bu teklifi kabul eder. Suat'ın mezun olup geri dönmesiyle beraber evlilik hazırlıklarına

başlanır. Bütün konak halkı tarafından sevinç ve heyecanla süregelen bu süreç Sabahat'in üvey kardeşi Nebahat için aynı duyguları ifade etmez. Üvey ablasını kıskanan Nebahat, nişanlısı Suad ile evlenmek ister. Bu isteği doğrultusunda planlar hazırlamaya başlar. Nebahat öncelikle Suad'a âşık olduğunu ve bu karşılıksız aşkın onu intihara doğru sürüklediğini söyler. Nebahat'e inanan Suad, onunla gizli gizli buluşarak onu bu düşüncesinden uzaklaştırmaya çalışır. Ancak Sabahat onları görür ve Suad'tan ayrılır. Suad aylarca Sabahat ile barışmaya çalışır. Ancak ayrılık fikrinde kararlı olan Sabahat, Suad'ı affetmez. Nebahat ise Suad için bir oyun hazırlar. İntihar edeceğini yazdığı bir notu Suad'a ulaştırarak sözde intihar etmeye teşebbüs eder. Sonunda Suad, Nebahatle evlenir. Sabahat ise Suad'ı unutmaya çalışarak hayatına devam eder. İçten içe ona âşık olan Nihat ise Amerika'ya çalışmak için gitmeden önce Sabahat'ten evlilik kararı alması halinde kendisini muhakkak haberdar etmesini ister.

Anlatının bir diğer bahtsız âşıkları Rıfat ve Fehame karakterleri arasında gelişir. Rıfat yan yalıya taşınan komşu kızı Fehame'ye ilk görüşte âşık olur. Ancak Rıfat, ailesi tarafından evin öz kızı gibi büyütülen cariyeleri Piraye ile evlendirilmek istenir. Piraye'yi kardeşi gibi gören Rıfat, bu evliliği istemez. Bu yüzden Fehame'ye olan aşkını ailesine açıklamak zorunda kalır. Fakat Fehame bir başkasıyla nişanlanır. Rıfat bu yüzden verem hastalığına tutulur. Piraye, Rıfat'ın tüm hastalığı boyunca ona bakar yanında olur. Piraye'nin bütün bu özverisine karşılık Rıfat, ona sadece kardeşçe hissiyat ve aşkına merhamet duyar. Rıfat iyileştikten sonra Piraye aynı hastalığa yakalanır. Ancak sonunda Piraye, Rıfat gibi iyileşemez ölür.

2.4. SEVİYYE TALİP – HALİDE EDİP ADIVAR

2.4.1. Romanın Tanıtımı

Halide Edip Adıvar'ın kaleme aldığı Seviyye Talip romanında, Avrupa'da eğitimini tamamlayarak yurduna geri döner. Doğru bir batılılaşma örneği sayılabilecek Fahir'in imkânsız bir aşkla bağlandığı Seviyye ve batılılaşma sürecinde değişen Türk kadınının tezahürü olan karısı Macide'nin arasında geçen olaylar anlatılır. Seviyye Talip, 1910 yılında yayımlanır ancak eleştirel bir dirençle karşılaşır.

2.4.2. Romannın Özeti

Fahir, iyi eğitim almış, modern fikirli biridir. Oldukça muhafazakâr bir kadın olan romanda geleneksel Osmanlı kadınının bir temsili olarak ortaya çıkan halasının kızıyla evlidir. Hikmet adında bir de oğlu vardır. Fahir Avrupa'ya eğitim almak için gider. Eğitimini tamamladıktan sonra Meşrutiyetin ilan edilmesiyle vatansever, zamanın ve dönemin siyasi sürecinin gerektirdiği şekilde batılılaşma yanlısı, okumuş bir aydın olarak büyük bir heyecanla evine döner. Fahir Avrupa'da eğitim gördüğü süre boyunca halasının yanında bıraktığı Macide ve oğluna sonunda kavuşur. Ancak bu geçen süre Fahir ve Macide'nin gönül bağı olmasa bile zihniyetlerini ayırmıştır. Fahir yüzeysel ve bilinçsiz bir batılılaşma yerine Meşrutiyetin özüne göre şekillenecek olan modern çağa ayak uydurabilen bir nesil oluşturmanın gerekli olduğunu düşünür. Ona göre bu kadınların da değişim sürecine dâhil olmalarıyla sağlanabilir. Bu yüzden düşüncelerini karısına söyler ve onu eğitmeye çalışır. Ancak Macide sürekli kocası ve değerleri konusunda tutucu bir kadın olan annesi arasında kalır. Fakat sonunda Fahir'e olan sevgisi ağır basar ve onun dediği yönde bir kadın olmaya çabalar. Giyim kuşam konusundaki alafrangalıklar, yabancı dil öğrenimi, erkek ve kadının karışık gezilip yemek yenilen toplantılar başlarda Macide'nin eleştirdiği ve onu kendi olmaktan uzaklaştıracağını düşünüp karşı koyduğu şeyler olmasına rağmen uygulamaya başlar. Artık o da alafranga kadınlar gibi korseler giyer, sosyal meselelere duyarlılık gösterir, yabancı dilde kitaplar okuyur, kadın ve erkeğin bulunduğu ortamlarda yerini alır. Buldukları bu toplantılardan birinde Fahir çocukluk arkadaşı Seviyye'ye rastlar. Seviyye ise sıkıntılı günler geçirmektedir. Seviyye'nin ruhen hiçbir yakınlık duymadığı kocasından ayrılarak mutsuz evliliğini bitirmek ve âşık olduğu Macar asıllı müzik hocası Cemal ile evlenmek ister. Ancak kocası boşanmaya bir türlü razı olmaz. Sevmediği bir adamla kalbinde başka bir erkek varken evli kalmayı yanlış bulduğu için kocasını terk eder ve Cemal ile birlikte yaşamaya başlar. Bu yüzden toplum tarafından dışlanır ve tahkir edilir. Cemal'e bu durumdan dolayı kimse iş vermez. Fahir ise arkadaşı Numan'ın aracılığıyla kızı Macide'ye müzik dersi vermesi için Cemal'i müzik hocası olarak tutarlar. Ancak bu esnada Fahir'in Seviyye'ye olan aşkı depreşir. Bu aşk, onu zamanla bir buhrana sürükler. Doktorunun tavsiyesi üzerine iyileşebilmek için arkadaşı Numan ile Mısır'a gider. Ancak burada da Seviyye'yi unutamaz. Mısır'da tanıştığı opera sanatçısı Evelin Marchal'ın ilgisi bile ona Seviyye'yi hatırlatmaktan öteye geçemez. Artık Seviyye'yi uzakta ne kadar kalırsa kalsın unutamayacağını anlayan Fahir bu acıyla yaşamaya kendini ikna eder. Fahir İstanbul'a döner ve Seviyye'nin kocasından ayrılarak

Cemal ile evlendiğini öğrenir. Bu durum onda öfkeye neden olur. Ona karşı duyduğu tutkuyu bastıramaz ve Cemal'in evde olmadığı birgün Seviyye'ye gider ve ona sahip olur. O günden sonra büyük bir pişmanlık duyan Fahir'in bunalımı daha çok artar. Sonunda aşk acısıyla beraber çektiği vicdan azabı yüzünden bir türlü toparlanamaz. Bu sırada gerçekleşen 31 Mart olayında adeta intihar eder gibi Meşrutiyet karşıtlarıyla savaşırken ölür.

2.5. FETRET – ALİ KEMÂL

2.5.1. Romanın Tanıtımı

Ali Kemâl 1911 yılında yayımlanan eseri “Fetret” ile tarih, siyaset, sosyal hayatla ilgili tezlerini oluşturduğu kurgu dünyasıyla vermeye çalışır. Romanda başkahraman Fetret ile düşlediği ideal Türk gencini vücuda getirir. Ali Kemal romanın mukaddimesinde eserini “Fetret bir hikâye değil, bir tarihtir, yok, bir tarihçedir.”(Özgül, 2013:43) diyerek tanımlar. Eser M. Kayahan Özgül tarafından günümüz alfabesine aktarılır ve 2003 yılında Hece Yayınları tarafından yayımlanır.

2.5.2. Romanın Özeti

Fetret yirmi yaşlarında, gözleri hafifçe mavi, saçları sarı, fiziksel ve ahlaki özellikleri ile hem Garplı hem de Şarklılara benzeyen, iyi yetişmiş bir gençtir. Fetret'in babası Türk, annesi İngiliz'dir. Babası Selman Bey ile annesinin mutlu bir evliliği vardır. Ancak annesi Fetret'i doğururken vefat eder. Çok sevdiği eşinin kaybından büyük üzüntü duyan Selman Bey kızı Selma ve oğlu Fetret ile teselli olur. Annelerinin vefatından sonra iki kardeşi anneanneleri Londra'da büyütür. İyi bir eğitim alan Fetret mekteb-i idadi için babasının bulunduğu Paris'e gider ve Saint-Germain'de eğitim görmeye başlar. Yazları da büyükannesinin yanına gider. İngiltere'de büyükannesi ve kız kardeşi ile vakit geçiren Fetret böylece İngilizcesini de unutmaz. Bütün bu Garp eğitimi esnasında akşamları babasıyla çalışır. Böylece Türkçe'yi lisanından edebiyatına kadar epeyce öğrenir. Fetret hemen her alanda kendini geliştirmek için çabalayan donanımlı bir genç olur. On sekiz yaşına gelmeden Şark eğitimini tamamlamak için babasıyla beraber İstanbul'a gider. İki seneden fazla burada kalırlar. Fetret İstanbul'da birçok arkadaş edinir. Arkadaşlarıyla sık sık buluşup tarih, edebiyat, siyaset gibi muhtelif konularda sohbet ederler. Sadece arkadaşlarıyla gayet kültürlü bir adam olan babası Selman Bey ile sohbetlerinde de Fetret bilgi birikimi ve aklı başında konuşmalarıyla donanımını ortaya koyar.

Fetret babası Selman Bey'in yakın dostu Kerim Paşa'nın çocuklarıyla dostluk kurar. Kerim Paşa'nın üçü erkek ikisi kız beş çocuğu da çok iyi bir eğitim ve terbiye almışlardır. Fetret'i çok seven bu gençler, Fetret yalıya uğramadığı zaman yokluğunu hemen hissederler. Beş kardeş içinde küçük kız kardeşleri Seher, Fetret'i beğenir, ona sevgi duyar. Fetret de Seher'e aynı duyguları besler. İki genç duygularını birbirlerine açmaktan çekinirler.

Bir Pazar günü Fetret ve babası Darülfünun-ı Osmanî'ye tarih hocası sıfatıyla atanan Baydur Bey'in vereceği konferansı dinlemeye giderler. Uzaktan tanıdıkları olduğu için Kerim Paşa'nın çocukları; Güzide, Seher ve Samed de bu konferansta hazır bulunurlar. Baydur Bey yirmi yedi yirmi sekiz yaşında, oldukça zeki bir gençtir. Eğitimini memleketinde bitirdikten sonra Paris'te Sorbonne'a üç yıl daha eğitimine devam ederek tarih ve coğrafya bölümünden mezun olur. Oldukça başarılı bir talebe olan Baydur Bey tarih ile ilgili hazırladığı çalışmalar hocalarının takdirini toplar. Başarıları ona kendi memleketinde de şöhret kazandırır. Fakat bazı akranları ona kıskançlık duymaktadır. Baydur Bey çok başarılı bir konferans verir. Herkes onu alkışa boğar. Ancak eski arkadaşlarından iki genç onun bu başarısından üzüntü ve kıskançlık duyar. Kızgınlıkla Darülfünundan dışarı çıkarlar. Arkadaşlarının başarısını gölgelemek için Kamran Matbaası'na giderek ne zamandır Baydur Bey'e hücum etmek için fırsat kollayan Kahraman Bey'i izledikleri konferans ile ilgili yanıltıcı sözleriyle galeyana getirirler. Kahraman Bey, Baydur Bey'in aleyhine haksız yorumlarda bulunduğu bir yazı yayınlamış. Ancak Selâm gazetesinin müdürü Timur Bey, Selman Bey'i arayarak Kamran gazetesindeki yazıyı haksız bulunduğunu söyleyerek Baydur Bey'in lehine bir yazı yazmasını ister. Zaten Selman Bey de aynı şeyi düşünmektedir. Baydur Bey ile ilgili bir yazdığı makale başarılı olur. Bu makale okuyucuları oldukça etkiler. Halkın nazarında Kamran'ı düşürürken, Baydur Bey'i yüceltir.

Bir süre sonra Fetret Paris'e gidecektir. Artık Seher ve Fetret birbirlerine aşklarını açıklamışlardır. Seher, Fetret'in hem gitmesinden hem de Avrupa'ya gidince onu unutup başka bir kıızı sevmesi ihtimalinden dolayı üzgündür. Fakat Fetret sözleriyle Seher'i teskin eder. Ona Paris'e sadece eğitimini tamamlamak için gittiğini ve kalbinin sadece ona ait kalacağını söyler. Kerim Paşa ve Selman Bey'in ailece gittikleri piknikte Kerim Paşa Fetret ve Selma'nın nişanlanacaklarını duyurur. Bu haberi orada bulunan herkes sevinçle karşılar. Bir Perşembe günü Fetret Paris'e ablası Selma da Fransa yoluyla İngiltere'ye gitmek için vapura binerler. Fetret vapurda Hakan Bey adında Paris'te bulunan Osmanlı

talebelerine müfettişlik yapar. Yol boyunca Fetret ve Hakan Bey öğrencilerin durumu, Paris, eğitim sistemi gibi konularda sohbet ederler. Vapur Gelibolu Boğazı'ndan çoktan ayrılıp vatanın son toprağı da gözden uzaklaşmaya başlayınca Fetret hüzünlenir ve vatani için “–İlahi! Şu bedbaht vatanımı bahtiyar et!” diyerek dua eder.

2.6. HANDAN – HALİDE EDİP ADIVAR

2.6.1. Romanın Tanıtımı

Eser 1912 yılında Tanin gazetesinde tefrika edilmiş ve aynı yıl kitap olarak basılmıştır. Eserde Handan adlı başkarakterin ana merkezde olduğu olaylar anlatılır. Cevdet Kudret romanı şöyle tanımlar; “Mehmet Rauf’un Eylül ‘ ünde olduğu gibi, bunda da saygı ve insanlık görevi dolayısıyla açığa vurulamayıp içe gömülen aşk duygusunun doğurduğu ruh sarsıntısı anlatılmıştır. Eser, Eylül’ den sonra, o alanda yazılmış en başarılı romanıdır.” (Kudret, 1970:69). Eser mektup-roman olarak yazılmıştır.

2.6.2. Romanın Özeti

Handan iyi bir eğitim almış oldukça zeki ve yetenekli bir kızdır. Ona ders vermek için evlerine gidip gelen Nazım, II. Abdülhamit yönetimine muhalif, siyasi düşüncelerinde aktif bir gençtir. Nazım, Handan’a âşıktır. Zamanla cesaretini toplayan Nazım Handan’a açılır ve evlilik teklifi eder. Ancak Handan kültür ve düşünce yapısı olarak kendine yakın bulduğu halde Nazım’ın teklifini reddeder. Çünkü Nazım’ın evliliğı, hayat arkadaşlığı değil dava arkadaşlığı olarak gördüğünü düşünür. Aynı zamanlarda Handan ile evlenmek isteyen bir diğer aday olan Hüsnü Paşa ise kaba tabiatlı ve zengin bir adamdır. Handan, Hüsnü Paşa ile evlenir. Evlendikten sonra Paris ve çeşitli Avrupa şehirlerinde yaşamaya başlarlar. Handan’ın Hüsnü Paşa ile evliliğı hayal ettiği evlilikten uzak, mutsuz ve kavgalarla geçer. Hüsnü Paşa Handan’ı başka kadınlarla aldatmaktadır. Nazım ise hükümete olan muhalif tavırlarından dolayı tutuklanır ve sürgüne gönderilir. Handan’ın başka bir adamla evleneceğini bilen Nazım ona bir mektup bırakarak intihar eder.

Refik Cemal, yaşadığı mahallenin alafranga olarak bilinen ailelerinden birine mensup olan Neriman ile evlenir. Neriman, Handan’ın kuzenidir. Küçük yaşlarda Handan’ın babası Cemal Bey baldızının kızı olan Neriman’ı himayesine alır ve kendi çocuklarından ayırt etmeyerek yetiştirir. Birlikte büyüyen Handan ve Neriman birbirlerine çok düşkündürler. Özellikle Neriman için Handan kuzen sevgisinin ötesinde kişiliğine hayranlık duyduğu biridir. Neriman’ın dışında tüm ev halkı da Handan’ı çok sever.

Handan'ın evlendikten sonra Paris'e gitmesi ile Neriman ve Handan artık mektuplaşarak iletişim kurmaya başlarlar. Handan uzaklara gitmesine rağmen her zaman ev halkının özellikle de Neriman'ın dilindedir. Sanki Handan hiç evden ayrılmamıştır. Neriman ile tanıştığı ilk günden itibaren bu durum Refik Cemal' in canını sıkır. Paris'te yaşayan arkadaşı Server'e gönderdiği mektuplarda Handan ile ilgili rahatsızlığından sık sık bahseder. Refik Cemal için Handan, Neriman ile mutlu evliliğinde bir gölge olarak görür. Handan'ı ağzından düşürmeyen Neriman, Refik Cemal'in ara sıra bu durumu manasız bulduğunu belirttiğinde ise Refik Cemal'in Handan'ı sevmediğini düşünerek kırılır.

II. Abdülhamit dönemine muhalif gençlerden biri olan Refik Cemal takip edildiğini anlar. Tutuklanıp sürgün edilmekten korkan Refik Cemal Londra'ya tayin ister. Bu arada Neriman da hamiledir. Bu yüzden Neriman'ı İstanbul'da bırakır. Refik Cemal Avrupa'da olduğu sıralarda gezmek için Marsilya'ya gider. Yaptığı şehir gezisi esnasında Handan'ı görür. Bu arada Neriman doğum yapmıştır. Çocuklarına Refik Cemal'in arkadaşı Nazım'ın adını koyarlar. Neriman küçük Nazım'ı alıp Refik Cemal'in yanına gelirler. Ailecek Handan ile görüşmeye başlarlar. Artık Refik Cemal'in Handan hakkındaki ön yargıları kırılmıştır. Hatta eşi Neriman'da bulamadığı bir ruhsal ve düşünsel incelikleri Handan da görmeye başlar.

Handan'ın mutsuz evliliği kavgalarla daha da çekilmez bir hale gelmeye başlar. Hüsnü Paşa ve Handan bir süre ayrı yaşamaya başlarlar. Bu sırada mektuplaşmaya devam ederler. Handan, Hüsnü Paşa'ya artık geri dönmesini ve evliliklerine kaldıkları yerden devam etmelerini belirten bir mektup yazar. Hüsnü Paşa ise metresiyle yaşamaya devam eder ve Handan'a dönmeyeceğini belirttiği bir mektup gönderir. Bu mektup karşısında psikolojik çöküntü yaşayan Handan hastalanır ve bilinç kaybı yaşar. Bu süreçte Refik Cemal Sicilya'ya tedavi için götürdüğü Handan'ın daima yanında olur. Bu tedavi sürecinde Handan, Refik Cemal'e âşık olur. Sicilya'da sağlığına kavuşur ancak kuzeninin kocasına duyduğu hislerden dolayı vicdan azabı duyar. Tekrar hastalanan Handan Paris'te ölür.

2.7. CADİ – HÜSEYİN RAHMİ GÜRPINAR

2.7.1. Romanın Tanıtımı

Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın kaleme aldığı "Cadı" ilk olarak 1915 yılında basılmıştır. Roman iki bölümden oluşmaktadır. Her bölüm kendi içerisinde on altı ve

dokuz kısım olarak ayrılır. Birinci Bölüm; “Yenge ile Yeğen Arasında”, “Bulunmaz bir Tunus Gediği”, “Doğru Sözlü Bir Koca karı”, “Dünyada Neler Olmaz”, “Şükriye Hanımı Ziyaret”, “Cadı Anne”, “Gülendam’ın Saflığından Yararlanmaya Girişme”, “Bir Bilinmeyen Düşman”, “Yaman Avrat”, “Cadı’nın Fotoğrafi”, “Ahretten Verilmiş Bir Alındı Senedi”, “Sırların Büyüğü”, “Binnaz’ın Yazısı”, “Aziz Ruh, Sayın Hayal”, “Kabir Ziyareti”, “Mutasavvıfça Bir Şiir” olmak üzere on altı kısımdan; II. Bölüm de “Irgat Başı”, “Ahretten Mektup”, “Karı Kocaya Sevişmek Yasak”, “Havadan İnen Mektup”, “İsprit Başkanıyla Tartışma”, “Bir Şehit Ruhunun Çağrıya Gelmesi”, “Şarlatan Ruh”, “Baba Kız Arasında Önemli Bir Karar”, “Gösteri” olmak üzere dokuz kısımdan oluşmaktadır.

2.7.2. Romanın Özeti

Genç yaşta kocasını kaybeden Fikriye Hanım küçük kızıyla beraber dayısı Hasan Efendi’nin evine sığınır. Fakat onun bu gelişi yengesi Emine Hanım’ı rahatsız eder. Evinde tek hanım olarak yaşamaya alışmış olan Emine Hanım, Fikriye’den kurtulmak ister. Bu yüzden Fikriye’yi bir an evvel evlendirip evden göndermek için kılavuz kadın aracılığıyla kısmetler aramaya başlar. Sonunda kırkını geçmiş iki çocuk sahibi maddi durumu gayet iyi olan Naşit Efendi, Fikriye’ye talip olur. Bu durumu Emine Hanım büyük bir sevinçle karşılar. Fikriye ise yengesinin onun varlığından rahatsız olduğunu bilir ve onu evlendirme çabasından dolayı duyduğu kırgınlığı ve talibi Naşit Bey hakkındaki endişelerini yengesine söyler. Ancak yengesi yanlış düşündüğünü sadece onun mutluluğunu istediğini söyleyerek işin bozulmasından korkar. Bir an evvel Fikriye ile Naşit Efendi’yi evlendirmek ister. Fikriye sonunda ikna olur. Evlilik hazırlıkları başlar. Fakat birgün Fikriye’nin vefat etmiş annesinin eski dostlarından biri olan Hasibe Hanım eve gelir ve fikriye ile konuşmak ister. Annesini rüyasında gördüğünü ve kızımı kurtarın diyerek yardım istediğini anlatır. Hasibe Hanım bu rüyanın etkisiyle Fikriye’ye Naşit Efendi ile ilgili bildiklerini anlatmak istese de yengesi mani olmaya çalışır. Fakat Fikriye’nin dinlemeye kararlı olması karşısında Naşit Efendi’nin vefat eden ilk eşi Binnaz Hanım’ın öldükten sonra cadıya dönüştüğünü geceleri cadı olarak mezardan çıkarak Naşit Efendi’nin yeni evlendiği hanımları boğduğunu söylerler. Yengesi fikriye’yi her ne kadar böyle bir şeyin olmayacak kadar saçma olduğuna inandırmak istese de Hasibe Hanım bu olayın doğruluğunda ısrar eder. Bunun üzerine hep beraber olayların tanığı olan Naşit Efendi’nin eski eşlerinden Şükriye Hanım’ın evine giderler. Naşit Efendi’den ayrıldıktan sonra yeniden düzgün bir zat ile evlenmiş olan Şükriye Hanım başından geçen esrarengiz ve korkunç olayları anlatır. Şükriye Hanım’ın anlattıklarından sonra Fikriye evlenmekten

vazgeçer. Bu korkutucu hikâyeden sonra Fikriye'nin yengesi artık evlilik hususundaki ısrarını devam ettiremez ve mağlup bir şekilde Şükriye Hanım'ın evinden ayrılırlar.

Fikriye gibi bu hikâyeyi bilen hiçbir kadın Naşit Bey ile evlenmez. Aradan yıllar geçer. Naşit Efendi'nin çocukları Nesip ve Ragıbe büyümüş ve evlenmişlerdir. Ancak geçen yıllar cadıyla ilgili söylentileri unutturmaz hatta üstüne yeni hikâyeler ekleyerek devam eder.

Birgün Naşit Efendi'ye bir mektup gelir. Mektup yalı komşuları Aram-ı Dil Hanım'ın büyük oğlu Kadir Bey'den dir. Kadir Bey yazdığı mektupta cadı meselesinin iç yüzünü anlatır. Aram-ı Dil Hanım ve Binnaz Hanım ispirite meraklı iki yakın dostturlar. Hangisi önce ölürse sağ kalan diğerini ziyaret edip hasret gidereceğine dair birbirlerine söz verirler. Böylece dostluklarının mezardan da olsa devam etmesini kararlaştırmışlardır. İki dost Binnaz Hanım'ın vefat etmesinden sonra da bu karar doğrultusunda görüşmeye devam ederler. Binnaz Hanım görüşmeleri esnasında Aram-ı Dil Hanım' a eşinin ölümünden sonra başka kadınlara ilgi duymasını kıskandığını ve üzüldüğünü anlatır. Sonunda biri ahretten diğeri dünyadan iki kadın Naşit Efendi'yi uslandırmaya çalışırlar. Paris'te heykeltıraş eğitimi alan oğluna Binnaz Hanım'ın yüzünün maskesini yaptırtan Aram- Dil Hanım geceleri bu maskeyi takarak cadı kılığında Naşit Efendi'nin yeni hanımlarına görünür. Aram-ı Dil Hanım'ın kullandığı maskeyi, diğeri araç gereçleri ve Naşit Bey'in evine giden gizli tüneli keşfeden Kadir Bey böylece yıllarca süregelen esrarengiz olayların nedenini aydınlatılmış olur. Naşit Efendi bu durumun içyüzünü insanlara anlatmak için gazetelere ilan verir, her türlü aracı kullanır ancak kimse inanmaz. Naşit Efendi'nin hayatını adeta bir faciaya çeviren cadı efsanesi insanların aklında ilk duyulduğu gibi yer edinmiştir.

2.8. TEZÂD – İZZET MELİH DEVRİM

2.8.1. Romanın Tanıtımı

Fecr-i Ati topluluğunun önemli sanatçılarından biri olan İzzet Melih Devrim “Tezâd” adlı romanını 1909-1911 tarihleri arasında Resimli Kitap mecmuasında yayımlar. Eserin kitap halinde basılması ise 1915 yılındadır. Kitabın başında Halit Ziya'nın İzzet Melih'e ithâfen yazdığı bir takriz bulunmaktadır. Romanda Meşrutiyet döneminin çalkantılı döneminden zarar görmemek için Batum'a giden Naşit'in Behire ile nişanlı

olmasına karşın Batum'da tanıştığı Rus kızı Miliça'ya âşık olması ve bunun etrafında gelişen olayları anlatır.

2.8.2. Romanın Özeti

Romanın başkahramanı Naşit genç bir Osmanlı subayıdır. Alafranga bir tip olan Naşit katıldığı davetlerle, yabancı aileler ile olan ilişkileriyle batılı tarzda yaşam şekline uyum sağlamıştır. Nazır, Sait Paşa'nın oğludur. Fransa elçiliğinin verdiği bir davette smokin giyinmesi ve elçilik müsteşarıyla gizli konuşması gerekçe gösterilerek emniyet müdürü tarafından sorgulanır. Naşit serbest kalsa da bu olaydan etkilenir. Dönemin siyasi çalkantılarını göz önünde bulundurarak artık İstanbul'da rahat yaşayamayacağını düşünür. Bu yüzden İstanbul'dan ayrılmak ister. Naşit önce Batum'daki amcasının yanına, sonra da Paris'e gitmeyi düşünür. Fakat çocukluktan beri tanıştığı nişanlısı Behire, Naşit'in gitmemesini ister ve bu konuda onunla tartışır. Fakat Naşit nişanlısını ikna eder ve Batum'a gider. Batum'da Rus kızı Miliça'ya âşık olur. Miliça ile görüşmeye başlayan Naşit artık İstanbul ve Behire'yi unutmuştur. Paris'e gitme planlarını da erteler. Bu esnada Behire'nin mektuplarına kısa ve samimiyezsiz cevaplar vermesi Behire'yi üzer.

Naşit artık duygularından emindir ve Miliça ile evlenip Batum'a yerleşmek ister. Fakat Miliça aralarındaki kültür farkından dolayı evlenemeyeceklerini ve bu yüzden de ayrılmaları gerektiğini söyler. Naşit büyük bir aşkla sevdiği Miliça'yı kaybetmemek için buna rağmen evlenme teklifi eder. Bu düşüncesini amcası Osman Bey'e açar. Fakat amcası hem nişanlı olması hem de Miliça ile aralarında milli ve kültürel farklılıklardan dolayı bu evlilik kararını onaylamaz. Ancak Naşit amcasının nasihatlerini oldukça mutaassıp bulur ve fikrinden vazgeçmez. Naşit, Batum'un Ruslar tarafından alınmasının kurtuluş günü olarak kutlandığı yıldönümünde verilen baloya Miliça ile katılır. Baloda tanıştığı Rus Subay Rotemkin'in Türkler aleyhinde konuşmaları karşısında Naşit müteessir olur ve onunla tartışır. Bu tartışmadan sonra vatanını ne kadar sevdiğini bir kez daha anlar ve hem Miliça'nın hem de amcasının ona anlatmak istediği milli ve kültür farkını idrak etmiş olur. Birkaç gün Behire'den aldığı mektubun da etkisiyle Miliça'dan ayrılır. Fakat aşk acısını yenebilmek ve kendini toparlayabilmek için İstanbul'a dönecek cesareti kendinde bulamayan Naşit Paris'e gider.

2.9. ÖLMEYEN – CELÂL NURİ İLERİ

2.9.1. Romannın Tanıtımı

Celal Nuri İleri'nin "Ölmeyen" adlı eseri 1917 yılında yayımlanmıştır. Yazar kitabın ön sözünde eserini *psikolojik tecrübe* olarak tanımlar. Anlatıda Cim Hopkins ile mutlu bir evliliği olan Marsel'in kişilik değişimine uğramasıyla gelişen olaylar anlatılır.

2.9.2. Romannın Özeti

Roman "Mukaddime" adlı bölümle başlar. Bu bölümde yazar kaleme aldığı anlatının bir efsane değil gerçekten yaşanmış bir öykü olduğunu ifade eder. Arkadaşı Cim Hopkins ile dolaşırken bir kadın görürler. Cim Hopkins ve kadın başlarını eğer ve birbirlerinden uzaklaşırlar. Buldukları yerden ayrılınca Celal Nuri, Cim Hopkins'e kadının kim olduğunu sorar. Bu kadın Marsel'in kız kardeşidir. Celal Nuri, Marsel'in kim olduğunu ve hikâyesini anlatmasını ister. Cim Hopkins hikâyeyi anlatır.

Cim Hopkins yirmi beş yaşında, çalışmaya ihtiyacı olmayacak kadar zengin bir gençtir. Birgün otelin barına gider ve içki içer. İçki şişesinin yarısına geldiğinde ise çeşitli düşüncelere dalar ve içkinin etkisiyle eşi benzeri olmayan çok güzel bir kız hayal eder. Hayal ettiği bu kızı daha sonra davet edildiği yemeğe gitmek üzere bindiği trende anne ve babasıyla birlikte görür. Babasının genç kıza seslenirken adının Marsel olduğunu öğrenir. Trenden inince bu aileyi takip etmeye başlar ve fark eder ki aynı davete çağrılmışlardır. Davet sahibi Misis P.... Cim Hopkins ve Marsel'in ailesini tanıştırır. Bu görkemli davet sona erince Cim Hopkins Marsel'in annesinden kızıyla görüşmek için izin ister. Marsel bu teklifi kabul eder ve pazartesi günü için randevulaşırlar. Cim Hopkins, Pazartesi günü Marsel'in kaldığı otele gider. Yanında bulunan bey ve eşi müsaade isteyerek onları yalnız bırakırlar. Daha sonraki günlerde de buluşurlar. Fakat Marsel'in ailesi bu birlikteliği onaylamazlar. Marsel'in annesi kızını Cim Hopkins'ten vazgeçirmek için onu daha doğmadan önce bir yakınlarının oğlu olan Jozef ile evlendirmek için söz verdiğini söyler. Marsel bu durumdan oldukça üzüntü duyar.

Marsel, Cim Hopkins'e bir mektup gönderir. Mektupta onu beş çayına beklediklerini söyler. Kafasında soru işaretleri oluşan Cim Hopkins yine de Marsel'in evine gider. Onu oldukça iyi karşılarlar. Hiçbir şey olmamış gibi havadan sudan konuşurlar. Bir süre sonra Cim Hopkins ve Marsel evlenir. İsviçre'de yaşamaya başlar ve kendilerine göre mutlu bir hayat kurarlar. Adriyen ve Adrienne adında iki tane çocukları

olur. Cim Hopkins artık tiyatro yazarlığını meslek edinmiştir. Evliliklerinin on ikinci yılından itibaren Marsel'in karakterinde değişimler olmaya başlar. Eski haline göre daha süslü hatta abartılı bir şekilde giyinmeye başlayan Marsel eve geç gelmeye ve yalan söylemeye de başlar. Eşinin bu değişimi Cim Hopkins'in dikkatini çeker. Birgün Marsel sabah erkenden evden çıkar ve öğlene kadar ondan haber alınamaz. Eşinin arkasından giden Cim Hopkins onu bulamadığı için eve döner ve çalan telefona bakar. Telefondaki kişi polistir ve hayatının kurtulduğunu, tehlikenin geçtiğini söyleyerek polis merkezine gelmesini ister. Polis merkezine gittiğinde ise her şeyi öğrenir. Marsel dostu Avusturyalı bir çingene olan Tom Piç ile ona suikast hazırlamışlar fakat suçüstü yakalanırlar. Cim Hopkins duyduklarına inanmakta güçlük çeker adeta yıkılır. Tom Piç ve Marsel hakimler tarafından sorguya çekilir. Sorgu sonunda Tom Piç suçsuz bulunurken Marsel akli dengesi yerinde olmadığı gerekçesiyle bir senatoryuma gönderilir. Cim Hopkins ise sadece çocuklarıyla ilgilenerek kendini hayattan soyutlar. Sonunda psikolojik yardım almak için bir doktora gider. Doktorun yanında ilahiyatçı olan kardeşi de vardır. Cim Hopkins'e telkinleriyle oldukça yardım ederler. Ona eşinden nefret etmemesi gerektiğini, eşini ölmüş kabul ederek kalbinde ona bir türbe inşa etmesini söyler.

2.10. ÂHİR ZAMAN – CELÂL NURİ İLERİ

2.10.1. Romanın Tanıtımı

Ahir Zaman, Celal Nuri İleri'nin 1918 yılında Âtî Matbaası'nda "Afife Fikret" adıyla yayımladığı eseridir. Romanın sonunda geçen "Afife Fikret Hanım'ın tevkifi maalesef bu romanı yarıda bırakmıştır." İbaresini ile tamamlanamamış bir roman olduğu görülür. Mustafa Kurt Celal Nuri İleri'nin Ahir Zaman da içinde olmakla birlikte dört romanını orijinal nüshalarından Latin harflerine aktardığı kitabının ön sözünde Ahir Zaman romanının değindiği konuları "Birinci Dünya Savaşı İstanbul'unda yaşanan sosyal değişimleri, ahlaki çözüme ve yozlaşmayı, savaş dönemi fırsatçıları eleştirel bir tavırla okura sunan Ahir Zaman, çözüme dönemi zihniyetini de gerçekçi bir tavırla edebi zemine taşır." (Kurt 2012: 10) şeklinde anlatır.

2.10.2. Romanın Özeti

Şemsa Hanım Paşa eşi vefat ettikten sonra kızı Şehlevend ile hiç bir maddi sıkıntı yaşamadan hayatlarına devam ederler. Anne kız birbirlerini çok sevseler de sık sık

münakaşa ederler. Şehlevend babasının sağlığında ailecek gitikleri Paris'e hayrandır. Hayatının sonuna kadar yaşamak istediği tek şehirdir.

Şehlevend bir akşam Darü'l-bedayi'nin oynatacağı tiyatro oyununa gitmek için annesine ısrar eder. Annesi Şemsa Hanım ise oyuna gitmek yerine evde oturmak ister. Ancak kızının ısrarlarına dayanamayan Şemsa Hanım, Şehlevend'in isteğini kabul eder ve hazırlanmaya başlarlar. Giyim kuşamlarına oldukça önem gösteren anne kız oyuna titizlikle hazırlanırlar. Şehlevend hazırlığını bitirdiğinde çok güzel görünür. Rum hizmetçileri Kleoniki hanımına iltifatlar ederek ona sarılır, öper. Fakat hizmetçinin makajını ve kıyafetini mahvetmesi yüzünden ona çok kızar ve Kleoniki'yi işten kovar. Rum hizmetçi giderken hanımının Paris'ten aldığı 1914 modasına uygun şapkayı bahşiş olarak ister. Şehlevend ve annesi tiyatroya gitmek için iskeleye giderler. İskele yolcuları arasında yirmi iki, yirmi dört yaşlarında daha önceden tanımadıkları, güzel bir bey de vardır. Şehlevend bu beyi görür görmez sarsılır. Bu güzel beyin kim olduğunu düşünür ve ya bu beyi görenler benim gibi olurlarsa diye kıskançlık duymaya başlar. Bu beyi görür görmez Şemsa Hanım da vurulur. Şehlevend heyecanını annesine sezdirmek istemez. Ancak bu yakışıklı bey vapura binince anne kız onu bakışlarıyla takip ederler. Şemsa Hanım beğendiği adamı izleyen kızına bozular. Utanmasa kızını rakibiymiş gibi boğacaktır. Ancak bir süre sonra fark eder ki bu güzel beyi bakışlarıyla takip eden sadece Şehlevend değildir. Vapurda herkesin güzelliğine hayran olduğu Ecmel adlı bu genç, nüfuslu bir kişinin oğludur. Paris'te siyaset okumuş. Doktora yapmak isterken savaş çıkınca ülkesine geri dönmüştür.

Romanın bir diğer bayan karakteri Sena Hanım asil bir ailenin kızıdır. Babası genç yaşta vefat etmiş annesi ise başka adamlarla evlenmiştir. Sena Hanım, annesinin nerede hatta kim olduğunu dahi bilmez. Onu eskinin saygın bakan ve valilerinden biri olarak bilinen dedesi Abdülazim Paşa ve büyükannesi Canfeda Hanım sultanlar gibi büyütür. Paşa dedesi öldükten sonra Canfeda Hanım'a düşündüğünün aksine az bir maaş kalır ve maddi sıkıntılar baş gösterir. Torunun sıkıntı çekmemesi için münasip biriyle evlendirmek ister. Sena Hanım kendisini istemeye gelen kişiler içinde Zülfikar Bey ile evlenir. Fakat sonradan görme zengin bir adam olan Zülfikar'a bir türlü ısınamaz. Sena Hanım'ın kalbinde iki defa şirket vapurunda gördüğü Ecmel vardır.

Romanda zengin bir adamın sevgilisi olan Mahzuza aslında başka bir adamla evlidir. Birçok kez evlenip boşanmış olan zengin ve asil bir kadın olan Mahruse Hanım

Avrupa'dan İstanbul'a gelir. Bütün bu kadınların ortak noktası Ecmel'e âşık olmaları ve onunla beraber vakit geçirebilmek için türlü oyunlara başvurmalarıdır. Ecmel bu kadınlara karşılık verir. Bu çarpık ilişkiler etrafında dönemin bozulan ahlaki değerleri eleştirilir. Anlatının sonunda her şey açığa çıkar ve kimse mutlu olamaz.

2.11. MERHÛME – CELÂL NURİ İLERİ

2.11.1. Romanın Tanıtımı

Celal Nuri İleri'nin Merhûme adlı romanı 1918 yılında Atı gazetesinde tefrika edilmiştir. Bir Türk genci ile Paris'te tanıştığı bir aktristin aşkını anlatan kısa bir romandır. Uzun cümleleri, ağdalı tasvirleri, yer yer nazım havasında anlatımlarıyla dikkat çeken roman Servet-i Fünun döneminin dil özelliklerini taşır. Yazar romanına kendini Sirkengübin Bey adıyla dahil ederek, romanın başkahramanı rolünü üstlenir.

2.11.2. Romanın Özeti

Mısır'ın saygın, makam sahibi isimlerinden biri olan Cafer Paşa (Kattan) amiraldir. Henüz seksen yaşına yaklaşmış olan Cafer Paşa Fransa'da tahsilini yapmıştır. Cafer Paşa altmış yıldır hayatının dört ayını Mısır'da, dört ayını İstanbul Vaniköyü'nde, kalan diğer günlerini ise Avrupa'da geçirir. Makamının yanı sıra oldukça zengin bir adamdır. Gelirinin bir kısmını Nil Vadisi'nde kendine ait olan topraklar üzerinde yetiştirilen pamuklardan elde eder.

Çapkın, hovarda bir adam olan Cafer Paşa maddiyata hiç önem vermez. Yeni tanıdığı insanlara ziyafet çekmekten, kendi çevresindeki dostlarını ağırlamaktan keyif alır. Ancak onun bu huyunu bilen bazı kişiler bu zaafını kullanarak onun sırtından eğlenceler düzenletip keyif yaparlar. Cafer Paşa düzenli olarak berberi Stelyo Piçi Piçi'ye gider. Stelyo kurnaz, paraya düşkün bir adamdır. Bu yüzden çoğu kez Cafer Paşa'yı gençleştireceğini iddia ettiği ehemmiyetsiz ilaçları ona satarak kandırır. Cafer Paşa birgün Perapalas'ta kırk kişilik bir davet verir. Değişik milletlerden, türlü insanların bulunduğu bu davette yemek ziyafetinden, edilen sohbetlerden memnun kalan davetliler için tek sıkıldıkları an Cafer Paşa'nın servetinden ve tanıdığı nüfuslu kişilerden bahsedişidir. Ertesi gün davete katılan taşralı konuklar bu daveti çok beğenmiş ve artık dün yaşadıkları alafranga saatleri kıyafetlerinde, yaşadıkları semtlerde yaptıkları değişimlerle bütün hayatlarına geçirmeye başlamışlardır. Romanda bu davetin anlatılmasından sonra olay

örgüsü Paris'te devam eder. Cafer Paşa bir grup arkadaşını Paris'e davet eder. Davetlilerden biri de Sirkengübin'dir.

Bu daveti kabul edip gelen arkadaşlarını Monmartr² da küçük bir tiyatroya götürür. Tiyatronun oyuncularından olan Marta davetlileri eğlendirmek için kalabalığın ortasına getirilir. Seyircilerin kaba, küçük düşürücü hareketleri Marta'yı rahatsız etse de sesini çıkaramaz. Davetlilerden biri Marta'ya karşı tavırların daha da ileri boyuta taşınmaması için bu duruma tiyatro müdürünün de müdahalesiyle son verir. Marta, yanına yaklaşp onunla konuşan Sirkengübin'i kulisine alır ve kollarının üstüne düşüp bayılır. Bunun üzerine Sirkengübin, Marta'yı evine bırakır. Hasta olmadığını, sadece yorgun ve üzgün olduğunu söyler ve yarın gelmesini rica eder. Ertesi gün Sirkengübin, Marta'nın dairesine gider ve onu dün tiyatrodaki halinden çok daha farklı görür. Marta dinlenmiş, çünkü haline nazaran daha güzel ve daha utangaç tavrıdır. Yemek yedikten sonra Sirkengübin ertesi gün için Marta'yı evine davet eder. Marta Sirkengübin'in davetine icabet eder. Fakat Sirkengübin'in evine geldiğinde oldukça bitkin ve harap durumdadır. Sirkengübin, Marta'nın bu halini çalıştığı ortama bağlar. Ona tiyatroyu bırakıp gece hayatından uzaklaşmasını önerir. Fakat Marta için bu imkânsızdır. Henüz on yedi yaşındayken Piçelli adındaki bir organizatör tarafından kandırılıp Paris'e getirilmiş ve kötü ortamlarda çalışmaya zorlanmıştır. Bu süre içerisinde sarhoşların, sefil zenginlerin eğlencesi olmuş, kokaine alışmış, hasta ve seresfil bir hayat yaşamıştır. Marta eğer çalışmazsa Piçelli'nin işkencelerine maruz kalacağını söyler. Sirkengübin ise onu kurtarmanın yolunu arar. Ertesi gün çek defterini alarak Piçelli'nin yanına gider ve Marta'nın borcunu öder ve Marta'nın yanına gider. Marta, Piçelli'nin elinden kurtulmuştur. Ancak ona kötü günlerini anımsatan Paris'ten de gitmek ister. Sirkengübin ve Marta Bohemya'ya doğru yola çıkarlar. Marta, Paris'ten gittiği için çok mutludur. Bir süre Bohemya'da kaldıktan sonra İstanbul'a giderler. Fakat Marta İstanbul'a alışamadığı için eski neşesini kaybeder. Bunu fark eden Sirkengübin İstanbul'dan gitmelerinin daha doğru olacağını düşünür. Bu düşünce doğrultusunda Manş sahilindeki bir kasabaya yerleşirler. Marta artık çok mutludur. Bir süre sonra hamile kalır. Sirkengübin ve Marta heyecanla doğacak çocuklarını beklemektedirler. Marta doğumuna bir hafta daha olmasına rağmen doğum yapar. Aynı annesine benzeyen bir kızları olmuştur. Ancak doğumdan sonra Marta hastalanır ve vefat eder. Sirkengübin ise artık yaşayan bir ölü olur.

² -Paris'in XVIII. Bölümünde bulunan en yüksek rakımlı yerleşim yeri.

2.12. SERMED - İZZET MELİH

2.12.1. Romanın Tanıtımı

İzzet Melih tarafından kaleme alınan Serméd, 1918 yılında İstanbul'da yazılıp Sabah Gazetesi'nde tefrika edildikten sonra Sabah Matbaası'nda iki bin adet basılmıştır. İzzet Melih romanını, "İsmail Cinanî Bey Efendi"ye ithaf eder. Serméd, İzzet Melih tarafından Fransızcaya çevrilerek 1919 yılında Paris'te Pierre Loti'nin ön sözüyle yine basılır. Roman, Bab-ı Âli'de kalem müdürü, sanatkâr bir kişi olan Serméd ile âşık olduğu adamın tahsil için Berlin'e gitmesiyle düştüğü boşluğu Serméd ile doldurup teselli bulmaya çalışan Neyyire'nin trajik biten aşk macerasını anlatır. Romanda geri dönüş ve mektup tekniği de kullanılmıştır. Yazar, Serméd'in ön sözünde romanı 'az vak'alı küçük roman' olarak tabir eder.

2.12.2. Romanın Özeti

Romanın başkahramanı Serméd arkadaşı Suad'ı ziyarete gittiği sırada hüzünlü bir şarkı işitir. Hayranlıkla dinlediği bu ses arkadaşının evine yakın mesafede bulunan Müşir Hüseyin Paşa'ya ait yalıda oturan genç ve güzel Neyyire'ye aittir. Serméd o sesi duyduğu günden sonra Neyyire'nin hayaliyle daha da kuvvetlenen hisleri büyük bir aşka dönüşür. Sonunda Neyyire'ye bir mektup yazarak ona olan aşkını itiraf edip bir cevap beklediğini ifade eder. Cüzdanına yerleştirdiği mektubu Neyyire'ye nasıl ulaştıracağını düşünen Serméd bir yaz akşamı yalının yakınına gider. Gittiği zaman Neyyire adeta Serméd için şarkı söylemeye başlar. Şarkıyı duyan Serméd cüzdanından mektubu çıkarır fakat ne yapacağını bilemez. Tam vapura binip gidecekken yanına yaşlı bir adam gelir ve mektubu sahibesine götürür. Neyyire, Serméd'e olumlu cevap verir. Bu aşk dört ay boyunca mektup ve haftanın üç dört günü Serméd'in Beyoğlun'daki evinde gerçekleşen romantik buluşmalarla devam eder. Neyyire dört ay boyunca Serméd'e yazdığı mektuplarda sadece aşk dolu sözler sarf etmez. Kendi ve geçmişiyle ilgili itiraflarda da bulunur: Neyyire, sekiz yaşındayken esirci tarafından Müşir Hüseyin Paşa'ya satılan bir köledir. Tek bir çocukları olan Hüseyin Paşa ve hanımı, başka çocuk beklemedikleri için Neyyire'yi evlat edinmişlerdir. Bu yüzden Neyyire'ye yalıdaki diğer kızlardan ayrıcalıklı davranmışlar, Fransızca, Türkçe ve üd dersleri aldırarak onu her yönden eğitmeye çalışmışlardır. Gördüğü muamele karşısında mutlu ve rahat günler geçiren Neyyire için on yedi yaşına geldiğinde durum değişir. Paşa'nın oğlu Neyyire'yi kendine âşık eder. Neyyire büyük bir

tutkuyla aşka düşerken Paşa oğlu'nun amacı sadece Neyyire'yi geçici arzuları için kullanmaktır. Neyyire bütün bunları Sermed'e yazdığı mektuplarla ifşa eder. Neyyire tahsil için Berlin'e giden paşa oğluna hala âşıktır. Günün birinde yurtdışından dönmesiyle Neyyire'nin hisleri yeniden canlanır. Sermed ile her zaman buluştukları eve gider. Sermed'in sıcak tavırlarına eskisi gibi karşılık vermeyen Neyyire, sevdiği adamın döndüğünü, günlerdir kendiyile mücadele halinde olduğunu ve hala onu sevdiğini söyler. Bunu duyan Sermed büyük bir travma geçirir ve Neyyire'ye ayrılmamak için yalvarmaya başlar. Fakat Sermed'in bütün çabaları sonuçsuz kalır ve ayrılırlar. Ayrılığın verdiği üzüntüyle kendini kaybeden Sermed'in kendini toparlaması için yakın arkadaşı Suad ve validesinin kararlı çabalarıyla Avrupa'ya gönderilir. Önce Viyana'ya giden Sermed orada sefiş bir süreç geçirdikten sonra Paris'e gelir. Sermed, Paris'te kendini daha iyi hisseder. Bab-ı Âli kalem müdürlüğünün yanında eserler kaleme alan bir sanatkâr olan Sermed'in acılarını Paris'in sanat ve edebiyat kokan havası bir nebze olsa hafifletir. Paris'te tanıdığı kadınlar ona ilgi gösterse de o Neyyire'yi hiç unutamaz. Beş ay sonra Neyyire Sermed'e bir mektup gönderir. Mektupta Sermed'den özürdileyen Neyyire, affedilmek ve dosta kalmayı ister. Bu mektuptan sonra Paris'te duramayan Sermed iki gün içinde İstanbul'a döner ve Neyyire ile buluşur. Bu buluşma Sermed için yine hüsrarla sonuçlanır. Artık herkes kendi yoluna gitmiştir. Sermed helal süt emmiş temiz bir aile kızıyla evlenirken Neyyire, Paşa'nın ısrarı sonucunda oğluyula evlenir fakat hiçbir zaman mutlu olamaz. Aradan on beş yıl geçer. Neyyire Sermed'in çalıştığı yere gidip onu görür ve kendisini affetmesini onu nefretle değil merhamet ve şefkatle hatırlamasını istediğini söyler. Neyyire'nin yaşlanmış ve çökmüş haline oldukça üzölen Sermed, Neyyire'ye azim hürmetlere layık bir kadın olduğunu söyler. Mutlu olduğunu düşündüğünü söyleyen Neyyire'ye kendisinin de hiçbir zaman mutlu olamadığını söyler. Bu buluşmadan bir hafta sonra Neyyire ölü.

2.13. AYDEMİR – MÜFİDE FERİT TEK

2.13.1. Romanın Tanıtımı

“Aydemir” Milli Edebiyat dönemi kadın yazarları arasında önemli bir yere sahip olan Müfide Ferit Tek'in ilk romanıdır. Eser 1918 yılında yayımlanmıştır. Mektup tekniğinin de kullanıldığı romanda, olaylar Aydemir ve Hazin karakterlerinin vatan ve millet sevgileri uğruna verdikleri mücadele ve birbirlerine duydukları hüznölü aşk hikâyesi etrafında gelişir.

2.13.2. Romannın Özeti

Nedim Paşa zamanında saray içerisinde önemli görevlerde bulunmuş önemli bir adamdır. Kızları Hazin ve Nevin'i özel ricasıyla Paris'e okumaya gönderir. Amacı kızlarına en iyi şekilde eğitim aldırıp memleket için kızlarını çalıştırmaktır. Paris'e giden kız kardeşlerden Nevin iki sene sonra tıbbiyeye girmek için sınava hazırlanır. Hazin ise konservatuarın son sınıfında okumaktadır. Nedim Paşa şahsi menfaatlerini her zaman arka plana atmış devletin saadeti için çalışmış bir Paşa'dır. Ancak Nedim Paşa padişahın kararlı bir şekilde karşısında durduğu Jön Türkler'in niteliklerini öğrenmek ister. Paşa, Jön Türkler'in amacı olan hürriyet ve meşrutiyet devletimiz için gerekli olan yükselme ve ilerlemeyi sağlayabilir mi? Diye düşünür. Bu yüzden bulunduğu bir mektuplaşma faaliyeti duyulur. Nedim Paşa Ankara valiliği görevi ile uzaklaştırılır. Kızları Hazin ve Nevin ise Paris'ten geri çağırılırlar. Nevin ve Hazin yurda döndükten altı ay sonra Hazin istemediği halde padişahın isteği üzerine Neyyir ile evlenir. Neyyir, Almanya'da eğitim almış genç bir subaydır. Meşrutiyet'in ilanından sonra Jön Türk olmuştur. Hazin, padişahın iradesi ile evlendiği Neyyir ile evliliğinde mesut değildir. Çünkü Demir'e âşıktır. Demir yirmili yaşlarında Hazin'e hocalık yapmıştır. O dönemlerden itibaren Demir ile aralarında kuvvetli bir çekim oluşmuştur. Ancak Hazin'in en bahtiyar günleri olarak tanımladığı bu günler Demir'in Türkistan'a gitmesiyle son bulur. Demir Türkistan'dan geldiğinde Hazin artık evli bir kadındır.

Birgün Demir ve Hazin yemeklerini yedikten sonra balkona çıkıp sohbet ederler. Bu sohbetin ana konusu Demir'in Türkistan'a gitme düşüncesidir. Demir'in amacı; bölgedeki Türkler'in Rus baskısından ve Ahunt bağınazlığından kurtulması için mücadele ederek Türklüğün birliği ve yükselişi için çalışmaktır. Hazin, Türklüğün yükselişi için İstanbul'da da çalışabileceğini burada da birçok sıkıntının olduğunu söyler. Demir ona hak verir, İstanbul, Türkistan, Anadolu'da da çalışılması gerekmektedir. Ancak Demir için Türkistan'da zulüm gören Türkler'in yanına gitmek en büyük idealinin gerçekleşmesi adına geri dönülmez bir yol olmuştur. Hazin, İstanbul'da kendisinin de çalışıp çalışamayacağını sorduğunda Demir onun sanatçı ruhuyla yapacağı çalışmaların milletin kalbini daha kuvvetli çarptıracağını ve birgün Türklüğü uyandıracağını söyler.

Hazin ve Nevin Meşrutiyet'in ilanıyla yeni fikirlere karşı heyecan duyarlar. Nedim Paşa'da ailesindeki bu ilgiyi karşılıksız bırakmayarak konağının kapılarını bu yeni fikirlerin kahramanlarına açar. Bu doğrultuda gerçekleştirdiği kabul günlerinden birine

Aydemir de katılır. Ancak Aydemir konaktaki topluluğa pek karışmasa da zekâsı ve manevi olarak ortamda bulunan diğer insanlardan farklılığı herkesin dikkatini çeker. Aydemir gitmek için hazırlanan konuklarla beraber gitmek isteyince Hazin biraz daha kalması için ısrar eder. Ancak Aydemir işlerinin olduğunu söyleyerek gider. Bu davetten üç hafta sonra Nevin ve Hazin yardımcıları ile haber göndererek Demir'i konağa çağırırlar. Demir bu davet üzerine konağa gider. Nevin ona iki haber vermek için çağırıldıklarını söyler. Birincisi; babaları Nedim Paşa'ya nezaret (bakanlık) teklif edildiği ikincisi; Nevin'in doktorasını geçmek için Paris'e gideceği yanında da bir iki aylığına Hazin de kardeşine eşlik edeceğidir. Hazin ve Nevin, Demir'in de onlarla beraber gelmesini, Türkistan'a da Rusya üzerinden gidebileceğini söylerler. Demir Hazin'in ısrarları karşısında bu teklifi kabul eder. Demir ve Hazin gezmeye çıkarlar. Hazin, Demir'e kendisine de İstanbul'da onunla aynı emele hizmet edebileceği bir görev vereceğini hatırlatır. Bunun üzerine Demir ona İstanbul Ocağı'nın üyesi, temel ve ilk öğrencisi olacağını söyler. Yürüyüşlerinin sonuna geldiklerinde Hazin Türkistan'a gidecek olan Demir'den ayrılmanın onun için ne kadar zor olduğunu söyler. Demir de kısık bir sesle Hazin'in sözlerini tasdik eder. Demir ağlamaya başlar. Tüm bunların etkisiyle Hazin Demir ile beraber Türkistan'a geleceğini söyler. Ancak Demir hiçbir şey söylemeden oradan uzaklaşır. Bu olaydan sonra Demir, Hazin'e bir mektup bırakarak Türkistan'a gider. Demir Türkistan'da eziyet altında olan Türker için büyük bir mücadeleye başlar. Onların her türlü derdine koşar Türklük ruhunu uyandırarak onların birlik içinde olması için çabalar. Demir Türkistan'da zulüm gören bu halkın gözünde bir kurtarıcıdır. Ne kadar fakir, dertli, acı içinde insan varsa yardım etmeye çalışan Demir'in etrafında zamanla onu seven, destekleyen ve onunla beraber bu çalışmak isteyen gençler olur. Bu arada İstanbul'dan aldığı bir mektupta Neyyir'in öldüğünü öğrenir. Ancak İstanbul'a gidip artık hür olan Hazin ile kavuşmak yerine Türkistan'da kalıp idealini gerçekleştirmek için çabalamaya devam eder.

Demir, Semerkant'a gelmiştir. Burada Ahunt medreselerini düzeltmeye çalışır. Fakat Ahunt Ömer Demir aleyhinde propagandalarda bulunarak halkı isyana teşvik eder. Bu arada Demir hastadır. Demir'in hastalığı gittikçe ilerler. Hazin'e bir mektup yazar ve onu işini tamamlayabilmesi için çağırır. Fakat savaş başlar. Savaş sürerken halk mollaların galeyana getirmesiyle isyan eder. Hasta haliyle de olsa halkın üzerindeki büyük tesiriyle bu isyanı bastırır. Ahunt Ömer ise isyana önyak olduğu gerekçesiyle asılacaktır. Ahunt Ömer'in karısı beş çocuğuyla birlikte Demir'in yanına gelerek onlara yardım

etmesini ister. Zaten çok hasta olan Demir ölecektir. Bu yüzden Ahunt Ömer'in suçunu üstüne alır. Demir ve yanındaki masum olan yardımcıları asılacaktır. Demir "Yaşasın Türkler!" diye bağıır ve başını ilmiğe geçirir. Altındaki sandalye çekilir ve ölür. Demir öldükten sonra Hazin onun mezarına gelir ve onun emeline kendine vazife edineceğine yemin eder. Hazin artık hayatın ve ölümün üstünde Demir'e kavuşmuştur.

2.14. ASHAB-I KEHFİMİZ - ÖMER SEYFETTİN

2.14.1. Romanın Tanıtımı

Ashab-ı Kehfimiz, Ömer Seyfettin'in 1918 yılında "İçtimai roman" olarak yayımladığı eseridir. Kitabın ön sözünde eserini "Bu küçük romanı beş sene evvel yazmışım. Maksadım edebî bir eser meydana koymak değildi. Sadece münevverlerimizin garip düşüncülerini içtimaî hakikatle karşılaştırmak istiyordum." diyerek tanımlar. Tahir Alangu eser hakkında şu görüşleri ifade eder: Ömer Seyfettin, bu küçük roman taslağında, bir Ermeni delikanlısının günlük defterinden alınmış gibi gösterdiği notlarla, Meşrutiyet'ten sonra kaynaşır ve birleşir gibi görünen, birbirleri ile kucaklaşıp öpüşen unsurların, aslında birbirlerinden ne kadar uzak olduklarını gelişen olaylara dayanarak anlatıyor." (Alangu, 1968:456-457)

2.14.2. Romanın Özeti

Romanın başkahramanı Dikran Hayıkyan, Ermeni asıllı bir Osmanlı vatandaşıdır. Öğrencilik yıllarında hocası Bağdaseryan öğrencilerine günlük tutmalarının onlar için ne kadar yararlı olacağı konusunda nasihat verir. Ancak Hayıkyan böyle boş ilerle uğraşamam diyerek bu nasihatini tutmaz. Beş yıl sonra hocasının nasihatini tutmadığı için pişman olup ona hak verir ve günlük tutmak ister. Böylece hatıralarını, düşüncelerini ölümsüzleştirebilecek ve yazdıklarını geriye dönüp okuduğunda eski haliyle şimdiki halini, düşüncelerini kıyaslayabilecektir. Ancak kendini tembel bir adam olarak gören kahraman güncesini günü gününe değil aralıklı olarak yazar. Böylece roman Hayıkyan'ın penceresinden onun anlatımıyla ilerler. Günlüğünde "Kırmızı Sultan" olarak andığı II. Abdülhamit'in nasıl devrildiği, Meşrutiyet'in ilanından sonra duyduğu sevinci ve bu doğrultudaki düşünce ve hislerini yazar. Meşrutiyet'in ilanından sonra Paris'ten ülkesine dönen Niyazi Bey ile Mebus Mizikyan'ın evinde tanışır. Paris'te Hukuk eğitimi almış olan Niyazi Bey ile sohbet eden Hayıkyan İttihat ve Terakki'ye dair şüphelerini de söyler.

Ancak Niyazi Bey verdiği cevaplarla endişelerinin boş olduğunu söyler. Hayıkyan Niyazi Bey'in konuşmalarından onun aklı başında, medeni, bilgili biri olduğunu düşünür. Niyazi Bey'in konuşmasından etkilenen Hayıkyan, Osmanlılık fikrine daha sıcak bakmaya başlar. Bir süre sonra tekrar vapurda denk geldiği Niyazi Bey ona yakında bir cemiyet teşkil edeceklerini, gayelerinin ise Osmanlılık olduğunu söyler. Hayıkyan, Niyazi Bey'in konuşmaları üzerine bu fikri mantıklı bulur. Çünkü Osmanlılık fikrinin ülkeyi yeniden kaynaştırıp tek çatı altında toplayacak olan yegâne görüş olabileceğine inanmıştır. Bu sohbetten bir müddet sonra Hayıkyan, Niyazi Bey'den bir mektup alır. Niyazi Bey mektupta daha önce kendisine bahsettiği cemiyeti kurduklarını yazar. Bu cemiyetin adı “Osmanlı Kaynaşma Kulübü” dür. Kurdukları cemiyet hakkında bilgi veren Niyazi Bey cemiyetin idare heyeti ve bilim kurulunda birçok değişik milletten insanların bulunduğunu Ermeni olarak da kendisini düşündüğünü belirtir. Bu fikri arkadaşlarına da söylediğini anlatır. Önceleri bu cemiyete girip girmeme hususunda ikilem yaşayan Hayıkyan sonunda Niyazi Bey'in teklifini kabul eder. Cemiyette günler toplantılar ve bu toplantılarda muhtelif konulardaki tartışmalar, alınan kararlar ile geçer. İki yıl sonra günlüğünün baş kısımlarını okuyan Hayıkyan milliyetçi bir Ermeni genciyken Osmanlılık fikrini nasıl savunabildiğine şaşırır. Osmanlı kaynaşma üyelerinin fikirleri artık ona çocukça, boş emeller olarak gelir. Ertesi gün cemiyetin toplantısında üyeleri sorularıyla, fikirleriyle hırpalamak ister. Ortak bir dil arayışı içinde olan cemiyet üyelerinin yeni bir dil oluşturma fikrine karşı çıkar. Geçmişte ortaya atılan bu tür suni dillerin hiçbir kalıcılığının olmadığını, geçici birer hevesten ibaret olduklarını söyler. Artık Osmanlılık fikri eskisi gibi Hayıkyan için mantık sınırları içerisinde bir düşünce ifade etmez. Bu arada Balkan Savaşları yüzünden memleket zor günler geçirmektedir. Ancak cemiyet üyeleri dünyadan bihaber adeta kendi hayal dünyalarında yaşamaya devam etmektedirler. Bu durumdan oldukça müteessir olan Hayıkyan Osmanlılık fikrine ve “Osmanlı Kaynaşma Kulübü” ne daha da uzaklaşır.

Cemiyet uzun tartışmalar sonunda çekilen kura ile adını “İnsanlık” olarak belirledikleri gazeteyi sonunda çıkarırlar. Ancak gazetede yazılar toplumda infiale sebep olur. Milliyetperver topluluklar “Osmanlı kaynaşma Kulübü” ne protesto telgrafları çekerler. Bir yığın halk ise kulübün önüne gelerek cemiyet üyelerini protesto eder. Öfkeli kalabalık yüzünden dışarıya çıkamayan azalar geç vakit uşaklara getirttikleri arabalarla kaçarlar. Ertesi gün “İz'an” gazetesinin başmakalesinde onlardan bahsedilir. “Ashab-ı Kehif” başlığı altında yazılan makalede cemiyet üyeleri dünyada ve memleketlerinde olup

biten gelişmelerden habersiz hülya âlemlerinde yaşayan insanlar olarak eleştirilirler. Gazetelerinde yazdıkları bütün görüşleri ise çürütürler. Bu yazıdan sonra herkes Osmanlı Kaynaşma Kulübü ile dalga geçer. Zaman içerisinde bütün üyeleri dağılır ve bu cemiyet bir grup hayalperestini sonuçsuz macerası olarak yitip gider. Haykıyan on iki yıl sonra güncesini eline alıp okuduğunda cemiyete katıldığı günleri *budalalık komedisi* olarak tanımlar. Haykıyan cemiyet dağıldıktan sonra kendisi gibi Ermeni olan Hayganoş ile evlenir ve mutaassıp bir milliyetperver olarak hayatına devam eder.

2.15. MENFÂ - FAZLI NECİP

2.15.1. Romannın Tanıtımı

Fazlı Necip tarafından kaleme alınan roman 1909 yılında “Nasıl Nefy Olunuyordu?” adıyla Yeni Asır gazetesinde tefrika edilmiştir. Romanın “Menfa” adıyla yayımlanması ise 1919 yılında olmuştur. Eser sosyal ve siyasi içerikli bir romandır. II. Meşrutiyetin ilanından sonra yayımlanan Menfa, II. Abdülhamit dönemini ve istibdadı eleştiren bir eser olarak okuyucuyla buluşur. Romanda küçük yaşta anne ve babası boşanan Ekrem’in İstanbul’da tahsilini tamamladıktan sonra Selanik’e dönüp en büyük hayali olan Avrupa ve Amerika’ya gitmek için verdiği çaba ve bu süreçte başına gelenler anlatılır. Eser dönemin politik çerçevesini ele alarak Jön Türk kavramına göndermelerde bulunur. Roman; 1. Vapurda 2. Meş’um bir Muhabbet 3. Kadınlar İçinde, 4. İkbâl Ne Oldu? 5. Nasıl Nefy Olunuyordu? 6.Konya’da 7. 10 Temmuz olarak yedi bölümden oluşur. Romanda yazarın siyasi düşüncesiyle paralel bir şekilde II. Abdülhamid dönemi eleştirilip II. Meşrutiyet’in ilanından sonraki dönem övülür.

2.15.2. Romannın Özeti

Roman Ekrem’in İstanbul’daki tahsilini bitirip, Selanik’e dönmek için bindiği vapurda başlar. Ekrem’in küçük yaşta anne ve babası boşanır. Ebeveynleri boşandıktan sonra Ekrem yedi yaşına kadar annesinde kalır. Ancak Babası Rauf Bey daha sonra dava açarak Ekrem’in velayetini alan babası onu annesinden ayırır. Annesi İsmet Hanım ise oğlunu hukuki yollardan geri alamayıp, başka yollara başvurur. Bir seferinde oğlu Ekrem’in İzmir’de olduğunu haber alan İsmet Hanım oraya adam göndererek oğlunu kaçırmaya dahi teşebbüs etmiş ancak başarılı olamamıştır. Çünkü oğlunun İzmir’de olduğuna dair aldığı haberin aksine Ekrem babası tarafından İstanbul’a gönderilmiştir. Ekrem, İstanbul’da leyli olarak Mekteb-i Sultani’ye kaydettirilir. Ekrem’in burada

geçirdiği altı yıl boyunca annesinden haberi olmaz. Ancak birgün oğlunun İstanbul'da olduğunu haber alan İsmet Hanım, Ekrem'i bulur ve hemen yanına gider. Ekrem o sıralarda Mekteb-i Sultani'den yeni mezun olmuştur ve istikbali adına en büyük hayali ise Avrupa ve Amerika'ya giderek buraları görüp, gezmek ve eğlenmektir. Selanik'e gitmek için bindiği vapurda Paris'e giden arkadaşı Bedri'ye bu hayallerinden bahseder. Ancak Ekrem'in hayallerini gerçekleştirebilmesi için ailesini ikna etmeli ve maddi olarak onlardan destek almak durumundadır. Fakat babası Rauf Bey ve annesi İsmet Hanım Avrupa konusunda mutaassıp bir tavır içindedirler. Ekrem onların bu düşüncesini onaylamayacağını bilir. Bu yüzden arkadaşı Bedri ile fikir alışverişinde bulunarak ailesini nasıl ikna edeceğine dair çıkış yolu bulmaya çalışır. Arkadaşı Bedri bu hususta verdiği bir tavsiye başta komik gelse de düşündükçe mantıklı bulmaya başlar. Ekrem, hasta olduğunu söyleyerek Avrupa'ya gidişini zorunlu gösterecek, böylece validesinden kolayca para alabilecektir. Yolculuğunun sonunda Selanik'e varan Ekrem babasının evine gider ve oraya yerleşir. Eve gittiğinde ise üvey annesi İkbâl karşısında genç ve yakışıklı bir delikanlı görür. Ekrem artık çocukluktan çıkmış genç ve yakışıklı bir delikanlı olmuştur. İkbâl üvey oğluna karşı platonik bir aşk beslemeye başlar. Ekrem Selanik'te bulunduğu süre boyunca annesinin konağına da ziyaretlerde bulunur. Bu konakta Ekrem'in annesi İsmet Hanım, Büyükbabası Hüsrev Bey, teyzesi Nihal Hanım ve teyzesinin kızı Neşide yaşamaktadır. İsmet Hanım'ın en büyük arzusu ise oğlu Ekrem'i Neşide ile evlendirmektir. Ekrem'in annesinin bu arzusundan haberi vardır. Ancak Ekrem bu genç yaşında evlenmek değil evvela Avrupa ve Amerika'ya gidip dünyayı görmek ve hayatını yaşamak ister. İsmet Hanım'ın Ekrem ve Neşide ile ilgili düşüncelerini İkbâl Hanım da bilir. Bu yüzden hem İsmet Hanım'a karşı duyduğu öfke ve hırs hem de Neşide'ye karşı beslediği kıskançlık yüzünden Ekrem'in annesinin konağına gitmesini istemez. Fakat ne kadar konuşsa da Ekrem'i o konağa gitmekten alıkoyamaz. Bu yüzden iyice hırslanan ve öfkelenen İkbâl, "Hüsrev Bey Takımı" olarak da bilinen konağın kadınları hakkında bir takım kötü ithamlarda bulunur. Buna göre Neşide yalının kenarına sandallarla gelen genç erkeklerle görüşmekte annesi ve teyzesi de bu durumu desteklemektedirler. İkbâl Hanım'ın sözlerinin kıskançlıktan ve Hüsrev Bey Takımına duyduğu nefretten ileri geldiğini söyleyen Ekrem'e, isterse araştırıp gerçekleri öğrenebileceğini söyler. Ekrem İkbâl'in ithamlarının asılsız olduğunu konağın emektarı Zülfikar'dan öğrenir. Eve geri dönen Ekrem, üvey annesi İkbâl ile şiddetli bir tartışmaya tutuşur ve babası bu tartışmaya şahit olur. Ekrem evi terk eder ve bir otele yerleşir. Kaldığı otelde ciddi bir soğuk algınlığı geçirip yatağa düşer. Annesi,

teyzesi ve Neşide Ekrem'i kaldığı otelde bulup konağa götürür. Annesi Ekrem'in tedavisi için hemen doktorları çağırır. Bu durumdan istifade etmek isteyen Ekrem doktorlardan annesine çok hasta olduğunu ve Avrupa'ya gitmesi gerektiğini söylemelerini ister. Ancak bu çabası da sonuçsuz kalır. Konakta kaldığı sürede Neşide ile aralarında yakınlaşma başlar ve iki genç evlenmeye karar verir. Annesi ve teyzesi uzun zamandır hayalini kurduğu bu evliliğin hazırlıklarına başlarlar. Düğün hazırlıkları Selanik'in kadınlarının ağzında dolaşmaya başlar. Bu evlilik hazırlıklarını haber alan İkbal yıkılır. Kıskançlık ve öfkesine yenik düşen İkbal bu evliliğe mani olmak için Ekrem'e tuzak kurar. Ekrem'e babasının evinde kaldığı dönemde Paris'te Jön Türk hareketine katılan arkadaşı Bedri'den bir takım muzır gazeteler gelir. Bedri arkadaşından bu gazeteleri Selanik'te dağıtmasını istemektedir. Ancak bu gazeteleri dağıtmaz ve evde saklı tutar. Tüm bunlardan haberi olan İkbal ise bu gazeteleri bulundurmanın dahi o dönem için çok büyük bir suç olduğunu bilir. Mahallede oğlu hafiyeye olan Hesna Hanım'a Ekrem'in Jön Türk olduğunu ve Paris'le irtibat halinde bulunduğunu söyler. İkbal'in bu ihbarı sonucunda Ekrem ile Neşide'nin düğününden birgün sonra hükümetin gönderdiği yetkililer Rauf Bey'in evini arar ve Ekrem'in sakladığı muzır gazeteleri bulurlar. Ekrem tutuklandıktan sonra Selanik'ten İstanbul'a gönderilir. Burada hapse konulan Ekrem zor günler geçirir. Daha sonra gardiyanlardan öğrenmesiyle annesinin ödemesiyle Fehim Paşa'ya rüşvet vererek bir menfi için Yemen ve Fizan'dan çok daha iyi bir sürgün yeri olan Konya'ya sürgün edilmesini sağlar. Annesi ile Konya'ya giden Ekrem burada kaldığı süre boyunca diğer menfilerle de iletişimde bulunur. Aralarında en samimi olduğu ihtiyar bir menfiyle ettiği sohbetler Ekrem'in bakış açısını, dolayısıyla Paris'e gidiş amacını tamamen değiştirir. İhtiyar menfiden hürriyet ve vatan sevgisi ile ilgili birçok şey öğrenen Ekrem artık Paris'e gezip görmek için değil tahsil için gitmek istemektedir. Bu yüzden bir an önce Paris'e kaçmak için girişimlerde bulunmaya başlar. Bu uğurda daha önce pek çok menfanın Avrupa'ya kaçmasını sağlayan Giritli Mustafa ile irtibata geçer. Sonunda Ekrem, Giritli Mustafa'nın yardımıyla önce Girit'e sonrada Paris'e kaçar. 10 Temmuz günü II. Meşrutiyet'in ilan edilir. Eski hükümetin hafiyeleri İttihat ve Terakki Cemiyeti tarafından arama emriyle yakalanmaya başlarlar. Bunu duyan İsmet Hanım, oğlunu hafiyelere ihbar eden ve tutuklanmasına neden olan İkbal Hanım'a intikam almak için onun da diğer hafiyeler gibi yakalanıp cezalandırılacağını yazan isimsiz bir mektup gönderir. İkbal Hanım mektubu okuduğu zaman ödü patlar ve ölür. Hürriyet'in ilan edildiği haberini telgrafla haber

verdikleri Ekrem ise sonunda Paris'ten memleketine geri döner. Annesi, teyzesi ve Neşide büyük bir sevinçle onu karşılarlar.

2.16. GÖNÜL HANIM-AHMET HİKMET MÜFTÜOĞLU

2.16.1. Romanın Tanıtımı

Ahmet Hikmet Müftüoğlu'nun kaleme aldığı “Gönül Hanım, 1 Şubat 1336, (14 Şubat 1920) tarihinde Tasvir-i Efkar gazetesinin 2974. Sayısında yazı dizisi olarak yayımlanmıştır (tefrika). Yayında düzenli bir tefrik söz konusu olmamıştır. Genellikle art arda tefrika edilirken bazen birkaç gün ara verildiği olmuştur. Toplam 33 sayıda tefrika edilen roman, Tasvir-i Efkâr' ın 3024. Sayısında 3 Mart 1336 (16 Mart 1920) tamamlanmıştır.”(Müftüoğlu 2011: 6) Eser milli ve tarihi değerler etrafında Türklük bilinci verebilmeyi amaçlayan tezli bir romandır. Orta Asya'dan konu alan ilk Türk romanı olarak da dikkat çeken roman sade bir dille yazılmıştır.

2.16.2. Romanın Özeti

Romanda olaylar 1917 yılında yani I. Dünya Savaşı sırasında gelişir. Bu savaş esnasında Ruslar'a esir düşen Türk bir üst teğmen olan Mehmet Tolun birgün alışveriş nöbeti kendinde olduğu için kasabaya gider. Gerekli alışverişi yapan Mehmet Tolun hava yağmurlu olduğu için bir lokantaya geçer. Elinde kendi için aldığı “Radloff, Thomsen, Le Coq” gibi oryantalistlerin beş on cilt kitabı vardır. Kitaplarını karıştırırken yan masada oturan deri ticareti ile uğraşan Tatar bir tüccar olan Ali Bahadır'ın dikkatini çeker. Bir iki bakışmadan sonra konuşmaya başlarlar. Ali Bahadır bu sohbet esnasında kız kardeşi Gönül Hanım'ı da tanıtır. Gönül Hanım Paris'te edebiyat eğitimi almış bir Tatar kızıdır. Aralarında Türklerin kökeni, dil, köken, coğrafya ilişkisi ve bunun gibi birçok konuda sohbet ederler. Bu sohbet esnasında aynı fikir ve duyguları taşıdıklarını görürler. Kısa sürede kaynaşan bu üç genç tarihin gerçeklerine ulaşabilmek ve onları ortaya çıkarabilmek için Orta Asya'ya yolculuk yapmaya karar verirler. Amaçları Orhun Abideleri'ni bulmak ve tüm Dünyaya tanıtmaktır. Aralarına daha sonra Mehmet Tolun Bey'in arkadaşı Kont Béela Zichy de katılır. Kont Béela Zichy, Macarların ve Türklerin aynı soydan geldiklerini düşündükleri için bu yolculuğa katılmak istemiştir. Esir oldukları kamptan kaçmayı başaran Mehmet Tolun ve Kont Béela Zichy, Ali Bahadır ve Gönül Hanım ile buluşarak bu tarihi ve ilmi yolculuğa başlarlar. Daha önceden adı “Gönül Hanım Sefer Heyeti” olarak

belirlenen bu yolculuk amacına ulaşır ve sonunda Orhun Vadisi'ne ulaşarak Kül Tigin ve Bilge Kağan Abideleri'ni bulurlar. Bu kitabelerin birer örneğini alan Gönül Hanım Sefer Heyeti burada ulaştıkları bir heykel başını da yanlarına alırlar. Bu yolculuk esnasında Mehmet Tolun ve Kont Béela Zichy, Gönül Hanım'a âşık olur. Gönül Hanım ise Mehmet Tolun'a âşık olmuştur. Bu durumu fark eden Kont Béela Zichy aradan çekilir hatta Orhun Vadisi'nde bu iki gencin nişanını yapar. Yolculuklarının başında belirledikleri hedefe ulaşan heyet büyük bir gurur ve mutlulukla geri dönüş yolculuğuna başlarlar. Ancak ellerindeki Orhun Abideleri kopyaları ve heykel başını güvenli tutabilmek için Ali Bahadır'a verirler. Kont Béela Zichy ülkesine, Mehmet Tolun İstanbul'a, Ali Bahadır ve Gönül Hanım ise Rusya'ya döner. Fakat daha sonra Rusya'da ihtilal olması sonucunda Gönül Hanım ve ailesi İstanbul'a gelir. Onları Mehmet Tolun karşılar. Bir süre sonra da Gönül Hanım ve Mehmet Tolun Bey evlenirler. İlimi ve tarihi yolculukları sırasında bulup getirdikleri eserleri ise Müze-yi Hümâyün'a bağışlarlar. Böylece Gönül Hanım Heyeti son hedeflerine de ulaşmış olur.

2.17. İSTANBUL'UN BİR YÜZÜ-REFİK HALİD KARAY

2.17.1. Romanın Tanıtımı

Refik Halid Karay tarafından kaleme alınan İstanbul'un bir Yüzü adlı roman ilk olarak 1920 yılında Kütüphane-i Hilmi tarafından *İstanbul'un İç Yüzü*, 1939 yılında ise Semih Lütfi tarafından *İstanbul'un Bir Yüzü* adıyla neşredilir. “Yazarımız bu romanda, o zamana kadarki Türk edebiyatında alışılmış ve benimsenmiş olan roman tekniğini bir yana bırakarak yepyeni bir denemeye, girişmiştir: Eserde herhangi bir ana vaka yoktur, birbiriyle ilgisiz gibi görünen birçok olay ve kişi ayrı ayrı bölümler hâlinde verilmiş, böylece İstanbul'un siyasi ve sosyal havası eski ile mukayese imkânı hazırlanarak anlatılmıştır.” (Aktaş, 1986:79)

Eser altı bölümden oluşur; Birinci Bölüm Bir Harp Zengini, ikinci bölüm Eski Devirdekiler, üçüncü bölüm Yeni Devir Simaları, dördüncü bölüm Eski Devir Simaları, beşinci bölüm Harp Devrinin Hanımları, altıncı bölüm Eski ve Yeni İstanbul. Her bir bölümde romanın başkahramanı ve anlatıcısı olan İsmet'in bakış açısından olaylar yansıtılır. Refik Halid Karay, bağımsız karakterler etrafında anlattığı birbirinden bağımsız oluşturduğu romanda İstanbul'un ahlaki ve toplumsal açıdan yaşadığı değişimleri resmeder.

2.17.2. Romannın Özeti

Birbirinden bağımsız kişi ve olayların anlatıldığı altı bölümden oluşan roman, ilk bölümü olan Bir Harp Zengini başlığı altında, İsmet'in Büyükkada iskelesinde karşıdan karşıya geçerken Kâni ile karşılaşma sahnesiyle başlar. Kâni fakir bir insanken savaş sonrası zenginlerinden olmuştur. Kâni arkadaşına nasıl zengin olduğunu anlatır. Kâni ve karısı Şayan harp döneminin onlara kazandırdığı zenginliğin sefasını sürerler. Kâni'nin tek üzüntüsü ise eski zenginlerin onu çekememeleridir.

İkinci bölüm olan “Eski Devirdekiler”de geçmişe atıfta bulunarak II. Abdülhamit dönemini anlatır. Bu bölümde Fikri Paşa konağı ve bu konakta yaşayan insanlar etrafında şekillenen olaylara yer verilir. Eğlencenin, misafirin, ikramların eksik olmadığı bu konağın sahibi Fikri Paşa, kimseye zararı dokunmayan, etliye sütlüye karışmayan biridir.

Üçüncü bölüm “Yeni Devir Simaları”nda İsmet bir akşam toplanan misafirler arasında bulunan Mesut Bey, Ali Bey, Kerim Bey, Lütfi Bey ve Hidayet Bey'i tanıma fırsatı bulur. Bu adamlar Meşrutiyet sonrası türedi zenginlerden olan adamlardır. Kaba, sonradan görme, bayağı kişiliklere sahiptirler.

Dördüncü bölüm “Eski Devir Simaları”dır. Saffet Bey, Ziya Bey, Şişman Rıza Efendi gibi karakterler üzerinden anlatılır. Bu insanlar Meşrutiyet'in ilanından önce zengin ve toplum içerisinde nüfuslu bireyler olarak yaşarlar. Ancak Meşrutiyet'ten sonra mal varlıklarını kaybederler. Eski devrin adamları harp günlerinin türedi zenginlerinden farklıdır. Onlar zararı sadece kendilerine olan temiz insanlardır.

Beşinci bölüm “Harp Devrinin Hanımları” nda Kâni'nin davetine katılan İsmet'in gözünden harp döneminin kadınlarını ve bu kadınların değişen hayatlarını anlatır. Harp devri kadınları her biri gönül maceraları, yaşam biçimleri ile birbirinden farklı karakterlerdir. Kadınların eskiye dair gelenek ve değerlerin değişimi çerçevesinde anlatıldığı bu bölümde öğretmen olan genç kızlar, siyasete meraklı kadınlar, Fransız, Ermeni kadınlarına özenenler, sigara, içki, morfin bağımlısı kadınlar gibi değişik hayat hikâyeleri üzerinden dönemin eleştirisi yapılır.

Yazar “Eski ve Yeni İstanbul” adı altında altıncı bölümle romanını sonlandırır. Bu bölümde eski ve yeni İstanbul'un muhakemesini yapan İsmet İstanbul'un değişen yeni halinde kendini evinden uzak yabancı bir yerdeymiş gibi hisseder. Yeni İstanbul'da bu

duygularla bunalarak gurbetteymiş gibi hüzünlenir. Eski İstanbul'un bu yeni haline, kaybolmuş değerlerine ve güzelliklerine üzülen karakter artık hiçbir şeyin eskisi gibi olmayacağını anlamıştır. İstanbul artık eski önemini, kendine has özelliklerini kaybetmiş yerini ise bayağılaşmış yeni İstanbul almıştır.

2.18. SABİR EFENDİ' NİN GELİNİ – ERCÜMENT EKREM TALU

2.18.1. Romanın Tanıtımı

26 Haziran 1336/1920 tarihinde İleri gazetesinde tefrika edilmeye başlanan eserin tefrikası 15 Temmuz 1336/1920'de 15. sayıda kesilmiştir. Kitap halinde basılması 1921 yılındadır. Romanda Paris'te eğitim almış, alafranga bir tip olan Belkıs'ın kendi düşünce yapısına tamamen zıt olan insanların bulunduğu Sabir Efendi'nin konağına gelin olarak gitmesi ve bu iki zıt zihniyetin oluşturduğu sorunlar neticesinde eşinden ayrılması konu edindir.

2.18.2. Romanın Özeti

Vedat Sarım Bey Osmanlı'nın eski şebenderlerinden biridir. Batavya'da görev yaptığı zamanlarda eşi beşinci kızını dünyaya getirirken vefat eder. Eşini kaybettiği için derin bir üzüntü duyan Vedat Bey adeta hasta olur. Bunun üzerine İstanbul'a müracaat ederek Avrupa şehirlerinden birine tayinini ister. O sıralar Paris şebenderliğinde açık bulunmaktadır. Ancak birçok kişi oraya gidebilmek için türlü oyunlar çevirmektedir. Fakat dönemin nazırı bu entrikalardan usanmıştır. O yüzden bu makamı başarılarından haberdar olduğu Vedat Bey'e verir. Nazırın bu kararını telgraf ile öğrenen Vedat Bey, kızlarını da yanına alarak İstanbul' a uğramadan Paris'e gider. Paris'e varır varmaz büyük kızı Belkıs ile ikinci kızı Leyla'yı yatılı olarak okula kaydeder. Aradan iki geçen iki sene kızlar adeta birer Parisli olmuşlardır. Fransız kızlarının aldığı eğitimi onlar da eksiksiz alırlar. Dokuz sene burada kaldıktan sonra Vedat Bey azledilir. Artık kızlarıyla beraber İstanbul'a dönmeleri gerekmektedir. Sonunda İstanbul'a dönen aile Şişli'de küçük bir apartman dairesinde kalmaya başlarlar. Paris'te daha hür bir yaşam tarzına sahip olan kızlar İstanbul'a alışmakta güçlük çeker, eski hayatlarına özlem duyarlar. Maddi sıkıntı da çeken aile güçlekle geçinir. Bu yüzden Vedat Bey gelinlik çağına gelen kızları Belkıs ve Leyla'yı evlendirirse biraz olsun yüreğinin hafifleyeceğini düşünür.

Sabir Efendi herkesin tanıdığı, sevdiği zengin bir tüccardır. Hanımı Gülendâ'm'dan dört erkek çocuğu vardır. En büyük oğlu Tahir bekârdır. İkinci oğlu Veli ise annesinin yeğeni olan Huriye ile evlidir. Tahir Beyoğlu'nda bir kitapçı dükkanında rastladığı Belkıs'ın kıyafetinin zarafetine, Fransızca şivesine hayran kalır. İkinci kez yolda giderken karşılaştığı Belkıs'ın güzel bir kız olduğu da dikkatini çeker. Tahir Belkıs'a âşık olur. Bir sabah Sabir Efendi'nin eşi Belkıs Hanım'ı istemek için Vedat Bey'in evine gider. Vedat Bey, maddi durumu gayet iyi olan bu ailenin oğluyla izdivacını münasip bulur. Belkıs ise kendine denk bulduğu Tahir ile evlenmeyi kabul eder. Söz kesildikten bir ay sonra düğünleri olur. Belkıs'ın evliliği mutlu bir şekilde ilerlemektedir. Tahir, Belkıs'ı çok sevmektedir. Belkıs da eşinin kendisine karşı nazik ve samimi olmaya gayret eder tavırlarından dolayı memnundur. Ancak bu mutlu evlilikte, Sabir Efendi konağı sakinlerinin Belkıs'ın alafranga tavırlarını yanlış anlaması yüzünden huzursuzluklar baş gösterir. Düğün gününden itibaren kılık kıyafeti, rahat hareketleri, samimi tavırları herkesin tepkisini çeker. Veli'nin eşi Huriye de eltisi Belkıs'ı kıskanmakta ve onun kocasını elinden alacağını düşünmektedir. Bu yüzden onu konaktan gönderebilmek için konağın kâhyası Eda ile birlik olup Belkıs'ın başının açık olması, bahçede kitap okurken uyuyakalınca rüzgârın etkisiyle açılan eteğini bahane edip doğruları çarpıtarak Gülendâ'm Hanım'a anlatır. Huriye'nin konuşmalarından galeyana gelen Gülendâ'm Hanım oğlu, Tahir'i çağırarak Belkıs aleyhinde konuşur. Ancak eşine güvenen Tahir annesinin sözlerini ciddiye almaz.

Konakta yapayalnız kalan Belkıs, ev halkına göre daha iyi eğitim almış, Batılı düşünce tarzına daha yakın duran kayınbiraderleri Selim ve İrfan ile sohbet edip vakit geçirir. Ancak henüz on dört on beş yaşlarında olan Selim ve İrfan Belkıs'ın samimiyetini yanlış anlayarak ona âşık olurlar. Selim, Belkıs'ın İrfan'a daha çok ilgi gösterdiğini düşünerek intihara teşebbüs eder. Bu durumdan yine Belkıs suçlu görülür.

Sabir Efendi ağır bir hastalık geçirir. Bu hastalık sürecinde ona Belkıs bakar. Sabir Efendi, Belkıs'ın yardımlarına karşılık teşekkür mahiyetinde ona değerli bir yüzük hediye eder. Eskiden beri gözü bu yüzükte olan Huriye, Belkıs'ı kıskanır. Bu kıskançlığın verdiği öfkeyle eşi Veli Bey ile tartışırlar. Yüzüğün kendisinin hakkı olduğunu söyleyen Huriye, Veli Bey'in Belkıs'ı savunması karşısında daha da öfkelenir. Eşine Belkıs'ın onu da elde ettiğini söyler. Bu iftira karşısında Veli Bey çılgına döner ve Huriye'yi döver. Bu olaydan Huriye, Belkıs'a daha çok kinlenir. Bu arada konağın yardımcılarından Rum hizmetçi Sofi de Huriye'nin safına geçmiş Belkıs aleyhinde yaptığı planlara yardım etmeye

başlamıştır. Sabir Efendi konağı yazlık evden İstanbul'a gelirler. Huriye İstanbul'a varır varmaz planlarını uygulamaya başlar. Belkıs'ı tuzağa düşürmek için adı Saim olan genç bir subaya Belkıs'ın ağzından aşk mektubu yazar. Bir süre sonra bohçacı bir kadın Saim'in mektubunu getirir. Yapılan planlar tersine dönmüş ve Saim mektubu Huriye'nin yazdığını zannederek ona olumlu cevap vermiştir. Huriye başta bu durumu şaşkınlıkla karşılar. Ancak mektubu getiren bohçacı kadının sözleri ve Sofi'nin döktüğü diller karşısında bu yasak aşkı yaşamaya ikna olur. Huriye bu şekilde Belkıs gibi eşine ihanet ederek alafranga olacağını düşünür. Böylece hem kıskandığı Belkıs ile aynı seviyede olacak hem de kocası Veli'den intikam almış olacaktır. Huriye bu düşüncelerle Saim ile görüşmeye başlar. Birgün Belkıs onları görür. Dostane bir şekilde onu uyarır nasihatler eder. Huriye, Belkıs'ın samimi ve iyi niyetli yaklaşımından etkilenmiştir. Artık ona eskisi gibi öfke duymaz. Belkıs'ın sözlerini ciddiye alır ve genç subaydan ayrılır. Ancak Saim son bir kez Huriye ile görüşmek için ısrar eder. Onun ısrarları karşısında çaresiz kalan Huriye, Saim'i evine alır. İrfan bu durumu fark eder. Genç subay kaçır Huriye de her şeyi Belkıs'ın üstüne atar. Olup bitenleri duyan Tahir, Belkıs'a mektup bırakarak evden gitmesini söyler. Belkıs evden gider. Huriye ise günün birinde işlediği kabahatlerin açığa çıkmasından korktuğu için bir fırsatını kollayıp Sofi'yi evden kovmaya çalışır. Huriye'nin amacının farkına varan Sofi ise her defasında Huriye'yi tehdit ederek evde kalmayı başarır. Ancak birgün Veli önemsiz bir olaydan dolayı galeyane gelerek Sofi'yi kovar. Bunun üzerine Sofi, Tahir ve Huriye'nin de önünde her şeyi anlatır. Veli, Huriye'yi boşar. Tahir ise Belkıs'a bir mektup yazarak ondan özür diler ve geri dönmesini ister. Fakat Belkıs, Tahir'e gönderdiği mektupta geri dönmeyeceğini söyler.

2.19. KİRALIK KONAK – YAKUP KADRİ KARAOSMANOĞLU

2.19.1. Romanın Tanıtımı

Kiralık Konak ilk olarak 1913-1920 yılları arasında İkdam gazetesinde tefrika edilmiştir. Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun ilk romanı olarak bilinen eser 1922 yılında kitap halinde basılmıştır. "Kiralık Konak'la Yakup Kadri, altyapısından üstyapısına bir değişim sürecine giren Türkiye'de, bu sürecin sonucu olan bir sorunsalı getirir gündeme. Zaman dilimi olarak da bu sorunsalın belirgin biçimde yaşandığı II. Meşrutiyet dönemini seçer."(Özkırımlı, 1994:24) Eser, Tanzimat sonrası değişen toplumsal değerleri, eski ile yeni kuşak arasındaki fark ve çatışmaları anlatarak Batı etkisiyle değişmeye başlayan

toplumun ortaya çıkardığı alafranga tipler ile geleneksel tipler etrafında toplumsal eleştiri yapar.

2.19.2. Romanın Özeti

Naim Efendi, II. Abdülhamit Devri'nin nüfuzlu adamlarından biridir. Gençliğinde babası gibi Mabeyni Hümayun'a mensup olmuş bunun dışında Devlet azası, Rüşumat Müdürü Umumisi gibi çeşitli yüksek mevkilerde görev almıştır. Babasından kalan serveti gençliğinden itibaren gayet temkinli bir şekilde idare etmektedir. Naim Efendi zarif, ince düşünceli, hiçbir zaman yanlış yollara sapmamış İstanbullu olarak nitelendirilen eski İstanbul Beyefendilerindendir. Cihangir'deki konağında kızı Sekine Hanım, damadı Servet Bey, torunları Seniha ve Cemil ile yaşamaktadır. Karısı Nefise Hanımefendi ölmeden evvel evde kendi kuralları ve hâkimiyeti hüküm sürer. Ancak beş sene önce eşini kaybettikten sonra damadı ve torunlarının nüfuzu eve hâkim olmaya başlar. Böylece eski İstanbul Beyefendilerinden olan Naim Efendi sakin bir hayat yaşamak isterken damadı ve torunlarının alafranga hayat özentisi sonucunda alıştığı hayat tarzının dışına çıkmak zorunda kalır. Her ne kadar damadının ve torunlarının halini beğenmese de her gün eski bir itiyadına daha veda ederek yeni bir mecburiyete katlanmak zorunda kalır.

Nefise Hanımefendi konağın nizamını gayet disiplinli bir şekilde idame ettiren iradeli bir kadındır. Bu nizamı ise eski usul ile töreler arasında muhafaza eder birkaç yardımcı ile dışarı işini de idare eder. Böylelikle Nefise Hanımefendi'nin sayesinde konakta her şey yolunda seyrederdi. Ancak Nefise Hanımefendi vefat ettikten sonra konakta hiçbir şey eskisi gibi olmaz. Annesinin vefatından sonra konağın idaresini eline alan Sekine Hanım annesine çekmemiştir. Babası gibi çekingen, içinden titiz, tembel bir kadın olan Sekine Hanım kocasının ve çocuklarının isteklerine son derece uyan bir kadındır. Kocasını Servet Bey kırk beş yaşında, züppe, alafranga hayata özenen biridir. Duyunu Umumiye müfettişlerinden olan Servet Bey, Müslümanlıktan ve Türklükten nefret eden bir kazasker oğludur. Kayınvalidesinin vefatından hemen sonra konağı değiştirmeye başlar. Evin eski eşyalarını tavan aralarına ve mahzenlere atılarak konağın bütün odalarını Avrupa'dan gelen mobilya kataloglarına göre ayrı bir üslupla döşetir. Nefise Hanımefendi'nin yetiştirdiği ne kadar hizmetçi varsa hepsini gönderir. Gönderdiği hizmetçilerin yerine ise Beyoğlu'ndan gelen beyaz önlüklü, başı topuzlu hizmetçileri alır ve bütün bunların idaresini, çocuklarına mürebbiyelik yapan Lehistanlı bir kadına verir.

Naim Efendi'nin torunu Cemil, henüz yirmi yaşında bir mektep çocuğu olmasına karşın gece hayatına düşkündür ve kurtulamadığı birçok alışkanlığı vardır. Seniha ise Frenklerin asır sonu diye vasıflandırdıkları genç kızlardandır. Gyp'in romanları, yeni tiyatro piyesleri ve Paris'in mizahi gazetelerinden en çok zevk aldığı kitaplardır. Moda gazetelerinin resimlerine benzeyen Seniha her şeye ve herkese alaycı bir gözle bakar. Sürekli değişen ruh haline rağmen hiç değişmeyen iki özelliği, şuhluğu ve alaycılığıdır.

Seniha Pazartesi günleri konakta çay günü düzenler. O gün Avrupa'nın kibar kadınları gibi giyinen Seniha mürebbiyesi Madam Kronski vasıtasıyla tanıştığı birkaç Beyoğlu madam ve matmazelleri, çocukluk arkadaşlarından oluşan genç kızları, aile dostlarından olan genç kadınları ve erkek kardeşi Cemil'in arkadaşlarından bazı genç adamları ağırlar. Bu davetlere Cemil Bey'in arkadaşı olarak iştirak eden Faik Bey uzun süre Avrupa'da yaşamış Fransız zerafeti ve kıvraklığıyla Seniha'nın beğenisini kazanmıştır. Seniha'nın düzenlediği çay günlerine ara sıra Naim Efendi'nin kız kardeşi Selma Hanımefendi'nin torunu Hakkı Celis de katılır.

Selma Hanım, Çemberlitaş'ta büyük bir konakta oturur. Sözüünü sakınmayan Selma Hanım, abisine göre daha iradeli ve katı bir kadındır. Torunu Hakkı Celis ise; ağır başlı ve mahcup tavırlı bir gençtir. Naim Efendi onu torunları derecesinde sever. Hakkı Celis edebiyata düşkün, sürekli şiirle vakit geçiren bir şairdir. Naim Efendi onun bu halini beyhude şeylerle meşgul olmak şeklinde değerlendirir. Hakkı Celis zaman zaman katıldığı çay saatlerinde şiirlerini de okur. Çevresindeki genç kızların beğenisini kazansa da âşık olduğu Seniha'nın ilgisini çekemez.

Sürekli hayatından şikâyet eden ve Avrupa'ya gitme hayalleri kuran Seniha sinirsel buhran geçirir. Doktorlar yer ve hava değişimini tavsiye ederler. Bunun üzerine Seniha, Madam Kronski ile beraber halası Necibe Hanımefendi'nin Büyükada'daki köşküne giderler. Eğlenceye düşkün olan Necibe Hanımefendi Seniha'nın köşkte ev partileri düzenlemesine müsaade eder. Bu toplantılar sayesinde Faik Bey ile daha da yakınlaşan Seniha daha iyi olmaya başlar. Konağa döndükten sonra da bu yakınlaşma devam eder. Birtakım mektuplar aracılığıyla bu ilişkiden Servet Bey ve Naim Efendi de haberdar olur. Bu durumdan dolayı oldukça üzgün olan Naim Efendi, Servet Bey'in umursamaz tavrından da rahatsız olur.

Faik Bey kumar oynadığı bir gece çok fazla para kaybeder ve borçlanır. Seniha'dan borcunu kapatabilmek için mücevherlerini ister. Bu olay sonrasında Faik Bey'in gerçek yüzünü gören Seniha ondan soğur ve Hakkı Celis ile yakınlaşmaya başlar.

Seniha birgün ansızın evi terk eder. Faik Bey'e ve konağa gönderdiği telgraflardan uzun yıllardır hayalini kurduğu Avrupa'ya kaçtığı anlaşılır. Seniha bir ay sonra gönderdiği bir telgrafta dedesinden özür diler ve ondan para ister. Naim Efendi torununa kızgın olmasına ve maddi durumunun kötüye gitmesine rağmen Seniha'ya para gönderir. Bir süre sonra Faik Bey de Seniha'nın yanına gider. Hakkı Celis bu duruma ne kadar üzülse de bir şey yapamaz. Servet Bey ise kızının evden kaçmasından dolayı Naim Efendi'yi suçlar ve ona kin besler. Naim Efendi ile daha fazla aynı evde oturmak istemeyen Servet Bey ailesini de alarak Şişli'de bir apartman dairesine taşınır. Naim Efendi artık konakta tek başına kalır. Hakkı Celis ise seferberlik ilan edildiği için askere çağrılır. Talimden döndüğü birgün Seniha'nın geri döndüğünü öğrenir ve onu görmeye Şişli'deki evlerine gider. Seniha, Hakkı Celis'i yaşlı bir kadın edasıyla karşılar. Sohbetleri esnasında Seniha, Hakkı Celis'e "Sen hiçbir zaman hayat adamı olamayacaksın." Deyince "Öyleyse ölüm adamı olurum!" Der. Seniha'nın yanından ayrıldıktan sonra düşünmeden bir anda söylediği bu sözler Hakkı Celis'i oldukça düşündürür. Kendini ve hislerini tahlil eder. Artık onun için Seniha gibi sığ, özentisi, sahte bakış ve gülüslere sahip bir kadını sevmek utanç vericidir. Asıl önemli olan vatan aşkıdır. Bu düşünceler ışığında eve döner dönmez o zamana kadar yazdığı bütün yazıları ve bütün kitaplarını yakmaya karar verir. Harbe katılmak üzere Çanakkale'ye gitmeden önce vedalaştığı isimler arasında Seniha da vardır. Seniha, Hakkı Celis'in gözüne artık basit, adi ve dümdüz bir kadın olarak görünür. Bu arada Naim Efendi, kız kardeşi Selma Hanım'ın tüm ısrarlarına rağmen onun yanına taşınmayı kabul etmez ve hasta haliyle konakta yaşamaya devam eder.

Naim Efendi konağında ölüm döşeğinde. Servet Bey'in evinde ise düğün gecesini andıran bir ziyafet vardır. Davette bulunan iki Türk zabitinden biri Seniha'nın yeni sevdalilerindendir. Herkese kısaca Azmi Bey olarak tanıttığı zabiti, bazı samimi dostlarına "Azmi Bey, nişanlım!" diye tanıştırır. Davete katılan bir diğer konu Azmi Bey'in silah arkadaşı Binbaşı Hüsnü Bey'dir. Hakkı Celis, Binbaşı Hüsnü Bey'in kucağında can vermiştir. Hakkı Celis'in Seniha'nın akrabası olduğunu öğrenen Hüsnü Bey, Hakkı Celis'in ölümünü uzun uzun anlatır. Seniha duydukları karşısında fenalaşır. Azmi Bey her ne kadar Hüsnü Bey'i susturmaya çalışsa da anlatmaya devam eder. Seniha sonunda dayanamaz ve Azmi Bey'den arkadaşını susturmasını ister. Azmi Bey sonunda

Hüsnü Bey'i susturur. Sonra Hüsnü Bey'e dönerek Hakkı Celis'in defnedildiği yeri sorar. Azmi Bey, Hakkı Celis için muhteşem bir mezar yaptırmak istediğini söyler. Gözünün ucuyla söylediği sözlerin Seniha'ya nasıl tesir ettiğini görmek için göz ucuyla Seniha'ya bakar. "Fakat, Seniha sadece güzel ve süslüydü."

2.20. HEYÛLA – HALİDE EDİP ADIVAR

2.20.1. Romanın Tanıtımı

Halide Edip Adıvar'ın yayınladığı ilk romanı olarak kabul edilen Heyûla 1909 yılında Halide Salih adıyla tefrika edilmiştir. Ancak kitap olarak neşredilmesi 1974 yılında Kerim Usta'nın Oğlu romanıyla beraber olmuştur. Romanda Selma karakterinin yaşadığı mutsuz evlilik, yasak aşk ve psikolojik rahatsızlığı çevresinde gelişen olaylar anlatılır. Bu çerçevede kadın-erkek ilişkileri, evlilik, kadın psikolojisi ve doğu batı sorunu gibi konular ele alınır.

2.20.2. Romanın Özeti

Ziya gittiği tiyatrodaki bir kadına rastlar. Tanımadığı bu kadından epey etkilenen Ziya onu bir kez daha Fener'de görür. Platonik bir aşk duymaya başladığı bu kadınla ilgili hiçbir şey bilmez. Bir gün karşılaştığı arkadaşı Haşim onu evine yemeğe davet eder. Ziya bu daveti kabul eder ve beraber Haşim'in evine giderler. Bu yemekte Haşim Ziya'yı karısıyla tanıştır. Haşim'in karısı Selma, Ziya'nın tiyatronun kapısında ve Fener'de karşılaştığı platonik bir sevgi beslediği kadındır. Yıllarca önce beşikden beri nişanları kararlaştırılmış olan Rıfkı ile evlenecekken ruhbilime meraklı olan teyzesinin kocası Şahap hipnotizma ile onun zihnine hükmederek kendine âşık eder. O günden sonra adeta bu adamın bir esiri gibi olur. Bu yüzden Ziya'ya karşı kayıtsız davranır. Selma bahar ve yaz mevsimlerinde ruhi bunalımlar atlatan hasta bir kadındır. Ziya yine de Haşim' in evine gidip gelmeye devam eder. Selma'yı görmekten, onunla aynı ortamda bulunmaktan başka bir arzusu yoktur. Ziya için Selma çok güzel, her şeyin en iyisine layık, hastalığı ve hüznünden dolayı yardıma muhtaç bir kadındır. Fakat kış mevsimi geldiğinde Selma düzelir ve Ziya ile konuşmaya ve ona yakınlık göstermeye başlar. Ziya ise onun dönemsel dahi olsa iyileşmesine çok sevinir. Sık sık köşke gidip gelen Ziya, Selma ile Şahap arasındaki yasak aşkı öğrenir. Bu arada Selma bu yasak aşk sonucu hamile kalmıştır. Şahap, Selma'dan çocuğu yok etmesini ister. Ancak Selma bunu kabul etmez ve sekiz aylıkken bir kız çocuğu doğurur. Fakat Gülgün adını verdiği bu kız çocuğu üç günlükken

ölür. Kaybettiği evladının acısıyla deliren Selma bir müddet sonra ölür. Kocası Selma'nın üzerine evlenmiştir. Ziya ise Selma'yı hala sevmektedir.

BÖLÜM III

3. MEKÂN BAĞLAMINDA TÜRK ROMANINDA PARİS

Mekân kavramı, roman tekniği içerisinde şahıs kadrosu, olay örgüsü, zaman ve eserin zihniyetinin somut birer tasviri olarak kurgunun bel kemiğini oluşturan unsurlardan biridir.

“Olay örgüsünün muhtevası ve kahramanlarının psikolojik hali, mekân tasvirlerinden de anlaşılabilir.(Aktaş,2013:67). Anlatıda "Olayın mahiyeti, mekân tasvirlerine ayrılan satırlarda sezdirilir. Bu bakımdan mekân tasvirlerinin, sinemada film başlamadan önce çalan müziğe benzer bir fonksiyonu vardır.” (Aktaş, 2013:65)

Eser kurgusunun ve zihniyetinin somut bir tablosu olarak mekân tasvirleri aynı zamanda roman içindeki aksiyonu sağlar. Roland Bourneur, Roman Dünyası ve İncelemesi kitabının “Roman Dünyasında Mekân” bölümünde, *hikâyenin ritmini vermeye yarayan olgu* olarak gördüğü mekân tasviri için şu ifadeleri kullanır:

“Tasvir, gözlerimiz önüne sermek iddiasında bulunduğu gerçek ile ilgilenmemiz için bizi zorlar ya da bu iddiasını daha da ileri götürmek ister, ancak sonunda göstermek istediği şeyden daha başka bir şey gösterir. Örneğin bir çam ağacındaki yaradan bahsedildiği zaman, bu yara kelimesi bizi başka bir alana, evrensel acı kavramı alanına götürür.” (Gümü, 1989:114)

İncelenen romanlarda ağırlıklı olarak Paris’e dair yer alan fiziksel mekânların başında tiyatrolar ve sanatsal mekânlar gelir. Diğer mekânları oluşturan sokaklar, caddeler, evler, konaklar... ise daha çok Batı medeniyetine özenen roman kahramanları için kendi memleketlerinde de görmek istedikleri birer numune olarak görülür.

Paris’in mekânsal olarak anlatımları romanın zihniyetine dair bir ön izleme oluşturur. Roman kahramanları tarafından büyük bir hayranlıkla tasvir edilen Paris’in sokakları, evleri ve tüm yaşamsal alanlarının arka planında; batılılaşma, Paris’in idealize edilmesi gibi zihniyet bölümünde daha ayrıntılı ele alacağımız bakış açıları yatar.

3.1. TİYATROLAR

Romanlarda tiyatro, kahramanlar için en önemli sanatsal aktivitelerden biridir. Tiyatrolar çoğunlukla, Paris’e giden roman kahramanlarının uğramadan dönmedikleri yer ve kendi memleketlerindeki sanat anlayışıyla kıyasladıkları mekânlardır.

“Sermed” romanına adını veren başkahraman Sermed, büyük hayranlık duyduğu Paris’te birçok mekâna gider. Kahraman, Paris’e geldiği ilk günden itibaren bu güzel ve zarif şehrin kendisine ne kadar iyi geldiğini şöyle ifade eder:

“Esasen üç hafta evvel buraya vâsıl olduğum gece, Şimendifer istasyonundan ikamet ettiğim “Grand Otel”e gelinceye kadar, senelerden beri mütehassirane tahayyül ettiğim aydınlık ve şen bulvarlarla kahve ve tiyatro binalarına ve sonra Paris’in abide-i mümessilesi gibi kemal-i ihtişam ile kabaran operasına bakarak duyduğum büyük sevinç hâlâ devam ediyor, fikr ü hissimi oyalıyor.” (Devrim, 2016:197)

Sermed’in Paris’te en çok uğradığı mekân tiyatrolardır. Hemen hemen her akşam bir tiyatro izlemeye giden Sermed, bunu kendisi için adeta bir terapi yöntemi olarak görür:

“Dün akşam “Comédie Française”da idim. Bu tiyatroya gitmek her defasında beni mes’ut ve hayran ediyor; dünyada böyle mükemmel bir temaşa heyeti tasavvur edemezdim. Ah, eserini böyle mümessillere tevdi etmek... İşte bütün edebiyat heveslerim yine uyanıyor ve: “Dünyada her şey boş; servet, şan ve debdebe, hatta aşk; hepsi fâni, hepsi boş, yaşamaya bir mana veren yalnız odur: Sanat, sanat... Ebedî ve mukaddes sanat!” diye adeta haykırıyorum. Zekâmda öyle bir vüs’at, nazarımda öyle bir nüfuz, lisanımda öyle bir kuvvet hissediyorum ki bütün dünyayı meftûn ve meshûr bırakacak...” (Devrim,2016:198)

Sermed için tiyatrolar, sadece eğlendiren, hoş vakit geçirterek acılarını bir süreliğine de olsa unutturan bir mekân değildir. Tiyatrolar kahramanın kendiyile özdeşleştirdiği bir yer olarak romanda yer alır. Kahramanın “Her akşam bir tiyatroya gittim ve tercihen sevda facialarını aradım...” sözüyle ifade ettiği gibi tiyatro onun için kendi yaşantısı ve acılarından bir parça bulduğu ve her ne kadar uzakta olsa da ruhen tam bir arınma sağlayamayan Sermed’in adeta bir çilehânesi haline gelmeye başlar. Seyredeceği oyunları genellikle kendi yaşantısıyla paralel olacak şekilde “sevda faciaları” olarak tercih eder. Oyunları izlerken, oyunla duygusal bir bağ kuran Sermed, her defasında kendi hikâyesini yeniden yaşar:

“Herhalde tefekkür ve tahatturumdan kaçmak azmiyle eğlence yerleri aradım. Evvela “Femina” tiyatrosuna gittim. Pek güldürücü, pek tuhaf bir oyun vardı; ama ben gülmüyordum ve etrafımdaki halkın kahkahaları sinirime dokunuyordu. Yalnız oyunda feylesof Voltaire’in heykeli canlanarak – meşhur mümessil “Signoret” in ağzından- asrın medenî kadın ve erkeklerine pek manidar tezyîfâtını yağdırdığı zaman memnuniyetle dudaklarım gülümsedi; bu hicviye, hissiyatıma o kadar tevâfuk ediyordu ki...” (Devrim, 2016:206)

Sermed izlediği her oyunda duygusal, travmatik bir sürece girer. Gittiği tiyatrolarda oyunları izlerken, çektiği acıları adeta kendi hayatıymış gibi yeniden yaşar ve sorgular. Bu durum her defasında biraz daha Sermed’in içindeki ızdırabı dışarı yansıtarak acılarından

arınmasına yardımcı olur. Sermed romanda, Bab-ı Âli’de kalem müdürlüğü yanında edebiyatçı, sanatkâr kimliğiyle de yer alır. İzlediği oyunlar onun sanatçı ruhunu yeniden harekete geçirir. Paris’e geldiği ilk günden itibaren zihnini ve kalbini dolduran aşk acısı izlediği oyunlar sayesinde yerini coşku ve mutluluğa bırakır. Bu bağlamda Sermed’in Paris’teyken tiyatrolarda izlediği oyunlar, onun için adeta bir terapi görevi görür, ruhen iyileşmesinde büyük bir rol oynar. Böylece arkadaşı Suad ve annesinin onu Paris’e gönderme amaçlarına uygun olarak tiyatrolar Sermed’in aşk acısını hafifletmesinde etkili olur. Daha önce çektiği ızdırabın şiddetiyle sağlıklı düşünemeyen hatta ölmek isteyen Sermed artık daha farklı düşünür:

“...Heyhat! Galeyan-ı his zamanlarında hakikat olmaya pek yakın tahayyül ettiğim “şaheser”ler, yine ihmal ve kararsızlık, nefesime emniyetsizlik hisleri içinde mevhûm kalacak; ve bîçare ben, biraz temeyyüz geçinmek için ruhuma tamamıyla bîgâne olan işlerle uğraşmaya mahkûm olarak yaşamaya devam edeceğim... Fakat buna yaşamak demek caiz mi?...”

Gördünüz mü? Memnuniyetim çok sürmedi. Hüviyetimin sanki esasını teşkil eden reng-i elem yine etrafımı kaplamak istiyor. Fakat ona mağlup olmayacağım. Bu gece, bana hayatın tatlı cihetlerini hatırlattı. Gençliğim, heveslerim isyan ediyor; velhâsıl unutmak ve yaşamak istiyorum.” (Devrim, 2016:198)

Sermed izlediği oyunların kendisinde oluşturduğu hissi iniş çıkışlarla kendi kendini sorgular ve artık yaşadığı aşk acısını eskisi gibi bir facia olarak görmez.

Celal Nuri İleri’nin “Merhûme” romanında Cafer Paşa, Paris’e davet ettiği konuklarını Monmartr‘da tiyatroya götürür. Başkahramanlar Marta ve Sirkengübin Bey’in ilk kez karşılaştığı mekân olarak da önem kazanan tiyatro şöyle tasvir edilir:

“Küçük bir tiyatro. Adeta bir salon. Ancak iki yüz seyirciyi tenşît ve tatmîn edebilir. Oyun, mudhik ve şetâretli. Sözler bazen mensûr, nadiren mevzûn, daima mukaffa.

Zevvârın ekseriyetini Cafer Paşa’ nın misafirleri teşkîl ediyor. Bunların da ekseriyeti bizlerden ve bizler gibi. Mamafih, Paşa’nın ehîbbâsından Romanyalılar, Amerikanlar, Meksikalılar ve Arjantinliler de var. Oyun, hususî bir eğlence menziletine indi. Paşa, sahneye emirler veriyordu. La’biyyât, vâkı’â, ehemmiyetsiz eşhâs tarafından oynanıyordu.” (İleri, 2012:157)

Anlatıda kafe-konser âlemi olarak da tabir edilen tiyatro diğer anlatılarda olduğu gibi yüksek bir sanat dalı olarak değil daha ziyade sanat gayesinin düşük; seviyesiz eğlencenin ise daha fazla ön plana alındığı bir yer olarak geçer:

“Paşa – Müdür Bey! Emrediyorum; şu tiyatroyu tahliye et. Huzzâr her kimlerden ibaretse, cümlesini, bilâ-istisnâ supeye da’vet ediyorum. Uşaklara emrediniz. Sahnenin üzerine sofraları kursunlar. Oyuncular elbise değiştirmesinler. Düzgünlerini silmesinler. Oldukları gibi gelsinler.

Bu rezâlet üzerine, ale’l-fevr, seyircilerin birkaçı kaçtı. Diğerleri ziyâfeti kabul ettiler. Bir ağızdan çapkın mânileri başladı. Kapılar kapandı. Oyuncular ile seyirciler birbirine geçti ve karıştı. Ayak üstü ale’l-hesab, içki içmeye ve tenakkul edilmeye başlandı.” (İleri, 2012:158)

Bu tiyatrodâ, romanın başkahramanlarından Sirkengübin Bey, Cafer Paşa’nın tiyatroya götürdüğü davetliler arasındadır. Marta ise hiç istemediği halde bu tiyatrodâ oyunculuk yapmaktadır. Söz konusu tiyatro, Sirkengübin Bey ile Marta’nın ilk tanıştığı mekân olmasıyla romanda önem kazanır. Fakat tiyatro olarak adlandırılan bu eğlence mekânında çalışmak Marta için dayanılmaz ve onur kırıcıdır. Bu yüzden romanın ilerleyen olay örgüsü içerisinde Marta için çok sevdiği tiyatro ve aktrislik unutmak istediği kötü günlerin mekânına dönüşür:

“Ne dersiniz! Bu kadar sevdiğim, takdîr ettiğim bir sanat, tiyatroculuk da Marta’ca kerîh görülüyordu. Marta’nın hakîkaten bu husûsta büyük bir kabiliyet ve isti’dâdı vardı. Bununla beraber zevcem bu hasletinin de körlenmesini istiyordu.” (İleri, 2012:183)

Birçok roman kahramanı tarafından hem sanatsal hem de eğlenceli yönüyle rağbet edilen bir faaliyet olan tiyatro Marta için kötü anılarının canlandığı kapalı-dar bir mekândır.

Celal Nuri’nin “Ölmeyen” adlı romanında başkahraman Cim Hopkins, Marsel ile evlendikten sonra geçimini sağladığı kaynaklardan biri de tiyatro yazarlığıdır:

“Biliyorsunuz: Piyes muharrirliği şöhretime de bâdî oldu. Bir oyunumun aynı zamanda Nevyork’ta, Paris’te ve Berlin’de birden tashîn edilmesi, beni, günün birinde sayılı üdebâ arasına idhâl etmişti. Hele oyunlardan hâsıl olan ribhi muhtelif serîriyyâta teberru etmekliğim.. Etibbâyı da şöhretim de alâkâdar ediyordu. Her iki dünyanın tıb mecmuaları tiyatro tenkidleri neşretmeğe başladılar.” (İleri, 2012:100)

Yazdığı oyunlar sayesinde hem adını duyurup hem de para kazanan Cim Hopkins için tiyatro maddî ve manevî bir kazanç teşkil eder. Kahramanın bu hususta dikkat çeken düşüncelerinden biri ise oyunlarının Paris, Berlin gibi Avrupa şehirlerinde oynanmış olmasının kariyerine olumlu etki yaptığını düşünmesidir. Cim Hopkins’in vurguladığı bu durum, Avrupa’nın dolayısıyla Paris’in tiyatro sanatında yetkinliğini belirleyen bir ölçüt unsur olmasıdır. Kahramanın da dile getirdiği gibi oyunlarının bu şehirlerde oynanması onun tiyatro alanında başarılı ve yetkin bir kalem olarak kabul görmesini sağlamıştır.

“Âhir Zaman” romanında ailesiyle beraber Paris seyahatleri yapan Şehlevend’in en sevdiği sosyal faaliyetlerden biri tiyatroya gitmektir. Hatta Paris’ten sıkılıp bir an önce İstanbul’a dönmek isteyen annesine “Daha görecek on yedi tiyatro var.” diyerek karşı çıkar. Avrupa’da tiyatro izlemiş bir seyirci olarak Şehlevend Hanım ülkesindeki tiyatrolarla karşılaştığında nitelik olarak farklar bulur. Bu düşüncesini annesiyle yaptığı bir konuşma esnasında şu şekilde dile getirir:

“-Tiyatrodan iyi bir şey yok mu?”

-Ah anneciğim! Sen rahmetlinin zamanında Paris’te gördüğümüz tiyatroları mı arıyorsun? İnşallah sulh olur da yine görürüz. Lâkin o zamana kadar insan her şeyden mahrum mu olsun?” (İleri, 2012:197)

Şehlevend evde oturmak istemediği için annesi Şemsa Hanım’a Darü’l-Bedayi’ nin³ oynattığı tiyatro oyununa gitmeleri için ısrar eder. Oyunun adının “Kaynana Zırlıtısı” olduğunu öğrenen annesi “Bu da ne?” diyerek evde oturmayı ya da akşam balığa çıkmayı daha mantıklı bulur. Ancak Şehlevend her ne kadar Paris’te gördüğü tiyatro oyunları karşısında kendi ülkesinde sahnelenen oyunları kıyaslayıp memleketinin tiyatro oyunlarını beğenirse de “Koyun bulunmayan yerde keçiye Abdurrahman Çelebi derler.” diyerek annesine gitmeleri hususunda baskı yapar. Şehlevend sonunda bu isteğini Şemsa Hanım’a kabul ettirir. Bir izleyici olarak ülkesinde sergilenen tiyatro oyunları, Paris’te gördüğü tiyatro oyunları kadar Şehlevend’i tatmin etmez. Fakat bu düşüncelerine rağmen akşam gezmesini en iyi değerlendirebileceği yer olarak tiyatroyu görür.

Şehlevend gibi Avrupa’da izlediği oyunlar sonrasında kendi ülkesindeki oyunları niteliksiz bulan bir diğer karakter aynı romanın başkahramanı Ecmel Bey’dir. Romanda Ecmel Bey’in İstanbul’da izlediği bir oyun esnasında geçirdiği buhran şu şekilde yansıtılır:

“Bir oyun: El-ıyazü billah.⁴Piyas müstekreh bir adaptasyon. Hacı babalar Fransızca ilan-ı sevda ediyorlar. Şark ile Garb birbirine geçiyor, karışıyor. Bu müellif beyler sağla solu olsun tefrikan kadir değiller mi? Hele o duduların imalesiz telaffuzları. O dekor! Zuhuri kulunun, Karagöz’ün, Beni Zokzokların ne zararı vardı? Fe-sübhan-Allah Ecmel Bey, Fransa’dan ve Almanya’dan dönüşünde ilk defa Türkçe tiyatro görüyordu. Tiyatroda buhran geçirdi. Koca kafalı bir oyuncu mütemâdiyen zırlıyor, bağılıyor, hırlıyordu... Aman bir damla Hofman ruhu yok mu? Locada, Ecmel Bey’in dostları mest olmuşlar, kocakafalı artist, cüssesini bir makine gibi işlettikçe alkışlıyorlar, aşka geliyorlar, coşuyorlar, bağılıyorlardı...” (İleri, 2012:262)

³ -Darü’l-Bedayi: İstanbul şehir tiyatrosunun ilk şekli ve adı; konservatuar.

⁴ -“Allah’a sığındık, Allah’a sığınırım.”(A.N.)

Ecmel Bey, tiyatro sanatıyla Avrupa'ya gittikten sonra tanışmış ve beğeni çitasını yükseltmiştir. Bu yüzden tiyatro sanatında tam olarak yetkinlik kazanamamış olan ülkesinde izlediği oyunu niteliksiz bulur. Ecmel Bey'in İstanbul'da gittiği oyun romanda *müstekreh bir adaptasyon* olarak tabir edilir. Paris'te eğitim görmüş Fransa'da, Almanya'da bulunmuş biri olarak Avrupa'daki tiyatro oyunlarına vakıf olan Ecmel Bey için ülkesinde izlediği tiyatro oyunu tam bir facia, fiyaskodur. Bu bağlamda izlediği oyun sırasında bunalan kahraman izlediği oyunu oyuncusundan yazarına kadar eleştirir. Ecmel Bey oyun esnasında bu tür buhranlar geçirirken etrafında bulunan diğer seyirciler izledikleri oyundan gayet memnundurlar.

Âhir Zaman romanında ülkemizdeki tiyatro sanatına karşı eleştiriler Beyoğlu'nda bulunan Skala tiyatrosu etrafında devam eder:

“İstanbul'da adettir: Aktör beyler oyunlarının umumi provasını yapmazlar. Farz ediniz ki bir oyun Perşembe günü akşam saat dokuzda ilk defa olarak mevki-i temaşaya konacak sudan bazı provalar olur. Sonra Perşembe günü öğleden sonra kadınlara bir oyun verirler. İşte jeneral prova budur. Aktörler ezelden Kânidirler ki kadınlar inceliklerden pek anlamazlar. Onun için bütün tahsisat orada olur. Fakat bu hakikat seyircilerden son derece gizli tutulmuştur. Kadınlar hep provalara gelirler.

Birde akşam oldu mu? Yorgun argın bitâb sanatkârlar erkeklerin huzuruna çıkıp bağırlarlar. İşte bizdeki tiyatro âlemi bazen böyle noktaları irae eder...” (İleri, 2012:280)

Scala tiyatrosunun disiplinsiz çalışma şekli, izleyicisine –özellikle kadın izleyiciler- karşı bakış açısı, aktörlerin yorgun bir şekilde sahneye çıkması romanda eleştirel bir şekilde anlatılır.

3.2.KONAKLAR, OTELLER, EVLER

İnsanların yaşam alanlarını oluşturan konaklar, oteller, evler romanlarda Paris'e dair bahsi geçen mekânlardandır.

Sermed romanında başkahraman Sermed, Paris'in en meşhur sokaklarından birinde bulunan otelde kaldığı odasını anlatırken ruh haline göre betimlemelerde bulunur. Kaldığı oda Neyyire'yi az da olsa untabildiği, aşk acısının hafiflediği günlerde kendisine mutluluk veren bir mekân olarak yer alır:

“... Paris'in en meşhur sokakları ortasında kocaman bir ada teşkil eden otelin beşinci katındaki odam küçücük; fakat o kadar temiz ve sevimli ki hoşuma gidiyor.” (Devrim, 2016:198)

Sermed bu temiz ve sevimli odada oldukça mutludur. Çünkü acıları yavaş yavaş azalmakta, Neyyire’yi hatırladığı zaman dilimleri gittikçe kısalmaktadır. Onu gün geçtikçe daha çok iyileştiren bu güzel şehir, bütün mekânlarıyla Sermed’in mutluluğunun bir yansıması haline dönüşür. Sermed’in kaldığı otel odası fiziksel olarak onun iyileşen ruhunun bir aksisi gibi bütün güzellikleriyle görülür. Ancak birgün Sermed arkadaşı Suad’dan bir mektup alır. Suad, Sermed’in validesinden istediği parayı göndermiş fakat onun bu müsrifliğini ve aylardır Paris’te oluşunu tenkit etmektedir. Sermed’in aşk acısıyla kıvrandığı ilk zamanlarda validesiyle beraber iyileşmesi için Avrupa’ya gitmesi gerektiğini düşünen Suad, artık geri dönmesi gerektiğini savunur. Sermed, Paris’te kaldığı süre boyunca hiçbir iş yapmayıp, babasından kalanları, validesinin göndermesiyle geçinir. Paris’in sefahat âleminde kendini kaybetmeye başlayan Sermed’i arkadaşı Suad, gönderdiği mektupla eleştirel bir dille uyarır:

“Bu yaptığın doğru değil, diyor. İki buçuk ayda beş yüz lira sarf ettin. Otuz beş lira aylığı olan bir müdür beyin bütçesine sığar şey mi? Hem artık avdet et. Nâzır-ı şikâyet etmeye başladı. İstikbalini düşün. Çocukluk yeter!” (Devrim, 2016: 201)

Suad, arkadaşının tavrını yanlış bulur. Bir an önce kendini toparlaması ve işinin başına geçmesini tavsiye eder. Ancak Sermed için bu laflar oldukça manasızdır. Çünkü Sermed esiri olduğu aşkın verdiği ızdırabın tesiriyle bu sözleri anlayabilecek durumda değildir. Aşk acısı çeken bir beşer için para kazanmak, istikbali için çalışmak, memuriyetinin başına dönmek boş ve lüzumsuz hayat zaruretleridir. Suad kendisini anlamamaktadır. Bu açıdan Suad’ın sözleri ona eziyet ve bunaltı vermekten başka bir işe yaramaz. Suad’ın mektubunu okuduğu zaman ise Sermed’e temiz ve sevimli gelen, ona huzur ve mutluluk veren odası adeta bir mezarlığa dönüşür. İstanbul’da yaşadığı sıkıntılardan uzaklaşan Sermed, Paris’te elinden geldiğince kaçtığı sorun ve sorumlulukları kendisine hatırlatılınca kendini köşeye sıkışmış gibi hisseder. Ruhunda yine büyük çalkantılar yaşar ve yaşam isteği yeniden eskisi gibi ölme isteğine yerini bırakır. Başta ona yaşam sevinci veren odası artık ölüm kokar:

“Bu akşam bir tarafa çıkmadım. Öyle bir mahzuniyet, bir ye’s, bir kuvvetsizlik içindeyim ki odam sanki ölüm ve mezar kokuyor. İstanbul’dan, Bebek’ten gelen Suat’ın mektubu yine tek mil acılarımı uyandırdı. Neyyire’nin evzâ’ı, Neyyire’nin sözleri, Neyyire’nin vücudu gözümün önünden gitmiyor. Onunla yaşadığım saatlerin teferruatını muttasıl hayalimden geçiriyorum ve bu tahatturun, bu tahayyülün öyle müskir bir zehir tadı var ki... Hayır, ben şifa bulmayacağım. Ben bitmiş bir adamım. Suat da bana istikbalden bahsediyor! Hangi istikbalden? Ölümdense pek âlâ...”

Şu son günlerde kendimi etraftan zevk alabilir bir genç zannetmiş olmama şaşıyorum. İnsanlar ne kadar aldanmayı severler! Zaaf ve budalalık!” (Devrim, 2016:202)

Paris’te söz konusu mekânlardan biri de zengin kesim halkın oturduğu konaklardır:

“Yeni tanıdığım (de La Mar) ailesinin müzeyyen ve mükellef konağına girince, bu davete icabet etmek bana evvelâ sıkıntılı bir vazife göründü. Fakat muhit o kadar süslü ve sevimli, umumiyetle kibar olan med’uvvîn arasındaki kadınların bazıları o kadar mümtaz ve cazibedar idi, sonra bu halk o derece tabî ve sade bir meserretle gülüyor, raks ediyor, eğleniyordu ki bu incizab-ı zevke mukavemet etmek kabil değildi.” (Devrim, 2016:200)

Konaklar iyi eğitilmiş zengin ailelerin yaşadığı evler olmanın dışında Paris’in sosyo-kültürel hayatında önemli bir yer tutan baloların da ev sahipliğini yapan mühim mekânlardır. Sermed romanında tasvir edilen konaklar Paris’in diğer mekânları gibi yüceltilen bir yer olarak söz edilir. İstanbul’da kendisine hüznün ve ızdırab veren konakların aksine Paris’teki konaklar müzeyyen ve mükellef birer mekân olarak tasvir edilir. Eğlence ve neşenin hâkim olduğu bu konaklar Sermed’in Paris’te vakit geçirdiği önemli muhitlerdendir. Sermed’e yaşam gücü veren tiyatrolar, sokaklar.. ve Paris’teki diğer mekânlar gibi konaklarda onun acılarını hafifletebilmesi için olay örgüsünde önemli kırılma noktaları teşkil eder.

Sermed romanında başkahraman Sermed, Paris’te bulunduğu sürece gittiği evler çoğunlukla balolar, oyun günleri, davetlerin mekânı olarak yer alır. Bir eğlence yeri olarak “Paris Evleri” romanın olay örgüsü içerisinde sosyal ortamların başını çeker. Sermed, Neyyire’yi unutmak, İstanbul’daki acı ve sorumluluklardan zihnen uzaklaşmak için eğlencenin ana merkezlerinden biri olan Paris’in evlerinde oldukça vakit geçirir. Bu evlerden biri de De La Mar ailesinin konağında tertip edilen davettir:

“Yeni tanıdığım (de La Mar) ailesinin müzeyyen ve mükellef konağına girince, bu davete icabet etmek bana evvelâ sıkıntılı bir vazife göründü. Fakat muhit o kadar süslü ve sevimli, umumiyetle kibar olan med’uvvîn arasındaki kadınların bazıları o kadar mümtaz ve cazibedar idi, sonra bu halk o derece tabî ve sade bir meserretle gülüyor, raks ediyor, eğleniyordu ki bu incizab-ı zevke mukavemet etmek kabil değildi.” (Devrim, 2016:200)

Sermed yeni tanıdığı bu ailenin düzenlediği daveti anlatırken, alelade bir ev ve davetten çok daha fazlası olduğunu ifade eder. Paris’te katıldığı bu davet oldukça eğlenceli, kalabalık ve keyifli bir ortamdır. Sermed karakterinin de belirttiği gibi bu davete katılmak başta kendisi için sıkıcı bir durum olsa da, daha sonra gördüğü manzara gayet

hoşuna gider. Bu süslü ve sevimli mekânda güzel ve cazibeli bayanların gülüşleri, dansları, muhabbetleriyle gece oldukça eğlenceli geçer.

Sermed'in Paris'te hoş vakit geçirdiği evler balo ve davetler dışında oyunların da tertip edildiği yerler olarak eserde yer alır. Eğlenceli oyun akşamlarının tertip edildiği evlerden biri de Sermed'in bir eğlence kulübünde tanıştığı artist Rozin'in evidir:

“Geçen akşam Rozin'in evinde oyun tertip olundu. Paris'in şık artistlerinden birkaç kadın; mesleği zevk ve sefada para sarf etmek olan dört, beş delikanlı vardı.” (Devrim, 2016:212)

Sermed, Rozin'in evinde düzenlenen bu eğlence akşamını bu şekilde tasvir eder. Ancak her zaman onu eğlendiren ve kendi deyimiyle morfin etkisi yaratan bu akşamlar o gün Sermed'e aynı keyfi vermez. Teyzesinin oğlu Vedad ile geçirdiği günün ardından Rozin'in evindeki toplantıya katılan Sermed artık bulunduğu ortamda eğlenemez. Her zaman keyifle yer aldığı, acıları için birer ağrı kesici olarak kullandığı eğlencelerin düzenlendiği bu ev, Sermed'in ruh haline göre sıkıcı ve kalabalıklar içinde yalnız hissettiği bir mekâna dönüşür. “Bu, içen, gülen, eğlenen halk arasında kendimi manen pek yalnız hissediyordum.” Der Sermed, çünkü aklı hala Vedad ile ettiği muhabbettedir. Sermed bu sohbetten sonra kendi durumunu, yaşantısını sorgulamaya başlamıştır. Paris'te yaşadığı sefahat günleri, boşa geçirdiği zamanlardan dolayı artık kendini eleştirir ve vicdan azabı çeker. Bu yüzden her zaman aklını oyalayan, onu bir uyuşturucu gibi uyuşturan bu eğlenceli mekândan artık zevk almamaktadır. Sonuç olarak bir eğlence mekânı olarak yer alan Rozin'in evi, Sermed'in ruh haliyle şekillenen ve etki alanını oluşturan bir mekân olarak eserde yer alır.

Romanlarda genellikle anlatıya paralel bir şekilde Paris'in evleri farklı özellikleriyle vurgulanır. Merhûme romanında Parisli kahraman Marta'yı evine bırakan Sirkengübin Bey evi şöyle tasvir eder:

“Nehrin öbür yakasında, karanlık ve ufak bir sokağa vardık. Bir ber-hane! Merdivenler eski ve kırık.” (İleri, 2012:160)

Sirkengübin Bey'in Marta'nın eviyle ilgili ilk izlenimi böyledir. Fakat daha sonra Marta'yı ziyaret ettiği zaman fikirleri değişir:

“Oda sade idi. Duvarları gezdim. Tiyatro ile alakası olan sanatkar ve muharrir bazı meşâhir ve ehibbanın resimleri ve dest-hatları. Uful etmiş bir maziyi, ölmüş bir aileyi muhattar bir iki eski fotoğraf. Köşede kuyruklu piyano üstünde bir iki heykelce, yanı

başında birkaç eski istanp. Köhne bir Şiraz. Her şey vazi ve mütevazi. Bir ufak salon, salon ondan ufarak bir yatak odası. İşte, aktrisin aşiyanesi, belki hariçten, mahrem olmayanlara bir keşane-i zevk u tarab zannettikleri ve bihakkın böyle bir zehabda bulunmaları lazım gelecek bir apartmancık. Ahmak ıslatan bir buraya münkalib oldu. Camlara vuran büyücek dolu taneleri bizi tasdi ediyordu.” (İleri, 2012: 164)

Eski ve harabe bir evde oturan Marta evini kendi zevk ve hayat görüşüne göre dizayn eder. Dışardan görüldüğü kadarıyla kötü bir izlenim bırakan köhne evin içi daha farklıdır. Tıpkı dışarıdan bakınca sarhoşları eğlendiren, basit bir kadın gibi görünen Marta'nın aslında ince ruhlu biri olması gibi evi de dışarıdan bakınca kötü bir intiba uyandırmasına rağmen içi ince bir zevkle döşenmiş bambaşka bir mekândır.

3.3.SOKAKLAR, CADDELER

Bir şehrin yaşam kaynaklarının en önemli damarlarından biri olan sokaklar, Paris'te tüm canlılığı ve estetik dizaynıyla adeta bir sanat eseri gibi yerini alır. Paris'in sosyal ve kültür yaşamının tabii olarak bir yansıması olan sokaklar roman içerisinde kahramanlar için hak ettikleri yeri alırlar. Sermed romanında acılarından kurtulmak ve psikolojik olarak iyileşmek için Paris'e giden Sermed, bu canlı şehrin sokaklarından oldukça etkilenir. Rengarenk, cıvıl cıvıl görüntüsüyle yaşam enerjisi yüksek bir mekân olarak yer alan sokaklar kahramanın ilgisini çekmeyi başarır:

“Bahusus şu dakikada pencereden “Bulvar De La Madeleine”in sisli ve karlı bir şefk içinde uyanmasını seyrederken, gayet muntazam dizilmiş sebze yığınlarını “hâl”lere götüren iri “Norman” atlı yük arabalarına, işlerine koşan amele ve dükkâncılara bakarken, sıcak ve rahat odamda dolaşıp düşünmek bana büyük bir zevk veriyor. Öyle bir yaşamak zevki ki çoktan hissetmemiştim.” (Devrim, 2016:198)

Sermed kaldığı otel odasının penceresinden seyrettiği bu manzaraya hayranlık duyar. Bahsettiği yer alelade bir yer olmaktan çok daha fazlasıdır. Paris'in sosyal hayatına ışık tutan, zihniyetinin bir yansıması olan bu sokaklar Sermed'e yaşam gücü veren bir mekân olarak da yer alır. Bu açıdan Sermed romanında geçen Paris'e ait bütün mekânlar adeta Sermed'i iyileştiren ve yaşama döndüren birer araç olarak yer alır.

Merhûme'de olay örgüsünün büyük ve en önemli kısımları bir kısmı Paris'te geçtiği için Paris'in caddeleri, sokakları, evleri sık sık geçer. Romanda adı geçen yerler daha çok şehrin en güzel ve ünlü mekânlarıdır. Böylece romanda kahramanlar tarafından algısal olarak hayran olunacak bir şehir olarak görülen Paris hakkındaki bu düşünce ve hissiyatlar fiziksel yapısıyla da desteklenmiş olur.

Eserde bu bağlamda geçen yerlerden biri Avenü dö la Grand Arme⁵ dir. Cafer Paşa, Avenü dö la Grand Arme’de kiraladığı evi göstermek için sürekli mektup göndererek ısrarla arkadaşlarını Paris’e davet. Bu ısrarla sonucunda zaten önceden de Paris’e gitmeye niyetli olan dört kişi, Cafer Paşa’nın davetini kabul ederler. Bunun dışında Gar dö Lest, Molen Rouge, Otel Riç, Cafe dö lapa gibi yerlerde romanda adı geçen mekânlar olarak okuyucunun karşısına çıkar.

3.4.MÜZELER

Müzeler, romanlarda kahramanların Paris’te ziyaret ettiği mekânlardan biridir. Ancak romanlarda müzelerden sadece kahramanların kültürel ve sanatsal bir faaliyet olarak gittikleri bir yer olarak bahsedilmez. Paris’in müzelerinde, kendi kültürümüze ait tarihi eserlerin anayurtlarından götürülüp nasıl sergilendiğinden de söz edilir.

Fetret romanının başkahramanı Fetret’in kız kardeşi Selma, resme yeteneği olan kendini geliştirmiş, sanatkâr ruhlu bir kızdır. Resim sanatıyla hususi olarak ilgilenen Selma, Avrupa’da yaşamaktadır. Genç kız sanatkâr kişiliğini ve resim sanatıyla ilgili kültürel altyapısını besleyecek mekânlara uğramaktan keyif alır. Bu mekânlardan biri de müzelerdir:

“O derece maharete malik idi; en büyük fetaneti menazır-ı tabiiyyeyi keşif ve tedkikte, ba-husus bu manzaralardan mevzuunu intihabda ibraz eyliyordu; en metin kudret-i san’ati ise asar-ı nefiseyi temaşada, tetebbu’da buluyordu; Paris’te, Londra’da sık sık Louvre gibi, Royal Gallery gibi bir meşher-i nefaise, bir müzeye gider. Orada bir levha-i nefasetin önüne geçerek uzun müddet bütün dakaik-ı bediasını keşf ile uğraşır, cihanda en büyük zevk-ı hayati böyle bir iştigal-i güzinde bulurdu.” (Kemâl, 2003:154)

Paris’te, Londra’da müzelere giden Selma, buralardaki tabloları uzun süre inceleyerek karşısındaki sanat eserlerinin mana ve mahiyetleri üzerine düşünür. Selma için hayattan zevk aldığı en büyük etkinlik bu sanat eserlerini temaşa ve üzerlerine tefekkür etmektir.

Paris’in müzeleri, romanda başkahraman Fetret’in Paris’e giderken vapurda tanıştığı Hakan Bey’in de uğradığı mekânlardan biridir:

“Çok defalar cebimde beş para, dikkat buyurunuz, beş para olmazdı, fakat yine odamdan çıkardım, evvela inadıma en bülend bir ma’rez-i nefaise, mesela Louvre’a giderdim, bütün o baha takdir olunmaz asar-ı bedayii temaşa ederdim, ettikçe de kendi kendime derdim ki: “İşte milyonların sahibi bir Karun da bu memlekette en çok böyle bir

⁵ -“Büyük Ordu Caddesi”: Paris’ te ünlü bir cadde.

safa sürebilir...” Sonra ya bir dariülfünuna ya bir içtima-i ilmi ve edebiye uğrardım, en belîğ hutbeleri dinlerdim, zaruretimi unuturdum.” (Kemâl, 2003:182)

Paris’te eğitim alan Osmanlı talebelerine müfettişlik yapan Hakan Bey, Paris’e geldiği ilk günler zor ve sefilâne geçse de bu şehre olan sevgisinden hiçbir şey kaybetmez. Onun bu sevgisini ayakta tutan şey ise; kendini kötü hissettiği, parasız, sefil günlerinde gittiği Louvre müzesi gibi sanatsal güzelliği olan yerlerdir. Çünkü sanatsal bir mekân olmanın ötesinde, zor günlerinde birer sığınak gibi gördüğü bu yerler onun için dünyanın asıl güzelliği ve zenginliğini oluşturur. Bu noktada Hakan Bey’in gözünde Paris’i vazgeçilmez kılan bu güzellik ve zenginliklerdir.

Gönül Hanım romanında yazar, Türkçülüğün önce milli değerlerimize sahip çıkarak ve milli tarih bilincimizi oluşturarak gelişebileceği düşüncesini işler. Paris’in sanatsal ve kültürel mekânlarından biri olan müzeler de bu bağlamda romanda yer yer söz edilir:

“Elbette iş, bizim bu küçük seyahatimizle bitmedi. Bizden sonra yetişecek Türk, Macar ve Tatar gençleri, Çin’ in ve Çin Türkistan’ ının, Afganistan’ ın, Belucistan’ ın ve Hindistan’ ın büyük şehirlerindeki mabet, manastır ve kütüphanelerinde bulunan ve saklanan Türklere ait eserleri incelemek için buralara daha uygun şartlar içinde seyahat etsinler ve bilhassa Türkler, genç üniversite mezunları Petersburg, Helsingfors, (Helsinki), Berlin, Paris, Viyana ve Londra müze ve kütüphanelerindeki eserleri tetkik etsinler. Çalışsınlar... Bizim bu kısa seyahatimizi öğrenecek ciddi gençlerde birazcık olsun ilim ve fen yolunda bir macera hevesi, merakı uyandırmaya muvaffak olursak vazifemizi muvaffakiyetle yerine getirmiş sayılırız.” (Müftüoğlu, 2011:137)

Romanda “Gönül Hanım Heyeti”, yolculuğa çıkış amaçlarına ulaşmış bir şekilde eve dönerken Mehmet Tolun çabaları sonunda, kendi milletinin tarihine gurur duyacak bir katkıda bulunmaktan dolayı mutlu olur. Ancak iş sadece bu heyetin çabalarıyla kalmamalı onlardan sonra gelecek olan nesilde bu şanlı tarihi aydınlatacak çalışmalar, araştırmalar yapmalıdırlar. Mehmet Tolun’un bu doğrultuda ortaya koyduğu önerilerden biri de Türklerin, özellikle de genç üniversite mezunu kesimin Paris ve diğer Avrupa şehirlerinin müze ve kütüphanelerinde bulunan eserleri incelemeleridir. Çünkü bu müzeler Türklerin milli kültürünü, özünü yansıtan ve tarihin karanlıklarında kalmış bilgileri açığa çıkarabilecek eserlerle doludur. Bu durum romanda Kont Béela Zichy ve Mehmet Tolun arasında geçen bir diyalogda şöyle ifade edilir:

“Mesela kışlak, yaylak, otağ kelimeleri zamanla kışla, yayla ve oda olur. Bununla beraber bu tesirin derecesini, inşallah abide yazılarının hallini başarırız daha çok anlayacağız.”

Kaşgar civarında Turfan adlı yerde ve Türkistan'ın ötesinde berisinde keşfedilip Berlin, Paris ve Londra müzelerine taşınan Uygur eserlerinde de bu yakınlık aynen görülür".(Müftüoğlu, 2011:97-98)

Paris ve Avrupa'nın diğer şehirlerindeki müzeler bu açıdan romanda önemli yerler olarak kaydedilir. Romanın ilerleyen bölümlerinde Paris müzelerinin bu yönüyle ilgili ayrıca yer veren yazar, Türklerin anayurtlarında keşfedilip Türklere ait olan bu eserleri yerlerinden söküp götüren Avrupalıları da romanda eleştirmeden geçmez:

"Bizden on sene önce Fransa hükümetinin verdiği para ile buralara seyahat eden Binbaşı Julien de la Coste'un bu bölgeden alıp Paris müzelerini süslemek için götürdüğü heykel başlarından bir tanesine sahip olsaydık, yurdumuza gerçekten değerli bir armağan ile dönmüş sayılırdık. Kül Tigin ve Bilge Kağan abideleri etrafında başsız gördüğümüz gövdelerin kelleleri kısmen Çinliler ve aşırı derecede inançlarına bağlı Budistler tarafından koparılmışsa, kısmen de Rus ve Avrupalı seyyahların elleriyle parçalanmıştır." (Müftüoğlu, 2011:121)

Paris'in müzeleri Hüseyin Rahmi'nin "Cadı" romanında halkın heykeltıraş sanatına karşı ön yargılı bakışı üzerinden şöyle yer bulur:

"Mahallede yaşlıca Advıye Hanım vardı. Yaliya geldiği zaman böyle cascavlak bir heykele rastlarsa altını koparmak için-el sürmesi haram olduğunu bildiğinden- cebinde ufak bir maşa getirir imiş. Bu zavalı cahil kadını kızdırmak için kardeşim çok şey söylerdi. Paris müzelerinde kadın, erkek heykellerinin çoğunlukla böyle çırılçıplak ve bütün örgenleri yerinde bulduklarını söyledikçe Advıye Hanım'ın öfkeden ve taassuptan gözleri dönerek:

-Ah elimden bir balta ile bu rezalet evine girsem (Put) lara karşı bir gaza yaparak hepsini parçalasam, dediği hala anılarım arasındadır.

Kardeşim böyle bin türlü eleştirmeler ve sövmeler içinde heykeltıraşlığı ilerletmeye uğraşıyordu." (Gürpınar, 1981:199)

Romanda Paris'in müzelerinde sergilenen sanat eserleri kendi toplumunda insanları günaha sokan putlar olarak görülür.

BÖLÜM IV

4. KAHRAMANLAR BAĞLAMINDA TÜRK ROMANINDA PARİS

4.1.PARİS'E GİDEN ROMAN KAHRAMANLARI

4.1.1. Gezmek, Eğlenmek ve Diğer Nedenlerle Paris'e Giden Roman Kahramanları

Paris, roman kahramanlarının en çok görüp gezmek istediği Avrupa şehirlerinden biridir. Bu doğrultuda birçok roman kahramanı fırsatını bulduğunda soluğu Paris'te alır. Bunun dışında Handan romanında olduğu gibi tedavi amaçlı ya da Sabir Efendi'nin Gelini'ndeki Vedat Sarım Bey karakteri gibi memuriyet göreviyle giden roman kahramanları da vardır.

Sermed romanının başkahramanı Sermed, yaşadığı aşkın hüsrarla sonlanması sonucu büyük bir buhrana girer. Onun bu durumundan endişe eden annesi ve arkadaşı Suad, uğruna aşk acısı çektiği Neyyire'yi unutmaması ve yaşadığı büyük bunalımı atlattığı için Avrupa'ya gönderirler. Arkadaşı Suad'ın ve annesinin tavsiyesine uyan Sermed önce Viyana'ya daha sonra Viyana'dan daha çok sevdiği ve moral bulduğu Paris'e geçer.. “Aman, Paris; sen ki güzel, şefik ve rahîmsin, benim gibi bahtsız bir âşığı cenah-ı teselliye al ve ona “unutmak” nimetini lütfen bahşet!” diyen Sermed Paris'e geliş nedenini bu şekilde tüm çıplaklığıyla ifade etmiş olur. Bu ifadeden de açıkça anlaşıldığı üzere Sermed'i Paris'e getiren sebep; aşk acısıdır. Paris'te kaldığı zamanlar onun ruhundaki acılara iyi gelir. Her ne kadar Neyyire'yi tam olarak kalbinden ve zihninden atamasa da her saniye ölmeyi isteyen ve yaşam sevgisini yiyip bitiren karamsar ruh halinden birazda olsa uzaklaşır. Paris'te girdiği ortamlar, tanıştığı yeni insanlar, vakit geçirdiği tiyatrolar, sokaklar, balolar zihnini her saniye kuşatan Neyyire'nin hayalinden ve çektiği aşk ızdırabından daha farklı ve pozitif düşünce ve hissiyatlara yönlendirir. Yaşadığı bunalımı atlattık için Paris'e gelen Sermed tamamen olmasa da büyük bir buhranın eşiğinden - belki de kendini öldürmenin, zarar vermenin eşiğinden- bu ecnebi şehrin kendisine sunduğu güzelliklerin, keyifli anların, sefahat ortamlarının etkisiyle kurtulmuştur. Sermed bu kararın kendisi için ne kadar iyi bir adım olduğunu şu sözlerle ifade eder:

“İyi ki az bir müddet zarfında bana İstanbul'u terk ettirdiler; yoksa mutlaka deli olurdum. “İstanbul'u terk ettirdiler” diyorum, zira ben kendim, bir karar alıp onu icra edecek hâlde değildim. Müthiş bir keder içinde yaşadığımı, günden güne zayıfladığımı gören zavallı annem, nevazişli suallerine hiçbir cevap alamayınca nihayet dayanamamış, en samimî dostum olduğumu bildiği Suâd'a koşmuş ve hakikati – müphem fakat kâfi bir

surette – anlamıştı. İşte validemle Suâd, muhit-i teellimden uzaklaşmamın elzem olduğuna beni ikna ettiler ve her şeyi hazırladılar...” (Devrim, 2011:194)

Fakat zamanla Sermed acılarını uyuşturan bu şehre gün geçtikçe daha çok bağlanır. Bütün sorumluluklarını, maddi imkânlarını, istikbalini düşünmeyen Sermed, artık sadece aşkının ızdırabıyla kıvranan ruhunu teselli eden bu şehrin haz ve güzelliklerine kendini kaptırır. Hikâyenin başında Sermed’in geçirdiği büyük buhrandan dolayı endişe duyan annesi ve arkadaşı Suad onu Avrupa’ya göndermek istemiş ancak daha sonra Sermed’in Paris’in sefahat hayatında kendini kaybetmesinden de aynı şekilde endişe duymaya başlar:

“Bu sabah Suâd’dan bir mektup aldım. Validemden istediğim altı bin frangı yollamakla beraber müsrifliğimi tenkit ediyor: “Bu yaptığın doğru değil, diyor. İki buçuk ayda beş yüz lira sarf ettik. Otuz beş lira aylığı olan bir müdür beyin bütçesine sığar şey mi? Hem artık avdet et. Nazır-ı şikâyet etmeğe başladı. İstikbalini düşün. Çocukluk yeter!”

Zavallı Suâd! Aşkın istibdadını bilmediği ne kadar aşikâr... Paradan, nezaretten, istikbalden bahsediyor ve belki haklı olan odur. Şüphesiz öyle düşünmek lâzım. İnsan, ya beynine bir kurşun sıkmalı veyahut hayatın bu elim zaruretlerini düşünmeli...”(Devrim, 2011:201)

Suad, arkadaşı Sermed’i bu sözlerle eleştirir ve artık memleketine geri dönmesini nasihat eder. Çünkü Sermed ne tamamiyle Neyyire’yi unutup, aşk acısından kurtulmuş ne de olağan hayatına devam edebilmiştir. Bu durum Suad’ı ve annesini en az geçirdiği buhranlı dönemler kadar korkutur. Sermed, Paris’te babasından kalan mal varlığıyla geçinir, memuriyetinin başına dönmeye yanaşmaz. Onun Paris’in güzellikleri ve imkânlarıyla uyuşturulmuş acıları karşısında arkadaşı Suad’ın sözleri Sermed için bir anlam ifade etmez. Sermed, Suad’ı tamamen haksız bulmamakla birlikte kendini bu ruh haletinin içinden de tamamen çekip alamaz. Çünkü Suad’ın sözlerine kulak verip uyguladığı zaman, uyuşan acılarının yeniden depreşeceğini bilir. Sermed’e göre arkadaşı Suad aşk acısı çekmediği için onu anlayamamaktadır. Sermed’in bu nasihatlere ehemmiyet vermemesinin bir diğer sebebi ise Paris ve bu şehrin onda uyandırdığı duygulardır. Bu güzel ve zarif şehir Sermed için İstanbul’daki sorunlardan, sorumluluklardan ve en önemlisi Neyyire’den kaçabildiği bir sığınaktır. Bu yüzden Sermed Paris’e çektiği aşk acılarını untabilmek ve ruhunu iyileştirebilmek için giden bir roman kahramanı olarak Sermed romanında yer alır.

Menfa romanının başkahramanı Ekrem, Mekteb-i Sultaniden yeni mezun olmuş genç bir delikanlıdır. Okulu bitirdikten sonra en büyük amacı Avrupa ve Amerika’ya gidip

gezmek, yeni dünyalar keşfetmek ve hayatın tadını çıkarmaktır. Bu yüzden romanın sonunda her ne kadar Avrupa'ya gidiş sebebi tahsil ve siyasi nedenlerden olsa da romanın ilk başlarında tamamen gezip, görmek amacıyla Avrupa'ya gitmek ister. Bu amacını her şeyin üstünde tutmaktadır. Bu yüzden annesinin onu teyzesinin kızı Neşide ile evlendirmesi fikrine de karşı çıkar:

“-Ben Avrupa'ya gidip istediğim gibi bir cevelân yapmadıktan, gençlik ezvâkına kanmadıktan sonra katiyen evlenmemek fikrindeyim. Daha hiç olmazsa iki üç sene Avrupa'da Amerika'da gezmeli, dünyayı görmeli, tanımalı, hevesimi almalıyım. Sonra evlenmeyi düşüneneceğim.” (Necip, 2006:56)

Ekrem arkadaşı Bedri ile bindiği vapurda Selanik'e doğru giderken Avrupa'ya neden gitmek istediğini arkadaşına bu sözlerle anlatır. Ekrem için evlilik ve hayatın diğer gerektirdikleri ikinci plandadır. O, öncelikle Avrupa'ya gidip hayatın başka yönlerini keşfetmek ister. Evlenip bir aileye bağlı kalmaktansa evvela dünyayı gezip, görmek gençliğinin heyecanıyla farklı yerlerin ona sunabileceği sefahat âlemlerini keşfetmeyi tercih eder. Ekrem'in eserin başında Avrupa'ya gitme düşüncesinin arka planında da bu fikirler yatar. Ancak ailesi Ekrem'in Avrupa'ya gitmesine karşıdır ve onu maddi olarak desteklememektedirler. Bu yüzden arkadaşı Bedri'den aldığı akıl doğrultusunda annesine hasta olduğunu ve bir an önce Avrupa'da tedavi olması gerektiğini söyler. Fakat yine annesini ikna edemez. Çünkü İsmet Hanım oğlunun Avrupa'nın sefahat âlemlerinde kaybolmasından korkmaktadır. Üvey annesi İkbâl ile tartıştıktan sonra evi terk edip kaldığı otelde hastalandığı zaman da bu durumunu annesine karşı kullanır. Annesine ne kadar hasta olduğunu kendi gözleriyle gördüğünü bu yüzden onu Avrupa'ya göndermesi gerektiğini söyler. Ancak İsmet Hanım bu fikre yine karşı çıksa da artık oğlunun hasta olduğuna inanmaktadır. Bu yüzden İsmet Hanım birden fazla doktoru Ekrem'i muayene etmesi için konağa çağırır. Böylece oğlunun Avrupa'ya gitmesinin gerekli olup olmadığını doktorların ağzından öğrenmiş olacak ve eğer gerekliyse oğlunu Avrupa'da bir sanatoryuma yatıracaktır. Ekrem ile konağa gelen doktorlardan biriyle aralarında şu diyalog gelişir:

“-Efendim, Hanımefendilerin merak ve endişelerini iskât etmek mümkün olmuyor ki!...Onları siz tedhîş etmişsiniz. Üç aydan beri hasta olduğunuzu, müdâvât için Avrupa'ya gitmeye muhtâç bulunduğunuzu söylemişsiniz onlar benden ziyâde size inanıyor: “Hasta olmasa söyler mi? Avrupa'ya sanatoryuma gitmek ister mi?” diyorlar. Ekrem kahkahalarla gülmeye başlayarak ve Neşide'nin orada olduğuna, sözlerini anlayabileceğine dikkat edemeyerek mükâlemeyi Fransızca'ya çevirdi.

Dedi ki:

- *Filhakika Avrupa'ya gitmek istiyorum, fakat senatoryumaya değil gezmeye eğlenmeye... Validemi ikna edebilecek başka çare bulamadığım için hastalıktan, tedaviye muhtâç olduğumdan bahse mecbûr kaldım. Madem ki hep buraya teşrif ettiniz bari hem beni memnûn etmek, hem de ailemi tatmîn ve.....(76) eylemek için gerçi ehemmiyetli bir hastalığım yoksa da Avrupa'ya gidip tedavi olunmaktığı mücib-i fevaid olacağını, ve orada hiçbir şeyim kalmayacağını söyleyiniz.*” (Necip, 2006:92)

Ekrem kendisini muayene eden doktorlardan ailesine hasta olduğunu ve Avrupa'ya gitmesi gerektiğini söylemelerini ister. Böylece oğlunun Avrupa'ya gitmesine karşı olan İsmet Hanım bu inadından vazgeçerek bu durumu bir zaruret olarak görecektir ve gerekli maddi yardımı yapacaktır. Ancak doktorların Ekrem için bu yalanı söylemelerine artık imkân yoktur. Çünkü Ekrem doktorlarla bu konuşmayı yaptığı sırada Neşide odada bulunmaktadır. Neşide Fransızca bildiği için Ekrem'in doktorlardan Avrupa'ya gidebilmesi için hasta olduğu yalanını söylemelerini istediği zaman her şeyi anlamıştır. Bu yüzden Ekrem'in bu planı da suya düşer. Alıntılanan diyalogta Ekrem'in “Avrupa'ya gitmek istiyorum, ... gezmeye eğlenmeye...” diye sarf ettiği sözler onun romanın ilk başlarında arkadaşı Bedri gibi Paris'e gitmek istemesinin en büyük sebebi olarak kendi ağzıyla itiraf eder. Ekrem kendisini muayene eden doktorlara da ifade ettiği gibi hasta olduğu için değil gezmek, eğlenmek için Avrupa'ya gitmek ister.

Paris'e gezmek için giden roman kahramanları içerisinde Âhir Zaman romanının kahramanları da vardır. Anlatının asil bir aileye mensup dört kez evlenip boşanmış olan karakteri Mahruse Hanım ve üçüncü eşi Mahbub Bey de vardır:

“Üçüncü beyi, Mısırlı Çerkes neslinden, belki de umera-yı Çerakise soyundan Mahbub Bey bin Meclub'dur. Bununla Paris' te ne kadar dolaştılar.” (İleri, 2012:244)

Romanın bir diğer kahramanı Şemsa Hanım Paşa eşi vefat etmeden önce kızları Şehlevend ile birlikte Paris'e gezmeye, vakit geçirmeye giderler.

Romanda Amerikalı Mösyö Norde Paris'e gezmek, eğlenmek için gidip orada Parisli bir kadınla evlenmiştir:

“Pederi Mösyö Norde İsveç neslinden bir Amerikalıdır. Gölün birinde işleyen vapur şirketinin reisidir. Vatan-ı aslisine hürmeten kızına İsveççe bir isim vermiştir. İşte o kadar. Validesi, hasta hanımefendi, Parislidir. Bol para kazandığı senelerde, Mösyö Norde, sık sık Paris' e gelir, orada eğlenmiştir. İzdivacı da o tarihlere müsadiftir.” (İleri, 2012:341)

Handan romanının ana mekânlarından biri Paris'tir. Romanda başkarakterlerden olan Refik Cemal'in mektuplaştığı arkadaşı Server Paris'te yaşamaktadır.

Romanın Paris’te yaşamış olan bir diğerkarakter de zamanında başkahraman Handan’a hocalık yapmış olan Selim Bey’dir. Selim Bey’in Paris’teki yaşantısından misafirlerine bahseder. Selim Bey’in tavırları Fransa’da yıllarca yaşamış olmasından dolayı bir Fransız gibi davranır:

“Salim Bey zarif bir Fransız tavrıyla eğildi, selamladı. Hayatının büyük kısmını Fransa’da geçirmiş olan bu ihtiyar hâlâ cidden genç ve zarif. Oturunca, gözleri takdirkâr, beni tetkik etti:

— Monşer Cemal, diyordu, yirmi beş yaşında olmadığımı cidden acıyorum. Senin küçük Handan’ın bütün faziletlerini söylerken bana ne kadar güzel bir kız olduğunu söylememişlerdi. Kalbim bütün kuvvetiyle yerinden sıçradı, Neriman’cığım. Siz güzeller, bizim gibi güzel olmayanların, güzel dendiği vakit ne hissettiklerini bilmezsiniz. Hatta söyleyen bir ihtiyar olsa bile. Sonra, Salim Bey hemen beni herkesin üstünde tutan bir tavırla benimle meşgul oldu. Sanki bütün haliyle benim gibi fevkalade bir ruhu yalnız onun gibi fevkalade bir ruh anlarmış gibi görünmek istiyordu ki bu, beni hem müteessir etti hem de biraz güldürdü. Azıcık Paris’teki hayatından, gençliğinden, yazdığı şiirlerden ve genç olsa benim kalbimi kazanmak için yapacağı harikulade şeylerden bahsetti. Alafranga bir Ferhat. Fakat vakti geçmiş vesselam! Sonra, biraz da piyano çaldım. Hele Verdi’ye olan muhabbeti fevkalade, “Addio del Passato”yu söyledim, Aida’dan birkaç parça söyledim. Hep biraz mübalağakâr, gaşyolmak tavrıyla dinledi.” (Adıvar, 2005:217)

Selim Bey yıllarca Paris’te yaşamıştır. Yaşadığı yerin kültürü kişiliğine, düşünce yapısına hatta konuşma diline dahi yansımıştır. Selim Bey kendisine öğrenci olarak getirilen yakın arkadaşının kızı Handan’ı tam bir “Fransız tavrıyla” karşılar. Arkadaşına ise Fransızca bir hitap tarzı olan ”Monşer” diye seslenir. Romanlarda Paris’e gitmiş olan birçok roman kahramanı gibi Selim Bey de Paris’ten sadece kendi toplumunda şekillenen kimliğiyle dönmemiştir. Paris’te geçirilen günler kahramanın kişiliğine yeni alışkanlıklar yeni tavırlar yüklemiştir. Yıllarca Fransız kültürüyle iç içe olan Selim Bey artık kimliğinde iki kültürün verilerini de barındırır. Bu bağlamda Selim Bey karakteri üzerinde yıllarca Paris’te yaşamış bir bireyin kimliğinin yaşadığı şehrin kültürüyle paralel olarak nasıl bir değişim, dönüşüm geçirdiğini görürüz.

Romanın bir diğerkarakteri Handan’ın kocası Hüsnü Paşa, Paris’e eğlenmek ve çapkınlık yapmak için gider:

“Merakıma başka bir sebep de var ya. Birkaç zamandır Hüsnü Paşa Paris’te. Pek acayip bir hayat!.. Her yerde opera dansözlerinden Matmazel Juliette’ le güzel siyah sakalını teşhir edip duruyor. Ben senden öğrendiğime nazaran karısı da İtalya’da fırsat buldu zannediyordum. Hâlbuki Handan da burada imiş, sakit ve münzevî, Paris’ten hariçte bir şalede oturuyormuş.” (Adıvar, 2005:321)

Romanın başkahramanı Handan ile evli olan Hüsnü Paşa Paris’te sevgilisi Matmazel Juliette ile sık sık buluşur.

Handan ve Refik Cemal'in ise Paris'e gitme nedenleri diğer roman kahramanlarından farklı olarak tedavi olmaktır:

“Hyde Park'ta güneşte oynayan çocuklara, sakit ve mütebessim, baktı durdu. Şimdi Doktor her gün çıkarmamızı da söyledi. Hâlâ pek sıkı bir takayyüde tabi. Doktor Charles avdet etmemekte ısrar eden zekâsının karşısında azıcık şaşırıyor. On gün daha hatıratının ve zekâsının avdet etmediğini görürsek Paris'te Mühassıs Doktor Şe'ye götürmemizi söylüyor. Şimdilik Sister Janette hemen bize yerleşmiş gibi bir şey. Bende de artık bu alil kadından başka bir şey yok.” (Adıvar, 2005:594)

Handan kocası Hüsnü Paşa tarafından terk edildikten sonra geri dönmesi için ona bir mektup yazar. Ancak Hüsnü Paşa henüz dönmeyeceğini yazan bir mektupla karşılık verir. Handan bu durum karşısında büyük bir buhran geçirir ve rahatsızlanır. Bu süreçte onun en büyük yardımcısı Refik Cemal'dir. Handan'ın iyileşmesi, kaybettiği hafızasını yeniden kazanabilmesi için çabalar. Doktorların tavsiyelerini bir bir uygular. Bu tavsiyelerden biri de eğer Handan'ın hafızası yerine gelmezse Paris'te uzman Doktor Şe'ye götürülmesidir. Handan bu süre içerisinde hafızası yerine gelmeyince Refik Cemal onu Paris'e götürür. Burada Doktor Şe tarafından muayene edilir. Muayene sonucunda Doktor Şe, Handan'ın geçmişiyile hiçbir alakası olmayan bir yere gitmesi ve Hüsnü Paşa'yı ne şimdi ne de iyileştikten sonra görmemesi gerektiğini söyler. Eğer tüm bunlara rağmen iyileşmez ise son çare olarak ameliyat edilecektir. Bu şekilde Handan'ın Londra'da başlayan tedavi süreci Paris'te son teşhisi konularak Sicilya'da devam eder. Refik Cemal, Handan'ın Sicilya'daki durumunu sık sık Doktor Şe'ye rapor eder. Handan'ın geçmişiyile herhangi bir alakası bulunmayan Sicilya'da yavaş yavaş geçmişine dair bir şeyler hatırlamaya başlar. Bu durumu hemen Doktor Şe'ye bildiren Refik Cemal, Handan'ın babasını da yazdığı mektupla haberdar eder:

“Refik Cemal'den Cemal Bey'e

Sicilya, 9 Temmuz 1322

On ikinci rapor

Bugün Doktor Şe'den bir mektup aldım, “Handan'ın zekâsı avdet edeceğine yüzde seksen Kâniyim. Yalnız bu zekânın avdetini pek büyük bir ihtiyatla karşılamalı,” diyor. Ve beni tanıyıp da hayatı hakkında fazla soru sormaması için Paris'te doğrudan doğruya kendisinin taht-ı tarassudunda bulunabilecek bir hastaneye getirmemizi söylüyor. Demek Handan'ın İtalya seyahatine netice vermek lazım geliyor. Fikrinizi alınca Paris'e gidiyoruz.”

Refik Cemal

Refik Cemal, Cemal Bey'e yazdığı mektupta Doktor Şe'nin Handan'ın sıhhati hakkında verdiği kararı iletir. Mektupta Doktor Şe, Handan'ın iyileşeceğine inandığını fakat kendi müşahedesi altında olabileceği bir hastaneye getirilmesi gerektiğini söyler.

Böylece doktor Şe'nin tavsiyeleri doğrultusunda kahramanın Paris'te başlayan tedavi süreci Sicilya'da geçirilen kısa bir dönemden sonra tekrar Paris'te devam eder.

Kıralık Konak romanında ana kahramanlardan biri olan Seniha'nın arkadaşı Belkıs Hanım, Paris'e giden roman kahramanlarından biridir. Seniha'nın yıllarca gitmeyi hayal ettiği Avrupa'ya zengin kocası sayesinde hiç çaba sarf etmeden gider. Seniha'nın ise imrenerek baktığı seyahat aslında siyasi nedenlerden dolayı mecburi bir gidiştir:

“Birgün Belkıs Hanım, etrafına kokular ve kahkahalar saçarak pürtelaş konağa geldi; çocukça bir sevinçle Seniha'nın boynuna atıldı:

“Senihacığım, Senihacığım; seninle vedaya geldim. Yarından sonra Paris'e gidiyoruz,” dedi.

Ve Seniha'ya bu haberi hazmetmeye vakit bırakmadan kocasıyla birdenbire bu seyahate nasıl karar vermişler, nasıl hazırlanmışlar, kendisi giyime kuşama dair neler ismarlamış, daha neleri eksikmiş birer birer anlatmaya başladı:

Bize, hele bana, kahır yüzünden lütf oldu,” dedi. “Biliyorsun ya, Mebusanı kapatılar. Birkaç güne kadar zannederim Kamil Paşa sadarete geçecekmiş. Bey ‘o zaman halimiz yaman olacak!’ diyor. Ortalık da o kadar karışık ki... Daha ziyade karışacakmış... İster istemez harp olacak diyorlar. Kocam düşündü, taşındı; kapağı Avrupa'ya atmaktan başka çare bulamadı. Hem de bana ne vakitten beri vaadi vardı, biliyorsun. Fakat o kadar hazırlıksız ki... Düşün adamakıllı bir akşam kıyafetim bile yok. İncecik bir seyahat mantosuyla bir ‘vualet’ ve bir ‘tok’la yola çıkıyorum. Bey, ‘orada istediğin kadar alırsın, yaptırırın,’ diyor; tabii böyle yapmak daha iyi...” (Karaosmanoğlu, 1996:116)

Belkıs Hanım'ın eşi zengin bir mebustur. Fakat bu unvan altında ülkelerinde sürdürdükleri refah yaşantı tehlikeye düşer. Çünkü yakın gelecekte ülkenin siyasi şartları tamamiyle değişecek ve muhtemel bir kaos ortamı oluşacaktır. Belkıs Hanım'ın eşi ise bir devlet adamı olarak ülkesinin gelecek bu zor günlerinde yanında olmak yerine kendi paçasını kurtarmaya çalışır. Gitgide savaşın da yaklaşıyor olması Belkıs Hanım ve eşini daha da tedirgin eder. Bu yüzden bir an önce Avrupa'ya gitmeyi en iyi yol olarak görürler. Gidecekleri Avrupa şehri ise yıllardır Seniha'nın içinde ukde kalan yerlerden biri olan Paris'tir. Belkıs Hanım arkadaşı Seniha'ya gidiş hikâyelerini anlatırken tek derdi düzgün bir kıyafetinin olmayışıdır. *Kıralık Konak* romanında yazarın eleştirdiği Belkıs Hanım ve Belkıs Hanım gibi Batı özentisi içinde olan alafranga tipler genelde Avrupa'nın muhtelif şehirlerinde yaşamış veya yaşamaya özenmişlerdir. Hatta bu özentilerini hayatlarının en yüksek amacı olarak görürler. Bu yüzden Paris'e giderken herhangi bir üzüntü yahut ülkelerinin durumu adına endişe duymazlar. Her ne kadar ait oldukları toplumun topraklarında doğsalarda onlar için asıl vatanları Avrupa ve ekseriyetle Paris'tir.

Kiralık Konak'ın ana kahramanlarından olan Seniha yıllarca hayalini kurduğu "hayatının yegâne gayesi" olarak tanımladığı Avrupa seyahatine sonunda evden kaçma uğruna da olsa çıkar:

"Naim Efendiler, ilk telgrafın arkasından, bir ay içinde, Seniha'dan üç telgrafla iki kart ve bir mektup daha aldılar. Telgrafın biri Viyana'dan, ötekisi Paris'tendi. Mektupla kart ise Berlin'den gelmişti. Genç kız telgrafında varış ve ayrılış haberlerinden başka kendine ait bir şey söylemiyordu. Kartında büyükbabasına ihtiramlarını (saygılarını) ve annesine muhabbetlerini söylüyordu, fakat mektupta uzun uzadıya içini açıyordu; diyordu ki:

Baba, bir çocukluk ve delilik yaptım, fakat, kendi hesabıma hiç pişman değilim; sizi endişeye düşürmüş olmaktan başka bir elem hissetmiyorum. Kaç senedir beni Avrupa'ya götürmek vaadiyle avuttunuz, oyaladınız. Düşündüm ki, hayatımın sonuna kadar böyle boş vaatlerle avunup oyalanacağım ve ömrümün yegâne gayesine vasil olmadan öleceğim. Sizin yapamadığınızı ben kendi kendime yaptım; zira bu arzu içimde kalmış olsaydı beni mutlaka zehirleyecekti." (Karaosmanoğlu, 1996:131-132)

Ailesinden haber vermeden evden ayrılan Seniha Avrupa'ya gitmiştir. Gittikten sonra telgraf, mektup ve kartlarla ailesini haberdar eden Seniha sürekli farklı Avrupa şehirlerinde gezer. Sonunda yıllardır rüyalarını süsleyen Avrupa'dadır. Kendisine kızgın olan ailesine ise neden kaçtığını yazdığı bir mektupla anlatır. Seniha ailesinden habersiz Avrupa'ya gelişinin sorumlusu olarak ailesini görür. Çünkü yıllardır onu Avrupa'ya götürme vaadiyle kandırdıklarını söyler. Oysaki Seniha'nın bu hayatta yegâne gayesi Avrupa'ya gitmektir. Ailesinin onu götürmeyeceğini anladığı için bu gayesini kendi kendine gerçekleştirir ve sonunda Viyana, Paris ve Berlin gibi Avrupa şehirlerine giderek hayalini gerçekleştirmiş olur.

Kiralık Konak'ın Paris'e giden bir diğer karakteri ise Seniha'nın biraderi Cemil'in arkadaşı Faik Bey'dir. Yıllarca Paris dahil olmak üzere Avrupa şehirlerinde yaşamış frenk tarzını kimliğine sindirmiş züppe, alafranga bir tip olan Faik Bey, Seniha'nın gönül ilişkisi yaşadığı karakterlerden biridir. Onun "Frenk zerafeti ve kıvraklığı" Seniha'yı oldukça etkilemiştir.

Ölmeyen romanında başkahramanlar Marsel ve Cim Hopkins düzenli olarak yazın Paris bulunan yazlık evlerine giderler:

"O üç sene, muttariden, Paris'e gittik. Üç sene, muttariden mevsimi Manş sahilinde geçirdik." (İleri, 2012:100)

Kahramanlar Paris'te buldukları ortamdan oldukça memnundurlar. Cim Hopkins'in *encümen-i danış* olarak nitelendirdiği dost toplantılarının mekânı olan bu yazlık evlerinde birçok saygın kimseyi de ağırlama imkânı bulurlar.

Fetret romanının kahramanlarından Hakan Bey, Mekteb-i Harbiye'nin son sınıfında okurken Paris'e kaçımıştır. Paris'te geçimini sağlayacak herhangi bir maddi kazanç ya da birikimi yoktur. Buna rağmen okulunu bırakıp geldiği bu şehirden geri dönmez. Fakat birgün tanıştığı Fransız bir kadın sayesinde iş bulur zamanla kendini geliştirir. Her türlü sefalete katlanarak kırk seneden fazla Paris'te kalan Hakan Bey'in şahsı romanda şöyle özetlenir:

“Hulasa Hakan Bey böyle bir zat idi; yalnız, maalesef, vatanını unutmuş, vatandaşlarınca unutulmuş. Fransızlaşmış, büsbütün Fransa âleminde yaşıyordu.” (İleri, 2012: 178)

Fakirlik çektiği günlerden sonra rahat günlere kavuşan kahraman artık bir Türk'ten çok Fransız gibidir. Paris'e olan sevgisini sık sık tekrar eden Hakan Bey, İstanbul'u çoktan unutmuştur.

Sermed'in başkahramanı gibi Tezad romanında da Naşit aşk acısını untabilmek ve geçirdiği buhranı atlatabilmek için Paris 'e gider:

“Ah, o iki gün! Mütemadi bir ızdırap, mütemadi bir buhran, mütemadi bir mücadele-i hissiye olmuştu... Naşit kalbini o kadar mecruh, fikrini o kadar perişan hissetmişti ki hemen hemen İstanbul'a avdet etmek, ailesinin heva-yı yeknasakına gömülmek ve ba-husus Behire'nin yanına, hala yaşayan bir incizabın esiri bulunduğunu pek aşikar olarak gösterecek bir halde çıkmak cesaretini kendisinde bulamamıştı. Evet, Miliça'dan kaçıyordu. Evet, vazifesi uğrunda kalbinin en hassas bir kısmını sanki kesip atıyordu. Fakat hiç olmazsa bu büyük cerihayı Paris ve Londra' nın mütenevvi've cazip muhit-i tesliyet-sazında bir dereceye kadar iltiyam-pezir ettikten sonra memleketine dönecek, ancak o vakit Behire'ye gözükecekti: Zaman bütün acıları unutturur, bütün cerihaları kapatır!” (İleri, 2016:165)

Romanda Naşit'in hayali önce Batum'a gidip oradan da Paris'e geçmektir. Miliça'ya âşık olunca Paris'e gitmek için acele etmez ve bir müddet daha Batum'da kalmaya devam eder. Ancak zamanla gelişen olaylar çerçevesinde Miliça'dan ayrılmak zorunda kalır. Bu ayrılıktan büyük üzüntü duyar. Kalbinde Miliça olmasına rağmen nişanlısı Behire'ye geri dönecek olan Naşit bunalımlı haliyle nişanlısının karşısına çıkacak gücü kendinde göremez. İstanbul'a dönmeden önce Paris'e gider.

“Sabir Efendi’nin Gelini” nde Belkıs’ın babası Vedat Sarım Bey de memuriyet için Paris’e giden roman kahramanlarından. Eşini Batavya’da görevliyken orada kaybeder. Eşine ve çocuklarına oldukça düşkün bir baba ve eş olan Vedat Sarım Bey eşinin vefatından büyük üzüntü duyar, hastalanır. Eşinin üzüntüsü ile daha fazla Batavya’da kalmak istemez. Payitaht yönetimine başvurarak görev yerinin Avrupa şehirlerinden biriyle değiştirilmesini rica eder. Sonunda İstanbul’a uğramadan beş kızıyla beraber Paris’e giderek görevinin başına geçer, dokuz yıl Paris şebkenderi olarak görev yapar. Romanın başkahramanlarından Belkıs’ın Batı eğitimi ve terbiyesi alıp romanda gelişen olayların en büyük sebebi olarak karşımıza çıkan modern, alafranga bir bayan olmasını - kendi deyimiyile “frenkliği”- sağlayan Paris ile tanışması da bu memuriyet sayesinde olur.

Romanda Vedat Sarım Bey görev yerini değiştirmek için Paris’i tercih eder. Fakat Paris’e tayin edilmek kolay değildir. Çünkü eğitim, sefahat, gezip görme gibi nedenlerin yanında Paris, memuriyet içinde oldukça rağbet gören bir yerdir. Romanda Vedat Sarım Bey’in tahvilini istediği Paris’in konsolosluk makamına oturmak isteyen daha birçok kişi vardır:

“Zevcesinin gaybubeti üzerine pek ziyade müteessir ve adeta hasta olan Vedat Sarım bey İstanbula müracaat ederek Avrupa şehirlerinden birine tahvilini rica etti. O aralık Paris şebkenderliği münhaldi, ve nezarette, oraya tayin olunmak için, birçok zevat entrikalar çeviriyor, birbirlerini kötülemeğe uğraşıyorlar, nazırı bizar ediyorlardı. Bu muhtelif taliplerin hiç birisi diğerine tercih olunamıyor. Memuriyet de üç aydan beri sahipsiz duruyordu., tam o günlerde, Batavya baş şebkenderinin istidası nazırın eline geliyordu.

Entrikalara nihayet vermek, aynı zamanda bu hırs rüzgârını bastırmak için, makamı nezaret, kıdem ve ehliyetine mebni Vedat Sarım beyi Paris’ e tahvil ederek, telgrafla kendisini haberdar etti.” (Talu, 1939:8)

Paris’e memur olarak atanmak için memurlar birbirleriyle rekabet ederler. Ancak bu rekabeti yetenekleri, tecrübeleri ve memuriyetteki başarılarıyla yapmazlar. Bu rekabet, entrikalarla yapılır. Bu durumdan tedirgin olan dönemin Bakanı ise üç aydır bu çekişme yüzünden karar veremeyip bu memuriyeti boş bırakır. Üç ayın sonunda ise hakkında iyi şeyler duyduğu Vedat Sarım Bey’i atar. Romanda Paris’e atanmak için türlü oyunlar çeviren ve iş ahlakından yoksun tavırlar sergileyen memurlardan bahsedilerek, dönemin memuriyet hayatındaki yozlaşma ve bunun bürokraside yaptığı aksamalar da dile getirilmiş olur. Romanda bu çekişmelerin sonunda Paris şebkenderliğine, entrikalarla bu makama

oturmak isteyenler değil yeteneği ve tecrübesi ile nazırın dikkatini çeken Batavya baş şebenderi Vedat Sarım Bey atanır.

4.1.2.Eğitim İçin Paris'e Giden Roman Kahramanları

Roman kahramanlarının Paris'e en önemli gitme nedenlerinden biri de eğitim almaktır. Paris, iyi bir tahsil görmeleri için özellikle varlıklı ailelerin çocuklarını gönderdiği eğitim durağıdır. Cadı romanında olduğu gibi eğitimini görmek istediği alanın kendi memleketinde verilmemesi gibi durumlarda çareyi Paris'e gitmekte bulan roman kahramanları da vardır.

Eğitim için Paris'e giden roman kahramanlarından biri Sermed romanındaki Vedâd karakteridir. Vedâd romanın başkahramanı Sermed'in teyzesinin oğludur. Paris'te hukuk fakültesiyle siyasi ilimlere devam eder. Vedad, aklı başında ve vatansever bir gençtir. Sermed artık biraz da olsa aklını toparlamak ve üç buçuk aydır görmediği memleketi hakkında konuşmak için Vedad'ın yanına gider. Vedad, Sermed'i büyük bir sevinçle karşılar. Sohbet etmeye başlarlar. Mevzu memleketin siyasi buhranlarına, milletin geçirdiği talihsiz durumlara gelince Vedad ve Sermed'in fikirleri birbirinden ayrılır. Sermed'in karamsar ve ümitsiz tavrı karşısında Vedad daha ümitli ve azimlidir. Sermed'i düştüğü yeis ve ümitsizlik yüzünden eleştirir. Artık hiçbir iş yapmamasını, tembellik etmesini yanlış bulur. Vedad'a göre memleketin durumunu daha da kötüye götüren bu düşüncelerdir. Ancak ümit ve çalışmakla bu zor günler aşılabılır. Sermed karamsar fikirlerinde ısrar etse de Vedad bu duruma şiddetle karşı çıkmayı sürdürür. İyi bir eğitim almak için Paris'e gelen bu genç kendisi gibi iyi tahsil almış olan neslin memleketin geleceğinde önemli bir rol oynayacağını düşünür:

“-Rica ederim, Sermed Bey, devam etmeyiniz. Belki bütün bu müşahedatınız doğrudur; lâkin müsaadenizle diyeceğim ki onlardan istihsal ettiğiniz netice yanlıştır. İdaresizlik ve cehaletle, takdirsizlik ve tembellikle bu hâle gelen memleketin karşısında ümitsiz inlemek biz, gençlere yakışmaz. Bilâkis çalışmalıyız, uğraşmalıyız.

-Bu mücadeleden mağlûp çıkmak muhakkak!

-Niçin muhakkak olsun. Benim gibi tahsil görmüş gençler çoğalsın, bizim neslimiz sesini ittirecek mevkiye gelsin de görürsünüz.” (Devrim, 2016:2010)

Bu tartışma roman içerisinde sadece siyasi ve memleket sorunlarına değinen bir diyalogtan farklı olarak da bir kırılma noktası oluşturur. Aşk acısını untabilmek için Paris'e gelen Sermed, geldiğinden beri sadece bu şehrin sefahat âleminde aklını

uyuşturmuş ve karamsarlık, ümitsizlikle günlerini geçiştirmiştir. Vedad ile muhabbet ederken dahi bu ruh hali konuşmalarına, fikirlerine yansır. Ancak Vedad'ın ümit dolu hali, kararlı ve azimli duruşu, coşkulu sözleri Sermed'i de etkiler. İyi bir tahsil görmek için Paris'e gelen bu ümit dolu, azimli gencin sözleriyle aşk acısını unutmak için Paris'e gelen ve vasıfsız bir hayat idame ettiren Sermed'in aklı başına gelmeye başlar. Aylardır Paris'te boş bir hayatın peşinde acısını unutmak için dolaşan Sermed artık kendini sorgulamaya başlar. Böylece eğitim için Paris'e giden bu genç, romanın başkahramanı Sermed'in iyileşme ve normal hayatına dönüş sürecinde önemli bir yer teşkil eder:

“Cidal-i siyasî, edebiyat, bir gaye-i hayal için çalışmak... Bütün bunlar benden uzak, pek uzak! Fakat ben ne olacağım? Bir kadın bana hıyanet etti diye böyle iradetsiz ve gayesiz bir sefih olarak dolaşacak mıyım?” (Devrim, 2016:2011)

Yukarıda alıntılanan metinde görüldüğü üzere Sermed, Vedad ile yaptığı hararetle tartışmaların sonunda kendi hayatını muhakeme etmeye başlar. Vedad ile buluşup muhabbet edene kadar kendi deyimiyle sanki bir baran-ı huzûz altında uyumuş olan aklı, içinde bulunduğu durumun etkisinden sıyrılmaya başlar. Sermed artık daha sağlıklı ve gerçekçi düşünür. Daha önce onu eleştiren arkadaşı Suad gibi artık o da kendini eleştirmektedir. Böylece bu konuşma ve devamındaki düşünceler Sermed'i iyileşmeye götüren sürecin kıvılcımı olur.

Menfa romanında Paris'e gidebilmek için ailesini ikna etmeye çalışan, hatta bu uğurda hasta olduğu yalanını söyleyen Ekrem, her ne kadar başlarda gezip eğlenmek için Paris'e gitmek istese de zamanla fikirleri değişir. Konya'da sürgünde olduğu sıralarda tanıştığı ihtiyar menfi ona tahsilini ikmal etmek ve Paris'teki topluluğa katılarak vatanına hizmet etmesini öğütler. Ekrem bu ihtiyar menfinin sözünü dinler ve hem tahsilini ikmal etmek hem de orada bulunan topluluğa katılıp vatani için mücadele etmek adına Paris'e kaçar.

Ömer Seyfettin'in kaleme aldığı “Ashab-ı Kehfimiz” de başkahraman Hayıkyan'ın bir milletvekilinin evinde tanıştığı Niyazi Bey, Paris'te eğitim almış bir roman kahramanı olarak anlatıdaki yerini alır. Romanda Paris'te hukuk eğitimini, birincilikle tamamlamış olan Niyazi Bey düşünceleri, giyimi ve tavırlarıyla Hayıkyan'da oldukça iyi bir intiba bırakır. Eğitimini Avrupa'da almış ve orada bir müddet yaşamış olan Niyazi Bey romanda Hayıkyan'ın ağzından şöyle anlatılır:

“Bugün bir Türk’le konuştum. Bende çok iyi bir etki bıraktı. Bu zatın ismi Niyazi Bey. Meşrutiyetin ilanından sonra Avrupa’dan gelmiş. Gayet şıktı. Başında fes olmasa bir Avrupalıdan farkı olmayacaktı. Hukuk eğitimini Paris’te bitirmiş, birinci derece diploma almıştı. Milletvekili Mızıkyan’ın evinde kendisiyle tanıştım. Konu siyasete dönünce ben İttihat ve Terakki hakkındaki şüphelerimi söyledim. Kendisi ne hükümet partisinden, ne de muhalif. Bağımsız olduğunu iddia etti. O kadar değişmiş, o kadar medenileşmişti ki, “Ah her Avrupa’ya giden Türk keşke böyle gelse...” diye düşünüyordum.”(Seyfettin, 2013:39)

Anlatıda eğitim için Paris’e giden roman kahramanlarından biri olarak Niyazi Bey, Hayıkyan için gayet iyi bir örnek teşkil eder. Fikirlerinde ve tavırlarında dengeli bir tutum içindedir. Romanda Niyazi Bey bir Avrupalı kadar şık aynı zamanda başındaki fesi çıkarıp atmayacak kadar da kendi değerlerine ait unsurlara dışlayıcı tutumdan uzaktır. Niyazi Bey’in bu şekilde giyim tarzı anlatılırken iki ayrı kutuptan birine ait olmak yerine Doğu-Batı sentezinin bir örneğini teşkil eden bir insan modeli çizilir. Hayıkyan için Paris’te eğitim almış, bir müddet bu Avrupa şehrinde bulunmuş olan bu Türk, Batılılaşma karşısında iyi bir örnektir. Hayıkyan için ideal, Doğu-Batı sentezinin medeni insan tipi Niyazi Bey’de vücut bulmuştur. Niyazi Bey’in öncülüğünü yaptığı ve Hayıkyan’ı da davet ettiği “Osmanlı Kaynaşma Kulübü”ne kahramanın katılmasını sağlayan en önemli etkenlerden biri de Niyazi Bey’e olan bu olumlu düşünceleridir. Fakat zamanla Niyazi Bey, Hayıkyan’ın gözünde ayakları yere basan, akıllı, dış görüntüsüyle de dengeli bir imaj çizen, ideal bir tip olmasının ötesinde; hayal dünyasında kurguladığı hülyaları gerçek hayata tatbik etmeye çalışan dejenere olmuş hayalperest bir Türk aydınına dönüşür.

Ahmet Hikmet Müftüoğlu’nun kaleme aldığı Gönül Hanım romanına adına veren Gönül karakteri, Paris’te eğitim gören roman kahramanlarındandır. Eserde Gönül Hanım’ın Paris’te geçirdiği yıllardan bahsedilmez. Fakat her ne kadar Paris’te aldığı edebiyat eğitimi ayrıntılarıyla anlatılmasa da bu eğitilmiş, zarif ve akıllı bayan bilgisi ve tavırlarıyla kendini belli eder:

“Şimdi şaşırma sırası Mehmet Tolun’a gelmişti. Nasıl oluyor da yirmi dört yaşında olduğunu tahmin ettiği Sibiryalı bir Tatar kızı bu kadar akıllıca bir görüş belirtebiliyordu. Bu hayret uzun sürmedi. Bir iki dakika sonra anladı ki Gönül Hanım, Paris Üniversitesi Edebiyat Fakültesinden mezundur.” (Müftüoğlu, 2011:16)

Romanda her yönüyle yüksek meziyetlere sahip olan Gönül Hanım eğitimini Paris’te almış bir Tatar kızı olarak resmedilir. Gönül Hanım, Batı kültürünü tanımış bir bayan olarak yozlaşmamış kimliğiyle diğer romanlarda yer alan yanlış batılılaşma örneği sayılabilecek birçok kahramandan farklılık gösterir. Gönül Hanım Paris’ten eğitim ve

görgüsü adına ona lazım olan verilerle kendini donatarak ülkesine dönmüştür. Paris’te kaldığı süreç öz benliğinde, milli ve dini değerlerinde her hangi bir deformasyon oluşturmamıştır. Dolayısıyla romanın vermek istediği ana düşünce etrafında kurgulanan Gönül Hanım karakteri için Paris’te eğitim almış olması olay örgüsü içerisinde bu açıdan da oldukça önemlidir.

Sabir Efendi’nin Gelini’nde Belkıs babasının memuriyeti dolayısıyla Paris’e gitmiş ve eğitimini burada almıştır:

“Şehbender, İstanbulla uğramaksızın yeni mahalli memuriyetine gitti. Parise vasıl olur olmaz da büyük kızı Belkısla II.si Leylâyı, leylî olarak mektebe verdi.” (Talu,1939:8)

Babalarının görevini Paris’e tahvil ettirmesiyle Paris’te dokuz yıl kalan, orada eğitim gören, Garp terbiyesine alışkın olan, yazarın deyimiyle *serbest* yetişmiş olan Vedat Sarım Bey’in kızları dokuz senenin sonunda İstanbul’a döndükleri zaman adaptasyon sorunu yaşarlar.

“Paris’te dokuz sene kaldıktan sonra, günün birinde Vedat Sarım Bey azlolundu. İstanbulla avdet lazım geliyordu. Küçük aile buraya gelip Şişli cihetinde ufacak bir apartmana sığındı.

Avrupa’ da tam bir serbestiye alışmış olan kızlar, burada pek çok sıkılıyorlardı. Her akşam, evin işlerini bitirdikten sonra, Maçkaya doğru gezmeğe gidiyorlar, taşlarda oturup, saatlarca süren bir istiğrak içerisinde artık ebediyen ayrıldıkları hayatın hasretini çekiyorlardı.” (Talu, 1939: 9)

Paris’te yaşadıkları hayatı özleyen Vedat sarım Bey’ in kızları, Avrupa’daki serbest ve canlı hayatı İstanbul’da bulamazlar. Bu yüzden İstanbul’a adapte olmakta güçlük çeken kızlar Paris’teki hayatlarını özlerler.

Vedat Sarım Bey’in kızları Batılı eğitim sistemine göre yetişir. Ancak bu yetişme tarzı onlar için İstanbul’a döndüklerinde başlarına bela olacak bir duruma dönüşür. Yazar bunun işaretlerini romanın başında okuyucuya şöyle verir:

“Aradan iki sene geçtikten sonra genç kızlar adeta Parisli olmuşlardı, Fransız kızlarının görmekte oldukları terbiyeye esaslı surette kesbi vukuf ediyorlardı. Spor, raks, musiki, teganni, resim gibi şeylerle de ülfet ettiler.

Pederleri, birgün gelipte bu kızları şarkta evlendireceğini düşünmüyordu: Bu hemşirelerin dördü de gayet serbest yaşadılar.” (Talu, 1939:8-9)

Daha sonra İstanbul’a taşınacak olan ailenin en büyük kızı Belkıs yazarın dediği gibi Şark’ta evlenecektir. Anlatıda bu evlilikle Belkıs’ın Batı kültürünü, gelin geldiği ev

halkı ise Batı'yı yeni tanıyan Doğu kültürünün temsilcisi olarak çatışma içerisine girerler. Böylece yazar ileride yaşanacaklara göndermede bulunarak, romanın ana temalarından birini oluşturan Doğu-Batı çatışmasının ilk baştan altını çizer. Yazarın da işaret ettiği gibi romanın ilerleyen bölümlerinde Belkıs'ın Paris'te aldığı eğitim ve alıştığı yaşam tarzı evliliğinin gidişatını yönlendiren en önemli dinamiği oluşturur. Bu açıdan Paris, bir nevi Batı kültürünün sembolü konumundaki Belkıs'ın hayatında en önemli mekânlardan biri olarak anlatıdaki yerini alır.

Eğitimini Paris'te alan kahramanlardan biri de Heyûla romanındaki Şahap karakteridir. Heykel sanatçısı olan Şahap eğitimini Paris'te almıştır. Paris sadece sanatıyla ilgili değil ruhbilimle ilgili olarak da ona bir şeyler katmıştır. Ancak Şahap bu konuyla ilgili bilgisini kötü amaçları için kullanmıştır.

Merhûme'de hayatının dört ayını Avrupa'da (çoğunlukla Paris) geçiren Cafer Paşa Paris'te eğitim almıştır:

“Cafer Paşa amiraldir. Hem de ulum u fûnun ve sanayi- i bahriyyeyi Fransız mülukundan mütevaffa (Lodvikos Filipos) zamanında “Set” tersanesinde ta' allüm ve tederrüs etmişlerdi.” (İleri, 2012:144)

Cafer Paşa Paris'e eğitim için giden roman kahramanları arasında tam bir batı hayranı olan Fransız kültürünü kendi hayatında benimsemiş karakterlerdendir. Bu durum kahramanın evliliğe bakış açısı üzerinden şöyle verilir:

“Kerrat ve merrat ile evlenmiş ise de, hiçbir zaman birden ziyade zevce veya müstefreşeye ru-yı iltifat göstermemiştir. Çünkü adidü'z-zevce olmanın Paris' te perveriş-yab olmuş bir centilmene yakışmadığını bilir. Bunun içindir ki zevcatını sık sık tebdil ve becayiş eder.” (İleri, 2012:145)

Cafer Paşa, Paris'te yetişmiş, eğitim almış bir beyefendi olarak çok eşli evliliğe ya da müstefreşe (odalık) edinmeye karşıdır. Bu durumu adidü'z-zevcelik olarak görür. Paris'te aldığı eğitim, orada gördüğü yaşam tarzı Cafer Paşa'yı etkiler, düşünce yapısına da yansır. Kendi toplumuna ait sosyal uygulamaları eleştirir, terk ederek Paris'te tanık olduğu hayatın sosyal dinamiklerini kendi hayatına uygulamayı tercih eder.

Âhir Zaman romanının başkahramanı Ecmel Bey, Paris'e siyasal bilgiler eğitimi almak için gider:

“... Güzelim veya Ecmel Bey ricalden bir zatın oğludur. Babasının vefatından sonra ulum-ı siyasiyyeyi tahsil etmek için Paris' e gönderildi. Bedavadan bir diploma aldı

ise de akranı bu diploma pek sudandır. Bir de doktora yap dediler. Ulum-ı tabi'iyeyi çalışırken muharebe koptu. Berlin' e hicret etti.” (İleri, 2012:209)

Ecmel Bey'in Paris'te aldığı eğitim *bedavadan, sudan* olarak anlatılır. Nüfuslu bir adamın oğlu olan Ecmel Bey'in Paris'e kimlerin aracılığı ve teşvikiyle gittiği romanda açıkça ifade edilmez. Fakat aldığı eğitimin niteliği anlatıda hafife alınır. Birçok romanda kahramanlar için ilim, irfan açısından yüksek bir mertebeyi teşkil eden Paris'te eğitim almak, Âhir Zaman romanında Ecmel Bey karakteri için aynı manayı içermez.

Romanda Paris'te eğitim alan Ecmel Bey'in aldığı eğitimin ardından ülkesine döndükten sonraki akıbeti, bir arkadaşıyla sohbeti esnasında arkadaşının *Şimdi ne ile meşgulsünüz?* sorusuna verdiği cevapla aydınlanır:

“Ecmel Bey- Şimdilik hiç. Paris' te siyasiyat okumuş, diploma almıştım. Sonra bir de doktora yapayım dedim, harp çıktı. Almanya' ya nakl-i hayme ettik. Şimdi askerliğimi ifa için çağrıldık. Sansüre memur ettiler. Günde bir iki saatlik iş, hiç!” (İleri, 2012:285)

Âhir Zaman romanında Mansur Bey, anlatının önemli karakterlerinden biri olan Sena Hanım'ı görüp beğenir. Bu güzel bayanla evlenmek isteyen Mansur Bey tuhaf hareketleri ve geleceğe dair tutarsız planlarıyla Sena Hanım'ın büyükannesi tarafından şiddetle reddedilir. Mansur Bey mutlu edeceğini vaad ettiği Sena Hanımla evlendikten sonra iç güveysi girmek ve Paris'te eğitim almak ister:

“İç güveysi girecek, sonra Paris' e gidip tahsilini bitirecek. Sonra adam olacak ve kızımı bahtiyar edecekmiş. Savul buradan ey oğul dedim, dinlemedi. Çam sakızı gibi bana yapıştı. Ben def ol dedikçe o, bana beyitler okuyor, ağlıyordu.”(İleri, 2012:216)

Sena Hanım ile evlenmek isteyen Mansur Bey oldukça ısrarcı davranır. Canfeda Hanım ile görüşmesi boyunca zevcesini çok mutlu edeceğini vaad etse de gelecekle ilgili planlarını anlatırken ortaya farklı bir tablo çıkar. Konuşmalarıyla bu evliliği her şeyden çok isteyen Mansur Bey'in evlendikten sonra gerçekleştirmek istediği ilk icraat Paris'e gidip eğitimini tamamlamaktır.

Romanın bir diğer kahramanı Şehlevend, eğitim için Paris'e gitmese de onun eğitimi konusunda oldukça hassas olan Paşa babası onun için Paris'ten özel hoca getirir:

“Paşa babası terbiyesine çok itina etmişti. Paris'ten mahsus hoca getirtti. Piyanosu, Fransızcası, pentürü, el işleri yerindedir. Allah için erbab kızdır.” (İleri, 2012:202)

Ali Kemâl, Fetret adlı romana adını veren başkahraman Fetret, Paris'te bulunan babasının yanına gider ve Sen-Germain'de mekteb-i idadiye girerek eğitimine devam eder.

Bu eğitim vesilesiyle Fransızcasını da oldukça geliştirir. Daha sonra tahsilini tamamlamak için tekrar Paris'e gider. Fetret, Paris'e eğitim için giden roman kahramanları içerisinde sefahat âlemlerinde kendini kaybeden kesimden ayırdır. O, Avrupa'ya ne için gittiğinin bilincinde olan bir gençtir. Fetret romanda bunu nişanlısı Seher'e şöyle izah eder:

“-Seherciğim, cihanda emelim nedir, bilir misin? Bir an evvel Paris'e giderek tahsilimi ikmal etmek; gece gündüz çalışa çalışa, sırf seni düşünerekten çalışa çalışa ikmal etmek; sonra vatanıma dönerek irfanıma, fikrime göre bir mevki edinmek, bir iş güç sahibi olmak, nihayet de seninle evlenmek, o saadete ermektir.” (Kemâl, 2012:150)

Romanın Paris'te eğitim almış bir diğer karakteri Baydur Bey'dir. Önce kendi memleketinde eğitimini tamamlayan Baydur daha sonra eğitimine Paris'te devam etmiştir. Bu eğitim onun mesleki hayatına önemli getirilerde bulunmuştur:

“Evvla memleketinde tahsilini güzelce bitirdikten sonra beray-i tekemmül Fransa'ya gitmişti. Paris'te üç sene mütemadiyen Sorbonne'a devam ederek tarih ve coğrafya şubesinden mezuniyet rüusu almıştı, bilhassa tarih-i kurun-ı müteahhirede pek ziyade ihtisas kesbeylemişti. Paris'te en son imtihanlarını vermek için hazırlamağa mecbur olduğu telif, ki II. İmparatorluk zamanında Fransa'nın Şark'taki siyasetinden bahis idi, hocalarının takdirini celbetmişti, hatta rağbet-i umumiyyeye bile mazhar olmuştu.” (Kemâl, 2003:110)

Baydur Bay, Paris'te aldığı eğitimle oldukça donanımlı bir genç olarak vatanına döndüğü zaman büyük bir saygı ve takdirle karşılanır. Akademik başarısı sayesinde İstanbul Üniversitesi'nde hoca olarak göreve başlar. Ancak genç yaşta kazandığı başarı ve kendi alanındaki şöhreti bir kesim tarafından her ne kadar takdir kazansa da özellikle yaşlıları tarafından oluşan bir kesimde kıskançlıkla karşılanır.

Romanda Paris'e eğitim için devlet tarafından gönderilen öğrencilerin durumuna ve hükümetin Paris'e öğrenci göndermesi hususundaki tutumuna da değinilir. Romanın başkahramanı Fetret, Paris'te eğitimini ikmal etmek için vapurla yola çıkar. Vapurda tanıştığı, Paris'te talebe-i Osmanıyye'nin müfettişliğini yapan Hakan Bey ile Paris'teki eğitim alan Osmanlı gençleri üzerine sohbet ederler. Hakan Bey ayrıntılı bir şekilde Fetret'i aydınlatır. Yer yer hükümetin bu konu hakkındaki yetersiz ve yanlış attığı adımları da eleştirir. Hakan Bey'in eleştirdiği yanlış adımlardan birincisi; ülkenin birlik ve beraberliğini güçlendirmesi için Türk, Arap, Ermeni, Rum, Arnavutlardan oluşan öğrencileri Paris'te liseye göndermeleridir. Dönemin maarif nazırı böyle bir faaliyetin toplumun daha iyi kaynaşacağını bu şekilde de toplumsal refahın artacağını düşünür. Ancak istenilen verim alınmaz. Hakan Bey bu durumu *Bu tecrübeyi İstanbul'da değil, Paris'te icraya kalkışmak hakikaten garip değil mi idi?* (Kemâl, 2012: 178) diyerek yersiz

bulur. Dönemin maarif nazırının hesaba katamadığı şeyler vardır; Paris'e giden öğrenciler sürekli birbirleriyle görüşürler. Bu yüzden kendi vatanlarından hiç ayrılmamış gibi Paris hayatından ve eğitiminden yararlanamazlar. Bir başka nazır ise Sorbonne'da edebiyat eğitimi alması için gelişigüzel, herhangi bir kriter gözetmeksizin bir kısım genç Paris'e gönderilir. Ancak Paris'te edebiyat eğitimi alacak kadar yetkin bir şekilde Fransızca bilmeyen bu öğrenciler için içinden çıkamaz duruma gelir, başarılı olamazlar. Üçüncü bir nazır ise yaşı daha büyük, farklı kesimlerden Fransızca bilmeyen birçok genci sadece lisan öğrenmek Paris'e gönderir. Dolgun bir maaşla Paris'e giden bu gençler ise sefahate dalarak asıl amaçlarından uzaklaşarak başarısız olurlar. Romanda öğrenciler için müfettiş olarak atandıktan sonra Paris'e eğitim almak amaçlı gelen öğrencilerin buradan en iyi şekilde yararlanabilmeleri ve başarılarının artmasına vesile olan Hakan Bey'in zihniyeti üzerinden bütün bu yanlış uygulama ve başarısızlıkları sonlandıracak doktrinler ise şöyle izah edilir:

“Hakan Bey'in fikrinde talebe-i Osmaniyye Paris'e tahsil için değil, ikmal-i tahsil için gelmelidir; gelmeden evvel ilmin lezzetini tatmış, mebadisini külli edinmiş olmalıdır. Fransızca'yı bilmelidir; çünkü, evet, gariptir, fakat öyledir, Paris'te Fransızca öğrenilmez, Fransızca memlekette öğrenilir, Paris'te ancak tevsî, ta'mik edilir. Tahsilin evveliyatını görmemiş, zevkini almamış bir genç Paris'e gelirse tahsilden evvel başka ibtilalara, eğlencelere, heveslere tutulur; bilhassa Fransızca bilmezse ilimden, irfandan me'yus olur, lakin hevaiyatta, ezvakta ye'sine sühuletle bir medar-ı telafi bulur. Paris'e gönderilen talebe taht-ı teftişe, alınamaz, cebren doğru yola sevk olunamaz. Baskı altında yaşayamaz, yaşasa bile yine bir feyze eremez; ancak hayrını, şerrini bizzat takdir edebilir; bizzat sebîli necatı bulabilir, bizzat mesaviden tevakkî eyleyebilir; sevdadan makul bir tarzda men'-i nefis eylesin; sevmek, sevilmek mani-i tahsil, mani-i terakki olamaz; bilakis sevmemek bazen fitrati her hususça gevşetir, çürütür. Paris'te bir genç zaman zaman latif bir kadınla görüşmekten bir zarar görmez, fakat öyle bir ülfetten daima mahrum yaşarsa fikren de, beden de müsterih olamaz, mazarrata bile uğrar.” (Kemâl, 2003: 179-180)

Kendisi göreve gelene kadar yetkili nazırların bu konu üzerindeki uygulamalarında bulunan yanlış taraflarından bahsederek nasıl düzeltilebileceğini anlatır. Romanda göreve gelmesiyle belli bir intizama kavuşan ve eğitiminden verim almaya başlayan Osmanlı talebesinin durumuna bakılarak Hakan Bey'in düşüncelerinde haklı olduğu gösterilir. Hakan Bey, sıkı bir gözetim altında tuttuğu öğrenciler ile bizzat ilgilenir:

“Müfettiş bey her sene yazları İstanbul'a geliyor, nazırlarla görüşüyor, talebenin müsabaka imtihanlarında hazır bulunuyor, sonra müntehiblerle beraber Paris'e dönerek onları emellerine, istidatlarına, irfanlarına göre oraca medreselere yerleştiriyordu. Artık o efendilerden sefahete, haylazlığa ibtila gösterenler, vazife-i tahsilini ifa etmeyenler pekaz idi.” (Kemâl, 2003:179)

Daha önce bu işi yürüten yetkililerin aksine Hakan Bey başarılı olur. Hakan Bey'in titizlikle yürüttüğü görevi sayesinde muvaffak olan Osmanlı talebesi Paris'te aldığı eğitimin hakkını vermeye başlar. Daha önce yanlış plan ve programlar çerçevesinde Paris'e gönderilen öğrenciler yıllarını boşa sarf ederken Hakan Bey'in müfettişlik yaptığı dönemde Paris'e giden öğrencilerden yüksek verim alınır. Bu durum romanda Hakan Bey'in eğitim sistemine olan yaklaşımının ve zihniyetinin akılcı, doğru olmasına bağlanır. Hükümet, Hakan Bey'in görevini başarıyla icra etmesinde oldukça memnundur.

Hakan Bey görevi dolayısıyla Paris'teki gençler hakkında gözlemler yaparak onların durumu hakkında çıkarımlarda bulunur. Fetret'in sohbetleri esnasında *Talebe-i Osmaniyeden memnun musunuz; yoksa müşteki misiniz?* sorusuna verdiği yanıtla Paris'e eğitim amaçlı gönderilen Osmanlı gençliğinin başarısı ve sefahat tuzaklarından nasıl ilim, irfan yolunda başarılı genç öğrencilere dönüştüklerini açıklamış olur:

“-Umumiyet itibarıyla memnunum, gençlerimizin ekseriyetle kudret-i temsiliyyesine hayranım, filhakika çoğu henüz fitraten natıraşidedirler, bir kısmı bilfarz musiki gibi resim gibi fünün-ı nefiseyi bir türlü temessül edemiyorlar: Mesela huçeste, beste, hasılı bülend, her cihetçe bülend bir operadan zevk alamıyorlar, fakat maalesef o henüz nakıs, o henüz ibtidai musikimize, o heyheylerimize, taksimlerimize bayılıyorlar; yine operada harikulade-bir rakkasenin, bir raks-ı müctemain arayışını, cezbelerini, rikkatlerini keşfedemiyor, anlayamıyorlar ama çengilerimizin o na-mevzun olduğu kadar sakil cümbüşlerini zevke mülayim buluyorlar. Bazen o derece zevksizlik bile gösteriyorlar: İtikadımca mazurdurlar, tesirat-ı irs ile ülfet-i mahsusat-ı vatan ile böyle yapıyorlar. Bir iki zürriyetten sonra bu noksan düzelir. İbtidaları gençliğimde aynı hal bende aynıyle vaki' oldu. Kaç defa Comedie-Française' de en mükemmel bir oyunu, Moliereleri, Racineleri, hatta müteahhirini dinlerken müşil müşil uyudumdu; lakin Folie Berger' de bir güreş, hele bir Türk güreşi. Mesela o meşhur Kara Ahmed' i seyrederken tepeden turnağa teheyüce uğradımdı, böyle olmağla beraber Paris' te gençlerimizin yüzde doksanı, tahsillerini mükemmelen yürütüyorlar. Frenklerden hiç geri kalmıyorlar, hukukta, tıpta, tarihte, hatta edebiyatta, nede olursa olsun, bir kabileyet-i irfan gösteriyorlar; bazen pek ileri bile gidiyorlar, malumat-ı umumiyeye itibarıyla Fransızları geçiyorlar, yalnız bir kusurda bulunuyorlar: Bir ilmi esas itibarıyla bir ilm olmak üzere telakki etmiyorlar, sevmiyorlar; bu vasıta, maksuda ermek için bir alet gibi addediyor. O müntehaya vasıl olunca da çalışmaktan feragat ediyorlar. Halbuki Garplılar böyle yapmazlar.” (Kemâl, 2003:184)

Hakan Bey her ne kadar Osmanlı gençlerinin tabiatlarını ham, olgunlaşmamış bulsa da onları başarılı ve yetenekli bulur. Ona göre Paris'e tahsil için gelen gençler oldukça başarılı, azimlidirler. Hatta Fransızlardan geri kalmayan bu gençler Fransızları geçecek kadar ilerleyebilen bir istidada sahiptirler. Ancak bu genç nesilde eksik ve yanlış gördüğü hususları da eleştirir. Hakan Bey'in eleştirdiği, gençler için bir handikap oluşturduğunu düşündüğü şey ise; musiki, resim gibi güzel sanatları özümseyememeleri ve birer ilim

mahiyetinde olan bu sanatları bilimsel bir disiplin çerçevesinde görüp, idrak edemeyişleridir. Sonuç itibariyle bu zihniyet doğrultusunda yeterli çalışma yapmayan Osmanlı gençleri bu alanlarda hatırı sayılır bir başarı da elde edemezler. Fakat bu tutumun tam tersi hareket eden Garplılar güzel sanatları birer ilim olarak görür ve bu paralelde üretimlerde bulunurlar. Hakan Bey bu noktayla Osmanlı gençlerini Batıdan geri bırakan zihniyete de işaret etmiş olur. Böylece romanda Paris'e eğitim için giden öğrenciler etrafında hem Osmanlı gençliğinin zihniyetine hem de Osmanlı gençliğinin geleceği için izlenen yolların zihniyetine vurgu yapar.

Müfide Ferit Tek'in Aydemir adlı romanında Nedim Paşa, eşi vefat ettikten sonra hayatını kızlarına adar. Onun için artık en önemli şey kızlarının saadeti ve eğitimidir. Kızlarının eğitimi konusunda oldukça titiz ve idealist bir baba olan Nedim Paşa, onlara memlekette emsali görülmemiş bir eğitim aldırarak memlekete hizmet etmelerini sağlamak çabasıdadır. Bu yüzden özel ricasıyla devlet yardımıyla kızlarını Paris'e eğitim almaları için gönderir.

Romanda Nedim Paşa'nın kızları Hazin ve Nevin'in Paris'e eğitim için gönderilmelerinin dikkat çeken yönünü Özcan Bayrak şöyle açıklar:

“Kız öğrencilerin yurt dışına eğitim amaçlı gönderilmesi Cumhuriyet’le başlamasına rağmen; Milli Edebiyat dönemi romanlarından olan Müfide Ferit Tek’in, “Aydemir” romanında Avrupa’ya kız öğrenci gönderildiği görülür.” (Bayrak, 2009:81)

Nedim Paşa sarayda önemli görevlerde bulunmuş nüfuslu bir adamdır. Saraydaki bu etkinliğini kızlarının eğitimi için kullanır. O dönemde sadece erkek öğrencilerin Avrupa'ya eğitim için gönderilmesine rağmen romanda *hususî bir irade* olarak tanımlanan devlet yardımıyla Nevin ve Hazin Paris'e giderler. Fakat işler yolunda gitmez ve Nedim Paşa'nın kızları eğitimlerini tamamlayıp dönmek zorunda kalırlar:

“Nedim Paşa, bin müşkülâtla aldığı hususî bir irade ile kızlarını Paris’e gönderdi; fakat bu tahsilleri çok sürmedi.

Nevin, iki sene sonra tıbbiyeye girmek için müsabakaya hazırlanıyordu. Hazin de konservatuvarın son sınıfında idi ki, Nedim Paşa’ nın, Saray’dan uzaklaştırılmasıyla beraber çıkan II. bir irade onları geriye çağırdı.”(Tek, 2002:23)

Romanda dönem siyasetinin işlevselliği ve zihniyeti de bu şekilde görülmüş olur. Saray içerisinde aktif bir görevdeyken kızlarının eğitimi için ön ayak olan hükümetin dönemi; II. Abdülhamit yönetimidir. II. Abdülhamit dönemi, Jön Türkler konusundaki keskin ve sabit politikasıyla bilinir. Fakat Nedim Paşa, Jön Türkler'in hürriyet emelleri ve

düşünce tarzlarını merak eder. Onları tanımak için irtibata geçer. Fakat bu irtibat yönetimin kulağına gider:

“Padişahın hu ciheti ısrarlı olarak ihmal ettiğini görünce Nedim Paşa, Avrupa'daki Jön Türkleri tetkike uğraştı. Onların meslek ve ahlaklarını öğrenmek istedi. Onların emelleri olan hürriyet ve meşrutiyette acaba, aradığı terakki vasıtaları bulunabilir miydi? Bunun için Nedim Paşa, Ahmet Rıza Bey ile bir iki mektup alıp gönderdi. Fakat onun hu temayülü hemen duyuldu. Kendisi Ankara valiliğine uzaklaştırıldığı gibi kızları da Avrupa'dan geri getirildi.” (Tek, 2002:24)

Nedim Paşa'nın Ahmet Rıza Bey'e gönderdiği mektuplar hükümetin kulağına gidince görevinden azledilir. Hemen arkasından Nevin ve Hazin Paris'ten getirtilir. Böylece dönemin eğitim anlayışının nasıl idame ettirildiği ve bu eğitim sürecinde devletin rolü de görülmüş olur. Sadece erkek öğrencilerin Avrupa'ya gidebildiği, Nevin ve Hazin'in ise Nedim Paşa'nın hususi ricalarıyla Paris'e gönderilmesi bu dönemde insiyatifin tamamiyle devletin elinde olduğunu gösterir.

Paris'e eğitim için giden bir diğer roman kahramanı “Cadı” romanındaki Nadir Bey'dir. Nadir Bey'i kendi ülkesi yerine Paris'te eğitim almasına iten sebep, kendi ülkesinde yontma sanatının kabul ve takdir görmemesidir. Ağabeyi Kadir Bey karşı çıkarak kardeşini Paris'e gitme fikrinden uzaklaştırmak ister. Ancak Nadir Bey bu konuda kararlıdır. Kardeşinin tüm ikna çabalarına karşı heykeltıraşlık eğitimi almak için Paris'e gider. Eğitiminden sonra bu şehirden kopmaz, sık sık ziyaret eder ve sonunda tamamen Paris'e yerleşerek eğitimini aldığı alandaki birkaç yapıtıyla şöhret kazanır.

Enîn romanında, başkahraman Sabahat'in nişanlısı Suad, eğitimini Paris'te alır. Okulu bitince Paris'ten temelli dönen Suad, Sabahat ile evlilik hazırlıklarına başlar.

4.1.3. Siyasi Nedenlerden Dolayı Paris'e Giden Roman Kahramanları

II. Meşrutiyet dönemi romanları genellikle yazıldıkları devrin siyasi ve sosyal havasına paralellik gösterirler. Bu doğrultuda şekillenen eserlerde Paris, kahramanların siyasi bir sığınak olarak gittikleri ya da kaçmak zorunda kaldıkları bir şehir olarak yer alır.

Menfa romanın akışı içerisinde başkahraman Ekrem, Paris'e gitse de ilk başlarda arzu ettiği gibi gezmek ve eğlenmek yerine, siyasi nedenlerden ötürü kaçak bir şekilde gider. Bu açıdan kahramanın Paris'e gidiş sebebi Menfa romanının kurgusu içerisinde kahramanın yaşadığı süreçlerle bağlantılı olarak değişir. Paris, romanın başında Ekrem'in gençlik hevesatının verdiği heyecanla gitmek istediği bir şehirken, kahramanın değişen

mentalitesiyle siyasi nedenlerle gitmek istediği bir şehir olarak farklı bir boyut kazanır. İstanbul'un aksine daha fazla sefahat âlemine sahip ve Ekrem'in farklı yerler görüp bugüne kadar yaşamadığı farklı tecrübeleri edinebileceği bir şehir iken yaşadıklarının ve tanıştığı kişilerin etkisiyle daha farklı bir hal alır. Ekrem için Paris artık sefahat için değil, hürriyet ve vatanına hizmet edebilmek için gideceği bir şehirdir. Romanda olaylar II. Abdülhamit döneminde gerçekleşir ve II. Meşrutiyet'in ilan edilmesiyle son bulur. Romanın başkahramanı Ekrem siyasi dalgalanmaların yaşandığı bu dönemden nasibini alır. Evinde sakladığı muzır gazeteler II. Abdülhamit döneminin polisleri tarafından yapılan arama sonucu bulunur. Ekrem tutuklanıp sorgulandıktan sonra Konya'ya sürgün edilir. Burada gerek kendi gözlemleri gerekse irtibatla bulunduğu diğer menfi dostlarından öğrendiği üzere Ekrem Paris'e kaçıktan başka bir yol bulamaz. Çünkü dönemin siyasi yönetimini elinde bulunduran II. Abdülhamit hükümeti Ekrem gibi siyasi tutuklular konusunda oldukça katı bir anlayış sergilemektedirler. Bu yüzden dönemin siyasi durumundan dolayı hükümetin, aleyhine eylemlerde bulunduğu kanaat getirdiği ve Jön Türk damgası vurduğu Ekrem'in serbest kalması mümkün değildir. Bu durumu Konya'da kaldığı müddet boyunca idrak eden Ekrem artık kendisi için bir çıkış yolu aramaya başlar. Bu uğurda yakın olduğu menfi dostlarından biri ona kaçabilmesi için kiminle irtibata geçeceğini söyleyerek yardımcı olur. Daha önce kendisi gibi sürgünde olan birçok siyasi tutuklu menfiyi de Avrupa'ya kaçırarak Giritli Mustafa ile anlaşarak Paris'e kaçar. Ekrem romanın başında sefahat âlemlerinin cazibesine kapılıp, gezip görmek için gitmek istediği Paris'e ancak siyasi bir kaçak olarak gider.

Menfa romanında başkahraman Ekrem'in arkadaşı olarak yer alan Bedri, Ekrem ile birlikte seyahat ettikleri vapurla Paris'e giderken Ekrem Selanik'e gider. Bedri, Paris'e giderek orada bulunan Jön Türkler'e katılmış ve dönem hükümetinin istibdadına karşı mücadele etmeye başlamıştır. Bedri'de başta arkadaşı Ekrem gibi Paris'in sefahat âlemlerini keşfetmek, gezip görmek için Paris'e gitmiştir. Hatta bu hususta arkadaşı Ekrem'i de yazdığı mektuplarda gerek Paris'in cazibelerini anlatarak gerekse serzenişleriyle yanına çağırır. Ancak Ekrem bir türlü ailesini ikna edip Bedri'nin yanına gidemez. Bedri vapurda seyahat ederken bir yolunu bulup Paris'e onun yanına gideceğine dair söz veren Ekrem'e yazdığı mektuplarda sitem ederek artık bir şekilde Paris'e gelmesi gerektiğini söyler. Bedri Paris'e gittiği ilk günlerde Paris'in sefahat âlemlerinin tadını çıkarabilmeyi hayal ederken zamanla bulunduğu ortamların tesiriyle fikirleri değişir. Bu değişim Bedri'nin Ekrem'e gönderdiği mektuplarda açıkça görülür:

“Ekrem Paris’e giden arkadaşı Bedri ile muhâbere etmekte idi. Kendisine intizâr eden Bedri, işte bir aya yakın zaman geçtiği halde hâlâ gitmemiş olmasından sabırsızlanıyor; ona serzenişler ediyor, bir saat evvel Paris’e gitmesi için davetler hatta, hatta tazyikler ediyordu.(47) Bedri mufassal mektuplarında Paris sefâhat âlemlerinin İstanbul’unkilere kabil-i kıyas olamayacak derecede parlak olduğunu, orada ne muvaffakiyetler istihsâl ettiğini ne âlemler geçirdiğini bütün tafsilâtıyla yazıyordu.” (Necip, 2006:74)

Yukarıda alıntılanan metin Bedri’nin Ekrem’e yazdığı mektuplarda geçen bir bölümdür. Görüldüğü gibi Bedri arkadaşı Ekrem’e Paris’in güzelliklerini ve sefahat âlemini överek onun bir an önce Paris’e gelmesini ister. Bedri de Ekrem gibi başta bu amaç ve hissiyatlarla Paris’e gitmiş ancak zamanla bu tutum ve anlayışından vazgeçmiştir:

“Orada Genç Türkler arasına girmiş, hamiyetperverân âlemine, ahrâr zümresine dahil olmuştu. Bu âlemlerde işittiği vatanperverâne sözleri, dinlediği fedâkarâne teşebbüsleri, öğrendiği büyük emelleri kendisine de bir hisse-i mefharet çıkarmak için bir his-i gurûr ile Ekrem’e bütün tafsilâtıyla yazıyor, vatani bu muzlim istibdât afetinden kurtarmak için bütün münevver-ül efkâr gençlerin fedakârâne mesai ile çalışmaları lâzım geldiğini, bir koyun sürüsü gibi sağılan, yünü kesilen, hatta o kadarına da dahi kanaat edilmeyerek yüzülen, eti yenilen bu zavallı ahaliyi zulm-i zalimden kurtarmak, onları uyandırmak her sâhib-i hamiyetin borcu olduğunu söylüyordu.” (Necip, 2006:74)

Bedri gönderdiği mektupta artık değişen zihniyetini ve Paris’te bulunma amacını açıkça yazar. O, artık kendi zevk ve sefası için değil, vatanının istikbali ve hürriyeti için mücadele etmek adına Paris’te bulunmaktadır. Bu yüzden Ekrem’i de bu uğurda mücadele etmeye davet eder. Romanın başında arkadaşını eğlenmek ve güzel vakit geçirmek için ısrarla Paris’e davet eden Bedri artık değişen fikirleri doğrultusunda arkadaşı Ekrem’i bambaşka bir dünyanın içine çeker. Bu bağlamda Bedri romanın başkahramanı için ve anlatmak istediği mesaj doğrultusunda önemli bir rol üstlenir. Ekrem’i vatani için mücadele eden bir Jön Türk’e dönüştüren ilk kırılma noktası Bedri’nin mektupları olur. Bedri’nin gönderdiği mektuplar ve Ekrem’e dağıtması için gönderdiği telkin edici gazetelerden sonra romanın akışı tamamen değişmeye başlar. Daha önce gençlik hevesatlarıyla Paris’e gidip sefahat âlemlerinde vakit geçirmek isteyen Bedri artık Genç Türkler’e katılmış bir vatansever olarak romanın olay örgüsünün bundan sonraki gidişatının da ipuçlarını verir.

Menfa romanında “Paris ahrârî” olarak geçen Jön Türkler vatanlarının hürriyeti için ve o dönemin siyasi yönetimine karşı muhalefet olarak hükümetin istibdadına karşı mücadele vermek adına Paris’tedirler. Ekrem, Konya’da görüştüğü menfalarda aldığı vatanperverlik duygusu ile Paris’te bu ahrara katılarak onlardan biri olur. Ekrem’in Paris’te bulunduğu süre boyunca içinde bulunduğu bu topluluktan yazdığı mektuplarda bahseder ve amaçlarının var olan hükümeti yıkmak olduğunu belirtir.

Paris’e gitme hayalleri kuran bir diğer roman kahramanı Jönler romanının başkahramanı Necip ve arkadaşı Efdal’dır:

Efdal kendisinden bahtiyar idi. Mısır’ın kendilerine merhametsiz gözüken şu sert, güç hayatından kurtuluyordu. Hususiyle Avrupa’ya gidiyordu. Zaten o, kendisi, Trablus zindanından kurtulduğu günden beri kapağı Avrupa’ya atmayı kurduğu halde, şimdi bu kendisince olmayacak bir arzu yerine geçmişti. Necip bu arzusunu kimseye söylemeye bile cesaret edemiyordu. Şu sefilane halinde bu, gülünç sayılabilirdi. Mamafih Efdal, şimdi kendisine Paşa’nın bilhassa oğullarının Avrupa’daki girişimlerinden bahsediyordu. Oraya gidince yapacakları ilk şey kongrenin toplanma nedenlerini düşünmek olacaktı. Zaten Sami Bey’le anlaşılmıştı. Daha, dışarıda Mısır’dan başka Jönlüğün sığınağı olan yerlerden de birtakım cemiyetperver kimseler davet olunacaktı. İhtimal ki Efdal bu arada Necip’i de Paris’e getirebilecekti. Necip için Efdal’in bu vaadi tatlı, uyuşturucu bir teselli yerine geçiyordu. (Fahri, 2012:144)

Damat Hamdi Paşa Mısır’a geldiği zaman onun ve oğullarının yanında olur. Damat Hamdi Paşa Avrupa’ya gideceği zamanda Efdal’i yanına alacaktır. Efdal de Necip’i yanında götürmek ister. Ancak Necip’in Trablus zindanından kurtulduğu günden beri Paris’e gitmek hayalini kursa da sefil halini düşündükçe imkânsız hayal ettiğini düşünür. Her ne kadar bu hayal olanaksız gibi görünse de Efdal’in sözleri Necip’i mutlu eder.

4.1.4.Sefahat İçin Paris’e Giden Roman Kahramanları

Paris kimi roman kahramanları için kültür, medeniyet ve sanatsal yönüyle ön plana çıkar. Ancak Paris’i eğlence merkezi olarak gören ve sadece bu yönüyle ilgilenen sefahat düşkünü kahramanlar da vardır. Sefahat düşkünü kahramanlar eğlenmek ve hayallerindeki özgürce yaşantıya kavuşmak için Paris’e gitmeyi tercih ederler.

İstanbul’un Bir Yüzü romanında Nermin ve Münire’den ayrıldıktan sonra ortadan kaybolan Bidar’ın İtalyanlara karşı savaşmak üzere Trablus’a gittiği haber alınır. Ancak gerçek bir süre sonra ortaya çıkar. Bidar, Trablus’a savaşmaya gitmek için Paris’teki

heyetin karşısına çıkmış, ısrarı sonucunda kendini kabul ettirmiş fakat daha sonra ortadan kaybolmuştur. Bir süre sonra ise Trablus' da değil Paris'te ortaya çıkmıştır:

Neden sonra bir havadis:

Bidar kendini zehirlemiş, koşuşmuşlar, kurtarmışlar... Meğerse bir kadına, adi bir sokak kadınına tutulmuş, haftalarca peşinden koşmuş, parasını tüketmiş, ondan sonra bir şişe afyon ruhu yuvarlamış, fakat daha evvelden, çok evvelden intihar edeceğini mektupla arkadaşlarından birine bildirdiği için yetişmişler, hayatını kurtarmışlar, şimdi hala, "Jorjetim!" diye sokak sokak, sefil ve perişan Paris' i dolaşiyor, hala o kadını arıyormuş! (Karay, 2009:161)

Bidar savaş gönüllüsü olarak cepheye gönderilmek için Paris'e heyetin karşısına çıkmaya gider. Amacı vatani için var gücüyle savaşmak ve gerekirse şehit olmaktır. Günlerce Trablus'a gidebilmek adına her türlü ısrar ve çabada bulunan Bidar güçlükle kendini heyete kabul ettirir. Ancak romanda Trablus'a savaşmaya gidecek olan kahraman Paris'te kalır ve Paris'te bir kadına âşık olarak bütün parasını bu yolda harcar. Vatani için savaşmak adına Paris'e giden Bidar, cepheye gönderilmek için heyet karşısında gösterdiği heyecan ve kararlılığı faaliyete dökemez. Söyledikleri sadece laftan ibaret kalır. Trablus'a İtalyanlarla savaşmaya gittiği düşünülen Bidar Paris'te aşk macerası yaşar. Âşık olduğu kadının peşinde koşan ve bu süreçte parasını tüketen Bidar intihar etmeye kalkışır. Önceden arkadaşlarına haber verdiği için kurtarılır. Ancak Paris'te kaldığı süreçte maddi ve manevi kayıplar verir.

Romanın üçüncü bölümü olan Yeni Devir Simaları'nda Meşrutiyet dönemi ve insanları eleştirilir. İsmet, misafirlerine tanıdığı insanlardan bir kaçının başından geçen maceraları anlatır. Anlattığı hikâyelerin başkahramanlarının ortak yönleri Meşrutiyet'ten sonra zengin olan sonradan görme bayağı tipler olmalarıdır:

Biraz sonra o yoksul adamların her biri köşklere, yalılara kurulmuşlar, haşmet, debdebe, hevesine koyulmuşlardı; fakat paralarını memlekette değil, dışarıda, Frenk illerinde yiyorlar, burada zâhiren gayet muktesit bir hayat sürer görünüyorlardı. Hiç şüphe yok ki bizim Paşa' nın eski devirde sarf ettiğiinden fazlası ceplerinden çıkıyordu, lakin bu memleketin adamlarına değil, Paris' in, Berlin' in mahbubelerine kısmet

oluyordu. Yavaş yavaş konaklar dağılıyor, ufalıp parçalanıyordu. Yazık ki eski devrin o eşsiz güzelliği bu pespaye gönüllü adamların elinde mahvolup gitmişti.

Evet, işte harp devri simaları hep böyle şanssız, bayağı, zevk vermez, kaba adamlardan ibaretti. (Karay, 2009:110)

Yeni devrin simaları kendi memleketlerinde gayet tutumlu bir görüntü çizerken gittikleri Avrupa şehirlerinde bundan çok farklı tavır sergilerler.. Kazandıkları parayı memleketlerinde değil Paris'te, Berlin'de sefahat âleminde harcamayı tercih ederler. Sonradan görme tipler olarak tasvir edilen bu karakterler dönemin siyasi yapısının getirdiği bir kavram olan *türedi zenginler* olarak Paris'te ve diğer Avrupa şehirlerinde günlerini gün ederler. Romanda Meşrutiyet dönemine dair yergilerde bulunan yazar bu devrin simalarını Paris' te sefahat âlemlerinde kurgulayarak dönemin eleştirisini yapar.

Romanın bir sonraki bölümü olan (beşinci bölüm) Eski Devir Simaları'nda ise tam tersi bir durum söz konusudur. Eski devrin simaları kendi hallerinde, kimseye zararı dokunmayan, önceden zenginken Meşrutiyet döneminden sonra maddi güçlerini kaybeden *az zararlı, baba adamlardır*. Eski devir simalarından biri de Ziya Bey'dir:

Ziya Bey... Gençliğinde malumatlı, dirayetli, işgüzar bir adammış, ecnebi lisanlarını öğrenmiş, Londra'yı, Paris'i görmüş, Frenklerle hayli düşüp kalkmış, sonra padişahın nasılsa teveccühünü kaybederek faaliyetten çekilmiş, şürayı devlete aza olmuş... Edebiyata meraklı, yeni fikirlere tapar, elli beşlik bir zat... Babadan kalma bir konağın dadılı, bacılı, kalfalı, lalalı bir eski zaman ananesi içinde yarı medeni bir ömür sürüyor. Kocaman bir kütüphane, Hugo'nun, Lamartine'nin, Musset'nin resimleri, döner arz küresi, alçıdan meşhurların maskeleri, ithafli bir iki Frenk fotoğrafı... Vazolar içinde kurumuş sazlar, saksılarda kış çiçekleri, süs yaprakları, perdeler yarı inik, ömrünü tetebbü ile, musahabe ile Frenkçesine geçiriyor. (Karay, 2009:116)

Ziya Bey gayet görgülü, iyi eğitim almış, edebiyata, sanata meraklı, yeni fikirlere açık gayet nazik bir beyefendidir. Romanda Ziya Bey tasvir edilirken Paris'i görmüş, Fransız yazarlarını okuyan gayet iyi Fransızca konuşan adeta bir Frenk gibi yaşayan biridir.

Yazar romanında eskiyi yücelterek yeni dönemin eleştirisini yapar. Eski Devrin Simaları ve Yeni Devrin Simaları karşılaştırılınca bu durum oldukça net görülür. Eski devrin insanları kendi halinde iyi insanlar olarak romanda yer alırken yeni devrin simaları ise bayağı, kaba, türedi zenginler olarak yer alırlar. Bu durum Paris algısı etrafında şu şekilde işlenir: Eski devrin simalarından olan Ziya Bey, Paris'e görgüsünü arttırmak için giderken Yeni devrin simaları ise sonradan zenginleşerek Paris'e sefahate giderler. Paris, Eski devrin karakterleri ile yeni devrin karakterleri çerçevesinde değerlendirilecek olursa her devrin insanının zihniyetine göre şekillenmiş bir mekân olarak romanda yer alır. Romanlarda farklı algılar etrafında işlevsellik kazanan Paris, tek bir roman içerisinde de farklı anlam ve mekânsal kimlik hususiyetleri gösterebilir.

Merhûme'de başkahraman Sirkengübin Bey'in ağzından Paris'e sefahate gidenler şu şekilde anlatılır:

Eminim: o gece ta-be-zühr Monmartr'dayız⁶. Ha, unuttum. Mebuslardan, bizimkilerden, mirasyedilerden, hatta taşralılardan ve zevce ü muhibbelerinden bir şerzeme bu çarşamba ekspreslere gidiyorlar. Ben de onlara iltihak etmek mecburiyetindeyim. Etmezsem mahcup olurum. Orövuvar. (Molen Ruj) civarında görüşürüz. (İleri, 2012:157)

Bilahare mu'atebelerde de bulundu Hele Cafer Paşa gibi eski dostlara malik olduğum (Monmartr) ' a sıkıca devamım o Meksikalı, Arjantinli, Romanyalı, Mısırlı, Moskof ehibba... eşhasın, bir görüşte, teracim-i ahvalini nasiyelerinde okuyordu. Röntgenşu'ayı gibi, nur-ı başarı, bunların ceblerini ve bankalardaki hesab-ı carilerini görüyordu. Bunlar emvac-ı mütevaliye gibi, mevsim mevsim birinci mevki ile Paris'e geliyorlar. Bulvarları taşıyorlar, sonra tehi desti ü ceb, üçüncü mevkiyle bazen de konsoloshanelerinin lütufkarlığıyla vatanlarına dönüyorlardı. (İleri, 2012:167)

Romanda sefahate gidenlerin hali açıkça anlatılır. Paris'i bir eğlence merkezi gibi görüp gelenler arasında farklı sosyal statülerde, farklı maddi olanağa sahip insanlar vardır. Fakat onların büyük çoğunluğu, Merhûme'de de anlatıldığı gibi, maddi ve manevi kayıplar yüzünden hüsrarla biten bir yaşam sürerler.

Merhûme romanında hayatının bir kısmını Paris'te geçiren Cafer Paşa'nın bu Avrupa şehrine gitme amaçlarından biri de sefahattir. Varlıklı bir insan olan Paşa, Paris'te

⁶ -Paris'in XVIII. Bölümünde bulunan en yüksek rakımlı yerleşim yeri.

bulunduğu zamanlarda maddi gücünü sık sık davetler verip eğlenceler düzenlemek için kullanır. Anlatı boyunca Paris'in güzel kadınları ile münasebeti olur. Tiyatrolara gider ve orada edindiği arkadaşlarla partilere katılır.

Romanda Cafer Paşa'nın Paris'e ki davet ettiği arkadaş grubu içerisinde romanın başkahramanı Sirkengübin Bey de vardır. Bu teklifi kaçırılmaz bir fırsat olarak gören kahraman Paris'e gideceği için çok mutludur. Paris ile ilgili hayaller kurar planlar yapar:

Lakin gideceğim; mütecellidane ve kavi bir azm u irade-i kat'iyye ile ta Paris'e dek gideceğim. Acaba Klemantin'e bir tel çekeyim mi? Hayır, Klemantin'den daha Klemantinleri var. Acaba yine aynı pansiyona bir mektup yazıp "Mariyetta" nın bitişiğindeki mahud odayı tekrar mı tutayım? Yok, yok, bu da iyi bir hesap değil. Ya beni, sonra Cafer Paşa Kattan tehzil ve tahbil, tahcil ve tahmik ederse... Hele bir soluğu (Gardö Lest) te alsam. Doğru gidip Şeyhim Cafer Paşa' ya arz-ı tevkirat edeceğim. (İleri, 2012:157)

Sirkengübin Bey sefahat planları yaparken Paris'te kendini çok daha farklı olayların içinde bulur. Kahraman, Cafer Paşa'nın organize edip dostlarını götürdüğü tiyatrodaki hayatının aşkıyla tanışır ve bambaşka bir maceraya atılır. Sirkengübin Bey sefahat için geldiği Paris'te artık bambaşka bir amaç; sevdiği kadını içinde bulunduğu kötü ortamdan kurtarmak ve onunla mutlu bir hayat yaşayabilmek için kalır.

Paris'e eğitim için giden roman kahramanları için sonuç her zaman ilim ve irfan yolunda bitmez. Bazı gençler Paris'in yaşam tarzına, özgürlük alanlarına kendini fazlasıyla kaptırır. Bu yüzden eğitim için Paris'e giden roman kahramanlarının sonunun hüsrarla sonuçlandığı da görülür. Bu durum her roman kahramanı için geçerli olmasa da toplum içinde bir endişe hali oluşturur. İnsanlar eğitim için Paris'e gönderdikleri çocukları, eşleri, sevgililerinin sefahate düşmesinden korkarlar. Bu endişeyi yaşayan roman kahramanlarından biri de Fetret romanındaki Seher karakteridir. Romanın başkahramanı Fetret tahsilini tamamlamak için Paris'e gidecektir. Ancak bu durumdan hem kendisi hem de nişanlısı Seher ayrılacakları için üzüntü duyarlar. Seher'in ayrılık acısından başka duyduğu üzüntü ve endişeleri şu yöndedir:

Fetret, Fetret, bu yeknesak, bu asude hayatımda birdenbire bir güneş gibi parladın. Gözlerimi kamaştırdın. Gönlümü cezbettin. Varlığım artık seninledir. Sensiz yaşamak benim için muhaldir. Ah, fakat şimdi Paris'e gidiyorsun; iki üç sene Avrupa'da

kalacaksın, yazları İngiltere’de geçireceksin. O yaşadığın yerlerde Fransızlardan İngilizlerden hüsnen, irfanen pek mutarra, pek mükemmel kızlara tesadüf edeceksin, tabii tesadüf edeceksin. Acaba o güzide muarefelerden biri birgün beni, bu küçücük Seher’i sana unutturmaz mı? (İleri, 2012:152)

Seher, Fetret’i kaybetme korkusu yaşar. Eğitimini devam ettirmek için Paris’e gidecek olan Fetret’in kendisini oradaki kızlara tercih etmesinden, aşkının bitmesinden korkar. Fetret’in Paris’te tesadüf edeceği kızların hem fiziksel hem de kültürel anlamda ondan daha üstün olabileceklerini düşünür. Bu yüzden Seher’in düşüncesine göre nişanlısı, kendinden birçok manada üstün olabilecek bu Avrupa kızlarına kapılabilir. Ancak Fetret, Seher’e verdiği cevapla bu endişesini bertaraf eder:

Daima seni düşününe düşününe o müstakbel-i muazzeze vakf-ı emel ederekten çalışmak, yaptıklarımı hep o mesut, o memduh endişe ile yapmak bana bir nimet, hele cidal-i hayatta muvaffakiyet için ciddi, müessir bir saik değil midir? Böyle olmayaydı, bu sevda bende tecelli etmeyeydi de Paris’ in o saha-i tarab-engizine muğlak bir emel, boş bir kalp ile düşeydim, ihtimal kazadan kazaya uğrardım. Rengarenk, fakat ekseriya merdud, hele daima meşuk, daima feyze mani hevaların, heveslerin peşinde çırpınır dururdum. (İleri, 2012:153)

Fetret, Seher’i endişelerini gideren konuşmasıyla Paris’e gidiş sebebinin bilincinde olan, örnek bir genç profili çizer. Böylece eğitim için gittiği Paris’te sefahat âlemlerine kapılan, tanıştığı kadınlarla sonuçlarını muhakeme etmeden aşk maceralarına atılan gençlerden de ayrı bir tutum göstermiş olur.

Romanda Paris’e eğitim için giden fakat sefahat hayatına yönelen öğrencilerin bu durumu toplumda infiale neden olur:

Bütün bu ahvalin ilcaatıyla Paris’te talebe-i Osmaniyyenin bir kısmı, kısım-ı cüz’isi mahza şetaret-i zatiyye ile şöyle böyle bir meslek, bir emel tahsil ederek bir derse, bir medreseye devam eylediler; az çok bir netice-i mes’ udeye erdiler; ama bir kısmı, bir kısım-ı küllisi de işsizlikten, sıkıntıdan hevaiyata mübtela oldular; o boş, o müz’ic ömürlerini oyunla, kadınla, kahvehane ile doldurmakta muztar kaldılar. O zaman İstanbul ayaklandı. Her işe gelir, her devre yarar, her telden çalar kodaman bir muharrir kâlemi ele aldı, bu gençlerin aleyhine yürüdü, hatta amme-i Osmaniyyece Avrupa’da, bilhassa Paris’te tahsile karşı bir cereyana bile badi oldu. (Fetret, 2012:179)

O dönemin hükümeti tarafından Paris'e eğitim amaçlı gönderilen gençlerin bir kısmı boş işlerle vakit geçirip sefahate düşerler. Bu durumdan haberdar olan bir gazeteci gençlerin durumlarından duyduğu rahatsızlığı kaleme alarak onları eleştirir. Gazetecinin yazdıkları Paris'te eğitim alınmasına karşı bir ön yargı oluşturur. İnsanların gözünde Paris'te eğitim almak sefahatle eş değer görülerek kötü bir intiba uyandırır.

Kiralık Konak romanında Seniha karakteri için hayatının en büyük ideali olan Avrupa'ya gitmektir ve bunu sonunda gerçekleştirir. Fakat Seniha için Paris'e gitmek onun için masum bir seyahat olarak kalmaz. Kendini seyahat ortamlarının içinde bulur ve Seniha'nın Paris macerası İstanbul'da dilden dile dolaşmaya başlar:

Vakıa, Seniha'dan birkaç ay evvel İstanbul'a dönen Belkıs Hanım, Seniha ile Fak Bey arasındaki münasebetin asıl Paris'te ciddi ve ateşli bir devreye girdiğini söylemişti. Faik Bey, hemen her akşam ta Brüksel'den Paris'e onu görmeye gelirmiş; birlikte yapmadıkları sefahat kalmamış; bir gece yarısı, Belkıs Hanım kocasıyla beraber tiyatrodan çıkıp bir kahveye yemek yemeye girmişler; bir de ne görsünler! Seniha, yanında Faik Bey, kadın erkek bir alay serseri refakatinde sarhoş olmuşlar, çalgıcıları ortalarına almışlar, avazları çıktığı kadar hep bir ağızdan şarkı söylüyorlar. Belkıs Hanım, yerin dibine geçiyormuş, kocasına demiş ki: "Aman buradan savuşalım!"

Hakkı Celis, Seniha'nın Paris hayatına dair böyle yüzlerce hikâye dinlemişti.
(Karaosmanoğlu, 1996:155)

4.2.PARİSLİ ROMAN KAHRAMANLARI

Parisli roman kahramanları, eserlerde ana kahramanların yaşantılarında önemli kırılma noktalarında rol alır ya da varlıklı ailelerin kızlarına eğitim vermek için anlatıya dahil olurlar.

Sermed romanında başkahraman Sermed bulunduğu ortamlarda birçok Parisliyle tanışır. Bunlardan biri Madmazel İvven de Perliye ve De La Mar ailesinin büyüğü Markiz'dir. Sermed Madmazel İvven'i De La Mar ailesinin düzenlediği baloda tanır. Sermed bütün gece sarı saçlı, mavi gözlü, ince uzun bir genç kız olan Madmazel İvven ile konuşur, dans eder. Bu durum ailenin büyüğü Markiz'in dikkatini çeker. Sermed balodan ayrılırken teşekkür edip vedalaştığı sırada Markiz ona Madmazel İvven'in yeğeni olduğunu, yeğenin hemen her gün onlarda olduğunu söyler. Markiz'in açıkça ifade ettiği sözlerden mahcup olan Sermed'e sıkılmamasını aksine zevk-i selimini tebrik ettiğini söyler. Sermed Markiz'in sözlerinden utanır çünkü bu Avrupalı aile büyüğünün tavrı Türk

aile ve toplum yapısından uzak bir anlayıştır. Böyle rahat ve doğal bir şekilde sarf edilen sözler Sermed'in alışık olduğu bir tarz değildir. Bu tamamıyla Avrupalı bir ailenin kültür ve zihniyetiyle şekillenmiş Parisli bir aile büyüğünün sarf edilebileceği tabii sözlerdir. Sermed her ne kadar mahcup olsada Markiz'in evine tekrar gider. Burada Markiz'inde dediği gibi Madmazel İvven'i görür. Sermed bu zarif, güzel ve zeki genç kızla iki hafta kadar vakit geçirir. Ancak Madmazel İvven'in duygularına tam olarak karşılık vermez. Çünkü Sermed hala Neyyire'ye âşıktır ve onu unutamaz:

“Dün İvven'den ayrıldıktan sonra kendime kızdım. “Budala, diyordum, lutf-ı kaderin uzattığı eli okşayıp öpeceğine, onu kaba ve sert bir darbe ile ittin. Niçin, sanki? Seni aldatmış, seninle eğlenmiş olan bir kadının hatırasına sadık kalmayı kahramanlık mı zannediyorsun! Budala, budala...” Bu suretle hüviyetimin bir kısmı diğerini tezyif ederken İvven'in kırmızı dudakları, vücudunun bedîî şekilleri, gözlerinin har ve davetkâr bakışları hayalimden gitmiyor; damarlarımda rahatsız edici, kavi arzular tutuşturuyordu. Ve, garip bir teselsül-i hayalât ile, Neyyire'nin dudakları, vücudu, gözleri hatıramı işgal ediyor, İvven'e ait arzularım o anda bütün bütün tutuşarak büyük bir azap veriyordu. Nihayet öyle karışık hisler içinde meyus ve nalân kalıyordum ki kendime, Neyyire'ye, dünyaya hiddet ediyor; vurmak, kırmak, kurtulmak için çareler arıyordum. Neyi vurup kırmak, neden kurtulmak? Müphem, pek müphem...” (Devrim, 2016:205)

Bu Parisli genç bayan, Sermed için Paris'te Neyyire'yi unutmak için bir süre vakit geçirdiği insanlardan biri olarak kalır. Bu yüzden Madmazel İvven ile bir müddet sonra görüşmemeye başlar.

Sermed'in Paris'te tanıştığı bir diğer Parisli bayan ise Rozin'dir. Sermed “Fişer” adlı mekâna eğlenmeye gittiğinde dikkatini çeker. Sermed merakla garsondan bu güzel bayanla alakalı bilgi alır. Yirmili yaşlardaki bu güzel bayan bir artisttir. İspanyalı zengin dostu kısa bir süre önce memleketine dönmüş, Rozin yalnız kalmıştır. Bu durum Sermed'i Rozin'e yaklaşma hususunda daha da cesaretlendirir. Bir süre sonra Sermed'in bakışlarına ve ilgisine karşılık veren Rozin ile Fişer'den ayrılırlar. Sermed daha sonraki günlerde Rozin ile buluşmaya devam eder. Sermed Rozin için “Ancak bu mütemadi nevazîşlerin – içki, morfin gibi- sarhoş edici, unutturucu bir hassası var ve bu, bence pek kıymetli...” gibi sözler sarf ederek onun hayatındaki yerini de tanımlamış olur. Rozin de tıpkı Madmazel

İvven gibi sadece Sermed'in aklını oyaladığı bir bayan olarak kalır. Sermed de bu durumun kendisini içine aldığı kısır döngünün farkına varır:

“Yalnız bugün, Rozin'in daire-i cazibesinden kaçmak ihtiyacını duydum; sinirlerimi dinlendirmek, sanki bir baran-ı huzûz altında uyuşmuş olan aklımı toplamak ve üç buçuk aydan beri görmediğim memleketime dair konuşmak istiyordum.” (Devrim, 2016:84)

Rozin'in kendisinde oluşturduğu etki alanından bir süreliğine de olsa çıkan Sermed, bir süre sonra kendini yine onun kollarında bulur. Aklını uyuşturup çektiği aşk acısını unutturan Madmazel İvven, katıldığı balolar, eğlence mekânları, tiyatrolar... gibi Rozin'de, Sermed için aynı şeyi ifade eder. “Haris sevdanın morfini beni yaşıyor!” [s.80] diyerek Rozin'in hayatında yerini de açıkça ifade etmiş olur. Böylece eser içinde Rozin'de Sermed için bir oyalamacadan ileriye giden bir kahraman olamaz. Bu durum Sermed'in Paris'te bulunduğu süre boyunca tanışıp görüştüğü bütün kadınlar için de geçerlidir. Sermed için Madmazel İvven, Lüsyen de aynı anlamı ifade eden kadınlardır.

İstanbul'un Bir Yüzü'nde Bidar, Paris'te âşık olduğu Jorjet'in haftalarca peşinde koşar ve parasını tüketir. Sonunda âşık olduğu kadın uğruna intihar etmeye bile kalkar. Kendini bu kadar harap ettikten sonra Jorjet ile evlenir ve İstanbul'a döner. Jorjet romanda *kocaman göğüslü, azman kedi suratlı, ebru yanaklı, kocaman bir mahluk* olarak tasvir edilir. Bidar'ın yıllarca garip ve karmaşık bir aşk yaşadığı bu iki kız kardeş ise romanda şöyle tasvir edilmiştir:

Nermin, küçüğü, henüz kızarmış, mısır püskülü gibi çiğ renkli açık saçlarıyla, kansız çehresiyle, sarı gözleri, narin boyu ve duru beyaz teniyle öyle uçucu öyle yarı mevcut bir mahluk ki insan ne ile, nasıl, niçin yaşadığını birden anlayamıyor, merakla, şaşkınlıkla yüzüne dik dik bakmaya mecbur oluyor; Çin kağıdından, kumaştan yapılmış, renk ve müşabehet verilememiş bir bebek... Öbürü, Münire. İki yaş büyüğü, tıpkı Nermin, vücutlarının biçimi tamamen aynı; lakin bunun saçları ve gözleri simsiyah, binaenaleyh kardeşinden daha canlı, daha kudretli görünüyor. (Karay, 2009:156)

Bu tasvirlerde dikkat çeken husus Jorjet'in Nermin ve Münire'ye fiziksel olarak zıt olmasıdır. Her iki tasvirin oluşturduğu imaj, Paris'ten gelen bu Fransız kadınının daha hayat dolu ve Nermin ile Münire'den farklı olmasıdır.

Ömer Seyfettin'in Ashab-ı Kehfimiz adlı romanında Parisli kadınlardan bahsedilir. Eserde diğer romanlarda âşık olunan, uğruna intihar edilen, uğruna sefahat âlemlerinde para tüketilen Parisli kadınlardan farklı bir yönüyle yer alır. Anlatıda aşırı milliyetçi tutumlarıyla ideolojik fikirleri yansıtılan ve hatta bu doğrultuda eleştirilen karakterler olarak okuyucunun karşısına çıkarlar. "Ashab-ı Kehfimiz", romanlarda genel olarak aynı kalıplarda yansıtılan Parisli kahramanların farklı bir yönünü de göz önüne sermiş olur. Özne olarak merkezde bu kez Paris'in asil ve güzel kadınları değil Paris'in koket kadınları vardır:

Meselâ Fransızların ırkça bir vahdetleri olmadığı halde o kadar milliyetperver, o kadar milliyette müteassıptırlar ki Paris koketleri bile Almanlarla münasebette bulunmazlar. (Seyfettin, 2013:142)

Kahramanlar romanın zihniyeti ile tamamen paralel bir şekilde yer alırlar. Yani romanlarda geçen Parisli kahramanlar daha çok yan karakter kadrolarını oluştursa da yazar tarafından romanın zihniyetini, temasını ve ruhunu yansıtan formalara büründürülerek anlatılarda önemli figürler olarak yerlerini alırlar. Bu açıdan bazı roman kahramanları tarafından yer yer tebcil edilen Paris'in ve Paris insanının farklı bir yüzü de –Ashab-ı Kehfimiz'de anlatının temasına paralel olarak- görülmüş olur. Parisli kadınların bu tutumu Paris algısı çerçevesinde madalyonun öteki yüzüdür. Parisli kadınlar sadece güzel, entelektüel, asil kadınlardan değil aynı zamanda toplumun alt statülerinde yaşayan değişen dünya içerisinde kendine bir kimlik belirlemeye çalışan, kendi toplumlarının milliyetçilik konusundaki gidişatı yönünde hareket etmeye çalışan kadınlardan da oluşur.

Merhûme romanının baş kadın kahramanı Marta, Parisli bir karakterdir. Romanda oldukça güzel ve dikkat çekici bir bayan olarak resmedilir:

Size Madmazel Marta'nın fotoğrafını takdim edeyim: Şayan-ı hayret bir sima. Bir gird-bad-ı hüsn. Tutulan kaynıyor, onu gördükten sonra diğerini düşünmek, o gece uyku uyumak ve uyunursa da başka rüya görmek kabil değil. Gözler hazin ve şirin. Saçları az, lakin bilmem nasıl tasvir edeyim, bir şi'r-i müstezad gibi gidiyor. Dişleri bir beyt-i murassa. Bunun üstüne güzellik olmaz. Gören, bizde ise –Ma ahsenü'l-halığın⁷, der. Vücut, büyük değil, hatta biraz küçük. Elini tuttum. Hafıza-i lamisemde ebedi bir iz

⁷ -"Maşaallah" (A.N.)

bıraktı. Elimi sıkarken bir tebessüm etti. O tebessüm ruhumuzda mahkûktur. Dilber. Dilpesend. Gözler siyah ve derin. (İleri, 2012:158)

Marta anlatıda oldukça güzel bir bayan olarak tasvir edilir. Ancak bu güzel kadın mutsuzdur. Bu durum Sirkengübin Bey'in de dikkatinden kaçmaz:

Lakin hayf! Kız, bu şetaret buhranı içinde, bu coşan ve huruşan-ı ezvak u eşvak içinde hazin, meyas gibi görünüyor.

Acaba neden? (İleri, 2012:159)

Romanın erkek başkahramanı Sirkengübin Bey ile Paris'te tanışıp âşık olan Marta, Monmartr'da küçük bir tiyatrodaki çalışır. Romanda kafe-konser âlemi olarak tabir edilen bir ortamda dans edip, sarhoşları eğlendirir. Ancak bu işi istemeyerek yapmaktadır. Romanda Piçelli adıyla okuyucunun karşısına çıkan Marta'nın patronu onu bir esir gibi elinde tutar çalışmak istemediği zaman ise işkenceye başvurur. Hayatının en kötü günlerini Paris'te yaşamaktadır. Romanda bu çerçevede bir Parisli'nin gözünde Paris şöyle anlatılır:

Marta belde-i nur-a-nurdan tiksinimişti. Paris, nazarında bir makar-ı zulmetti. Aşıklar, dostlar, alacaklılar, kapı yoldaşları, namzedler her gün mektubla, telefonla Marta'ya, taciz ediyorlardı. Fakat Marta bunların hiçbirine cevap vermediği gibi ziyaretlerini de kabul etmiyordu. Kaçmak, bir saniye durmadan kaçmak, hatta adres bırakmadan, izi belli etmeden kaçmak!... İşte muhibbemin gayesi, ihtirası bu idi. (İleri, 2012: 171)

Sirkengübin Bey, Marta'yı Piçelli'ye olan borcunu ödeyerek kurtarır ve daha sonra Paris'ten giderler. Ancak yıllarca Paris'te yaşamış olan Marta'yı bu gidiş üzmez. Aksine mutlu eder. Marta bu şehirden uzaklaştıkça hem psikolojik hem de fiziksel anlamda iyi yönde değişim yaşar. Paris'te hiç istemediği halde sefil bir ortamda çalışan, sabahlara kadar çalıştığı için de fiziksel olarak yıpranan, uyuşturucu kullanan Marta'nın eski depresif halinin yerini daha mutlu ve sağlıklı bir kadın alır. Eski yaşantısını hatırlamak dahi istemez:

Marta, hayat-ı afilesinden bahsedilmeye hiç de cevaz vermiyordu. Ona kafe-konserden, Monmartr'dan, Paris'ten dem vurmak bir tahkir idi. Marta maziye unutmuş, atiyi istikbale koyulmuştu. (İleri, 2012: 173)

Birçok roman kahramanı için en gözde mekân olan Paris, Marta için adının dahi geçmesinden rahatsızlık duyulan bir şehirdir. Ancak yaşadığı kötü günleri Sirkengübin Bey'in desteği ile geride bırakan Marta, Paris'ten kaçıp geldiği İstanbul'da da mutlu değildir. Çünkü İstanbul'a adapte olmakta güçlük çeker:

Marta'nın ellerini tutm. Gözlerine rehberlik etmekte idim. Çamlıca tahtgahından ufak binalar, sakil semtler, züğürt mahalleler görülmez, yahud, bunlar, ihtişam-ı manzara karşısında söner, gider zannetmişim. Meğer hata etmişim. Birkaç haftadan beri (Bohemya) nın koyu ormanlarında iade-i sıhhat ve iktisab-ı kuvvet eden Marta'nın enzarına bir gariplik çöktü. Şenliğine bile biraz halel gelmişti. Evi nezaket eseri olmak üzere hoş buldu, bahçeyi beğendi, manzaraya hayran oldu. Fakat iyice anladım, bu muhit-i müteba'idde Marta kendini yabancı hissediyordu. (İleri, 2012:176)

Paris, Marta için yıllarca acı çektiği, sömürüldüğü cehennem hayatı yaşadığı bir şehirdir. Sirkengübin Bey ile tanıştıktan sonra kötü hatıralarıyla dolu Paris'ten kaçmak ister. Bu doğrultuda İstanbul'a gelen Marta gerek İstanbul'un fiziki yapısı gerekse tanıştığı insanlar çerçevesinde bulunduğu ortama ısınamaz. Nezaketen sessiz kalıp şikâyet etmese de Sirkengübin Bey onun mutsuz olduğunu fark eder. Marta'nın mutsuzluğunun nedeni ise yeni geldiği bu şehre kendini yabancı hissedip ortama tamamiyle uyum sağlayamamasıdır. Paris gibi İstanbul da Marta'yı mutlu etmez. Marta'nın hüzünlü hali, kazanması için İstanbul'dan ayrılırlar.

Âhir Zaman romanında başkahraman Ecmel Bey'in yurtdışında tanıdığı ve oldukça etkilendiği güzel bir kız olan Erika'nın annesi Parisli'dir. Ecmel Bey annesi dolayısıyla Parisli olan Erika'yı tasvir ederken onun bu yönünü vurgular:

Fransızca söylediği vakit annesi gibi fasıh değildir. Lakin "genç, körpe, güzel" Erika'nın (vücudu) Parislidir. O incecik hutut-ı vechiyye, müstehzi, lakin pek masum gözler, şakacı hey'et, kuş gibi bir dalda durmamak, imkan olsa biraz yaramazlık etmek hahişi... Hep Amerika' yı değil, Fransızı andırır. Annesi Erika' ya ruhunu, vücudunu vermiş fakat her nedense lisanı kızına geçememiş. Erika Fransızca'yı yabancı gibi söylüyor. Bir yanlış edince validesi muahazelere başlıyor... (İleri, 2012:341)

Ecmel Bey'in bir Fransız olarak gördüğü Erika annesinin hastalanması yüzünden ailesi ile birlikte Paris'e döner. Böylece Ecmel Bey çok beğendiği Erika ile yolları aralarında bir şeyler başlamadan biter.

Romanda bir diğer Parisli kahraman ise Şehlevend'in eğitimi için Paris'ten getirilen özel hocadır. Ancak anlatıda bununla ilgili hiçbir bilgi veya ayrıntı verilmez.

Fetret romanında Hakan Bey, Paris'e ilk geldiği zamanlarda oldukça zorluk çeker. Sefil bir hayatın içine sürüklenen kahraman bir gün Luxembourg Bahçesi'nde oturup dalgın ve özgün bir şekilde düşünürken yanına bir kadın yaklaşır. Neden zgn olduğunu, bu kadar derin düşündüğünü, açık olup olmadığını sorar. Hakan Bey, Parisli bayana iini döker. Kendisinden yaşça büyük, iyi bir eğitim almış olan Parisli bayan ona umutsuz olmamasını nasihat ederek bir iş bulmasına vesile olur. Devam eden gelişmelerle beraber Hakan Bey kendini geliştirmiş ve Osmanlı talebelerinin müfettişliğine kadar yükselmiştir. Romanda Hakan Bey'in eşi olarak anılan bu Parisli kadın, Hakan Bey karakterinin hayatındaki en önemli kırılma noktasını oluşturur:

O Fransız kadını o uttula-i vasiyle, kemalatıyla o garip Türk için müşfik, mn'im, bahtiyar bir hce-i fazilet, medreselerden, darlfnundan ziyade bir rahber, rahber-i teali olmuştu.

Bu hayata erdikten sonra, Hakan başka bir Hakan kesildi; fasih bir kariha, bir kudret-i ilmiyye edindi; siyasiyata, edebiyata dair Fransız matbuatına bol bol yazılar verdi; Paris'i artık medarisıyla, kemalatıyla, her türlü gavamız-ı marifetiyle rana tanıdı. İşte mesut bir rabita, mferrih bir aşk, nezih bir hayat bu mucizeye badi olmuştu; o perişan Hakan'dan böyle bir insan-ı kamil çıkarmıştı. Kadın, kadın, evet ekseriya adamı berbat, ifna; fakat bazen de böyle ihya, i'la eyler. (İleri, 2012:178)

Kahramanın Paris'e geldiği ilk günlerden itibaren yanında olan bu Fransız kadını Hakan Bey'in kişisel gelişim sürecindeki en önemli unsur olarak görülür. Gerek konuşmalarıyla gerekse kahramanın iş dünyasındaki mevcudiyetine dair verdiği destekle anlatıda Hakan Bey'in hayatında önemli bir rol üstlenir. Hakan Bey, Fetret ile yapığı sohbetlerden birinde Fetret ona ne kadar haklı olduğunu, çok doğru düşündüğünü söyleyerek fikirlerine katılır. Hakan Bey'in Fetret'e cevabı ise şoyledir:

-Bu düşüncelerin fazlı benim değil. Paris' te kırk sene süren hayatımın, ikametimindir; ba-husus o hayatı, o ikameti yine benim için en mesut, en münevver tarza sokan refikamındır. (İleri, 2012:188)

Hakan Bey için ufkunun ilerlemesini sağlayan, Fetret'in takdirle karşıladığı fikirlerinin kaynağını Paris'tir. Ancak Paris'i bu biçimde yaşayıp kendini geliştirme yolunu açan ise refikasıdır.

“Handan” romanında Matmazel Juliette başkahraman Handan'ın kocası Hüsnü Paşa'nın Parisli metresidir. Hüsnü Paşa sık sık Paris'te bulunduğu sevgilisi Matmazel Juliette ile olan beraberliği yüzünden bir süre karısını terk eder. Romanda bu durum Handan'ın hastalığının kıvılcımı olur. Matmazel Juliette fiziksel görünümü bakımından Hüsnü Paşa'nın karısı Handan'dan zıttır. Server Bey bir gün Paris'te dolaşırken Hüsnü Paşa ve Matmazel Juliette ile karşılaşır. Server Bey ve Hüsnü Paşa'nın sohbet etmeye başlarlar. Sohbet esnasında Server Bey'in Handan'ı tanınması, onu görmüş olması Matmazel Juliette'nin ilgisini çeker. Hemen Server Bey'e Handan ile ilgili merak ettiği şeyleri sormaya başlar:

-Refik Cemal bey'den mektup alıyor musunuz? Handan yazmıyor, acaba nasıl?

Juliette atıldı:

-Mösyö, Madam Hüsnü Paşa'yı tanır mı?

-O şerefe nail oldumdu.

Ellerini çırptı:

-Öyle ise söyleyiniz, hangimiz daha güzeldir? Çünkü bu hayvan, karısını pek beğenir!

Bu, pek garip bir mevki oldu. Pek düşünmedim de:

-O daha ziyade bir Şark güzeli. Siz Parislisiniz. Onun için mukayese kabil değil.

-Mesela şişman, siyah saçlı, badem gözlü, ay yüzlü?

Tebessüm ettim:

-Pek teferruatı bilemem ama öyle de değil, Madam.

-Herhalde şık olmayacak, eminim ki değil.

Ben artık Hüsnü Paşa'dan istimdada mecbur oldum. Hüsnü Paşa'nın çehresi bozulmadı. Onun acayip, anut bir tebessümü var. Adeta bu bir tehlike alameti. Onu takındı:

-Şık değil mi, Madam? Bütün Fransız kadınlarının şıklığı bir araya gelse onun tabii zerafeti kadar değildir.

Juliette kızdı. Fakat Hüsnü Paşa'nın tabiatını pek iyi bildiğinden daha fazla ileriye varamıyordu. Mamafih devam etti:

-O halde çirkinmiş; onu da inkâr edemezsin ya?

-Benim için karım dünyanın en güzel kadınıdır, Madam. (Adivar, 2005:350)

Hüsnü Paşa, sevgilisi Matmazel Juliette ile Paris'te eğlenirken Handan sağlık sorunlarıyla uğraşmaktadır. Bu süreçte karısını arayıp sormayan Hüsnü Paşa bir mekânda karşılaştığı ortak tanıdıklarından olan Server Bey'e eşinin durumunu sorar. Bu esnada Handan'ın adını duyan Matmazel Juliette hemen lafa karışır ve Handan'ı tanıdığını anladığı Server Bey'e Handan ile ilgili sorular sormaya başlar. Madame Juliette'yi merakla sürükleyen mevzu hangisinin daha güzel olduğudur. Bu doğrultuda Server Bey'e Handan'ın mı yoksa kendisinin mi daha güzel olduğu şeklinde sorular yöneltilir. Fakat istediği cevabı alamaz. Çünkü Server Bey, Matmazel Juliette'nin hayalinde canlandırdığı şişman, kara gözlü kara kaşlı, zevksiz Handan modelini onaylayan sözler söylemez. Server Bey, Matmazel Juliette'nin sorusuna iki tarafı da rencide etmeyecek ve birini diğerinden üstün kılmayacak dengeli bir cevap verir. Her ikisinin de kendine has güzelliği olduğunu belirtir. Biri “şark” diğeri ise “Garp” güzelliğine sahiptir. Bu yüzden Server Bey için iki kadın arasında bu denli fiziksel bir kıyaslama söz konusu olamaz. Sohbet, Hüsnü Paşa'nın Matmazel Juliette'yi üzen sözleriyle devam eder. Matmazel Juliette'nin zevksiz şarklı bir kadın olarak zihninde resmettiği Handan, Hüsnü Paşa için “Dünya'nın en güzel kadınıdır.” Karısını dünyanın en güzel, en zarif kadını olarak gören Hüsnü Paşa yine de tam bir Garp güzeli olan Parisli sevgilisinden vazgeçemez. Yere göğe sığdıramadığı karısına tercih ettiği Matmazel Juliette, Hüsnü Paşa için artık bir takıntı haline gelmiştir. Handan'a tamamen zıt fiziksel özelliklere sahip olan Juliette, Hüsnü Paşa için yeni keşfettiği ve hevesini alana kadar anavatanının üzerinde tuttuğu geçici bir kıta, keyfince yaşam alanıdır.

Enîn romanında başkahraman Sabahat'in eğitimi için dayısı Ekrem Bey oldukça titiz davranır. Bu yüzden Sabahat'in Fransızca öğrenimi için Paris'ten bizzat kendisi hoca getirtir:

Sabahat'in tahsili için en muteber muallimler tayin eylediği gibi Fransızca lisanı için getireceği muallimeyi de kendisi Paris'e kadar gidip ehlibası vasıtasıyla intihap eyledi. Hâl ve ahvalini tahkik eylediği dul bir ev kadını getirdi. (Topuz, 2012: 46)

Sabahat, Fransızca'yı iyi derecede öğrendikten sonra Parisli hocası memleketine geri döner. Aynı şekilde romanın diğerkadın karakterlerinden biri olan Fehame'ye de Fransızca öğretebilmesi için ailesi tarafından Fransız bir kız getirilir. Fehame'ye

Fransızcasını geliştirme hususunda yardımcı olan matmazel bir yıl sonra Paris'e ailesinin yanına döner.

BÖLÜM V

5. ZİHNİYET BAĞLAMINDA TÜRK ROMANINDA PARİS

Şerif Aktaş'ın *topluma hâkim askeri, idari, felsefi, adli güçler, rejimle ilgili düşünceler, uygulanan sosyal hayat düzeni, kanunlar, ileri sürülen düşünceler, din ve eğitim ile ilgili uygulanan ve ileri sürülen teklifler, ticari hayatı idare eden prensiplerin bir arada ortaya çıkardığı “zevk ve anlayış* (Aktaş, 2013:38) olarak tanımladığı zihniyet kavramı romanın ruhunu, ne anlatmak istediğini kısaca kimliğini ortaya koyar. Zihniyet, sözcüklerin arka plânında yatan fikir ve duygu dünyasının romandaki yansımasıdır. Bu açıdan Paris'in nasıl bir fikir ve duygu dünyası içerisinde, hangi nedenler doğrultusunda ve ne şekilde Türk romanında yer edindiğini tespit edebilmek için incelediğimiz romanlar zihniyet bağlamında değerlendirilmiştir.

5.1.PARİS'İN BAŞKA ŞEHİRLERLE KIYASI

Romanlarda Paris'in tasvir edildiği ya da kahramanlar için neler ifade ettiği ile ilgili kısımlarda başka şehirlerle karşılaştırıldığı görülür. Paris'in kıyaslandığı şehirlerin başında ise İstanbul gelir.

Sermed romanında Paris'e ilk defa gelen Sermed, bu şehre hayran kalır. Gerek mimarisiyle gerek sosyo-kültürel yapısıyla Paris'i oldukça beğenen Sermed her fırsatta bu güzel şehre övgüler yağdırır. Özellikle başka Avrupa şehirleriyle kıyas yaparak Paris'i yüceltir.

Çektiği aşk acısı yüzünden bir süreliğine kendini toparlaması için annesi ve arkadaşı Suad tarafından İstanbul'dan Avrupa'ya gönderilen Sermed ilk önce Viyana'ya gider ve bir müddet burada kalır. Ancak Sermed kısa bir süre içinde bu şehirden sıkılmış ve çektiği ızdırabı dindirecek sefahat bulamamıştır. Bu açıdan Viyana'yı kısa sürede terkeder ve Paris'e gider. Paris'e ayak bastığı ilk andan itibaren bu iki Avrupa şehrini kıyaslar. Bu kıyas sonucunda yukarıdaki alıntıda da görüldüğü gibi Paris'i birçok yönden daha üstün görür. Viyana zamanla kişinin merakı ve ilgisini söndürecek bir şehirken Paris gün geçtikçe daha da güzelleşen ve insanı cezbeden bir şehirdir. Bu şekilde Viyana ve Paris'i kıyaslar. Sermed gittikçe güzelliği daha çok tesir eden, güzel ve zarif Paris'te aylarca kalırken; Viyana'da çok kısa bir zaman diliminde kalır.

“Vişana’da, ilk günlerin merakı çok geçmeden sönmiş, elemime işaret ve sefahat lâzım olmuştu. Hâlbuki Paris’in insanı gittikçe teshir eden güzelliği, edebî temaşalarıyla zarif aile müsamereleri o kadar hoş ki... Biraz cesaret etsem şifa bulmaya başladım, diyeceğim.” (Devrim, 2016: 197)

Sermed romanında Paris’in kıyas edildiği bir diğer şehir ise; İstanbul’dur. Romanın başkahramanı Sermed, Paris’te geçirdiği beş ayın sonunda Neyyire’den aldığı mektup sayesinde Paris’te duramaz ve memleketine dönme kararı alır. İki gün içinde işlerini halledip yola koyulan Sermed İstanbul’a yaklaşırken memleketini izlemeye başlar. Sermed bu uzun temaşa sonunda hislerini şu şekilde anlatır:

“Kaç defa hem-nesillerimle konuşurken memleketimizin sanatsız, zevksiz ve yeknesak hayatından şikâyet etmiş, ondan kaçarak diğer bir muhitte yaşamayı en muazzez bir gaye-i hayal olarak temenni etmiştik. Hâlbuki bakışım, evvelâ Sarayburnu ve Kızkulesi fenerlerinin açılıp kapanan ziyalarını ve sonra tedricen, Sultan Ahmet ve Ayasofya Camilerinin minarelerini ve daha sonra [s.91] bütün İstanbul’un müteazzım ve munis şekillerini seçtikçe, ruhum pür-iştiyak bir meserretle kabarıyordu.” (Devrim, 2016: 218)

Sermed her ne kadar daha önceleri eleştirse de güverteden memleketini temaşa ederken görür ki; her bir mimarisi ve içinde barındırdığı tüm varlığıyla İstanbul’un da Avrupa şehirlerinden eksik bir tarafı yoktur. Memleketinden uzak kaldığı süre boyunca İstanbul’un, kendi memleketinde bulunmanın verdiği huzur ve mutluluğun kıymetini anlayan Sermed, bu bağlamda İstanbul’u Paris’ten daha üstün görür. Çünkü Paris her ne kadar sanatıyla, kültürüyle, mimarisiyle cezbedici, güzel bir Avrupa şehri olsa da İstanbul’un yerini alamaz. Beş ayın sonunda memleketine dönen Sermed, İstanbul’u anlatırken büyük bir aidiyet duygusuyla kendini ifade eder. Bu aidiyet ve memleket sevgisi, İstanbul’u daha yeni geldiği ve yere göğe sığdıramadığı Paris’ten daha üstün bir şehir olarak görmesinin nedenidir. Sermed vapurdan İstanbul’u seyrederken şöyle bir ifadede bulunur:

“Yalnız beş aylık bir gaybubetin ihsas ettiği bu iştiyak ile, her fikre ve her gayeye rağmen, insanın memleketine ne kuvvetli rabitalarla bağlı olduğunu bir defa daha kendimde tecrübe ediyordum.” (Devrim, 2016:218)

Sermed burada ne olursa olsun olumlu ya da olumsuz her yönüyle kendini ait olduğu bu şehre -İstanbul’a- bağlı hisseder. Aylardır sefahat âlemiyle bağlı olduğu Paris’e karşın sadece maneviyatı ve Sermed’e hissettirdiği mutluluk ve aidiyet duygusuyla İstanbul tüm ihtişamıyla Sermed’in karşısında durur. Sermed için Paris sefahat âlemiyle hayatında rol oynarken İstanbul ise kuvvetli rabitalarla bağlı olduğu memleketi olarak

dünyasında başrol oynar. Bu yüzden romanda İstanbul ve Paris bu ölçütlerde kıyaslanırken, Sermed'in gözünde Paris her ne kadar onu güzellikleriyle cezbeden bir şehir olsa da İstanbul'un yerini tutamaz.

Menfa romanında Bedri arkadaşı Ekrem'i ısrarla Paris'e davet eder. Onu getirtmek içinse oranın cezbedici yönlerinden bahseder:

“Ekrem Paris'e giden arkadaşı Bedri ile muhâbere etmekte idi. Kendisine intizâr eden Bedri, işte bir aya yakın zaman geçtiği halde hâlâ gitmemiş olmasından sabırsızlanıyor; ona serzenişler ediyor, bir saat evvel Paris'e gitmesi için davetler hatta, hatta tazyikler ediyordu. (47) Bedri mufassal mektuplarında Paris sefâhat âlemlerinin İstanbul'unakilere kabil-i kıyas olamayacak derecede parlak olduğunu, orada ne muvaffakiyetler istihsâl ettiğini ne âlemler geçirdiğini bütün tafsilâtıyla yazıyordu.” (Necip, 2006:74)

Bedri, arkadaşı Ekrem'i Paris'e davet ettiği mektuplarda İstanbul ile Paris'i karşılaştırır. Bedri gönderdiği mektuplarda, arkadaşına Paris'in İstanbul ile kıyaslanamayacak kadar renkli sefahat âlemlerinin olduğunu yazar. Bedri, Ekrem'in Paris'e bir an önce gelmesi için iki şehri kıyaslayarak Paris'i yüceltir. Zaten Bedri'nin Paris ile ilgili bu gözlemlerini okumadan önce de Ekrem arkadaşı ile aynı fikirdedir. Romanın başında Mekteb-i Sultani'den mezun olduktan sonra Avrupa'ya gitme hevesine kapılan ve bu uğurda çabalamaya başlayan Ekrem için Paris ve İstanbul hakkında aynı arkadaşı Bedri'nin mektuplarında ifade ettiği gibi düşünmektedir:

“Artık İstanbul'da kendisi için bal alınacak çiçek, heves edilecek eğlence kalmamış gibi idi. Mahdût sefâhat âlemlerinin bütün ezvâkını tatmış onları eskitmiş usanmıştı. Şimdi daha vâsi bir sâha-i ezvâk bulmak, yeni âlemler görmek, Avrupa'yı gezmek, bilhassa bir zamanlar olsun Paris'te yaşamak hevesâtına kapılmıştı.” (Necip, 2006:46)

Mekteb-i Sultani'den yeni mezun olan Ekrem, genç ve hayatın renklerine karşı merak duyan bir gençtir. Öğrenciliğini İstanbul'da geçiren Ekrem için artık İstanbul'un onu cezbedecek bir tarafı kalmamıştır. İstanbul'un sefahat âlemleri Ekrem için artık bir kısır döngüden ibarettir. Çünkü Ekrem İstanbul'un sefahat âlemlerinde vakit geçirmiş ve onun için artık bu şehrin onun için cezbedici bir tarafı kalmamıştır. Bu bağlamda Ekrem için Paris İstanbul'dan daha çok ilgisini çeken ve yaşamak istediği şehir olarak romanda yer almaktadır.

Merhûme'de Paris'ten adeta kaçarcasına uzaklaşan Marta ve Sirkengübin Bey gittikleri Avrupa şehirlerinden İstanbul'a geçiş yaparlar. İstanbul'u tercih etmelerinin nedeni; Paris'ten uzak olmasıdır:

“Karlsbad’da tahammüm mevsimi sonuna geliyordu. O latif mevki’in havasından, huzurundan, suyundan, menazırından hususiyle oradaki yalnızlığımızdan pek çok müstefid olduk. Lakin avdet etmek iktiza ediyordu. Avdet edecektik. Nereye? Paris’ten, Fransa’dan bi’n-nisbe uzak, elvanı başka, erkani başka bir muhitte yaşamış olmak için Çamlıca’ya gitmeye karar verdik.” (İleri, 2012:175)

Paris’ten uzak olması ve Sirkengübin Bey’in oradaki akrabaları vasıtasıyla rahat bir şekilde barınabilecekleri için İstanbul’a gitmeyi tercih ederler. Ancak İstanbul’a gitmek için yola çıktıklarında Marta durgunlaşır. Çünkü daha önce hiç görmediği bu şehri nasıl bulacağını endişesini yaşamaktadır. Marta ve Sirkengübin Bey İstanbul’a vardıklarında Marta şehrin güzelliklerine rağmen kendini yabancı hisseder. Her ne kadar Paris’ten kurtulmak için büyük bir çaba sarf etse de yıllarca Paris’te yaşamış olan Marta için İstanbul ve tanıştığı insanlara karşı tam bir uyumsama yaşayamaz. Sirkengübin Bey ise Marta’nın yaşadığı içsel bunalımların farkındadır:

“Eğer bu nev’faaliyet Marta’nın biraz tenşitini mucib olmasa idi Tarabya’nın o sahil-bend otelinden de firar edecek, kim bilir? Belki yine Paris’e gidecektik.” (İleri, 2012:178)

Marta, İstanbul’a geldiği ilk andan itibaren hal ve tavırlarında birtakım olumsuzluklar baş göstermeye başlar. Eski neşesini kaybeden yeni tanıştığı insanların taklitlerini yaparak onlarla dalga geçer. Girdiği ortamlarda ise nezaketsiz tavırlar sergiler. Bu durumdan endişe eden Sirkengübin Bey, Marta’nın tavırlarını İstanbul’dan gitmeleri için bilerek yapıp yapmadığını tam olarak anlamlandıramaz. Sirkengübin bu mevzuyu Marta’ya sorma gayretinde de bulunmaz. İstanbul’dan gitmelerinin daha hayırlı olacağını düşünür. Marta ve Sirkengübin Bey *Fransa’nın pişegahına, İngiltere’nin (Manş) sahilinde zarif bir kasabacığına* giderler. Paris’ten uzaklaştıkları zaman oldukça mutlu olan Marta’yı İstanbul da mutlu edemez. Hatta İstanbul’da kalmaktansa Paris’e daha yakın olan bir yerleşim yerini tercih eder. Marta’yı mutlu etmek için elinden gelen her şeyi yapan Sirkengübin Bey ise Marta için bir hapisane gibi gördüğü Paris’e geri dönmeyi dahi düşünür. Romanda Paris’ten gelen iki başkahramanın İstanbul’da geçirdikleri süreç bu tür gelgitli duygular etrafında gelişir ve sonuç olarak İstanbul’dan gidilir.

Âhir Zaman romanında Şehlevend tatil için ailesiyle beraber gittiği Paris’ten dönmek istemez. Annesinin İstanbul’a dönme ısrarlarına rağmen Paris’te kalmak için anne babasını ikna etmeye çalışır. Kendini Paris’te daha özgür ve mutlu hisseden Şehlevend İstanbul ile Paris hayatını mukayese ederek Paris’te kalma isteğini haklı göstermeye çalışır:

“Kızdırıyorsun beni anneciğim. İstanbul’a döneceğiz. Yine çarşaf içine tıklacağız. Hep o âlem. Hep o hacinineler, hep o haminneler. Laklaka, sigara, kavga. Daha Paris’te görecek on yedi tiyatro kaldı. Ondan başka (Monmartr)da ufak tefek daha neler neler var. Ya sonra Paris’in civarı...” (İleri, 2012:203)

Şehlevend’in gözünde çarşafa tıklılacağı, boş konuşmalarla vakit geçirileceği, koca karırlarla çevrili, sigara ve kavgadan ibaret bir mekân olan İstanbul karşısında; sanatsal faaliyetleriyle, rahat yaşam tarzıyla yaşamın tüm canlılığını bünyesinde barındıran Paris vardır. Bu yüzden Şehlevend İstanbul’a dönmek istemez hatta mümkün olsa bütün ömrünü Paris’te geçirmek ister.

Romanda iki şehre olan bakış açısındaki farklılıklar Şehlevend karakterinin nezdinde verilir. Paris’teki bütün sokak, cadde, mektep, restoranlarını... vs. adı gibi bilen kahraman doğup büyüdüğü İstanbul’u bu kadar tanımaz. İstanbul hakkında bildiği mekânlar İstanbul’un alafranga ile ilişkisi olan mekânlarıdır. Bu durum romanda *Bu yüzden Paris kendisine munis gelmişti* sözüyle adeta özetlenir. Kahramanın küçüklüğünden itibaren Paris’ten getirtilen özel hocalarla aldığı eğitim, sürekli okuduğu Fransızca romanların karakterin kişiliği üzerindeki tesiri İstanbul-Paris kıyası üzerinden bu şekilde anlatılmış olur. İstanbul’da Paris’tymiş gibi yaşayan Şehlevend için bir kimlik bunalımını da beraberinde getirir.

Fetret romanının karakterlerinden Hakan Bey hayatını kırk seneden fazla Paris’te geçirmiştir. Orada geçen yılları ve yaşadıkları kendisini Paris’e ait hissetmesini sağlar. Romanın başkahramanı Fetret tahsilini tamamlamak için Paris’e gittiği vapurda tanıştığı Hakan Bey ile sohbetinde İstanbul’dan ayrılırken ablası ve kendisinin oldukça duyulduğu ve üzüldüğünden bahseder. Ancak Hakan Bey’in üzgün olmayışının dikkatini çektiğini söyler. Hakan Bey, Fetret’e İstanbul ve Paris’in hayatındaki varlıklarını kıyaslayarak cevap verir ve İstanbul’dan ayrılışının onu neden üzmediğini şu şekilde ifade eder:

“-Fetret Bey oğlum, bir Türk şairi

Geh olur gurbet vatan, gâhi vatan gurbetlenir

demiş, basit lakin doğru bir söz! Kış yaz kırk sene mütemadiyen Paris’ te gördüm geçirdim. Hatıramda İstanbul’ un tuttuğu yer kadar mahdud, sönük, mübhem ise Paris’ inki bilakis na-mütenahi, parlak, berraktır. Evet, ibtidaları gurbet, sefaletle karışık olduğu için bana ağır gelmişti; günlerce, haftalarca sırf kuru, bayat ekmekle yaşamak, velev o bedayi-i temeddün içinde olsun, beni sarsmıştı, hırpalamıştı, lakin sonraları refahiyet devri gelince o hayat-ı pejmürde bile gözüme girdi, indimde kıymetleşti, şimdi öyle sanıyorum ki

İstanbul' da tok yaşamaktan ziyade Paris' te aç yaşayabilmek bir saadettir! Ah, Paris ne iz'an-suz, fakat ne cazibe-naktır!" (Kemâl, 2003: 181-182)

İstanbul'dan ayrıldığına üzülmemiştir çünkü hayatının en güzel günlerini ve en sefil günlerini de Paris'te geçirmiştir. Hatıralarında İstanbul'dan çok Paris vardır. Paris, Hakan Bey'in hem geçmişi hem de gelecekte hayatını idame ettirmek istediği yegâne yerdir. Onun için Paris'te çektiği çile İstanbul'daki rahat ve huzurlu günlerinden daha güzeldir. Bu açıdan bakıldığında İstanbul ve Paris Hakan Bey'in nazarından mukayese edildiğinde, Paris onun için daha ön plandadır.

Kıralık Konak romanında hayatının en büyük gayesi olan Avrupa seyahatini gerçekleştirmek için evden kaçan Seniha sonunda emeline ulaşmıştır. Ailesine yazdığı mektuplarda Paris'teki hayatını ayrıntılarıyla anlatır.

"Genç kız Paris'te mütevazi bir pansiyona yerleştiğini ve meşhur bir musikişinastan piyano dersi aldığını yazıyordu:

"Burada hayat su gibi akıyor;" diyordu. "Saatlerin nasıl geçtiğini bilmiyorum. Sabahları Luxembourg bahçesinde dolaşmaya gidiyorum. Tenha bir yere çekilip elimde bir kitap bir kanepenin üzerine oturuyorum ve beyaz heykellerin omuzlarına düşen yaprakları seyrediyorum. Akşamları gelişigüzel herhangi bir caddede birkaç adım yürümek bana dünyanın bütün neşvelerine denk gibi geliyor. Buranın taşını, toprağını kendi memleketimden ziyade seviyorum. Ahalisi ne kadar nazik, ne kadar zinde, ne kadar iyi insanlar!" (Karaosmanoğlu, 1996:138)

Seniha Paris'teki yaşantısından bahsederken kendi memleketiyle Paris'i kıyaslar. Yıllarca şikâyet ettiği İstanbul'da büyükbabasının konağında bunaltıcı bulunduğu yaşantısına karşın Paris'in sokakları, bahçeleri, caddeleri dahi onu neşelendirmeye yeter. Seniha Paris'i, doğup büyüdüğü, ekmeğini yediği memleketinden daha çok sever. Orta halli bir pansiyonunda yaşadığı Paris'i ve Paris'in insanlarını İstanbul'da yaşadığı konaktan ve İstanbul'daki çevresinden daha çok beğenir.

5.2.OLUMSUZ YÖNLERİYLE PARİS

Paris romanlarda yer yer hayranlık duyulan ve övülen bir şehir olarak okuyucunun karşısına çıkar. Ancak bunun aksine olumsuz taraflarından da bahsedildiği görülür. Özellikle yanlış batılılaşma, tahsil için giden gençlerin sefahate düşmesi gibi temalar etrafında şekillenen Paris'in olumsuz yönleri anlatılır.

Sermed romanında Paris hayran olunan, yüceltilen ve övgüler yağdırılan bir şehir olarak yer alır. Ancak anlatı içerisinde Sermed'in maceralarına tanıklık ederken Paris'in olumsuz ve karanlık yönleriyle de karşılaşılır. Sermed için adeta bir tedavi merkezi gibi hikâyede rol oynayan Paris, zamanla Sermed'i kısır bir döngünün içinde kayıp olmuş daha da hasta bir ruh haline dönüştürür. Sermed'in eserde yere göğe sığdıramadığı Paris'in sefahat âlemi ve bu sefahat âleminin kendinde oluşturduğu uyuşukluk hali artık ona maddi ve manevi zarar vermektedir:

“Bu, içen, gülen, eğlenen halk arasında kendimi manen pek yalnız hissediyordum. Hüznümü gören Rozin beni zorla bakara masasına oturttu. Çare yoktu; oynadım. Mühim bir meblâğ gaip ettim. Tabi İstanbul'a yine telgraf çektim; on bin frank istedim. Zavallı annem bu parayı da yolladıktan sonra ne yapacak, bilmem... Yine bir şey satması lâzım.” (Devrim, 2016:212)

Sermed, Paris'te annesinin gönderdiği parayla hayatını idame ettirir. Sermed'in annesi ise bu parayı ölen zevcesinden kalanları satarak tedarik eder. Yine bir sefahat gecesinde tanıştığı Rozin'in evinde düzenlenen oyunda para kaybeden Sermed maddi olarak zor durumda olan validesini ve kendini daha da müşkül durumda bırakır. Neyyire'yi unutmak için Paris'e gelen Sermed bu şehrin sefahat âlemlerinde kendini kaybeder. Sermed acılarını iyileştirip aklını başına toplayacağını ümid ederek geldiği Paris'te daha çok bataklığa saplanır. Kendini güzel kadınların kollarına atıp sabahlara kadar eğlence mekânlarını dolaşır. Balolara, davetlere katılarak kumar oynar. Böylece bu sefahat günlerinin etkisiyle hem ruhunu hem de bedenini uyuşturarak acılarından kurtulduğunu sanan Sermed daha da kötüye gider. Paris'in sefahat âlemi Sermed'i iyileştirmek yerine sadece oylar. Bu durumun farkında olan annesi ve arkadaşı Suad ise gittikçe endişelenirler. İlk başta Sermed'i Avrupa'ya gönderme taraftarı oldukları halde artık Sermed'in sorumsuz, müsrif ve sefahat âlemlerinde kendini iyice kaybetmesinden korkarlar. Bu düşünceyle arkadaşı Suad, Sermed'e bir mektup gönderir. Mektupta artık memleketine geri dönmesini, bu müsrifliğe ve sorumsuzluğa son vererek Bab-ı Âlî'deki görevine geri dönmesi gerektiğini söyler. Fakat Suad aşk acısı çekmediği için Sermed'in ne hissettiğini anlayamamaktadır. Bu yüzden mektubunda söylediklerinin Sermed'in gözünde bir anlamı yoktur. Tüm bu sözler onun nasıl bir ızdırabın içinde olduğunu anlamayan bir insanın kaleminden dökülen boş sözlerdir. Bu yüzden aşk acısıyla büyük bir bunalım geçiren ve geleceğe dair hiçbir umut beslemeyen Sermed, Paris'in sefahat âlemlerinde kendini oyalamaya devam eder.

Sermed romanında Parisli kadınlarla sadece maddi zevk için kurulan ilişkilerde Paris'in kahramanı içine çektiği kötü yollardan biridir. Sermed, Paris'e geldiği ilk günlerden itibaren kendini Paris'in eğlence hayatına bırakır ve bu sefahat ortamlarında birçok kişiyle tanışma fırsatı bulur. Fakat tanıştığı kişiler arasında görüşmeye devam ettiği çoğunlukla kadınlardır. Paris'in genç ve güzel bayanlarıyla vakit geçirmek Sermed için bir bağımlılık haline dönüşür. Bu uğruna aşk acısı çektiği İstanbul'daki aşkı Neyyire'yi unutmak için bir yoldur. Fakat zamanla bu bağımlılık hem bedenen hem de ruhen Sermed'e zarar vermeye artık sağlıklı düşünemeyip boş günlerle zamanını geçirmesine sebep olur. Anlatıda Paris'te geçirdiği süre boyunca Sermed'e bu şekilde eşlik eden Parisli kadınlar ona maddi bir birliktelikten başka bir şey vermezler. Madmazel İvven, Lüsyen ve Rozin Sermed için sadece Neyyire'yi unutabilmek adına vakit geçirdiği birer uyuşturucudan ibarettir:

“Fişer'in kapısı önünde tanıştığımız zamandan beri bana yaşattığı zevk saatlerini, başkası olsaydı, kemal-i şükran ile yâd ederdi: Rahat bir otomobil içinde, pek güzel ve pek zarif bir Paris artisti ile beraber yapılan uzun seyranlar; yanımdaki şık kadına takdir ile ve bazen bana gıpta ile atıf edilen nazarlar arasında “kafedupori”, “pâyâr” veyahut “ermenunvil”de yiyip içmeler; ve bhusus Rozin'in pek ince bir hüsn-i tabiatla döşenmiş mükellef apartmanında geçirilen sevda geceleri... Rozin'in genç ve haris vücudu bana öyle mükerrer, öyle çilgün zevkler veriyordu ki şüphesiz bu hâl devam edemezdi; hasta olmak, delirmek, ölmek... Herşey mümkündü. Ancak bu mütemadi nevazîşlerin – içki, morfin gibi-sarhoş edici, unutturucu bir hassası var ve bu, bence pek kıymetli...” (Devrim, 2016:208)

Yukarıda alıntılanan metinde Sermed'in ifade ettiği durum sadece Rozin değil tüm anlatı boyunca Sermed'in vakit geçirdiği bütün kadınlar için de geçerlidir. Ancak sefahat âlemi gittikçe sermed'i içine çeker ve aklını toparlamasını engeller. Paris'e hasta olan ızdırab içindeki ruhunu dindirmek için gelen Sermed'in psikolojisi daha da kötüye gitmeye başlar. Çünkü Neyyire'yi unutmak için kollarına kendini bıraktığı bu kadınlar ona sadece geçici bir mutluluk ve huzur verirler. Sonrasında ise bütün acısı ve aklındaki düşüncelerin ona verdiği ızdırab kaldığı yerden devam eder. Bu yüzden Sermed durmaksızın aklını ve ruhunu uyuşturan sefahat âlemleri ve kadınlarla vakit geçirir. Bu şekilde acısının dindiğini düşünen Sermed kendine zarar vermektan öteye geçemez. Bu yüzden başta ona iyi gelen ve aklını oyalayarak kısa bir süreliğine de olsa Neyyire'yi unutmasını sağlayan bu ortam ve kadınlar zamanla Sermed'in bunalımını körükleyen ve onu hasta eden birer unsur olarak roman kurgusunda yer alırlar.

Menfa romanının kahramanlarından biri olan İsmet Hanım, romanın başkahramanı Ekrem'in annesidir. Ekrem küçük bir çocukken eşinden ayrılan İsmet Hanım, çabalmasına karşı oğlunun velayetini babası almıştır. Ekrem'in babası Rauf Bey ise ikinci evliliğini yaptığı İkbâl Hanım'ın telkinleriyle oğlunu annesinden kaçırmış ve yıllarca birbirlerinden ayrı kalmasını sağlamıştır. Ekrem büyüyüp genç bir delikanlı olduğu zaman annesi onu bulmuş ve yeniden görüşmeye başlamışlardır. İsmet Hanım sevgisi ve alakasıyla altı yıldır görüşmemelerine rağmen oğlunun gönlünü kazanabilmiştir. Ekrem annesini yeniden gördüğü için mutludur. Validesine karşı saygıda da kusur etmez. Ayrıca İsmet Hanım zengin bir ailenin kızı olduğu için maddi olarak da Ekrem'e gayet cömert davranmaktadır. Bu durum yıllarca babasının gönderdiği cüzi harçlıklarla idare etmek zorunda kalan Ekrem'in oldukça hoşuna gider. Artık istediği gibi harcamalarda bulunabilen Ekrem'in annesinin zenginliğinden mezun olduktan sonra yegâne amacı olan Avrupa'ya gitmek içinde yararlanmak ister. Bu yüzden Paris'te olan arkadaşı Bedri'nin yanına gidebilmek için annesinden para koparmaya çalışır. Ancak annesi, Ekrem'in Avrupa'ya gitmesine karşıdır:

“- Bir tek evlâdım var, mürüvvetini görmeyi istemek hakkımdır. Torunlarımı görmek, sevmek isterim. Bak Neşide yirmisine geliyor, kızın artık çağı geçecek ve görüyorsun ki seni seviyor. Böyle bir kız Selanik'te değil vallahi dünyada nâdir bulunur; asâlet ve necâbeti herkesçe musaddak, servet ve sâmanı mükemmel, hüsn-ü cemâli göz kamaştıracak kadar fevkalâde, terbiyesi, nezâketi, hüsn-ü ahlâkı herkesi meftûn ediyor; işte bu kız, bu hazîne-i maali seni seviyor, ve sana verilmek isteniliyor saadetin ayağına gelmiş de hâlâ nazlanıyorsun Avrupa'ya gidecek de ne koz koparacaksın gidenleri gördük. Sefâhat girdâbına düşüp kayboldular gittiler. Mümkün değil ben seni oraya bırakmam... diyordu.” (Necip, 2006:75)

İsmet Hanım oğlunun Paris'e gitme fikrine karşıdır. Çünkü oğlunun Avrupa'ya giderse sefahat âlemlerinde kaybolacağını düşünür. Daha önce Avrupa'ya gidip, sefahat âlemlerine dalarak yok olup gitmiş gençleri örnek göstererek oğluna asla izin vermeyeceğini söyler. İsmet Hanım için Avrupa, Ekrem'in ona bahsettiği gibi tedavi olabileceği değil sefahat âlemlerinde kendini kaybedeceği bir yerdir.

Ekrem'in Paris'e gitme hayallerine karşı olan bir diğer kişi de büyükbabasıdır. Hüsrev Bey mutaassıp ve despot düşünceli bir insandır. Ekrem'in Avrupa'ya gitmesine o da karşıdır.

Menfa romanının siyasi içerikli bir roman olması haliyle karakterlerin düşünce ve davranışlarına da yansımaktadır. Bu açıdan romanın siyasi ağırlıklı olay vak'alarında siyasi kimlikleriyle okuyucunun karşısına çıkan karakterler romanda Paris'e gidilmesine karşı

olan kesimi oluşturmaktadırlar. Ekrem'in Konya'da sürgünde olduğu sırada samimi olduğu bir menfiye burada birçok menfi bulunduğu halde neden kaçmadıklarını sorduğunda şöyle bir cevap alır:

“Hükümet o kadar miskîn, o kadar gâfildir ki buradan kaçmak içten bile değildir. Hatta tütün kaçakçısı bir Giritli var bana mükerreren buradan kaçırmayı teklif etti; ben kabul etmedim. Nereye kaçmalı işte hep kaçanları gördük. İnsan ecnebî bir memlekette vesâit-i maişeti varsa bile sürünmekten, vatanına avdet edememekten müteessir ve muztarip oluyor. Nihâyet bir çâresini bulup yine avdete çalışıyor. Avrupa'yı(141) menfâ-yı ihtiyârî ittihâz etmekten ise burada, vatanın bir köşesinde vatandaşlarla hasbihâl ederek, burada efkâr-ı ahâliyi uyandırmaya çalışarak geçinmek herhalde hayırlıdır. Bilir misiniz hükümet bu Anadolu içerilerine böyle takım takım menfiler göndermekle ne kadar ahmakça bir hareket ediyor. Hep hürriyetperver erbâb-ı hamiyetten mürekkep olan bu menfiler gittikleri yerlerde büyük bir gayretle tohum-ı hürriyet saçıyorlar. Ve semerâtı da görülmüyor.” (Necip, 2006:133)

Yaşlı menfi için Avrupa'ya kaçıp orada vatan hasreti çekmektense vatanında sürgün dahi olsa halkı aydınlatarak Konya'da sürgün kalmayı tercih eder. İhtiyar menfi tıpkı Ekrem'in annesi gibi Avrupa'ya daha önce gidenlerin düştüğü durumu örnek gösterir. Menfi, Ekrem'e daha önce Avrupa'ya kaçanların vatanlarında sürgün olduğu günlerden çok daha iyi durumda olmadıklarını söyler. Menfi'ye göre Avrupa'ya kaçan bir menfa olmaktansa Anadolu'da kalıp halkla iletişim kurarak hürriyet fikrini onlara aşlamak daha hayırlı bir eylemdir.

5.3. TOPLUMSAL YAPISIYLA PARİS

Batılılaşma hareketleriyle beraber aydınların ve halkın Avrupa'ya ilgisi daha çok artmaya başlar. Dolayısıyla Avrupa'nın kalbi durumundaki şehirlerden biri olan Paris, roman kahramanları için rol model alınan canlı bir örnektir. Anlatılarda zaman zaman bu rol modelin toplumsal yapısına, kültürel değerlerine de değinildiği görülür.

Sermed romanında Paris'in toplumsal yapısıyla ilgili veriler romanın başkahramanı Sermed'in Paris'te bulunduğu ortamlardan gözlemlenebilir. Sermed Paris'te De La Mar ailesinin konaklarında düzenledikleri davete katılır. Burada De La Mar ailesiyle ve birçok kişiyle tanışır. Fakat en çok zamanı Madmazel İvven ile eğlenerek geçirir. Madmazel İvven De La Mar ailesinin büyüğü Markiz'in yeğenidir. Sermed davetten ayrılacağı zaman aile büyüğü Markiz'e teşekkür etmek ve vedalaşmak için yanına gider. Markiz, Sermed'e davetine katıldığı için memnun olduğunu ve yeğeni İvven'in hemen her gün burada bulunduğunu söyler. Bu durum karşısında Sermed oldukça utanır. Markiz ise *“Sıkılacak ne var! Zevk-i seliminizi tebrik ederim.”* Der. Markiz, Sermed'in yeğeniyle tüm gece

eğlenmesinden ve hoş vakit geçirmesinden dolayı gayet memnun olduğunu belirtir. Sermed'in tüm o kalabalık davet içinde yeğenini beğenmesi ve bütün gece sadece onunla alakadar olması Markiz'i hoşnut eden bir durumdur. Markiz'in de belirttiği gibi bu Sermed'in ne kadar zevkli bir insan olduğunu gösterir ki bu takdire şayan bir durumdur. Bir erkek tarafından yeğenin bu denli ilgi görmesi Markiz ve yeğeni için bir iltifattır. Sermed, İstanbul'da Neyyire ile gizlice görüşmüş, Neyyire'ye yazdığı ilk mektubunu ona ulaştırırken oldukça zorlanmış ve mahcup duruma düşmüştür. Oysaki Paris'te tanıştığı bu Avrupalı aile bu tür bir yakınlaşmayı gayet doğal görmekte hatta Markiz'in yaptığı gibi desteklemektedir. Markiz Türk bir ailenin ve aile büyüğünün tam tersi bir tavır sergilemiştir. Markiz'in bu yaklaşımı Türk toplum yapısından uzak bir tarz olduğu için Sermed mahcup olur. İstanbul'da Neyyire ile görüştüğü zaman zarfında oldukça gizli ve gözden uzak bir şekilde ilişkisini sürdüren Sermed, Paris'te gayet rahat ve aleni şekilde Madmazel İvven ile ilişkisini sürdürür. Romanda Sermed'in Türk olan aşkı Neyyire ile Paris'te görüştüğü Parisli bayanlarla görüşme şeklinde bariz farklılıklar vardır. Bu fark sayesinde iki medeniyet arasındaki toplumsal yapı farklılığı, dolayısıyla Paris'in toplumsal yapısı daha net görülür. Romanda Paris'in aile yapısı bu şekilde gayet rahat ve modern bir şekilde resmedilir. Romanda yazdığı mektubu dahi âşık olduğu Neyyire'ye güçlükle ulaştırabilen Sermed, Paris'te beğendiği ve görüşmek istediği bayanla zahmetsiz bir şekilde ve hiçbir toplum baskısı olmadan görüşebilecektir.

Ashab-ı Kehfimiz'de Niyazi Bey, Paris'te hukuk eğitimi almış bir karakterdir. Bilgisiyle, düşünceleriyle yeni tanıştığı Hayıkyan'ın takdirini kazanmıştır. Hayıkyan onun düşüncelerini önemseyerek dinler ve fikir alışverişinde bulunur:

“ ‘İttihat ve Terakki'den şüpheniz pek boştur!’ diyordu. Uzun uzun anlattı:

Pan-Türkizm, Pan-İslamizm falan Avrupa hayalcilerinin iftirasıdır. Meşhur bir söz vardır, biliyor musunuz? Kişi, kişiyi kendi gibi bilir, derler. Avrupa'da kötü bir akım var. Milliyetçilik akımı! Orada her şeyi milliyet rengine boyarlar. Mesela, Fransızların ırkça bir birlikleri olmadığı halde, milliyette o kadar tutucudurlar ki, Parisli kadınlar asla Almanlarla münasebette bulunmazlar.” (Seyfettin, 2013: 40)

1789 Fransız İhtilalinden sonra Fransa'da milliyetçilik akımı ortaya çıkar ve hızla yayılarak başta kendi toplumu olmak üzere birçok ülke toplumunu da etkisi almaya başlar. Fakat toplumsal travmalar ya da sosyolojik değişimler sonucu ortaya çıkan diğer fikirler gibi yeri gelmiş milliyetçilik de fikirlerinde aşırıya kaçan taraftarlar kazanarak ilk ortaya çıktığı halinden uzaklaşmıştır. Romanda tutucu bir milliyetçilik anlayışına sahip olan

Parisli kadınlardan bahsedilerek bu örnek üzerinden aşırıya kaçan tutumun Niyazi Bey'in ağzından eleştirildiği görülür. Parisli kadınlar karşı cins ile ilişkilerinde dahi belirleyici – ayrımcı- bir rol üstlenen milliyetçi düşüncelere sıkı sıkıya bağlıdırlar.

Romanda Osmanlıcılık fikrinin savunucusu olan bir grup aydınının kurduğu “Osmanlı Dayanışma Kulübü” nün temel fikirlerini Fransız İnkılâpçılar oluşturur. Dolayısıyla milli ve dini değerlerin hepsini öteleyerek ortak bir dil ve din görüşünü savunurlar. Bu konu üzerinde uzun zaman tartışırlar. Ortaya atılan fikirlerden biri de Osmanlıcanın düzenlenerek, yeni bir dil oluşturulmasıdır:

“Mademki Osmanlıca tanzim olunacak; Rumcadan, Bulgarcadan, Sırpçadan, Arnavutçadan, Ulahçadan, Ermeniceden kelimeler, hem bilhassa sarf, nahiv kaideleri alınacaktı, bu lisana daha umumî bir mahiyet vermek için nida harflerini, İngilizceden, harf-içerleri Almancadan, resmî, hususî elkapları Fransızcadan iktibas etmeliydi.

Ben Ermeniceye dair birçok tafsilât verdim.

Doktor Eserullah Natık böyle umumî, âlî, mükemmel bir Osmanlıcanın bütün dünya tarafından bile kabul olunacağını söyledi.” (Seyfettin, 2013:79)

Ancak Hayıkyan bu görüşe karşı çıkar:

“Lisanlar tesis olunmaz, her müessese gibi kendi kendine teessüs eder. İçtimaiyatın bu hakikatini kabul etmeyenler birçok defalar aldanmış-lardır. Hiç sunî, mevzu bir lisan yaşamamıştır, yaşamaz da... İşte nitekim 1880 senesinde icat olunan "Volapük" (4) lisanı evvelâ epeyce ehemmiyet kazandı. Lâkin bu geçici bir moda idi. Çünkü bir lisan, yani bir müessese tesis olunamazdı. On sene içinde iki yüz seksen kulübü olan bu lisanın yirmi beş tane de gazetesi vardı. Yalnız Paris'te on dört tane "Volapük" dershanesi açılmıştı. Büyük mağazalar memurları için bu lisanı kabul etmek üzere idi. Ne oldu? Birdenbire bu lisan o kadar çabuk kayboldu ki bugün bütün dünyada "Volapük"çe bilen bir adama rast gelmek ihtimali yoktur.”(Seyfettin, 2013:79)

Hayıkyan daha önce buna teşebbüs edildiğinden ancak başarılı olunamadığından bahseder. 1880 yılında ortaya atılan Vulapuk dili önceleri heyecanla karşılanmıştır. Bu yapay dil Paris'te de ilgi çekmiş ve alıntıda da belirtildiği gibi on dört tane Vulapuk dershanesi açılmıştır.

Paris'in toplum yapısıyla ilgili Jön Türk romanında *mariage libre* yani serbest evlilik denilen, Avrupa'da o dönem içerisinde oldukça yaygınlaşmaya başlayan fakat Türk toplumunun aşına olmadığı ve geleneksel değerlerine tamamiyle zıt olan bir anlayıştan bahsedilir:

“O bir çeyrek asır zarfında Avrupa ve bilhassa Fransa ve orada da özellikle Paris şehri ne kadar ilerlemiştir! . Bu zamanlar Paris'te kadından doktor ve avukat henüz uzak bir hayal olarak sayılacak bir hal ve surette mevcuttu. Kadın arabacıların olacağı hayal bile edilmiyordu. Sonradan her şey ilerlediği gibi feminizm de ilerleye ilerleye bir dereceyi buldu ki kaçınılmaz "mariage libre" talipileri meydana çıktı.

Evet, Paris'te bir bölük halk mariage libre'e taraftar olabilirler. Bu fikirler, uzun zamandan beri uygulanıyordu. Hatta sonuçlarının dahi meydana çıkmaya başlamış olması onlar için tamamen normal görülüyordu.” (A.M.E., 2011:131)

Bu yeni evlilik anlayışı Paris toplumunun da rağbet gösterdiği bir olgu olarak romanda yer alır. Bir ayağını feminizme dayandıran bu evlilikte kadın ve erkek toplumdaki, ailesinden yani tüm çevresinden sıyrılır. Hiç bir toplumsal ve hukuki kural tanımaz. Böylece evlilik, kuralları sadece kadın ve erkeğin koyduğu bir forma dönüşür:

“Bir kadınla bir erkek istedikleri anda birleşip istedikleri anda ayrılabilirler. Diğerleriyle yine böyle kolayca birleşip ayrılabilmeteki özgürlüklerini muhafaza ederler. Ama aralarında anlaşmazlıklar meydana gelebilirmiş. O davalarını da bıçakla, kurşunla düşmanını halletme yolu bunlar için açıktır.” (A.M.E., 2011:131-132)

Paris'te bir kesim tarafından benimsenen mariage libre romanın, feminist fikir hareketleriyle ilgilenen, Fransız kültürünü ve düşünce yapısını kendi kişiliği içerisinde oldukça içselleştiren roman kahramanlarından Ceylanın da ilgisini çeker. Âşık olduğu ve kendisiyle bir aşk macerasına başlaması için ikna etmeye çalıştığı Nurullah Bey ile bir konuşmasında mariage libreden şöyle bahseder:

“Mariage libre'nin, serbest evlilik konusuna dair hiçbir şey okumadınız mı? Kocasını kızın kendisinin seçmesinin gerektiği bugün kesinlikle kabul edilmedi mi? Bir kızın kocasını anası, babası, bunlar yok ise diğer velisinin seçmesinin medeniyet için en tehlikeli durum olacağına hükümler verilmedi mi? O kocaya kızın velileri varacak değil, kız kendisi varacak.” (A.M.E., 2011:58)

Kendi toplumu içerisinde asla kabul göremeyecek olan fakat Paris'te gayet olağan karşılanan bu tür bir ilişkiyi Ceylan Nurullah Bey ile konuşmalarında gayet mantıklı bulduğunu söyler. Ceylan'a göre bir kadın evleneceği erkeği kendi seçmelidir. Bu seçimin ailesi veya diğer yakınları tarafından yapılması uygar olmayan ve yanlış bir durumdur. Evlenecek olan kızın velileri değil kendisi olduğu için seçim de tamamıyla kadına kalmalıdır. Batı eğitimiyle yetiştirilmiş olan Ceylan'ın zamanla bütün zihin yapısını ve benliğini kaplayan bu yetişme tarzıyla, tam bir Batı kadını gibi düşünmeye ve hareket etmeye başladığı görülür. Ceylan'ın mariage libre hakkındaki olumlu düşüncelerine karşın Nurullah Bey Avrupalı bu tarz bir evliliğin bizim görgü ve toplumsal

yapımıza ters olduğunu ve kötü sonuçlar doğurabileceğini söyler. Avrupa da dahi bu tür evliliklere karşıt duruş sergileyenler olduğunu ifade ederek Ceylan'ın mariage libre ile ilgili düşüncelerini onaylamaz.

Nurullah Bey'in bu düşüncesini destekleyecek biçimde romanda bu yeni evlilik anlayışının doğurduğu kötü sonuçlardan da bahsedilerek eleştirisi yapılır:

“Bunun içindir ki şimdiki halde Paris'te doğan çocukların yüzde otuzu gayri meşru yani bize göre “piç” olarak doğuyorlar. Bu çocukların, işte bir çeşit serbest izdivaç demek olan âşık ve metreslerin mahsulüdürler. Bunlar o hizmete mahsus olan çözümlerle bakılıp büyütülüyorlar. Bu usulde sakınca bulanlar da çok, yarar bulanlar da. Bir çiçekçi kız bir makineci oğlanla bağdaşıyor. Bir çocuk dünyaya geliyor. Özel Müessesesinde bakılıyor. Herif kızdan bıkmış terk edecek olsa kız bu ayrılmaya razı olmadığı surette vay herifin haline. Bir hançer darbesi, bir revolver kurşunu, bir şişe vitriyol muhakkak hazır, her tarafta yüzlerce emsali görülüyor. İhanet kız tarafında görülürse yine aynı hal muhakkak. Metresini öldürmüş katiller, cinayet mahkemelerinde aşığını öldürmüş metreslerden az görülüyor. Gerçek şu ki bunlar halkın aşağı tabakasını teşkil ediyorlar, ise de bu durumlar yukarı tabakalarda da görülmeyen türden değildir.” (A.M.E., 2009:78)

Ahmet Mithat Efendi Paris'te bir kesim halk tarafından rağbet gören mariage librenin Paris toplumunda oluşturduğu olumsuz durumlardan bahseder. Ceylanın büyük bir savunucusu olduğu ve her yönüyle mantıklı bulduğu serbest evlilik Paris'te toplumsal facialara neden olmuştur. Aile kurumunu dejenere eden serbest evlilik sonucunda Paris'te gayri meşru çocuklar dünyaya gelmiştir. Dünyaya gelen bu masum çocukların sonu mariage librenin korkunç yüzünü gözler önüne serer. Örneğin doğan çocuğun, onu doğuran kadının ailesinin insafına kalması ve bazen yok edilmesi söz konusu olur. Aşığıyla bu türden bir evliliğine ailesi tarafından izin verilmeyenler ise intihar ederek hayatlarına son verirler. Ceylan'ın Nurullah ile konuşmalarında büyük bir heyecanla savunduğu mariage libre Paris toplumunda bu türden facialara sebep olduğu durumlar vardır. O yüzden bu serbest evliliğin Paris'te taraftarları olduğu gibi karşı çıkanları da olmuştur.

Merhûme romanında Sirkengübin Bey âşık olduğu Marta'nın içinde bulunduğu kötü durumdan Paris'i sorumlu tutar. Anlatının başında, Marta ile tanışmadan önce övgüler yağdırdığı şehir artık kirli yüzü açığa çıkmış bir mekândır. Bu yüzden Sirkengübin Bey'in Paris'e bakış açısı romanın ilerleyen seyrinde tamamen değişir. *Yeni asrın Babil'i* olarak gördüğü Paris artık onun için bir *gayya-yı pestine* dir. Bu bakış açısının değişmesinde Marta ile tanışması kahraman için kırılma noktasını teşkil eder. İlk başlarda sefahat,

gezmek, eğlenmek için Paris'e gelen Sirkengübin Bey, Cafer Paşa'nın davetiyle gittikleri tiyatrodaki tanıştığı Marta'nın maruz kaldığı tavırlar karşısında bu şehrin farklı bir yüzüyle tanışır. Birçok roman kahramanının gözünde kusursuz, medeni, özgürlük ve insanca yaşamın en kolay olduğu yerlerden biri olarak görülen Paris'in arka yüzü Marta karakteri sayesinde keşfedilmiş olur. Bu yüzden, sosyal yapısı içerisinde bu tür olumsuz tecrübeleri de bünyesinde bulunduran Paris, romanın başındaki görkemli havasını anlatının sonlarına doğru kahramanların gözünde kaybeder:

“Ey kader ve tali’! Ne kadar zalim ve şeni’, ne derece nadan ve nobran imişsin ki bu malukane kadını Paris’in bir gayya-yı pestinesine, binlerce elektrik fanusunun kararttığı bir sahneye atmışsın... Lanet Lanet sana ey tali’- i azlem! Kim bilir hangi bir dâhiye-i dehya, bir zalime-i kübra, senin gözlerini ecfanından sökmüş, koparmış, atmış ki sen en mualla tahtlara iclas edeceğin Marta’ yı, şu dürr-i yetimi Şikago’ da sığır eti sata sata şişmiş bir “Yank’nin, Ulahya’da biçare köylüleri dolandıra dolandıra şişmanlamış bir “Boyar” zadenin, Hindistan’ da fakirleri zayıflata zayıflata hindi gibi kabarmış bir İngiliz mirasyedinin zer-nessar olan eyadi-i gulzetine atıvermişsin...” (İleri, 2012:174)

Sirkengübin Bey Paris'in öteki yüzünde gördüğü sefil hayatı anlamakta güçlük çeker ve yer yer isyan eder:

“Acaba ben mi karşımdakini öyle görüyordum; yoksa hakikat böyle değil midir? Neden Paris denilen şu belde-i ziya ve zekada, şu kazime-i sevda ve rüyada, şu asime-i gına ve ulada bir sencidekar-ı zarif, bir kaderdan- ı edip, bera’etin ganimet gibi şu enmuzec-i kemmeliyyet-nüma-yı nisayı kaçırmamış, kaçıraramamış da (Monmartr) ın köşe bucağında paralı, lakin zevki galiz, hovarda lakin tab’ı navecih ötekinin, berikinin ağuş-ı tezavvukunda bırakıyor? Şu milyonlarla insan içinde bir sahib-i insaf, bir bedia-perver yok mu ki bu şehab-ı mahzunu muhitinden uzak, şu cihan levsinden uzak, şu mahşer-i gulzetten uzak bir nahiyeye-i arza, bir aşiyane-i letafet-daniye, kendisine uygun ve layık bir yere götürmüyor?

Perdeyi değiştirelim: Acaba neden, niçin, ne sebebe mebni, ne hikmete ibtina’ en Marta bu muhit-i sefilde, şu hikmet-giriz sahne ve sahalarda dolaşıyor; elden ele geziyor?...” (İleri, 2012:162)

Marta'nın içinde bulunduğu sefil ortamdan neden kimse onu kurtarmaz? Düşüncesiyle isyan eden Sirkengübin Bey sefahat için geldiği Paris'te bambaşka bir dünyayla karşılaşır. Karşılaştığı bu dünya sefil, acımasız, Marta'ya yakışmayan bir yerdir. Anlatının başında bambaşka bir gözle gördüğü Paris artık onun gözünde değişmeye başlar. Sefahat âlemlerinin gerçek ve kirli yüzünü keşfetmeye başlar:

“Demek ki Monmartr’daki şa’saa-i şetaretin, debdebe-i zevk u tarabın manası bu imiş! Demek ki bu sürmeli, allıklı, düzgünlü cem’iyyet dört nala bir veremi hfz ediyormuş! Efsus! Şu kadına bir yed-i tahüsus o tiyatrodaki –lakin o tiyatrodaki uzatmak bir cünha imiş!... İstiğfar bin kere istiğfar. Bundan böyle bir kahvehane, bir tarbhane, bir gusülhane nazarımda bir mezbele ile, bir hufre ile müsavidir. Hayattan tiksindim. İstikrah ettim.

Beşerriyet nazarımda tenzil-i paye etti. Hele medeniyet-i nevin! Şu safha-i ictimaiyyede ne büyük bir esaret şebekesi kurulmuştur.” (İleri, 2012:166)

Sirkengübin Bey yaşadıkları karşısında hislerini bu şekilde dile getirirken, Paris’e bakış açısının da nasıl değiştiğine tanık olunur. Kahraman sürekli güzel yönlerini gördüğü ve övdüğü Paris’in Marta sayesinde tanıştığı yüzüyle artık bambaşka bir düşünce yapısına bürünmüştür. Böylece Paris, mekân olarak olay örgüsü seyrinde başlangıcından sonuna doğru algısal olarak açık mekândan dar bir mekân olma yolunda ilerleyerek form değişikliği yaşar. Sirkengübin Bey’in büyük bir heyecan ve sevinçle geldiği Paris yaşadıklarından sonra Marta ile beraber kaçıp uzaklaşmak istediği bir şehirdir:

“Paris’te görececek birçok işim olduğu halde hicrete karar verdim. Bir akşam, sür’at katarıyla (Bohemya)ya doğru hareket ettik. Bir hayli vakitten beri istediği gibi gülemeyen, gezemeyen Marta’ nın gözlerine yeni fer geldi. Yanaklarının rengi geldi. Kendisine bir şetaret geldi. Garib tesadüf: Tren kalabalık değildi. Paris’in civarını bir acalet-i berkiyye ile geçerken vagon salona gittik. Zavallı kız esareten, kürekten, mahbesten kurtulmuş bir mazlumun şime-i bahtiyarisi ile gülüyor, söyleniyor, eğleniyordu... Katar, Paris’ten uzaklaşıp kazime-i sefahatin hayali enzarımızdan sıyrılınca, Marta, başkalaşıyordu.” (İleri, 2012:172)

Artık romanın başkahramanları Sirkengübin Bey ve Marta için Paris uzaklaştıkça onları mutlu eden bir mekândır. Marta için anlatının en başından itibaren kötü günlerini geçirdiği, dar bir mekân olarak yer alan Paris gelişen olaylarla beraber Sirkengübin Bey için de dar bir mekân olmaya başlar. Anlatının başında Sirkengübin Bey tarafından *Yeni asrın Babil’i, Antakyası, İskenderiyyesi, düğün evi, kazime-i ziya* gibi tabirlere layık görülen Paris olay örgüsü seyrinde yaşanan tecrübelerle beraber *kazime-i sefahat*, Marta’yı esir almış bir hapisane olarak tasvir edilir. Paris’in algısal bağlamda değişken bir mekân olarak başkalaşımı Merhûme romanı içerisinde bu şekilde gözlemlenir.

5.4. SANATIN BAŞKENTİ PARİS

Paris, sanata verdiği değerle gelişmiş bir medeniyetin simgesi durumundadır. Kendi memleketlerinde bu gelişmişliği bulamayan roman kahramanları için Paris, sanatsal zevklerine tam anlamıyla karşılık veren bir yerdir.

Sermed romanının başkahramanı olan Sermed, Bab-ı Âli’deki memuriyetinin yanında sanatkâr kişiliğiyle de eserde yer alır. Daha önce “Nihal” adında bir eser kaleme almış bir yazar olarak sanata ve edebiyata oldukça düşkündür. İnce ruhlu, duygusal bir kişiliğe sahip olan Sermed sanatın inceliklerinden ve estetik yapısından oldukça keyif alır.

İstanbul'da hayatını idame ettirmek için Bab-ı Âli'de kalem müdürlüğü yaparak geçimini sağlar. Fakat gönlünde her zaman sadece sanatla ilgilenmek vardır. Paris'e geldiği ilk günden itibaren bu şehri tasvir ederken sanatsal açıdan üstünlüğünü ve gelişmişliğini över. Paris, mimarisiyle, tiyatrolarıyla, opera binalarıyla tam bir sanat şehridir:

“Viyana’da geçirdiğim hayat-ı sefihaneden vücudum fazla yorulmuş, ruhum fazla sıkılmış olacak ki Paris’e geldiğim günden beri bütün bütün başka bir tarzda yaşıyorum ve bu tarz, temayülâtıma pek daha muvafık. Esasen üç hafta evvel buraya vasil olduğum gece, Şimendifer İstasyonu’ndan ikamet ettiğim “Grand Otel”e gelinceye kadar, senelerden beri mütehassirane tahayyül ettiğim aydınlık ve şen bulvarlarla kahve ve tiyatro binalarına ve sonra Paris’in abide-i mümessilesi gibi kemal-i ihtişam ile kabaran operasına bakarak duyduğum büyük sevinç hâlâ devam ediyor, fikr ü hissimi oyalıyor. Viyana’da, ilk günlerin merakı çok geçmeden sönmüş, elemime işaret ve sefahat lâzım olmuştu. Hâlbuki Paris’in insanı gittikçe teshir eden güzelliği, edebî temaşalarıyla zarif aile müsamereleri o kadar hoş ki...” (Devrim, 2016:197)

Paris'in sanatla iç içe geçmiş olan yapısı, Sermed'in Viyana'dan sonra geldiği ve aylarca kaldığı bu şehri onun gözünde bu kadar değerli yapan unsurların başını çeker. Çünkü her ne kadar hayatın akışı içerisinde yol alan bir memur gibi görünsede, Sermed hassas bir sanatçı ruhu taşımaktadır. Dünyaya ve olaylara bakışı da bu algı ile şekillenir. Bu açıdan sanatsal ve edebi yönden oldukça gelişmiş hatta yeri gelmiş öncü olmuş olan Paris, Sermed için büyük anlam taşır. Ayrıca Paris bu yönüyle aşk ızdırabıyla kendini kaybetmiş, hayattan kopmuş olan Sermed'in sanatçı kişiliğini de uyandırır:

“Dün akşam “Comédie Français” da idim. Bu tiyatroya gitmek her defasında beni mes’ut ve hayran ediyor; dünyada böyle mükemmel bir temaşa heyeti tasavvur edemezdim. Âh, eserini böyle mümessillere tevdi etmek... İşte bütün edebiyat heveslerim yine uyanıyor ve: “Dünyada her şey boş; servet, şan ve debdebe, hatta aşk; hepsi fâni, hepsi boş, yaşamaya bir mana [s.55] veren yalnız odur: Sanat, sanat... Ebedî ve mukaddes sanat!” diye adeta haykırıyorum. Zekâmda öyle bir vüs’at, nazarımda öyle bir nüfuz, lisanımda öyle bir kuvvet hissediyorum ki bütün dünyayı meftun ve meshur bırakacak...” (Devrim, 2016:198)

Romanlarda sanata meraklı kahramanlar için Paris bir kaçış noktasıdır. Kendi toplumlarında gerek siyasi düşünceleri gerekse sosyal yaşantıları hususunda istedikleri gibi hareket etme özgürlüğüne sahip olamayan kahramanlar söz konusu baskıyla sanat alanında da karşılaşılırlar. Bu durum Cadı romanında Nadir Bey karakterini Paris'e gitmeye itecek en önemli neden olarak karşımıza çıkar. Nadir Bey heykeltıraşlık eğitimi almak için Paris'e gitmek ister. Çünkü kendi ülkesinde önyargıyla karşılanan halk tarafından benimsenmeyen bu sanat dalı Paris'te baş tacı edilir. Heykeller birer sanat eseri olarak müzelerde sergilenir ve yetenekli insanlar burada eğitim alırlar. Nadir Bey bu yüzden

ısrarla sevdiği ve eğitimini almak istediği bu sanatın hakkını veren şehir olan Paris'e gitmek ister. Ancak Nadir Bey'in ağabeyi Kadir Bey, Paris'e gitmemesi için onu ikna etmeye çalışır. Kadir Bey bu fikre karşı çıkmasının nedenlerini ise şöyle ifade eder:

“Bu konuda beni uyarın birkaç noktayı size açıklamak için gözlerimi biraz önceye çevirmek zorundayım. Küçük «kardeşim Nadir Bey, heykeltıraşlık öğrenimi için Paris'e gitmek istediği zaman, ben olanca kandırma gücümle onu bu düşüncesinden caydırmağa uğraşarak demiştim ki: Kardeşim, Türkler arasında hiç bir zaman beğenilmeyecek bir meslek varsa, o da (yontma sanatı) dir. Yurduna yararlı olacak, işe yarayacak bir şey öğren. . . Heykeltıraşlıkla; burada ne yapacaksın? Dedelerimizin bırakmış olduğu suları kurumuş çeşmelere, bugün musluk takacak paramız yok. Büyüklerimizden çoğu mezarlarında taşsız yatıyor. Birçoğunun gömüldüğü yerler bile belli değil. . . Heykeli kime diyeceğiz?” (Gürpınar, 1981:197)

Kadir Bey'in bu düşünceleri etrafında iki toplumun sanata olan farklı bakış açılarının tezahürlerini ve bu farklı bakış açılarını oluşturan arka plandaki yaşanmışlıkları görürüz. Kadir Bey kardeşini Paris'te heykeltıraşlık eğitimi almaktan vazgeçirmeye çalışır. Bunu yaparken Batı toplumu ile kendi toplumunun sanata bakış açısındaki algısal farklılıkları altını temellendirdiği fikirleriyle ortaya koymuş olur. Böylece durumu olduğundan farklı bir noktaya taşıyarak sığ bir bakış açısından uzaklaştırır. Nadir Bey'in romantik ve idealist tutumu karşısında Kadir Bey'in realist fikirleri durur. Nadir Bey için Hayatının en büyük gayesi olan heykeltıraşlık Kadir Bey için “faydasız” bir iştir. Toplum savaş, kültürel değişim, ekonomik çöküntü, siyasi çalkantılar sonucunda zor dönemlerden geçmiş refah seviyesi düşmüştür. Yarın nasıl geçineceğini düşünen, suyu kurumuş çeşmelere musluk takacak parayı bulamayan büyükleri mezarlarında taşsız yatan bir halk için yontma sanatı girift ve gereksizdir. Kadir Bey'in değindiği bir başka husus toplumun bu sanatı içselleştirip idrak etmeye henüz hazır olmadığıdır. Avrupa'dan gelen kutuların üzerindeki resimleri günah olduğunu düşünerek bıçakla kazıyan insanlar için heykeltıraşlık sakınılması gereken bir günahıtan ibarettir. Kardeşini Paris'e gitme isteğinden düşüncelerini bu şekilde ifade ederek vazgeçirmeye çalışan Kadir Bey başarılı olamaz. Nadir Bey heykeltıraşlık eğitimi almak için bu sanatın en üst seviyede icra edildiği Avrupa şehirlerinden biri olan Paris'e gider. Arada sırada İstanbul'a gelen Nadir Bey, Hisar'daki yalılarının büyük bir odasını atelye yapar ve geldikçe burada çalışır. Ancak Nadir Bey bu atelyeyi ve çalışmalarını gören mahalle halkı tarafından eleştiri ve hakarete maruz kalır. Bu önyargı ve yergilere daha fazla dayanamayan Nadir Bey eğitimini tamamladıktan sonra hayatının ana damarı olan sanatını icra edebilmek için Paris'e yerleşir. Paris'te birkaç yapıtıyla tanınmayı da başarır.

5.5. SİYASİ BİR SİĞINAK OLARAK PARİS

II. Meşrutiyet döneminin genel siyasi havası, romanların olay örgüsü içinde kendine yer bulur. Paris, anlatılarda II. Abdülhamit dönemi ve Jön Türk'ler etrafında gelişen olaylarda karakterlerin siyasi bir üs olarak gördükleri yerdir.

Menfa romanında Paris, dönem hükümeti olan II. Abdülhamid yönetiminin gidilmesine yasak koyduğu bir Avrupa şehridir:

“Bedri Bey Selanik’e gelmek üzere Fransız vapuruna binerek Selanik’e çıkmaksızın Marsilya’ya gidecekti. Çünkü o zaman istibdatta bir genç için velev tahsil emeliyle olsun - Avrupa’ya gitmeye pasaport alabilmek imkân haricinde idi.” (Necip, 2006:47)

Arkadaşı Bedri gibi Paris’e gitmek isteyen Ekrem’in karşısına çıkan engellerden biri de dönem hükümetinin Avrupa’ya gidiş gelişlerde uyguladığı sıkıyönetim olmuştur. O dönemde Paris’e gidip hükümet aleyhine bir takım faaliyetler yürüten Türkler vardır. Bu Türkler genellikle hükümetin karşısında duran Jön Türk topluluğuna katılarak hükümet aleyhine faaliyetler sürdürmektedirler. Bu durumun farkında olan dönem hükümeti ise bir takım önlemler alır. Avrupa’ya çıkışları sınırlamak hatta imkânsızlaştırmak da II. Abdülhamit yönetiminin aldığı önlemlerden biridir. Böylece romanda aleyhine faaliyetler yürütülen bir yer olmasından dolayı dönem hükümetinin gidilmesini yasakladığı bir şehir olarak karşımıza çıkmaktadır. Jön Türkler’in ana mekânı haline gelen Paris, bu yüzden yasaklı bir şehir olarak eserde yer almaktadır.

Bu açıdan Menfa romanında Paris, siyasi olarak devlet tarafından mimlenmiş bir şehirdir. Çünkü hükümet aleyhine faaliyetler yürüten Jön Türkler Paris’tedir. Romanda bu siyasi faaliyetlerden geniş bir şekilde bahsedilir. “Paris ahrarı” olarak ifade edilen Jön Türkler Paris’ten yürüttükleri hürriyet mücadelesiyle dönem yönetiminin aleyhinde yoğun çalışmalar sürdürmektedirler.

Paris’te bulunan bu siyasi topluluk İstanbul ile bağlantı kurarak memlekete tesir eden eylemlerde bulunmaktadırlar. Bu eylemlerden biri de Paris’ten gönderdikleri gazeteleri kendilerine yandaş olanlar vasıtasıyla halka dağıtmaktır. Üvey oğluna platonik bir aşk besleyen İkbâl Hanım da kendisiyle tartışıp evi terk eden ve teyzesinin kızı Neşide ile evlilik hazırlığında olan Ekrem’den intikam almak için bu durumu kullanır. Oğlu hükümete hafiyelik yapan Hasnâ Hanım’a, Ekrem’in Paris’teki Jön Türkler ile irtibatta olduğunu ve bir takım muzır gazeteler bulundurduğunu söyler. İkbâl’in çabaları sonuç verir. Neşide ile Ekrem’in evlilik arefelerinde babası Rauf Bey’in evine gelen jandarmalar

“- *Mahdûmunuz Ekrem Bey Paris'teki Jön Türklerle muhâbera ediyormuş, orada bir cemiyet teşkil etmiş. Avrupa'dan muzır gazeteler celp ederek burada tevzî ediyormuş.*” (Necip, 2006:110) gerekçesiyle bütün evi ararlar. Arama sonucunda arkadaşı Bedri'nin dağıtması için Ekrem'e Paris'ten gönderdiği muzır gazeteleri bulurlar. Bu yüzden Ekrem tutuklanır.

“*Sonra birgün Bedri'den gelen bir mektubu yeni bir safha, yeni bir âlem gösteriyordu. Bedri orada Genç Türkler arasına girmiş, hamiyetperverân âlemine, ahrâr zümresine dahil olmuştu. Bu âlemlerde işittiği vatanperverâne sözleri, dinlediği fedâkarâne teşebbüsleri, öğrendiği büyük emelleri kendisine de bir hisse-i mefharat çıkarmak için bir his-i gurûr ile Ekrem'e bütün tafsilâtıyla yazıyor, vatani bu muzlim istibdât afetinden kurtarmak için bütün münevver-ül efkâr gençlerin fedakârâne mesai ile çalışmaları lâzım geldiğini, bir koyun sürüsü gibi sağılan, yünü kesilen, hatta o kadarına da dahi kanaat edilmeyerek yüzülen, eti yenilen bu zavallı ahaliyi zulm-i zalimden kurtarmak, onları uyandırmak her sâhib-i hamiyetin borcu olduğunu söylüyordu. Ve: “Sana Fransız postası ile burada çıkan Meşveret gazetelerinden bir paket gönderiyorum, bunları orada tanıdıklarına tevzi et; herkesin bu müstebit hükûmetimizin mahiyetini anlamasına hizmet etmek borcumuzdur.” diyordu.* (Necip, 2006:74)

Romanın başkahramanı Ekrem'e Paris'ten gelen bu mektup orada bulunanların amaç ve faaliyetlerini açıkça dile getirmektedir. Menfa romanıyla Paris sefahat âlemleri, eğitim, gezip görmek için gidilecek bir yer olmasının yanında siyasi bir üs olarak da kullanılan bir mekân olarak yer almaktadır. Eser boyunca Jön Türkler'in faaliyetlerini sürdürdüğü ve olayların seyrinde önemli bir yer tutan Paris, siyasi açıdan kahramanların sığındığı bir şehir olmuştur. Menfa romanının başkahramanı Ekrem'de Konya'da sürgün olduğu zaman orada bulunan menfilerden aldığı vatanperver duygularla Paris'e gidince oradaki Jön Türkler'e katılanlardan biri olur.

İstanbul'un Bir Yüzü romanında anlatının beşinci bölümü olan Harp Devri'nin Hanımları'nda Paris Bidar, Nermin ve Münire karakterleri etrafında siyasi bir motif olarak karşımıza çıkar. Bidar, şair ruhlu, hayalperest bir adamdır. Küçük yaşlarından beri tanıdığı, akrabası olan Nermin ve Münire birbirini çok seven iki kız kardeşdir. Ancak bu iki kız kardeş beraber büyüdükleri Bidar'a, Bidar'da bu iki kız kardeşe âşıktır. Fakat aralarında hiçbir kıskançlık olmaz, birbirlerini ayırt etmeden severler. Romanda *garip bir sevda, girift olmuş bir muhabbet* olarak tanımlanan bu karmaşık ilişki, kahramanların sürekli Fransız edebiyatından tercüme edilmiş kitapları okuyarak besledikleri hayal dünyalarından beslenir. Büyüdükleri zaman ise bu iki kız kardeşe talipler gelmeye başlar ancak Nermin ve Münire, Bidar'a olan sadık aşkları yüzünden hepsini geri çevirirler. Zamanla ev halkının dikkatini çeken bu husus karşısında aile bir takım önlemler almak amacıyla Bidar'a ikazda bulunurlar. Bu durum neticesinde Bidar telaşlanır ve nihayetinde

bu iki kız kardeşten ayrılır. Ayrıldıktan ertesi gün Bidar'ın Trablus'a gittiği haberi alınır. Bidar o dönem İtalyanlar ile yapılan Trablusgarp Savaşı'na gönüllü olarak katılmak adına Trablus'a gönderilebilmek için Paris heyetinin karşısına çıkar:

“Uzun saçlarıyla Paris'teki heyetin huzuruna çıkmış, “Ölmeye geldim, dövüşmeye geldim, bana harp meydanının yolunu gösterin, melekülmevle Trablus'ta randevum var?” demiş. Heyecanından kabına sığamıyormuş, sabah, akşam, günde iki defa gelip sefarethanedekileri taciz ediyormuş; bakmılar ki olmayacak, bu inatçı gönüllüyü o sırada gidecek olan bir tıbbi heyet maiyetine hastabakıcı olarak kaydetmişler ve gününü söylemişler; “Vaktinde, saatinde gel!” demişler, halbuki bir daha Bidar'dan haber çıkmamış, nam ve nişanı silinmiş, koydunsa bul...” (Karay, 2009:160)

Bidar, Nermin ve Münire'den ayrıldıktan sonra soluğu Paris'te almış ve Trablusgarp Savaşı'na katılarak vatani için mücadele etmek hatta ölmek için Paris'teki heyete başvurmuştur. Ancak kendini heyete zorlukla hastabakıcı sıfatıyla kabul ettiren Bidar, cepheye gitmemiş, Paris'te kalmıştır. Bidar her ne kadar heyet karşısında kararlı, inançlı ve canını feda etmeye hazır bir vatanperver olarak görünse de aslında Trablus'ta vatani için ölmeyecek Paris'te kendi için yaşayacaktır. “İstanbul'da Alfred de Musset gibi dolaşan, gece sabahlara kadar oturup odasında şiir yazan, تنها تنها köşeler bulup hicranlarını terennüm eden, bir duygu ve bir laftan ibaret bir adam...” olarak tasvir edilen Bidar'ın vatanperverliği de sadece duygu ve laftan ibaret kalmıştır. Romanda Bidar'ın bu tutumu üzerinden o dönem içerisinde aynı şekilde sadece duygu ve laf olarak vatanperverlik gösteren fakat icraata gelince pasif bir tutum gösteren aydın ve sanatkâr kitleye gönderme yaparak bu durumun Paris heyeti ve Bidar arasında geçen olay örgüsü çerçevesinde vurgusunu yapar. Trablus'ta verilen mücadele karşısında Bidar kendi hayal dünyasına çekilerek dünyadan bihaber Paris'te hülyalarını yaşar.

Romanda Paris'teki heyet dışında bir kısım komitecilerden de bahsedilir:

“Hâlbuki Bidar Madamasından pek mecluptu; uzun tüylü bir fino köpeği gibi yaltaklana yaltaklana kadının ayakları altında sürünüp duruyor ve pek memnun görünüyordu. Şimdi memuriyetçe de ilerlemişti; Paris'te tanıştığı bir kısım komiteciler onu tutuyorlar, yükseltiyorlardı.”(Karay, 2009:162)

Bidar, Paris'te kaldığı süre boyunca tanıştığı bu kesim sayesinde memuriyet hayatında da ilerlemeye başlar. Anlatı içerisinde detaylı bir bilgi verilmeyen komiteciler; İstanbul'da memuriyet hayatında sözü geçen oldukça nüfuslu bir kesimdir. “Laf ve duygudan ibaret bir adam” olan, şair ruhlu, dünyadan bi haber, kendi hayal dünyasında yaşayarak ömrünü idame ettiren Bidar romanda çalışkanlığı, azmi ve yetenekleri ile değil

Paris'te tanıştığı komiteciler sayesinde mevkisini yükseltir. II. Meşrutiyet sonrası dönemine“eskiye özlem yeniye eleştiri” olarak göndermelerde bulunan İstanbul'un Bir Yüzü haksız yükseliş ve mevki elde etmeyi bu şekilde vücuda getirerek anlatır. Dönem içerisinde kanayan bir yara olan haksız yükselme ve makam sahibi olmak II. Meşrutiyet döneminin karakterleri üzerinden yansıtılarak, romanının yazılışındaki zihniyete uygun bir şekilde yeni dönemin eleştirisiyle göz önüne serilir. Bu eleştiriden Paris'teki komiteciler olarak bahsedilen grup da Bidar' ın haksız yükselişine yardım ederek nasibini alır.

“Ashab-ı Kehfimiz”de Osmanlılık hareketini savunan bir grup aydın tarafından kurulan “Osmanlı Kaynaşma Kulübü” zamanla fikirlerini yayabilmek için bir takım yayınlar yaparak fikirlerini savundukları yazılarını halk ile paylaşırlar. İnsanlık adıyla bastıkları ilk gazetelerinde milliyet ve din kavramlarının gereksiz olduğuna dair görüşlerini belirtirler. Ancak bu kulübün fikirleri ve toplum hayatının yeniden revize edilmesine dair düşünceleri çok fazla tepki alır. Milli ve dini değerlerin yok sayılması ve bunlara mukabil fikirler olarak ortaya attıkları düşünceler toplumun her kesiminde öfkeyle karşılanır. Birçok protestoya maruz kalırlar. Bu protestolardan biri de İzan gazetesinde yazılan bir karşıt fikir makalesidir. Bu makalede Osmanlı Kaynaşma Kulübünün bütün fikir ve teklifleri reddedilerek karşıt tezlerle çürütülür. “Ashab-ı Kehf” başlıklı makalede bu hayalperest gruba şöyle yanıt verilir:

“ "Osmanlı Kaynaşma Kulübü" namı altında bir cemiyet teşkil etmişler. Geçen gün mesleklerini tamim maksadıyla yazdıkları "İnsanlık" risalesinin ilk nüshası çıktı. Türkiye'de bütün milletlerin lanetini celp etti. Bu gürhunun maksadı vaki siyasî bir mecmuanın düveli bir tabiri olan "Osmanlılık" kelimesi altında milliyetleri, dinleri izabe imiş. İlk defa bütün kuvvetleriyle Türklüğe hücum ettiler. Onlarca Türkiye'de değil, hatta bütün dünyada bir tane Türk yokmuş. Fakat dünkü İstanbul Türk derneklerinin muhteşem nümayişleri onlara canlı bir cevap oldu. Dikkate şayan bir şeydir ki bu Osmanlılık kaynaşma iddiasını güden zatlar içinde Türk'ten başka unsurlardan kimse yok. Ermenilerle, Rumların, Arap kardeşlerimizin milliyetlerinde ne kadar mutaassıp, ne kadar muhafazakâr olduklarını herkes bilir. Bu izabeci güruhu uyuyor... Bir şeyden haberleri yok. Hatta felâketlerimizi, bu geçen muharebeyi, bu muharebedeki Osmanlı namında yaşayan Hıristiyanların Türklere yaptığı itisafları, Arapların Çatalca hattında top patlarken Paris'te aleyhimize konferans kurduklarını bilmiyorlar.”(Seyfettin, 2013:116)

Osmanlı Kaynaşma Kulübünün fikirlerine şiddetle karşı çıkan bu makalede birçok örnekle ortaya atılan fikirler çürütülmeye çalışılır ve bu topluluğun dünyadan bihaber, kendi hayal dünyalarında yaşayan insanlar olduklarına dikkat çekilir. Verilen bu örneklerden biri de Arapların Paris'te Türkler aleyhine kurdukları konferanstır. Paris, birçok romanda olduğu gibi Ashab-ı Kehfimiz'de de siyasi bir üs olarak karşımıza çıkar.

Araplar Türkler aleyhine verecekleri konferansları gerçekleştirmek için mekân olarak Paris'i kullanırlar.

Ahmet Mithat Efendi'nin kaleme aldığı Jön Türk romanında Ceylan karakteri, saplantılı bir şekilde âşık olduğu Nurullah Bey'in başka biriyle evleneceğini öğrendiği günden itibaren intikam alma duygusuyla yaşar. Günlerce nasıl bir intikam alacağını planlarını yapar. Ceylan sonunda gizlice Nurullah Bey'in evine hiçbir ilgisi olmadığı halde o dönem içerisinde hükümet tarafından yasaklanan özgür yayınlardan koyarak polise ihbar eder. Ceylan'ın planı başarılı olur ve Nurullah Bey düğün günü tutuklanarak Akka Zindanı'na sürgüne gönderilir. Oysaki Nurullah Bey ve ev halkı her zaman bu yayınlara karşı oldukça tedbirli yaklaşmışlardır. Romanda Nurullah Bey'in babası Kaşif Efendi ile ilgili bilgi verilirken dönemin hürriyet yanlısı fikir hareketlerine zihnen yakın durduğundan ve okuduğu Paris, Londra baskılı özgür yayınlarından bahsedilir. Kaşif Efendi her ne kadar hürriyet fikrine yakın dursa da dönemin zorlu sürecini zarar görmeden atlatabilmek, kendini ve ailesini korumak için fikirlerini, duygularını saklama gereksinimi duyar:

“ Bilgisinin gücü ve yazarlığı bundan ibaret bulunmakla beraber Kaşif efendi gayet zeki, ileriye gören bir adamdır. O zamanlar Kemal bey ve eşinin Londra'da, Paris'te basıp, yayınladıkları özgür yayınları da edinip okur ama bazı ihtiyatsızlar gibi açıklamaktan tamamiyle çekinir.” (A.M.E., 2011:63)

Kaşif Efendi, romanda hürriyet taraftarı, istibdat karşıtı bir insan olarak dönemin siyasi gelişmelerini büyük bir merakla takip eder. Bu yüzden Londra ve Paris'te basılıp yayınlanan özgür yayınların da sıkı bir takipçisi olmasına rağmen dönemin zorlu koşulları yüzünden temkinli davranarak fikirlerini ifşa etmez. Çünkü dönemin siyasi ortamı bu durumu tolere edebilecek zihniyetten oldukça uzaktır. Romanda Nurullah Bey'in düğün günü tutuklanıp hapsedilmesi de bu özgür yayınlar yüzünden olur. Memleket baskıcı bir yönetim altındadır ve halk istibdat döneminin bütün ağırlığını üzerinde hisseder. Böyle bir baskı altında karşıt fikirli insanların düşüncelerini yayabilecek hiçbir yayın organına müsaade edilmez, bu yayınları yapanlar ise cezalandırılır. Hürriyet yanlısı, istibdat aleyhtarı aydın ve vatandaşlar ise kendilerini rahatça ifade edebilecek ve bunları yayabilecek gazete ve dergileri basıp yayımlayabilecekleri yerlerin başında Paris gelir. Paris ve diğer Avrupa ülkelerinde basılan ve yayınlanan özgür yayınlar, hürriyet taraftarı, dönem yönetimi karşıtı aydın ve vatandaşların eline gizlice ulaştırılır. Bu açıdan Paris önemli bir lojistik destek sağlayarak dönemin siyasi hayatı içerisinde önemli bir rol üstlenir.

Bekir Fahri'nin Jönler romanının olay örgüsü siyasi yönü ağır basacak şekilde kurgulanmıştır. Roman II. Abdülhamit döneminin Jön Türkler üzerinde oluşturduğu baskıyı ve bu baskı sonucu hayatlarının nasıl idame ettiğini belgesel niteliğinde anlatır. Bu çerçevede Paris, romanda siyasi üs olarak kullanılan bir mekân mahiyetindedir:

“Hele Paşa’ nın iki genç oğlu, vatanseverlik yolunda babasından daha cesurane ileri atılmış, bütün Ahrar-ı Osmaniye’ yi (Osmanlı özgürlükçülerini) umumi bir beyanname ile Paris’ te akdolunacak bir kongreye davet ediyorlardı.”* (Fahri, 2012:48)

Damat Hamdi Paşa ve oğullarının Mısır’a gelişi Jön Türkler için önemlidir. Oğulları Paşa’dan daha heyecanlıdır. Jön Türkler’i beyanname ile onların lehine düzenlenecek olan kongreye davet ederler. Organize edilen bu kongrenin yeri Jön Türkler’in en önemli kalelerinden biri olan Paris’tir.

5.6. İDEALİZE EDİLEN BİR ŞEHİR OLARAK PARİS

Paris’in roman kahramanları tarafından idealize edildiği bir mekân olarak okuyucunun karşısına çıktığı eserler de görülür. Kahramanların hayallerinde kurguladıkları dünyaya eş değer olarak gördükleri Paris, onlar için ayrı bir önem taşır. Ulaşmak istedikleri hayat tarzı ve yaşam standardının vücûd bulmuş hali olan Paris aynı zamanda aşk acısı çeken roman kahramanlarını tedavi eden bir mekândır.

Sermed romanının başkahramanı Sermed aşk acısı yüzünden girdiği bunalımdan kurtulmak için Avrupa’ya gider. Fakat gittiği şehirler içinde en çok beğendiği ve uzun süre kaldığı şehir Paris’tir. İnsaniyle, sokaklarıyla, sanatsal ortamlarıyla cezbe eden bu şehir, Sermed ilk geldiği günden itibaren hayran olur:

“Esasen üç hafta evvel buraya vasıl olduğum gece, Şimendifer İstasyonu’ndan ikamet ettiğim “Grand Otel”e gelinceye kadar, senelerden beri mütehassirane tahayyül ettiğim aydınlık ve şen bulvarlarla kahve ve tiyatro binalarına ve sonra Paris’in abide-i mümessilesi gibi kemal-i ihtişam ile kabaran operasına bakarak duyduğum büyük sevinç hâlâ devam ediyor, fikr ü hissimi oyalıyor.” (Devrim, 2016:197)

Paris muntazam ve sanatsal mimarileri ile Sermed’in ilk günden etkisi altına alır. Bulvarlarından sokaklarına tiyatro binalarından kahvelerine kadar her yerine hayran kaldığı bu şehirde aylarca kalır. Paris bütün güzelliğiyle Sermed’i kendine bağlar.

* Jön Türkler’ in bir adı da Ahrar-ı Osmaniye idi.

Sermed teyzesinin oğlu Vedad'ın kendisini ziyarete gelmesine karşılık uzun süre Paris'te bulunmasına rağmen onu ziyaret etmemiştir. Aylarca sonra ise aklına gelen Vedad'ı ziyarete gider. Vedad imtihan döneminde olduğu için ders çalıştığını bu yüzden Sermed'e uğrayamadığını söylediğinde, Sermed ziyaret sırasının kendisinde olduğunu söyleyince Vedad: “-Hayır, hayır; aramızda teklif mi var? Hem siz benim büyüğüm değil misiniz? Zaten ilk defa olarak ve yalnız birkaç ay için Paris'e gelenlerin göreceği ve seveceği şeyler o kadar çok ki!” şeklinde cevap verir. Bu şekilde eserlerdeki kahramanların diyaloglarında da hissedilen Paris'e karşı beğeni ve hayranlık duygusu kahramanların ağzından tekrar edilir.

Paris, Merhûme romanının kahramanları için de hayran olunan, yer yer yüceltilen bir şehir olarak okuyucunun karşısına çıkar:

“Fakat Paris! Yeni asrın Babil'i, Antakya, İskenderiyyesi Paris! Ey Paris, ey düğün evi Paris... Burada altı ay temdid-i meks ve aram edince bulvar üzerinde taftalarını hışırdata hışırdata arz-ı endam eden madmazelat bi-gayat müfekkiremi mev' id-i telakki ittihaz ederler, onun içinde hoplarlar, sıçrarlar, alaturka raks ve alafranga dans ederler... Paris'in bir cazibesi var.

Beş yüz adet lira ile bir kıt' a yol tezkeresi. Cafer Paşa Kattan hazretlerinin da'yeti ni'me'z-zeri'adır.⁸ Evet! Mutlaka gideceğim. Hem de mücerred olmak üzere... Zafif ve nakih olmadan bu kazime-i dil-arama gitmeli ve birgünü bir değil, iki üç olmak üzere yaşamalı. Opera... Kafe dö Lapa... Otel Riç... Monmartr... Lunapark... İşte hayat, olanca şa'şasıyla orada parlıyor. Yaşa Paris!” (İleri, 2012:156)

Sirkengübin Bey, Cafer Paşa'nın Paris daveti üzerine oldukça heyecanlanır. Bu yüzden Paris ile ilgili hayaller kurarak övmeye başlar. Bu şehri yere göğe sığdıramayan kahraman için Paris yeni asrın en gözde şehridir.

Âhir Zaman romanında Şehlevend karakteri de Paris'e hayran olan bütün hayallerini bu şehir üzerinden kuran genç bir kızdır. Romanda *Paris'te yaşadığı süreç Şehlevend Hanım'ın Paris'te geçirdiği yüz yetmiş gün hayatının en şairane günleri* olarak anlatılır. Paşa babası vefat etmeden önce ailesiyle beraber Paris'e gidip gelen Şehlevend, Paris'ten dönmek istemez:

“Şemsa Hanım:

-Paşa, ben bıktım, haydi İstanbul'umuza dönelim dediği halde Şehlevend Hanım mümkünse ölünceye kadar Paris' te oturmasını istiyor ve her akşam otel odasında anasıyla, babasıyla kavga ediyordu.” (İleri, 2012:203)

⁸ -“Ne güzel bir fırsattır.” (A.N.)

Şehlevend, annesi Şemsa Hanım'ın ısrarlarına rağmen Paris'ten gitmek istemez. Bu konuda anne ve babasına sürekli sıkıntı çıkarır. Şehlevend, hayatının sonuna kadar kalabileceği bu şehirden bir türlü gitmek istemez. Bu yüzden ısrarla İstanbul'a dönmeye çalışan annesine şöyle cevap verir:

“-Anneciğim. (Foli Berjer)in tamiri yirmi güne kadar bitiyormuş. Nasıl Paris'ten gideriz. Sonra bize ne derler? Gözleri bağlı mı gidip geldiniz demezler mi? Ah anne, Ah!” (İleri, 2012:203)

Şehlevend her defasında gitmemek için diretir, türlü bahanelerin arkasına sığınır. Kahramanda bu durumu oluşturan nedenlerden biri; Paris'te kendini daha özgür hissetmesi ve ülkesindeki sanat, alışveriş, gezmek, eğlenmek gibi faaliyetlerle kıyasladığında Paris'i daha üstün görmesidir. Paris, Şehlevend'in sürekli aklında kurguladığı, özlemine çektiği hayallerine daha yakın bir yaşam alanıdır. Dolayısıyla Paris'ten olabildiğince geç gitmek ister:

“Kızdırıyorsun beni anneciğim. İstanbul'a döneceğiz. Yine çarşaf içine tıklılacağız. Hep o âlem. Hep o hacinineler, hep o haminneler. Laklaka, sigara, kavga. Daha Paris'te görecek on yedi tiyatro kaldı. Ondan başka (Monmartr)da ufak tefek daha neler neler var. Ya sonra Paris'in civarı... Hiç (plaj)lara gitmeden olur mu? Biraz da mevsimi geçirip (Nis)e, (Monte Karlo)ya gitmeli; onları da dünya gözüyle bir görmeli. Çaresiz Paris'te ve Fransa'da altı ay kalmışlardı.” (İleri, 2012:203)

Bu şekilde ailesini ikna eden Şehlevend altı ay kadar Paris'te kalır. Ancak kahraman kendini burada yabancı hissetmez. Aksine İstanbul'dan daha alışık olduğu bir yer gibi gelir. Paris'ten özel olarak getirtilen Parisli hocalardan ders alan, sürekli Fransızca romanlar okuyan Şehlevend zaten İstanbul'da da adeta Paris'in içindeymiş gibi yaşar. Bu durum Paris'e gittiğinde ona bir avantaj sağlar. Kahraman asıl yaşadığı yer olan İstanbul'un sokaklarını, caddelerini bilmezken Paris'i köşe bucak bilir:

“Doğuş itibarıyla Türk olan Şehlevend, Fransa'da kendisini yabancı bulmadı. Zaten, daha gitmeden, bütün caddeleri, ebniyeyi biliyordu. Fransız hayatına dair kaç cild roman okumuştur! Henüz Paris garına ayak atmadan, hanım kızımız, (Kartiy)nin bütün mebanisini, bahçelerini, mekteplerini, restoranlarını, kahvelerini, tavan aralarını, ucuz (buyon)larını, çift yaşayan talebesini, ağır başlı, (lejyon donör)lü köhne profesörlerini, kavgalarını, (grizet)lerini, meyanecilerini içli dışlı biliyor, tanıyordu.

Kabil değil, İstanbul'u, Fatih'i, Vefa Meydanı'nı, Eyüp Sultan'ı, Soğan Ağa'yı, bu kadar ince bilmezdi. Gördüğü, bildiği bin yıllık Boğaziçi, biraz Adalar, Divanyolu'ndan Şişli'ye, Nişantaşı'na kadar ince bir kurdela gibi İstanbul'un alafranga ile az çok münasebeti olan semtleri. Onun için Paris kendisine munis gelmişti. İşte... babasına, anasına diyordu, şu caddenin sonunda falanın heykeline rast geleceğiz. Filhakika hiç de yanılmıyordu.” (İleri, 2012:203-204)

Şehlevend aldığı Batı kaynaklı eğitim, aile yaşantısı, okuduğu Fransız romanlar sonucunda Bir Türk'ten öte adeta bir Fransız kadını gibi kendini hisseder. Mutluluğu kendi doğduğu yaşadığı şehir olan İstanbul'da değil Paris'te bulur. Onun hayallerini karşılayan yer Paris'tir. Hayallerini süsleyen zevce adayı ile sürekli Paris'te yaşamayı, Paris'in kibar aileleriyle vakit geçirmeyi arzu eder. Şehlevend'in hayalleri *Fransız romanlarından mürekkebi bir âlemdir*. Ancak gerçek hayatla yüzleştiğinde kahraman hüzünlenir. Şehlevend'in gözünde her yönüyle idealleştirdiği, hayran olduğu Paris'ten uzaklaşmak ve aslında İstanbul'da yaşıyor olmak onun için üzücü hayalleri için ise ümit kırıcı bir durumdur.

Ali Kemal, Fetret romanında, Türk bir baba ve İngiliz bir annenin çocuğu olan Fetret, Türk kimliğini kaybetmemiş aynı zamanda ilim ve irfanca Batı'nın modernizmini sindirmiş, hayatına geçirmiş bir birey olarak okuyucunun karşısına çıkar. Yazar, başkahraman Fetret ile Doğu ve Batı'nın sentezini sembolize etmeye çalışır. Anlatıda İstanbul Darülfünun binası da Doğu ve Batı'nın sentezini sembolize eden bir diğer unsurdur:

“Bu parayı bir parça daha çoğaltsanız da mesela İstanbul'un göbeğinde tıbbi Paris'in meşhur Sorbonne'u gibi bir darülfünun yaptırırsanız sonra o bina-yı muhteşemi de bu memlekete hediye etseniz tarihte ne kadar parlak bir nam bırakmış olursunuz. O menba-ı maariften bu iklimi füyuz-ı irfan cuş u huruş ile aktıkça başta şüphan-ı vatan oldukları halde ale'l-ıtlak bütün Osmanlılar sizi hatırlar, yadınızı tebci ederler. Mürüvvetiniz hem size, hem de memleketinize yaramış olur.

Neriman Paşa tabiatçe hakiki bir Türk, bir Anadolu Türkü idi, öyle olduğu için de mahdudiyet-i malumatıyla beraber bir fikr-i selime malik idi, Durand'ın nasihatini derhal takdir eyledi, takdir eder etmez de kabul etti, mevki- i icraya koydu. Azm ü im'an sahibi idi, tasavvurunu az vakit içinde kuvveden file çıkardı.

Filvaki paşanın delaletiyle erbab-ı liyakatten bir encümen-i mahsus teşkil edildi. Fransa'dan mimarlar, ustalar getirildi. Resimler, tertipler hazırlandı, keşifler yapıldı. Altı yediyüz bin lira sarf olunarak Çemberlitaş ile Nuri Osmaniyeli'nin arasındaki arazi-i vasia-i haliyede Durand'ın ihtarı veçhiyle tıbbi Paris'in Sorbonne'u küçük bir miyasta taklit edildi, fakat memleketimize göre pek muazzam, pek mükemmel, pek muntazam bir darülfünun inşa olundu.” (Kemâl, 2003:108)

Bir dönem valilik, nazırlık gibi görevlerde bulunan Neriman Paşa görevleri esnasında yüklü miktarda çalıp çırparak para, mal, mülk sahibi olur. Fakat Meşrutiyet'in ilanından sonra hırsızlıkları örtbas edilir. Ancak zaman içerisinde vicdan azabı duyan Neriman Paşa, Fransız sarrafı olan yakın dostu Durand'a elindeki tahvilleri satıp Donanma Cemiyeti'ne bağışlamak istediğini söyleyerek fikir alışverişinde bulunur. Durand, parasını

Donanma Cemiyeti'ne bağışlamak yerine Paris'teki Sorbonne gibi bir bina yaptırmasının daha mantıklı olacağını söyler. Dostunun tavsiyesini dinleyen Neriman Paşa eline geçen parayla darülfünun binasını yaptırır. Binanın inşası için Fransa'dan mimar ve ustalar getirtir. Neriman Paşa tıpkı Sorbonne gibi ihtişamlı bir bina yaptırmak istediği için yapılacak olan inşaatta Sorbonne binasını bir ölçüt, bir örnek olarak kabul eder. Böylece hem Batı'nın ihtişamlı mimarisini yansıtan, onun kadar yüksek zevkte hem de bir Osmanlı mülkü olabilecek bir mekânı vatanına hediye etmiş olur.

Romanda hayatının kırk seneden fazlasını Paris'te geçirmiş olan Hakan Bey karakteri için Paris asla vazgeçemediği hayran olduğu tek şehirdir. İstanbul'da refah içinde günlerini geçirmektense Paris'te sefil bir hayat sürmeyi tercih eder. Fetret'e hayatını anlatan Hakan Bey her türlü zorluğuna katlandığı Paris onun için sadece hayatını idame ettirdiği fiziksel bir mekân değil, âşık olduğu bir şehirdir:

“İşte şebabımın ilk faslı Paris'te böyle geçti, sonra bir ferişte-i amal imdadıma yetişti, beni bütün o müzayakadan, o mezahimden kurtardı, insan etti, refahiyete, saadete mazhar kıldı. Hele şimdi, benim için Paris'i sevmemek, Paris'ten hariçte yaşamak mümkün olur mu? Refikam da ben de Paris' e öyle bir merbutuz, öyle meftunuz ki şayet başka bir iklime, bir şehre bilfarz tagrib olunsak, çok sürmez, hasretimizden, kederimizden şübhe yok, ölürüz. Oh! Taşına, toprağına, en basit, en asude bir hayatına varıncaya kadar bu şehri-şaşaa-paşa baştan başa aşıkız.” (Fetret, 2003:182-183)

Hakan Bey, Fetret'e Paris için düşündüğü ve hissettiklerini ifade ederken bir sevgiliden ya da tesir gücü yüksek bir insandan bahseder gibi konuşur. Şehri adeta kişileştirerek onu canlı, yaşayan ve insanı etki alanına alan bir varlıkmişçasına tanımlar. Bu açıdan romanda Hakan Bey'in eşine duyduğu sevgi ile Paris'e duyduğu aşk aynı yoğunlukta ve ölçüdedir.

Tezad romanında başkahraman Naşit, Fransız elçisinin verdiği davette giydiği smokin ve müsteşarla gizli konuşmaları yüzünden soruşturmaya alınır. Bu olaydan sonra artık İstanbul'da huzur içinde yaşayamayacağını anlayan kahraman önce Batum'a gitmek ister. Ancak Naşit'in asıl fikri Batum'dan Paris'e geçmektir:

“Naşit fikrini tamamıyla ifşa etmiyordu. Asıl maksadı “Amcamın nezdine gitmem lazım” diyerek, kim bilir ne kadar güçlülükle bir irade çıkartmak ve Batum'dan Paris'e geçmekti. Böylece hem İstanbul'un cehalet ve zulüm ile tefessüh etmiş ağır havasından kurtulacak hem de gaye-i amali dinecek kadar tefekkürlerinde mühim bir mevki tutan hülyasına kavuşacaktı. Paris'in muazzam “şehir-i nur”un hayat-ı sa'y ve ezvakına karışmayı eskiden beri istedi. Bugün o hülya bir hakikat olabilirdi ve olacaktı. Bunu kendi kendine kalben tekrar vaat ederken Naşit Behire'yi unutuyor gibiydi.” (Devrim, 2016:44)

Çocukluktan beri tanıdığı nişanlısı Behire, Naşit'in gitmesini istemez. Gitmek hususunda ısrar eden Naşit ile tartışır. Çünkü Naşit giderken Behire'yi götürmeyecektir. Bu yüzden genç kız nişanlısının Avrupa'ya gidip eğlence ve sefahatle günlerini geçirip onu unutmamasından endişe duyar. Bu endişelerini nişanlısına söylediğinde ise düşüncelerini yersiz çıkaracak cevaplar alır. Naşit, Behire'ye çok kalmayacağını, kendini bu güvensiz ortamda unutturmak için gittiğini söyler. Ancak Behire endişelerinde haklıdır. Naşit'in asıl amacı Batum'daki amcasının yanına gittikten sonra "İstanbul'un cehalet ve zulüm ile tefessüh etmiş ağır havasından kurtulup" hayallerini süsleyen Paris'e gidip Paris'in muazzam hayatına, eğlencelerine kavuşmaktır.

Naşit, Batum'a gider ve burada Rus kızı Miliça'ya âşık olur. Paris'i bir "şehr-i azim, şehr-i nur" olarak gören Naşit için Miliça ile alakalı hayallerinin de baş mekânını Paris oluşturur:

"-Bilakis hep onu düşünüyorum ve şimdiki saadetimi ihlal eden şey, asıl bu mecburiyet-i iftiraktır. Ah, Miliça, mümkün olsaydı... Sizi alır Paris'e götürürdüm. Kol kola, hür ve mesrur, o şehr-i azimin mesirelerini, tiyatrolarını, müzelerini dolaşırdık; gençliğimizin nuruyla⁹, hüsn ü muhabbetinizle süslenmiş ne güzel bir ömür sürerdik!" (Devrim, 2016: 60)

Miliça bir süredir görüştüğü Naşit'ten farklı kültürlerle ve milliyetlere ait oldukları için ayrılmak ister. Çünkü bu birlikteliğin evlilik gibi bir sonu olamayacaktır. Bir sohbetleri esnasında bu durumu yine gündeme getiren Miliça'ya Naşit her şeyin farkında olduğunu fakat mümkün olsaydı onunla Paris'e gidip özgür ve mutlu bir şekilde yaşamak istediğini söyler. Naşit, Miliça'ya sarf ettiği sözlerde Paris'i onları mutlu edecek her donanıma sahip bir şehir olarak resmeder. Naşit'in gözünde Paris gezilecek yerleriyle, tiyatrolarıyla, müzeleriyle, hür ortamıyla "güzel bir ömür" geçirebilecekleri yerdir.

Menfa romanında sürgün edilen menfalardan bir kısmı Giritli Mustafa denilen kişinin yardımıyla Avrupa'ya kaçarlar. Romanın Konya'ya sürgün edilen başkahramanı Ekrem de tıpkı bu menfiler gibi özgürlüğüne kavuşabilmek için Paris'e kaçar. Eserde olayların geçtiği zaman olan II. Abdülhamit döneminde istibdattan kaçarak gittiği Paris, birçok siyasi suçlunun oldukça rağbet ettiği bir şehirdir. Bu dönemde özellikle gençlerin firar etmek için çabaladığı Paris birçok siyasi faaliyetinde özgürce yapıldığı bir kent olarak yer almaktadır:

⁹ -(dolaşırdık); o muhit-i bedayi' de run-i şebabanızla

“Bir ay evvel arkadaşlarından biri Paris’e firâr etmek azminde olduğunu kendisine haber verdiği zaman zaten Ekrem’in aylardan beri fikrini işgâl eden bu emel bütün kuvvetiyle uyanmış, canlanmış, mukâvemet-sûz bir kuvvet kesbetmişti. Bilâihtiyâr -Ben de giderim... demişti.” (Necip, 2006:46)

Romanın başında gezmek görmek için Paris’e gitme emelinde olan Ekrem Paris’e kaçan arkadaşlarından cesaret alır. Artık o da arkadaşları gibi Paris’e firar edecektir. Ekrem siyasi nedenlerden dolayı Paris’e kaçmadan önce de bu şehre gitmeye niyet eder. Ancak eserin başında Paris’e gitme amacı daha farklı gibi görünse de aslında yine aynı hissiyat söz konusudur: Hürriyet.

“...Avrupa’ya gitmek, birkaç aylar Avrupa’da (84) gezerek o medeniyet ve hürriyet hayatını görmek, hayata olan vukufumu bir dereceye kadar daha tevsî etmek istiyordum.” (Necip, 2006:98)

Ekrem annesinin kendisini teyzesinin kızı Neşide ile evlendirme isteğine karşı çıkar. O, genç yaşında evlenip bir aileye bağlanmak istemez. Aksine arkadaşları gibi Paris’e gitmek ister. Ancak Ekrem arkadaşları gibi memleketi istibdattan kurtarıp halkın hürriyeti için değil öncelikle kendi bireysel gelişimi ve hürriyeti için gitmek ister. Onun için Paris farklı yerler görebileceği, yeni tecrübeler edinebileceği ve ufkunu genişletebileceği bir yer manasına gelir.

Kiralık Konak’da evin alafrağı kızı Seniha’nın en büyük ideali Avrupa’ya gitmektir. Düşüncelerinin, hayallerinin ana merkezine koyduğu bu ideal çerçevesinde hayatını ve çevresindeki insanları kategorize eder. Bu yüzden Avrupa’nın birçok yerini gezme fırsatı bulmuş olan mürebbiyesi Madam Kronski’nin yeri onun için apayrıdır:

“Biraz Madam Kronski ile anlaşabiliyordu. Bu kadın, ona Avrupa’da sürülen yüksek hayatın bazı safahatına dair hikâyeler anlatır ve hayalindeki âleme can verirdi. Zira, Madam Kronski –kendi iddiasına göre- Lehistan’ın en eski ve asil ailelerinden birine mensup bir devlet düşkünü idi. Avrupa’nın muhtelif yerlerindeki şato eğlencelerine, Çar sarayının merasimine, at üstünde sürgün avlarına, Almanya’nın, İsviçre’nin “kür” yerlerindeki palas hayatına, Fransa’nın cenup sahillerindeki gazino safalarına ve nihayet Paris’in salonlarına, bulvarlarına, kahvelerine, tiyatrolarına dair birçok şeyler biliyordu. Seniha bütün bunları dinlerken kendinden geçerdi ve gözleri bir humma ateşiyile:

“Madam, söyleyin, bu hayata karışmak için ne lazım?” diye sorardı.” (Karaosmanoğlu, 1996:28-29)

Seniha için Madam Kronski, yıllarca kendi için hayal ettiği hayatı yaşamış canlı bir numunedir. Seniha mürebbiyesinin anlattığı Avrupa hayatını yaşamak için oldukça isteklidir. Bahsedilen şato eğlenceleri, saray merasimleri, kahveler, tiyatrolar, sefahat âlemleri Seniha’nın İstanbul’da yaşayamadığı eşsiz zevklerdir. Ailesi ve büyükbabası

Naim Efendi ile beraber yaşadığı konak onun için sıkıcı ve zamanın gerisinde kalmış bir zindandır. Kendi için uygun gördüğü ve hayal ettiği hayatın mekânı ise Avrupa'dır. "Çölde yürüyene serap neyse, Seniha'ya Avrupa oydu." şeklinde tarif edilen Seniha'nın Avrupa idealini gerçekleştirmek için gittiği şehirlerinden biri de Paris olur.

Seniha yıllarca Avrupa'ya gitmek istemiş ancak bu emelinde muvaffak olamamıştır. Fakat arkadaşı Belkıs Hanım zengin kocası sayesinde onun yıllarca gitmek için can attığı Paris'e zahmetsizce gidecektir. Belkıs Hanım Paris'e gitme kararlarından Seniha'ya bahseder. Ancak Belkıs Hanım konuştuğunda Seniha ona imrenir ve bir türlü gerçekleşemeyen hayalini yaşayacak olan arkadaşının anlattıkları karşısında kendi için üzüntü duyar:

"Arkadaşı anlattıkça Seniha'nın nefesi tıkanıyordu. Hasetçi değildi; fakat Paris'e gitmek üzere olan bu kadına, şiddetle imreniyordu. Öteden beri bütün hulyalarını, bütün arzularını çerçeveleyen emel, yegâne emel bu değil miydi? Belkıs, mebusan karısı, bayağı ve bön Belkıs, kendisinin senelerden beri gözetlediği gayeye bir hamlede, ne kadar kolaylıkla vasıl oluvermişti? Ah, Belkıs Hanım, ne kadar talihli ne kadar mesut bir kadınmış! Seniha, saadet denilen şeyin mahiyetini o gün ilk defa olarak "Paris'e gidiyoruz!" haberini veren bu insanın önünde hissetti. Belkıs Hanım, kendisinden daha talihli, daha mesut olmak için acaba ne yapmıştı?" (Karaosmanoğlu, 1996:117)

Seniha yıllardır hayatının merkezine koyduğu Avrupa'ya bir türlü gidemez. Ailesi her ne kadar onu götüreceğini söylese de bu vaatler bir türlü gerçekleşmez. Seniha'nın yıllardır gördüğü rüyasını Belkıs Hanım, zengin kocası sayesinde yaşayacaktır. Belkıs Hanım, Paris'e gideceği için Seniha'nın gözünde şanslı ve mutlu bir kadındır. Çünkü Seniha için mutluluğun tanımı onun yıllardır hayal ettiği Avrupa seyahatinin gerçekleşmesidir. Bu ideal, Seniha'nın bütün benliğinin ve hayatının odak noktası haline gelmiştir. Böylelikle olaylara bakış açısı da bu ideal üzerinden şekillenir. Bu açıdan Paris, Kiralık Konak romanında Seniha karakterinin en büyük idealini gerçekleştirebileceği somut bir unsur olarak yer alır.

5.7. YANLIŞ BATILILAŞMA ETRAFINDA PARİS

Batılılaşma hareketlerinin toplum hayatına girmesiyle beraber olumlu etkilerinin yanında olumsuz etkileri de görülmeye başlar. Bu olumsuz etkiler toplumun kendi kültür ve değerlerinden uzaklaşmasına zemin hazırlayan yanlış batılılaşma olarak kendini gösterir. Buna paralel olarak yanlış batılılaşma, İlk dönem Tanzimat dönemi romanlarımız ve sonrasında takip eden II. Meşrutiyet dönemi romanlarında sık görülen temalardan biridir.

İncelenen romanlarda zaman zaman Paris'in yanlış batılılaşma teması etrafında rol oynayan bir mekân olduğu da görülür.

Ahmet Mithat Efendi'nin Jön Türk romanında, Ceylan karakteri yanlış batılılaşmanın tipik bir örneği olarak görülür. Anlatıda Ceylan'ın yanlış batılılaşma örneği olarak sunulması ise Ahdiye, Nurullah Bey ve Ceylan üçlüsü arasında gelişen olay örgüsü üzerindedir. Romanın başkahramanı Nurullah Bey evlenmek için tercih ettiği Ahdiye Hanım iyi bir eğitim ve terbiye görmüştür. Ancak onu Ceylan'dan ayıran özelliği mutaassıp bir annenin elinde büyüyerek din ve aile terbiyesini iyi şekilde almış olmasıdır. Oysa Ceylan, Fransız mürebbiyelerin arasında büyümüş adeta bir Batı kadınının modeli haline dönüşmüştür. Romanın başkahramanı Nurullah Bey ise bu iki kadın karakterin arasından farklı bir duruşla okuyucunun karşısına çıkar. Nurullah Bey, Avrupalı tarzda eğitim almış, Batı'ya özgü bir takım alışkanlıkları da hayatına sokmuş biridir. Gerek düşünce tarzı olarak gerekse gündelik hayatında adeta bir Batılı gibi, Avrupalı tarzda yaşamını şekillendirir. Fakat onu diğer Batılılaşma sürecine giren karakterlerden ayıran bir yönü vardır; Nurullah Bey fikir ve tavırlarında dengeli, değerlerine sahip çıkan, karşılaştığı yeni fikirleri sorgulayarak hayatına dahil eden biridir:

"Hukuk imtihanlarında II. olduğunu öncede söylemiştik. Hukuk birikimini değil, insanlığını tasnif edecek olsalar Nurullah beyin birinci sınıfa layık olacağından şüphe edilemez. Zira güzel ahlakı, din eğitiminde edindiği terbiyenin parlaklığından gelir" diyeceğiz. Ama bizde o "ahlak" denilen şey henüz belirli değildir. Bu güzel ahlaktan maksat beş vakit namaza beş daha katmak, bütün dini yasaklardan sakınmak ise Nurullah bey bunlardan değildir. Eli değerse namaz da kılar. Ramazan-ı şerifte camilere devam eder. Hatta halk oruçlu iken kendisi iftar eden olmayı vicdanına yediremediğinden oruç dahi tutar. İçki içmezse de lüzumu görülür ise birkaç konyak ve mastika, bira filan için hiç de geri durmaz. Ama hiç yalan söylemez. Kimsenin hakkını yemez. Fikrinde iki yüzlülük yapmaz. Ahbabına karşı yüreği açıktır. Açık sözlüdür. Kimseyi incittiği, kimseye fenalık ettiği işitilmemiştir. Gençlik âleminin gerektirdiği doğasını inkar etmez. Kadınlara düşkündür. Ama öyle umumhanelerin müdavimi değil. Karda gezip de izini belli etmeyen pişkin delikanlılardandır. Malum a, bu pişkin delikanlılar bir zavallıyı iğfalden sakınırlar. Onların alışverişi kendi çeki ve düzenlerine zaten alışmış olanlar iledir. Keşke öyle de olmasa ama biz ancak temennide bulunabiliriz. Çünkü asıl konumuz Nurullah beyin, nasıl biri olduğunu anlatmaktır. İşte Nurullah Bey böyle bir delikanlı, bu yolda bir iyi çocuk olup ömründe kumardan hiçbir zevk alamamış olduğunu da haber verirsek, tasvirimizi tamamlamış oluruz." (A.M.E., 2011:65)

Ahmet Mithat Efendi bu şekilde tanıttığı Nurullah Bey'i anlatırken, Batılılaşmayı kendi benlik ve toplumsal kültüründen uzaklaşarak değil her iki kültüründe -kendi hür iradesi içerisinde- mantığına yakın olan taraflarını hayatına müdahil eden bir insan tipi çizer. Nurullah Bey, toplumun dini, milli örf ve adetlerine gayet saygılı davranan, kutsal

günlerde dini vecibelerini yerine getirmeye çalışan, bununla beraber yerine göre içkisini içen, hovardalığını yapan, iyi eğitim görmüş bir delikanlıdır. Ahmet Mithat Efendi, Nurullah Bey'in güzel ahlakını, din eğitiminden edindiği öğretilere bağlar. Yani yeri geldikçe içkisini içen, çapkınlığını yapan, Avrupalı tarzda eğitimden de geri kalmamış olan bu delikanlı aynı zamanda kendi örf ve adetlerinden, dini inançlarından da uzak durmamıştır. Her iki tarafa da dengeli bir duruş sergileyen kahraman ne kendi kültürünü reddetmiş ne de değişen zamanın karşısında tamamiyle Batı kültürünü benimseyerek dejenere olmuştur. Değişen çağın şartlarına gerekli ölçüde ayak uydurarak doğru bir Batılılaşma örneği sunmuştur. Böylece romanda Ahmet Mithat Efendi'nin "iyi bir delikanlı, iyi bir çocuk" tabiri Nurullah Bey ile vücut bulur. Nurullah Bey'in bir türlü yakasından düşmeyen Ceylan ile sohbetlerinde fikir ayrılıklarına düşerler. Ceylan, Fransız kitaplarından öğrendiği düşüncelerin sıkı bir takipçisi ve taraftarıdır. Onun hayattaki yol haritasını Fransız mürebbiyelerinden aldığı öğretiler ve Fransızca kitaplardan okuduğu fikirler oluşturur. Öğrendiği yeni fikirleri olumlu olumsuz her yönüyle anlamaya çalışmak yerine büyük bir heyecanla o fikirleri hayatına geçirir. Romanda bütün kahramanların kaderini değiştiren Ceylan'ın hareketlerinin ana kaynağı; Batıdan öğrendiği yeni fikirler ve bu fikirlerin doğru veya yanlışlığını sorgulamadan uygulamaya geçirmesidir. Ceylan'ın olumsuz sonuçlarını hesaba katmadan uygulamaya fikirlerden biri de mariage libredir. Gayri meşru çocuk sahibi olma, toplum tarafından dışlanma, ruhi çöküntü, intihar gibi durumlarla sonuçlanabilen Paris'te bir takım halk tarafından rağbet gören mariage libre, Ceylan için medeniyet göstergesi bir ilişkidir. Bu tür bir evlilik aynı zamanda onun her zaman savunduğu feminizme gayet uygun düşün bir birliktelik şeklidir. Âşık olduğu Nurullah Bey ile serbest evlilik gerçekleştirmek isteyen Ceylan, Nurullah Bey'in böyle bir ilişkiye hem toplumsal değerlerimiz hem de dini öğretilerimiz açısından her yönüyle ters düştüğü için karşıdır. Bu tür bir evlilik Nurullah Bey için ahlak dışı bir ilişkiden farksızdır. Fakat Ceylan bu düşüncesini gerçekleştirmek için Nurullah Bey'i ilaça uyuşturarak onunla birlikte olur. Bu şekilde Nurullah Bey ile kavuşacaklarını düşünür. Bu birliktelikten hamile kalan Ceylan iki gün sonra Nurullah Bey'e gönderdiği mektupta şöyle der

"Sevgili Nuriciğim!

Şu mektupta anlatacaklarımı yüzüne söylemem gerekseydi kesinlikle yapamazdım. Yanında serbestçe fikirlerimi anlattığım halde ve bu yüzden zihnime, ağzıma ne gelirse sana söyleyebilmekteyken şu mektupta yazanları yüzüne söyleyebilmeye mümkün değil kudret bulamazdım. Kendi kendimize bir mariage libre yapmış olduğumuzdan şu anda ben sana eş olmuşumdur. Bununla beraber bilemem bana ne oldu ki senin yanındaki bütün

cüretlerim kırılmış olduğundan yalnız hayalinle bile korkumdan heyecanlanıyorum. Bu korkumun birçok sebeplerinden birisi de şayet beni cüretimden dolayı affetmek istemediğın ihtimalidir.”(A.M.E., 2011:108)

Ceylan kötü bir oyunla birlikte olduğu Nurullah Bey ile -Avrupa’da Parisli kadınların yaptığı gibi serbest evlilik adı altında kavuştuğunu ve bundan sonra onunla mutlu olabileceğini düşünür. Ancak Ceylan ile evlenmeyi kabul etmeyen ve bir an önce ondan kurtulmak isteyen Nurullah Bey ahlaklı, terbiyeli iyi bir aile kızıyla evlenmek için arayışa başlar. Nurullah Bey’i ne yaparsa yapsın kendisiyle evlenmeye ikna edemeyen Ceylan ise intikam amacıyla Nurullah Bey’e zarar veren girişimlerde bulunur. Fakat Ceylan muvaffak olamayarak romanın sonunda hem kendini hem de ailesini bir faciaya sürüklemiş olur.

“Jön Türk’te Ceylan, almış olduğu eğitim ve ailesinin kendisine vermiş olduğu serbestlik nimetini gerçek anlamda değerlendiremez. Batı yaşamının yanlış düşünceleriyle birleştirdiği bu serbestlik neticesinde düşüşü yasar. Milli Edebiyat dönemi romanları içerisinde birçok karakterde görülen yanlış batılılaşma ve sonucunda gelen pişmanlık Ceylan’da görülür. Bu dönemin romanlarında batı medeniyetinin ilim ve tekniği dışındaki unsurlarını örnek alan ve batı medeniyetinin üstünlüğünü savunan karakterler, savundukları bu üstünlüğün çöküşünü yaşar.” (Bayrak, 2009:237)

Ceylan âşık olduğu adamla kavuşarak mutlu bir beraberlik yaşamak isterken Batı’dan öğrendiği fikirler doğrultusunda hareket ederek büyük bir yanlış içerisine düşer. Romanda Avrupa’da mariage libre yapan ve bu evlilik içerisinde âşıklarıyla aralarında olan sorunları silahlarla, hançerlerle halletmeye çalışan *Paris’in eli silahlı kızlarından birisi!* (A.M.E., 2009:104) olur.

Paris, ana temasını yanlış batılılaşmanın oluşturduğu birçok romanda olduğu gibi Sabir Efendi’nin Gelini’nde de Doğu-Batı çatışması ve yanlış batılılaşmanın vurgulandığı kısımlarda sık sık geçen bir mekân olarak yer alır. Ancak bu kez özneler değişir. Doğu ve Batı kültürünün zıtlıkları, yanlış batılılaşmanın olumsuz sonuçları Paris’e giden veya Batının zihniyetini benimseyen karakterler üzerinden değil; batılılaşmayı tamamiyle yanlış anlayan, onu milli ve dini değerlere aykırı, toplumsal normları bozan, günah ve yıkıcı bir akım gibi gören karakterler üzerinden verilir. Bu sefer alafranga bir tipin haksızlığa uğramasıyla yanlış batılılaşmanın uygulama değil özümseme, tanımlama hususundaki noksanlıklar da ifade edilerek yanlış batılılaşmanın, Doğu-Batı çatışmasının farklı bir boyutu ele alınmış olur. Anlatıda geleneksel aile yapısını yansıtan ve alafrangalığa karşı tutucu tavırlar sergileyen ev halkı Belkis’ta gördükleri her hareketi yahut sözü masum olsa

dahi yanlış anlayıp tavrı alırlar. Alafranga bir kadın olarak görülen Belkıs birçok hakarete ve zulüme maruz kalır, dışlanır. Bu durum eserde şöyle tasvir edilir:

“Ancak ısırgan tarlasına düşmüş bir yasemin çiçeği gibi, bu muhit içerisinde hırpalanmaya, örselenmeye mahkûm bulunuyordu. Çünkü Belkıs gibi bir kadın, bu aile için yeni ve acıp bir şeydi, her yeni şey ise böyle nim vahşi muhitlerde daima husumetle karşılanır, bu sebepten aradan bir buçuk ay geçer geçmez, evin bütün kadın sekmesi Tahir Bey’in haremine düşman olmuştu.” (Talu, 1939:16)

Belkıs’ın giyim tarzı, kocasına *Bey* diyerek değil de ismiyle hitap etmesi, Paris’te yaptığı gibi sık sık çarşıya çıkması gibi hareketleri ev halkı tarafından uygunsuz tavırlar olarak görülür. Ev halkına göre bu uygunsuz tavırların nedeni ise Belkıs’ın alafranga terbiye almış olmasıdır. Belkıs’ın hareketleri onlar için yenidir ve yazarın belirttiği surette yeni olan her şey de bu tür ortamlarda düşmanca karşılanır.

Romanda Belkıs’ın eltisi olan Huriye, batılılaşmayı yanlış anlayan ve yanlış anladığı yönde hayatına tatbik etmeye çalışan bir karakter olarak yer alır. Huriye kıskançlık duyduğu Belkıs’ın her hareketini yanlış anlar ve onu yapmadığı şeylerle itham eder. Bu ithamlardan biri de kocası Veli Bey’i baştan çıkardığıdır. Huriye bu düşüncesini kocasına da söyler. Ancak Veli Bey bu iftira karşısında deliye döner ve Huriye’yi döver. Bu olaydan sonra kocasına öfke duyan Huriye ondan intikam almak ve Belkıs gibi olmak ister:

“Evvvela, onun zu’munca alafrangalık zevcine hiyanet etmekten ibaret olduğu için, Saim beyle te’sisi münasebat edeceği andan itibaren alafrangalaşacak ve binaberin Belkıs ile aynı seviyede bulunacaktı.

Saniyen, Belkıs ile sevişmekte olduğu kendisince bi iştibah olan Veli beyden intikam alacaktı. Hatta bu intikamı, eltisini kendine tercih eden bütün ev halkına teşmil ediyordu.” (Talu, 1939:60)

Huriye, Belkıs gibi olmayı hayal ederken, *Frenk kitaplarındaki* aşk trajedilerinin başkahramanlarına döner. Sonunda kocasından boşanan Huriye pişmanlıklarıyla ortada kalır.

Halide Edip Adıvar’ın romanı *Seviyye Talip*’te dönemin atmosferini yansıtan batılılaşma ve eski-yeni çatışmasını kadın kahramanlar üzerinden sorgular. Bu yüzden eserde Fahir’in karısı Macide romana adını veren *Seviyye* kadar önemli bir rol üstlenir. II. Meşrutiyet döneminin getirdiği yoğun batı fikirlerinin kadınlar üzerindeki etkisi ve gerekliliği Macide’nin omuzları üzerinde ilerler. Fahir eğitimini tamamlayıp heyecanla

ülkesine döndükten sonra ilk iş olarak batılılaşmaya dair düşüncelerini karısına aktarmak ve onu bu doğrultuda eğitmektir:

“Bütün ulusumuzun yakalandığı azaplı hastalık; yeni ile eskinin çatışması, anularımızla, geçmişimizle, çocukluğumuzla bağlı olduğumuz ve sevdiğimiz eski! Sonra gelecek yolunu açacak biricik sağlam, dik bizden çaba ve direnme bekleyen yeni! İkisi arasında duraksayarak bekleyen bu elemanları ileri sürmek için ne kadar sabır gerekli idi. Hele geçmişlerini hor görür gibi görünmek, bizim gibi yenilik taraftarlarının bütün çabasını boşa çıkarmak için yeterdi. “Eski”yi saygılı bir biçimde gömmeye çalışırken, “yeni” nin bütün erdemliklerini fakat taklitten uzak, önemini göstermeli. En önce, pek esef edilecek örneklerini gördüğümüz taklitlerle yeniliğin ilgisi olmadığını anlatmalı, yeniliğini kabul edecek bir kadın, bir Fransız veya İngiliz kadınının kopyası erkekler de Paris erkeklerinin modeli olacak değil; biz maymun gibi bir başka uluslara benzeyecek değiliz. Biz olgunlaşmış, insancıl görünüşleri hayatına uygulamış, Batının ilerleyişini kabul etmiş uygun ve bütün anlamıyla ırkının eğilimlerine bağlı yeni Türkler olacağız, iste bunu Macide'nin dar hayatına uygulayarak yavaş yavaş anlattım. Benim fikirlerimi kabul etmesi anasıyla bozuşması demek olamayacağını, anasına karşı saygılı, fakat sağlam olmasını, her kişinin kendi özel hayatıyla yaşaması gerekeceğini, her çocuk ana ve babasının hayatını izlerse ilerleyemeyeceğini söyledim.” (Adıvar, 1982:40-41)

Macide, Fahir İngiltere'den döndükten sonra eski ve yeni olarak sembolize edilen annesi ve kocası arasında kalmıştır. Fahir geleceğin yolunu açacak olan yeniliği savunurken annesi eski geleneklerine takılıp kalmış, dünyanın ilerleyişinden bihaber vaziyettedir. Fahir'e söylediği *Sen bir Mösyö olsunsa, ben kızımı Madam yapamam!* (Adıvar 1982: 35) cümlesinin mantığıyla kızını sürekli kocasının düşüncelerine muhalif fikirlerle dolduruşa getirip baskı kurarak kendince kızını korumaya çalışır. Macide annesi ve kocası yani eski ile yeni fikirler arasında arafta kalmıştır. Bu yüzden sık sık Fahir ile tartışır ve aslında Fahir'in yeni fikirlerinden tedirginlik duyar. Kocasının değiştiğini, eşine ayak uyduramayacağı için onu kaybedeceğini düşünür. Fahir Macide'ye tereddütlerini giderecek konuşmalar yapar. Fahir'in değişiminden korkan Macide'ye bu değişimin korkulacak bir şey olmadığını ve gerektirdiği sınırları Paris erkekleri üzerinden örnekleyerek anlatmaya çalışır. Fahir'e göre yenilik ve batılılaşma, değerlerimizin reddi değil sadece batının gelişimini kabul ederek yeninin erdemli yönlerini almaktır. Bu yüzden ne kadın İngiliz ya da Fransız kadını ne de erkekler Paris erkeklerinin bir taklidi olmamalıdır. Macide'nin korkmasını gerektirecek ya da annesine ihanet etmiş gibi hissettirecek bir durum yoktur.

Merhûme romanında Paris'te eğitim almış, hayatının bir kısmını Paris'te geçiren Cafer Paşa, Batı hayranı bir tip olarak anlatıda yer alır. Hareketlerinde, yaşam tarzında batıyı takip eden Cafer Paşa evlilik konusunda da aynı kültüre göre hareket etmeye çalışır:

“Kerrat ve merrat ile evlenmiş ise de, hiçbir zaman birden ziyade zevce veya müstefreşeye ru-yı iltifat göstermemiştir. Çünkü adidü’z-zevce olmanın Paris’te perveriş-yab olmuş bir centilmene yakışmadığını bilir. Bunun içindir ki zevcatını sık sık tebdil ve becayiş eder. Bununla beraber elli sene evvel irtihal eden ilk zevcesi Merhûme hanımefendiyi asla ve asla unutamaz. Ondan sonra zevcatın her türlüünü tecrübe etmiştir: Yerli, Türk, Çerkes, Rumi, Frengi, yüksek tabakadan, “burjuvaz”, adi, ve kıs’aleyhi’l-bevaki. Ve: genç, çocuk, yaşlı. Ve: malumatlı, musikişinas, cahil, echel ve ondan beter...” (İleri, 2012:145)

Kendi toplum yapısında var olan uygulamayı eleştiren kahraman Batının değer yargılarına göre hayatını şekillendirmeye çalışırken başarılı olamaz. Defalarca evlenip boşanan Cafer Paşa her ne kadar Paris’te eğitim almış bir centilmene yakışır vaziyette davrandığını düşünse de batılılaşmayı yanlış anlamının handikaplarını yaşar. Kendi yaşadığı toplumun sosyal formlarını eleştirirken eleştirdiği formların yerine koyduğu yeni anlayışını batı zihniyetine dayandırdığı için doğru yolda olduğunu düşünür. Ancak Cafer Paşa doğru olduğunu düşündüğü bu yolda sadece başarısız evlilikler yapmış, hayal ettiği yuvaya bir türlü kavuşamamıştır. Anlatıda sefahat âlemleri, dost meclisleri, harcadığı paralarla da yer alan kahraman hiçbir zaman düzenli bir aile hayatına sahip olamaz.

Romanda Cafer Paşa dışında Sirkengübin Bey de batılılaşma sürecine girmiş, batının bir takım hususiyetlerini benimsemiş bir karakter olarak yer alır. Ancak bu durum kahramanın aidiyet duygusunda ikilikler oluşturur. Kahraman benliğinin kaynağı olan kültürle beraber yaşam tecrübesi paralelinde kendine bir yan kimlik daha oluşturur:

“Muhit ve zamanımın oğluyum. Muhit ve zamanımı zatımla icmal ederim. Ne alaturka, ne de alafranga! Paris’te İstanbul’ u, İstanbul’da Paris’i özlerim. Keşke Nevşehirli İbrahim Paşa zamanında İstanbul’da bir Türk paşa-zadesi, yahud, Paris’te şimdi bir “burjuva” bozuntusu olsa idim!... Fessiz kostüm kompleye razı değilim; bize şarklığımızı der-hatır ettirecek bir remz, lakin o kadarı lazım; fazlası fazla!”(İleri, 2012:155)

Bu düşüncelerin temelinde kahramanın kendince geliştirdiği bir savunma mekânizması vardır. Kahraman, batılılaşmanın getirmiş olduğu yanlış anlamaların yol açtığı yozlaşma, kimlik yitimi ve psikolojik yıkımların en yoğun olduğu dönemlerden birinde yaşar. Kimlik tahribatına maruz kalmamak adına kendince birtakım önlemler alır. Bu doğrultuda Sirkengübin Bey Paris ve İstanbul’da bulunduğu süreçleri anlatırken benliğini yitirmemiş, gayet dengeli, yerine göre hareket eden bir seyirde ilerlemiş Batılılaşma izlenimi uyandırır. Eski gelenek ve yaşantıları artık bir bütün olarak sahiplenemeyen kahraman yeni medeniyetin ona sunduğu tekliflere de temkinli yaklaşır. Ancak bu temkin maddi boyutta kalır. Sirkengübin Bey fesini terk etmediği zaman

özünden ve geçmişinden kopmadığını düşünür ancak bu kadarı onun için yeterlidir. Genellikle kendine has kültür ve değerleri çerçevesinde yaşamak yerine değişken ve gelgitli bir kimlik yapısını tercih eder. Kahraman şark kimliğinde boşalttığı değerler yerine garp değerlerini yerleştirerek ilerlemeyi ve nerede bulunuyorsa o yerin kimliğini taşımayı tercih eder. Sirkengübün Bey romanda bu durumu şöyle özetler *Zihnim de öyle: Avrupa' da bir Türk' üm, burada bir Garblıyım.* (İleri, 2012:156) Kahraman her ne kadar kendini batılılaşmanın yıkıcı yönünden korumaya çalışsa da bu sürece dahil olur.

Âhir Zaman'da toplumun Batılılaşma adı altında gösterdiği ikiyüzlü tutumu Paris motifi etrafında eleştirilir:

“Bir yabancı memlekete gidersek oranın ayş u nuş âlemlerini, kokotlarını, grizetlerini, ev kadınlarını, güzellerini, ailelerini, burjuvazlarını görmek için can atıyoruz. Yahut bir memleketin hususi hayatını tasvir eden romanları kapışıyoruz. Hele tiyatrodaki böyle bir oyun verilince hiç yerimizde duramıyoruz. Hele o Paris'te, bulvar üstündeki tiyatrolar o ince “vodivil”ler... Onlara bayılırız. Hepsi de rezalettir. Rezilane bir vak'a mevki-i temaşaya konur. Karısı kocasını, kocası karısını aldatır. Doğrusu bu sanatta üstadlık payesini bunlar kimseye kaptırmamışlardır. Muharebeden evvel bunların üç şeyi çok meşhur, makbul, mergub idi: Vodivilleri, kadınları, yemekleri. Paris'te kimsede para olmak şart-ı evvel ve saniyesiyle, saat altıdan sonra bunların üçünü de mezc etmek ve halt etmek mümkündü. Ey... Peki? Paris'te böyle yapıyoruz da burada, neden böyle ahlak profesörlüğüne kalkıştık? İşte önümde okumak külfetini bile göz aldirmeden manasına muttali olacağımız bir “realist” roman.. Hususi ve samimi, hakiki bir tiyatro oyunu hem öyle ki bilet almaya, frak veyahud smokin giyinmeye bile hacet yok. Sizin için uydurulmuş, düzölmüş bir roman, bir tiyatro...” (İleri, 2012:296)

Batılılaşma sürecinin toplumda oluşturduğu algı bu şekilde tüm çıplaklığıyla anlatılır. Yazar için Paris örneği üzerinden anlattığı bu durum hayatın içinden bir roman ya da tiyatro oyunu gibi seyirlik bir kurgudur. Celal Nuri bu tür insanları ve hareketlerini böyle bir benzetim yaparak ironik bir yaklaşımla eleştirir. Batılılaşmayla beraber yeni bir kültürel etkileşime maruz kalan toplumun daha önce görmediği farklı tarzda yaşam biçimlerine, adetlerine tecessüs etmeye başlar. Bununla beraber zaman zaman kendi değerlerine ters düşse dahi yeni keşfettiği yaşam tarzını kendi hayatı içerisinde uygular. Bu uygulamayı ise gözlemleri ya da okuduğu romanlar doğrultusunda yapar. Fakat bunu yaparken yeni tanıştığı medeniyetin kültürüne ait dinamikleri gayet güzel bulan hayranlıkla izleyenler kendi toplumlarındaki aynı tür tavırları yanlış bularak yazarın deyimiyle “ahlak profesörlüğüne” soyunurlar. Paris'te büyük keyif aldıkları âlemleri, söz konusu kendi ülkeleri olunca ahlaksız bulurlar. Toplumun bu ikiyüzlü tutumu, iki medeniyet arasında kalmışlıktan gelen bir kültür karmaşası ve kimlik bunalımı doğurur. Paris'e gidince farklı bir zihniyet ve tavırla hareket eden insanlar; ülkelerine dönünce bunun tam zıttı bir

zihniyetle hareket ederler. Bu durum birçok roman kahramanında kendi vatanında mutlu olmamasını ya da gittiği Avrupa ülkelerinde sefahat âlemlerinde kendini kaybederek bunalıma sürüklenmesiyle kendini gösterir.

Söz konusu romanlarda kahramanların Batı algısı hayranlık, sorgusuz sualsiz muhaliflik ya da kendi toplumsal genlerimize uyum sağlayamayacak bir takım kavramların toplum hazır olmadan ortaya konması etrafında şekillenir. Daha çok Batı hayranlığı, Batılı yaşam tarzını taklit etme olarak işlenen konulardan biri olan yanlış batılılaşma bazen farklı şekillerde de eserlere yansır. Bu şekilde yer alan romanlardan biri de “Cadi” romanıdır:

“Kararını yerine getirmek için Paris'e gitti. Gereken öğrenime başladı: Birkaç yılda bir İstanbul'a geliyor. Bir süre sonra yine Avrupa'ya dönüyordu. Hisar'daki yalının büyük bir odasını (atelye) haline koymuştu. İçerisi birtakım gönyeler, pergeller, küsküler, alçıdan yarım heykeller, kollar, bacaklar, kafalar, kalıplar (modeller), etütler ile dolu idi. Çok geçmedi bu atelye, o civarda Nadir Beyin (Puthanesi) adıyla ün aldı. Hatta mahallenin kadınları aşırı içerlemeleri ve hınçları yüzünden bir küçük modelin üreme örgenini koparmışlardı. Nadir çok bağırdı, çağırdı. Bu örgen koparma cinayetinden sonra atelyesini kadınlara kapadı. Dava büyüdü. Bütün mahalle ahalisi saldırgana hak veriyordu. Ahlak ve edep bakımından, elbise altında örtülü kalması gereken insan örgeninin, fen ve sanat adına, irdelenmesi ve sergilenmesi pek çirkindi. Uygurlar arasına karışmak için Türklerce yontma ve oyma sanatının öğrenilmesi zorunlu ise; hiç olmazsa, donun uçkuru çözülmemesi; göğüsten aşağı insan gövdesinin irdelenmesinin yasaklanması, gözdağları verilerek, hatırlatılıyordu. Güzel sanatların Osmanlıcası, Frenkçesi olup olmayacağı sorunu aldı yürüdü. Eski ve yeni kafalılar ikiye ayrıldı. Avrupa uygarlığının bize tüm olarak uygulanmasında, buna benzer birçok güç sorunların baş göstereceğini ben öteden beri biliyordum.” (Gürpınar, 1981:198-199)

Nadir Bey, ağabeyi Kadir Bey'in caydırma çabalarına karşın Paris'e heykeltıraşlık eğitimi almaya gider. Paris'te eğitimini almayı çok istediği gönül verdiği sanatı için öğrenim görmeye başlayan Nadir Bey birkaç yılda bir İstanbul'a gelir ve sonra yine Paris'e döner. Hisar'daki yalılarının büyük bir odasını da atelye haline getirir. İstanbul'a geldiği zamanlarda bu atelyede çalışmalarına devam eder. Fakat bu atelye mahalleli tarafından “puthane” adıyla nam salar ve insanların kızgınlığını üzerine çeker. Bir süre sonra atelyedeki eserler mahallenin kadınlarının gazabına uğrar. Atelyedeki sanat eserlerini utanç verici birer günah aracı olarak gören kadınlar bu eserlere hakaret etmekle beraber zarar da vermeye başlarlar. Mahallenin kadınlarının bu öfkeli faaliyetlerinden sonra Nadir Bey atelyesini kadınlara kapar. Ancak mesele daha da büyür ve bütün mahalle artık eserlere zarar veren kadına hak vermeye onun tarafını tutmaya başlar. İş daha da büyüyerek eski ve yeni kafalılar olarak ikiye ayrılır. Kadir Bey'e göre tüm bunların yaşanmasının nedeni ise “Avrupa uygarlığının bize tüm olarak uygulanmasıdır.” Kendi toplum yapımıza ve değerlerimize ters düşecek birtakım figürler barındıran bu sanatın

tamamiyle halk tarafından kabul görmesi imkânsızdır. En azından kendi değerlerimize aykırı bir durum teşkil etmeyecek formlara sokularak halkın karşısına çıkarılmalıdır. Fakat Nadir Bey'in atelyesindeki eserler bu şekilde önlemsiz bir halde halka açık hale getirildiğinde toplumda infial oluşturmuştur. Böylece Kadir Bey'in kardeşini heykeltıraşlık eğitimi almasından vazgeçirmek için söylediği sözler somut bir şekilde yaşanır. Kadir Bey'in en başından beri kardeşine dediği gibi yontma sanatı toplumda kabul görmemiştir.

5.8.MODA

Moda, insan topluluklarının algısını yönlendirerek sosyal, psikolojik ve ekonomik alt yapıya sahip olup toplum hayatında belli bir süre yer edinme özelliği gösterir. İncelenen romanlarda, anlatıların tema ve olay örgüsü içinde Paris'in moda olgusu etrafında bir mekân unsuru olarak kullanıldığı da görülür.

Ashab-ı Kehfimiz'de moda farklı bir yönüyle ortaya çıkar. Romanlarda genellikle bayanlara ait bir olgu olarak okuyucuyla buluşan moda unsurları Ömer Seyfettin'in romanında farklı bir kimlikle yer alır: Siyasi ve toplumsal kimlikle. Romanda dönemin siyasi hassasiyetlerine de yer verir:

“Bulgar Kiralı Ferdinand'in Ayasofya'da "taç giyme" resminde giyeceği esvapla formalar Paris'te yapılmış. Avrupa gazeteleri yazıyor. Ey ihtiyar Ayasofya... demek beş yüz bu kadar sene sonra kubbene yine haç dikilecek ha!..” (Seyfettin, 2013:93)

Burada dönemin Balkanlardaki durumu söz konusudur. Milliyetçilik düşüncesiyle harekete geçen Balkan Devletleri özerkliklerini kazanabilmek için Osmanlı Devleti ile mücadele ederler. Başarılı olması halinde Bulgar kralı Ferdinand'ın Ayasofya'da taç giyme töreninde giyeceği kıyafet ise Paris'te yapılır. Burada birçok romanda Paris'in modanın başkenti olması hasebiyle değil Bulgar kralının siyasi anlamda desteklenmesi nedeniyle moda siyasi bir kimlikle okuyucunun karşısına çıkar. Balkan Devletleri'nin isyanını haklı bulan Fransa ve Fransız halkı Bulgarlar'ın milli rengini kullanarak Paris'te bu şekilde bir moda akımı başlatırlar:

“Bütün Avrupa genç Balkan milletlerinin cesaretlerine, azimlerine, şiddetlerine şaştı. Bulgarların millî rengi bu senenin Paris'te modası... Hatta Beyoğlu'nda bile Bulgar modası âdet oldu. Bulgar renginde kumaşlar İstanbul'da bile satılmaya başladı.” (Seyfettin, 2013: 95)

Daha önceki dönemlerde sıkıntılı toplumsal süreçlerden geçen, milliyetçilik akımının kaynak bölgesi yaşamış ve bir takım sosyal isyanlara kadar sürüklenen Paris halkı Balkan Devletleri'nin isyan ve mücadelesini haklı bulur. Onlar için bu senenin moda rengi cesur, isyankâr ve gücünü göstermekten geri durmayan Bulgarlar'ın milli rengidir. Bu ifade dönemin siyasi, sosyal yapısının moda olgusuna nasıl yansıdığı ve modanın nasıl yönlendiğinin de ipuçlarını vermesi açısından önemlidir. Paris halkı, modayı bir sembol gibi kullanarak Bulgarlar'a destek olurlar. Bu şekilde romanda dönemin siyasi ve toplumsal yapısına da değinilmiştir.

Jön Türk romanında moda konusunun işaret ettiği iki husus daha vardır: Değişen değer ve algılar. Ahdiye Hanım'ın evlilik günü giyeceği gelinlik romandaki kadın karakterlerin oldukça kafa yorduğu, tartıştığı bir mevzudur. Ortaya atılan fikirler ve istişareler sonunda Ahdiye Hanım'a Parisli bir geline dahi giydirilmiş olsa beğenilmeyecek bir yeri olmayan, Paris'e ölçü gönderilip diktirilen gelinliklerden daha güzel bir gelinlik dikilir.

Fakat Ahmet Mithat Efendi bu noktaya şöyle değinir:

“Düğünden sonra hiçbir işe yaramayacak olan bu pahalı elbiseyi, yaptırmayıp kira ile yağlıkçılardan almak âdeti yerleşti. Bu halde gelinler eskiden olduğu gibi umacılıktan kurtuldularsa da yine medeni olmak şerefine ulaşamadılar. Şehirliliğe özgü olan sadelik ve o sadelik içinde güzellik ve o sade güzellik içinde zenginlik görüşüne en yakın gelinler zamanımızda görülmeye başladı. İşte beş altı hanımın el becerileriyle bugün Ahdiye hanımın giyeceği gelinlik bu olacaktır. Belki, zaman gelecek bugünkü gelinlerimiz de bize pek umacı görünerek daha sade bir gelin aranır olacak. Nasıl ki gelin giydirmek konusunda taklit ettiğimiz Avrupa'da bugünkü gelin kıyafetleri de göze batmaya başlamışlardır. Alfred Naquet gibi evlilik meselesini sadeleştirme sadeleştirme tüm yük ve sıkıntılardan kurtarıp tamamıyla serbest bırakmak gayretinde bulunan, yeni özgürlük fikirlerinin babası. Bugünkü gelin kıyafetini, yani diğer kadınlardan daha gösterişli bir kıyafetle gelin teşhirini adeta utanılacak bir görgüsüzlük olarak görüyordu.” (A.M.E., 2009: 27)

Yazar değişen değerleri, toplumun form değiştiren zevk anlayışını moda olgusu üzerinden anlatır. Artık eskisi gibi gelinliklere özen gösterilip manevi anlamlar yüklenmez. Artık gelinlik sadece birgünlüğüne giyilen üzerine masraf yapmaya değmeyecek bir kıyafetten ibarettir. Bu yüzden eskisi gibi günlerce heyecan içinde tasarlanıp dikilen gelinlikler yerini yağlıkçı denilen gelinlik, duvak gibi düğün giysilerini kiraya veren satıcılardan alınan gelinliklere bırakır. Eski zamanların şatafatlı, telli duvaklı gelinleri artık demode ve görgüsüz karşılanır. Bu durum toplumun zevk algısında da tabii

olarak bir değişim oluşturur. Artık geçmiş zamanın gelinleri diğer kadınları gölgede bırakacak ihtişamlı gelinliklerini terk etmiş modernliğin, zenginliğin ve güzelliğin bir göstergesi haline gelmiş olan sade gelinlikleri ile düğünlerinde yer alırlar. Bu durum Batılılaşma sürecine giren toplumun Batının giyim kuşam konusunda da takip edildiğini ve Batıdan edinilen fikirlerin toplum hayatının en önemli alanlarında dahi tatbik edildiğini gösterir.

Romanda başkahraman Nurullah Bey'in evlilik hazırlığında olduğu Fatma Ahdiye Hanım'ın gelinliği şu şekilde tasvir edilir:

“Ahdiye Hanım için en uygun kumaşın mavi, açık mavi renklisinden yarım dekolteden biraz fazla, i çeyrek dekolte güzel bir gelinlik yaptırılmıştı. Giyim konusunda diğer hanımlardan daha zevkli ve tecrübeli olan Fettan Hanım, birçok tuvalet resimlerini inceledikten sonra, zevklerine güvendiği birkaç hanımın da onayını alarak terziye, bu gelinliği diktirmişti. Bazı msriflerin gösteriş olsun diye Paris'e l gönderip yaptırđıkları gelinliklerden çok daha güzel, enfes bir eser olmuştu. Garnitr yukarıdan aşağıya kadar limon çiçeklerinden ibaret olan bu gelinliği Paris'in hem de kibardan bir geline giydirmiş olsalar en müşkülpesent Parisli madamlar dahi beğenilmeyecek bir yerini bulamazlardı.” (A.M.E., 2011:28)

Kadınların Paris modasına olan beğenileri beğeniden öte toplum içerisinde kendilerini zengin ve seçkin gösterebilecekleri bir gövde gösterisidir. Bu durum romanda eleştirilirken dahi gelinliğin güzelliği, Paris modası ve Paris'li kadınların zevki lt alınarak betimlenir. Romanda bazı kadınların ölülerini göndererek Paris'te gelinliklerini diktirmeleri müsriflik ve gösteriş olarak tabir edilirken gelinliğin güzelliği ise Parisli bir kadının bile beğenebileceği kadar güzel bulunur. Avrupa özellikle de Paris'e olan bakış açısı romanın kadın kahramanlarının beğenilerine yansır. Dönemin moda algısı, Paris'in öncülük edip şekillendirdiği yola göre oluşur. Kadın kahramanlar için bir lt kabul edilen Paris modası ve Parisli kadınların zevki onların giyim kuşamı konusunda yönlendirici olur. Romanda dönemin kadın kahramanları için modanın başkenti Paris'tir.

Sabir Efendi'nin Gelini romanında Paris'te yetişmiş bir kahraman olan Belkis İstanbul'da evlenir. Sabir Efendi'nin oğlu Tahir Bey ile evlendiği gün giydiği gelinlik Avrupa tarzını yansıtan şık bir gelinlik olmasına rağmen düğün halkı tarafından eleştirilir:

“Mütemadiyen odaya girip çıkan kalabalık, akşamüzeri geç vakit dağılırken muhtelif gruplar arasında şu yolda muhavereler cereyan etti.

-A! Kardeş; Vallahi pek yazık! Gelin nasıl şey yle? Oyuncu kızı gibi, her taraflı açık saçık, kumaşa kıyamamış galiba?

-Ne olacak? Beyoğlundan gelen gelin başka türlü olmaz ya? Koltukta yüzü kızarmadı bile..

-Hanım, kıza dikkat ettin mi?.. Belinde kocaman bir demet vardı.

-Gördüm sus! Az daha odanın ortasında düşüp bayılacaktım. Frenk adeti zâhir!

-Başını düzeltmek için kolunu yukarı kaldırdı da gördüm. Vallahi kokonadan farkı yok! Güvey onu boşar görürsünüz.” (Talu, 1939:6)

Gelinin beline taktığı çiçek düğüne gelen bayanlar tarafından Frenk âdeti olarak görülür ve tahkir edilir. Romanda bir nevi yeninin sembolü olan Belkıs’ın düğün günü için seçtiği gelinlik eşraf tarafından uygunsuz bulunur.

Paris’in modayı yansıtan şık kıyafetleri sadece zenginlerin değil maddi açıdan bu kıyafetleri alamayacak olan kesimin de beğeni ve ilgisini çeker. “Âhir Zaman” romanında Şehlevend giydiği tuvaleti ve makyajını bozan Rum hizmetçisi Kleoniki’yi işten kovarlar. Ancak Kleoniki gitmeden önce bahşiş ister:

“-Küçük Hanım, adiyö! Ben gidiyorum. Bu kadar vakit ben size hizmet ettim. Bana bir ufak... Nasi söyleyeyim? Baksis... Ama para ile değil. Hani siz Paris’ten geldi. O vakit sandıkta vardı bir sabka. Onu isterim. Ben sankim baksis. Meğer (Kleoniki)nin istediği, Paris’te birçok tahkikatten sonra alınmış, zarif ve 1914 modasına muvafık bir deve kuşu tüylü serpuş idi. Şemsa Hanım da, Şehlevend de buna güldüler. Terbiyeli, nezaketli Behlül Ağa da gülüyordu.” (İleri, 2012:200)

Eşi vefat etmeden önce kızlarıyla beraber Paris’e seyahat eden Şehlevend Hanım orada dönemin modasını yansıtan kıyafetler almayı da ihmal etmez. Giyim kuşam konusunda titiz davranan anne kızın zamanında Paris’ten aldıkları oldukça şık olan şapkayı hizmetçi kız bahşiş olarak ister. Ancak birçok araştırmadan sonra zorlukla bulunan bu şapka hizmetçiye verilmez. Kleoniki’nin bu isteğine gülen Şemsa Hanım yardımcısı Behlül Ağa’ya herhangi bir şapka bularak hizmetçiye verilmesini emreder.

Romanda kılık kıyafet konusunda Paris modasını tercih eden bir diğer kahraman da Mahruse Hanım’dır:

“Mahruse hoştur, şirindir. Uzun boyluluğu, şişmanlığı, melahatine noksan vermez. Hele saçlarını kıvrır, önden ikiye böler ve her yerinden güzel olan göğsünü de biraz ziyadece açarsa cidden kıyak olur. Kostümüne mahsus Paris’ten tedarik edilmiş sarı iskarpinleri ve o renkte ipekli, pek şeffaf çorapları da vardı.” (İleri, 2012:247)

Âhir Zaman’da bu kahramanların dışında Paris’ten gelen parfümleri, Madam Anika ise yaşlanmasının önüne geçmek için Paris’ten getirttiği ilaçlarla modayı daha çok Paris ekseninde takip ederler.

5.9.YENİ KAVRAMLARIN ÇIKIŞ NOKTASI OLARAK PARİS

Jön Türk, Heyûla, Handan ve Fetret romanlarında kahramanlar için yeni karşılaşılan daha önce hiç duymadıkları birtakım kavramlar ortaya çıkar. Feminizm, mariage libre, ipnotizm gibi daha önce hiç duymadıkları bu yeni kavramların ana kaynağı ise Paris'tir.

Ahmet Mithat Efendi'nin Jön Türk romanında Ceylan karakteri okuduğu Batı (Fransız) kaynaklı kitaplar sayesinde birçok yeni konu hakkında fikir sahibi olur. Bunlardan biri de çıkış noktası Paris olan mariage libre dir:

“Evet, Paris'te bir bölük halk mariage libre'e taraftar olabilirler. Bu fikirler, uzun zamandan beri uygulanıyordu. Hatta sonuçlarının dahi meydana çıkmaya başlamış olması onlar için tamamen normal görülüyordu.”(A.M.E., 2011:131)

Romanda üzerinde durulan ve eleştirilen bu evlilik anlatının olay örgüsü için de önem taşır. Ceylan, Fransızca kitaplardan öğrendiği bu ilişkinin olumsuz sonuçlarını hesaba katmayarak kendini kötü bir yola sokar. Yeni tanıdığı bu fikri her yönüyle düşünmeyip, yanlışlığını sorgulamadan kabul edip benimseyen Ceylan sonunda bu fikrin handikaplarını deneyimleyerek görmüş olur. Diğer roman kahramanları içinde yeni bir kavram olan mariage libre Ceylan gibi memnuniyetle karşılanmaz. Nurullah Bey ve fazlasıyla varlığını romanda hissettiren yazar bu tür bir ilişkiyi olumsuz olarak değerlendirir. Çünkü anlatıda Paris'te ve diğer Avrupa şehirlerinde yaygınlaşan bu evlilik tipi kendi toplum yapımıza her açıdan uymayan hatta çıkış noktası olan toplumlarda dahi bir takım facialarla sonuçlanmış bir olgudur. Dolayısıyla mariage libre, “Jön Türk” romanında kahramanlar için Parisli insanların daha önce deneyimlediği ve hem Avrupa hem de Osmanlı toplumunun haberdar olduğu yeni bir kavram olarak karşımıza çıkar. Ortaya çıkan bu kavrama Ceylan dışında bütün karakterler ve yazar olumsuz yaklaşır, eleştirir.

Heyûla romanında Selma, daha beşikteyken nişanlı olduğu Rıfkı ile evlilik hazırlığındadır. Sık sık tekrarlanan baş ağrıları çeker. Teyzesinin kocası Şahap, Paris'te baş ağrılarının *ipnotizm* ile nasıl tedavi edildiğini anlatır ve bunu kendisinin de yapabildiğini söyler. İpnotizm roman kahramanlarının daha önce duymadığı bir kavramdır. Fakat Şahap'ın anlattıkları karşısında bu tedavi yöntemini gayet olumlu karşılarlar. Bu

yüzden Selma'nın babası Şahap'tan Selma'yı baş ağrılarından kurtulması için ipnotize etmesini ister:

“Sen Paris’te “ipnotizm” ile asabi ağrıların nasıl tedavi edildiğini ve bunun tecrübene istinaden bildiğini anlatıyor, babam da sana beni ipnotize etmen için rica ediyordu.” (Adıvar, 1982:122)

Selma'nın babası daha önce hiç duymadığı bu tedavi yönteminin Şahap'tan duyduğu kadarıyla Selma'ya iyi gelebileceğini düşünür. Şahap'tan ipnotizm uygulayarak Selma'yı iyileştirmesini ister. Her ne kadar teyzesi bu duruma karşı çıkmaya çalışsa da Selma baş ağrılarının verdiği acıyla bir an önce iyileşmek için tedavi için Şahap'ın atölyesine gitmeye başlar:

“Atelyene geldiğim günü hatırlıyorum. Başımın ağrısını iyi edecektin. Buna yalnız teyzem itiraz etmişti. Fakat şakaklarımda atılan ağrının rahatsızlığıyla, hırçınca, “teyze, belki iyi olurum!” dedim. Manalı bir acıyla “Sen istedikten sonra...” demişti.

Siyah kanepenin üstüne uzandığımı, büyük bir tecessüs ve korkuyla yeşil ışıklarının sabit bir kudretle dimağıma süzüldüğünü ve bembeyaz ellerinin garip hareketleriyle yavaş yavaş yokluğa karıştığımı hissediyordum.

İki günde bir bütün beynimi sarsan bu baş ağrılarını unutmak için atelyene taşıyıordum. Fakat yavaş yavaş senin esirin olmuştum.” (Adıvar, 1982:123)

Selma bütün hayatı boyunca bu esareti yaşar. Şahap, Selma'nın zihinsel kontrolünü eline almıştır. Daha önce hiç duymadığı bu tedavi yöntemiyle iyileşmeyi hayal ederken kendini, kontrolünün dışında gelişen yasak bir aşkın içinde bulur. Şahap, Selma ile ilişkisini kamufle ederek sürdürebilmek için onu sevmediği, istemediği halde Haşim ile evlenmeye zorlar. Şahap'ın telkinleri neticesinde Haşim ile evlenen Selma mutsuz bir evlilik ve yasak aşkının verdiği vicdan azabıyla ruhsal bunalımlar atlatır. Selma'nın mahiyetini tam olarak bilmeden başladığı ipnotizm tedavisi kahramanın hayatını mahveden sürecin kırılma noktasını teşkil eder.

Şahap'ın Paris'te öğrendiği ve ev halkının daha önce hiç duymadığı bir tedavi yöntemi olan ipnotizma romanın kurgusu içerisinde yazarın vermek istediği temayı destekleyen bir kavram olarak da önemlidir.

“Halide Edib bütün romanlarında evlilik dışı ilişkileri hiç hoş görmez ve bunlara ancak Heyûla veya Handanda olduğu gibi zihin kontrolünün ortadan kalkması hallerinde rıza gösterir.” (Enginün, 1986:59-60)

Kadın kahramanın düştüğü ahlaksız durum onun zihin kontrolünün dışında yaşanır. Selma'nın iradesini kontrol altına alan Şahap, Selma'yı bir kukla gibi yönlendirir.

İpnotizm ile başlayan esaret Selma'nın anlatı boyunca yaşadığı ruhsal bunalımın kaynağı olan ahlaksız ilişkinin temelini oluşturur. Yazar, böylece kadın kahramanını düşük, ahlaksız bir kadın gibi gösterecek düşüncelerin de önünü keser. Bu bağlamda Selma'ya platonik bir aşk duyan Ziya onu hiçbir zaman suçlamaz, aşağılık bir kadın gibi görmez. Selma onun gözünde, kötülüğe maruz kalmış biçare bir kadındır.

Jön Türk romanında *mariage libre* olarak okuyucunun karşısına çıkan “serbest evlilik” kavramı Fetret romanında da görülür. Romanın kahramanlarından Hakan Bey ömrünün kırk seneden fazlasını Paris'te geçirmiş ve orada tanıştığı Fransız bir kadınla hayatını birleştirmiştir. Ancak bu gayr-ı resmi bir evliliktir. Paris'e giden vapurda tanıştığı Fetret'e “refikam” diye bahsettiği için Hakan Bey'i evli zanneder. Fetret'in *Hakan Beyefendi, demek müteehhilsiniz...*(Kemâl, 2012:183) sorusunu ise şöyle yanıtlar:

“-Evet müteehhilim; kalben, fikren emelen müteehhilim, resmen değilim. Çünkü refika-i hayatımla otuz beş sene evveli birbirimizi tanıdık, sevdik, candan sevdik, o zamandan beri beraber yaşadık, birlikte düştük kalktık. Birimiz hasta olsa diğerimiz meraktan uyku uyumazdı; birimiz gaybubet edince öbürümüz ona mülaki olmadıkça rahat edemezdi. Senelerden beri böyle idi yine de böyledir.

Fakat resmen huzur-ı kadıda evlenmedik. Aramızdaki rabita hürdür hususidir. İstesek bugün yek-diğerimizden ayrılırız, lakin biliriz ki böyle bir iftirak muhaldir. Sade karı kocaya değil, hatta kardeş kardeşe; peder, valide evlada nasıl meclub, nasıl mürtebit ise biz de birbirimize öyle bağlıyız. Herkes bizi zevç ve zevce bilirler, resmen müteehhil olmadığımızı anlasalar bile yine öyle addederler, ta ibtidadan beri beynimizde kayd-ı resmi-i izdivaca tenezzül etmedik. Böyle serbest olursak yek-diğerimize alakamızın daha saf, daha samimi olacağına kanaat ettik, şimdiye kadar da o kanaatle mesut, mübtehic yaşadık.” (Kemâl, 2012:183)

Paris'e büyük bir tutkuyla bağlı olan Hakan Bey romanda da belirtildiği gibi zihniyet olarak da *Fransız âleminde yaşar*. Bu yaşayış biçimi sadece sosyal değil bireysel ilişkilerine de yansır. Jön Türk romanında, Paris'te oldukça yaygın bir uygulama olduğundan bahsedilen *mariage libre*, Fetret romanında bir Türk erkeği ile Fransız kadını arasında yaşanır. Hakan Bey her ne kadar resmi olarak evli olmasa da kendini evli olarak görür ve hayatını paylaştığı kadını refikası olarak tanıtır. Serbest evlilik anlayışını benimseyen Hakan Bey için bu en ideal birliktelik şeklidir. Hakan Bey, evliliğini serbest, samimi ve mutlu bir evlilik olarak tanımlar. Bu serbest evlilik Hakan Bey'in Paris'te geçirdiği yıllardan sonra zihniyet olarak nasıl değiştiğini adeta Fransız bir vatandaş gibi hareket ettiğini de gösterir. Yıllarca Paris'te yaşamış olan Hakan Bey'de bu şehir sadece kültürel, sosyal katkılarda bulunmamış kahramanın kimliğinde de birtakım değişimler oluşturur. Şehrin karakteristik özellikleri, kimliği ile kahramanın zihniyeti zaman

içerisinde aynılaşmaya başlamıştır. Bu bağlamda Hakan Bey ile refikası arasındaki serbest evlilik romanda kahramanın zaman içindeki kimlik değişimini yani Fransızlaşmasını vurgulaması açısından önemli bir kavram olarak yer alır.

Halide Edip'in "Handan" adlı romanında Refik Cemal, arkadaşı Server'e evleneceğini yazdığı mektupla haber verir:

"Evleniyorum Server, hem de kiminle olduğunu bilsen. Cemal Bey'in alafranga kızlarından biriyle! Unutamazsın değil mi, Kuzguncuk Tepesi'ndeki büyük evin kızlarını? Senin bize hafta başında geldiğin zamanlar onların gezmeye gidişini görmek için bazen çıkardık. O sıra ile kısa yeldirmeleri, serbest tavırları, hızlı İngilizceleriyle giden kızlar! Bilir misin, bunların sokakta İngilizce konuşmalarına ben itiraz ederdim de sen, "Kendi aralarında, ne var?" derdin.

Komşuların mutaassıp omuz silkmeleriyle yeni dünya kızları dedikleri ve bütün alafranga deliliklerine rağmen mahallede hiçbir gence dönüp bakmayan bu kızlara senin bir zaafın vardı. Kâfir, o zamandan beri kâfirliği seversin; şimdi artık Paris'te, kadınlar hakkında bu sivri nazariyelerini yaşatan canlı numuneleri gördükten sonra bütün bütün başkalaşmışsındır; "aferin talihli köpek" diyeceksin." (Adivar, 2005:1)

Refik Cemal evleneceği kişinin mensup olduğu ailenin özelliklerinden biri alafranga insanlar olmalarıdır. Oysaki Refik Cemal alafrangalığın abartılmasından hoşlanmayan bir tiptir. Server ise bu mevzuya Refik Cemal gibi mutaassıp değil gayet açık bir bakış açısıyla yaklaşır. Refik Cemal'in hiç hoşlanmadığı ve uzak durduğu alafranga kızlar arkadaşı Server'in takdir ve beğeniyle karşıladığı bir kesimdir. Kendi toplumları için henüz yeni ve yer yer ayıp olarak görülen kızların davranışları, Avrupa'da gayet doğal görünür. Bu davranışlar, toplumsal değerleri içerisinde herhangi bir sıkıntı teşkil etmez. Batılı yaşam tarzına ön yargısız hatta beğeniyle yaklaşan Server için de Cemal Bey'in alafranga kızları tenkit değil takdir edilmelidir. Fakat Refik Cemal onun bu yönünü eleştirir. Paris'te yaşayan arkadaşının bu şehirde gitgide güç kazanmaya başlayan "feministlik" fikirlerinden fazlaca etkilendiğini düşünür. Refik Cemal, kendi toplumunda bu fikirlerin yansımalarını gördüğü kadınlardan hoşnut olmaz. Server'in ise Paris'te kadınlarla ilgili bu türlü fikirlerin canlı örneklerini gördükçe eskiye nazaran daha da çok değişmiş olabileceğini ön görür. Bu düşüncesini mektubunda da arkadaşı Server ile paylaşır.

SONUÇ

Paris, Türk edebiyatı ve yazarları için gerek özel yaşamlarında gerekse eserlerinde dikkate değer bir yer teşkil eder. Romanlarda Paris, sadece fiziksel bir mekân olarak değil devrin, yazarın ve eserin yansıttığı zihniyetin bir parçası olarak da yer alır. Bu açıdan tezimizin zaman dilimini oluşturan II. Meşrutiyet devrinin siyasi, sosyal ve sanatsal fikirleri Paris'in romanlar içerisindeki işlevini ve arka plânında yatan zihniyetini etkilemiştir. Böylece Paris, romanlarda yalnız mekânı değil bir zihniyeti, devri ve yazarın bakış açısını da temsil etmiş olur. Bu bağlamda çalışmamızda Türk romanında Paris'in nasıl algılandığının izini sürdük.

İncelenen romanlarda Paris'in tiyatroları, ev, otel, konak, müze, sokak ve cadde gibi yaşamsal alanları Paris'e dair yer alan mekânlardır. Bu mekânlar içinde en çok bahsedilen yer ise tiyatrolardır. Çünkü Paris'e giden kahramanların büyük bir çoğunluğu için en önemli sanatsal faaliyet tiyatro izlemektir.

Genel manasıyla bir kişinin veya ailenin barındığı, yaşadığı yer olarak bilinen evler, Paris'te bir tür eğlence merkezi haline gelir. Parisliler rutin yaşamlarının dışında evlerini eğlenilecek ve güzel vakit geçirilecek mekânlara dönüştürürler. Paris'in sosyal hayatında önemli bir yere sahip olan balolar, partiler ve düzenlenen oyun günleri genellikle evlerde yapılır. Romanlarda Paris'e dair yer alan bir diğer mekân da müzelerdir. Fetret ve Cadı romanlarında bir sanat ve kültür merkezi mahiyetinde okuyucunun karşısına çıkan müzeler, Gönül Hanım romanında eleştirel bir bakış açısıyla sunulur. Gönül Hanım romanı, Türklerin anayurtlarında keşfedilip Paris'in ve Avrupa'nın çeşitli müzelerine götürülen tarihimize ait eserlerden bahseder. Romanda, milli kültürümüze dair tarihe ışık tutacak eserlerle dolu olan Paris müzelerinin genç Türk araştırmacılar tarafından görülmesi gerektiği vurgulanır.

Romanlardaki kahramanların çoğu başta eğitim için olmak üzere çeşitli nedenlerle Paris'e gitmişler ya da gitmeyi en çok arzu ettikleri yer olarak Paris'e gitme hayalleri kurmuşlardır. Eğitim için Paris'e giden roman kahramanları genellikle gidiş amaçlarına uygun bir biçimde eğitimlerini alır ve sorumlulukların bilincinde olarak ülkelerine dönerler. Ancak bu durumun tersine eğitim için gidip Merhûme romanındaki Cafer Paşa ve Âhir Zaman romanındaki Ecmel Bey gibi Fransızlaşarak mili kimliklerine ait değer ve kültürden uzaklaşan roman kahramanları da görülür. Paris'te eğitim alan bir diğer

kahraman olan Heyûla romanındaki Şahap ise Paris'te ruhbilimle ilgilenmiş ve bu alandaki bilgisini kötüye kullanmıştır. Menfa ve Jönler romanının başkahramanları, Paris'e siyasi durumlardan dolayı kaçmak zorunda kalmışlardır. Birer Jön Türk olan kahramanlar için dönemin hükümetine muhalif olmaları sonucu doğan baskılardan kurtulmak için Paris'i bir çıkış noktası olarak görürler. Kahramanların Paris'e en çok gitme nedenlerinden biri de yıllarca romanlarda okudukları ya da gidenlerden duydukları Paris'i görmek ve bir müddet orada zaman geçirmektir. Ancak bazı roman kahramanları için bu eğlence ve geziler zamanla aşırıya kaçarak kötü alışkanlıklara dönüşür. Sefâhat âlemlerinde kendini kaybeden kahramanlar romanlarda sık sık yer alır. Hatta bu durum romanlarda yer yer toplumun kınadığı ya da başlarına gelmesinden korkulan bir durum olarak görülür. Bu açıdan değerlendirilebilecek romanlardan biri olan Fetret romanında Seher karakteri Paris'e eğitim için gidecek olan nişanlısı Fetret'in oradaki yaşantıya kendini kaptırarak onu unutmamasından endişelenir. Bunların dışında Sabir Efendinin Gelini romanında Vedat Sarım Bey memuriyet için, Sermed romanında başkahraman Sermed aşk acısını unutup ruhunu tedavi etmek için ya da Handan romanının başkahramanı Handan gibi tedavi olmak amacıyla Paris'e giden roman kahramanları da vardır. Kahramanlar bağlamında ele alabileceğimiz bir diğer kısım ise Parisli kahramanlardır. Romanlarda, Paris'te sefahate düşmüş karakterlerin metresi, zengin konakların kızlarına eğitim vermesi için getirilen mürebbiyeler ya da Paris'e giden kahramanların hayatlarında kırılma noktası oluşturan kişiler olarak yer alırlar. Genel olarak romanlardaki kahramanların Paris ile birlikte ele alınışları bu şekildedir.

Zihniyet bağlamında, romanlardaki Paris algısı çeşitlilikler gösterir. Bunlardan biri Paris etrafında şekillendirilen II. Meşrutiyet romanının en çok işlenen temalarından biri olan yanlış batılılaşma sorunsalıdır. Tanzimat edebiyatından itibaren romanlarda yanlış batılılaşma eleştirisi II. Meşrutiyet romanında da görülür. Bu tema içerisinde Paris'in roman kurgusu içerisindeki işlevi daha çok yanlış batılılaşmanın tetikleyici faktörü olmasıdır. Jöntürk romanında Ceylan karakterinin içine düştüğü yanlışların temelinde, fikirsel olarak onu besleyen kendine örnek aldığı Batı eğitimi ve Parisli kadınların yaşayış biçimleridir. Ceylan kendine rol model olarak aldığı Parisli kadınların yaşam tarzlarını kendi yetiştiği toplumun değer yargılarına ters düşmesine rağmen uygulamaya çalışarak kötü bir sona doğru sürüklenir. Paris, Jöntürk dışında Sabir Efendi'nin Gelini, Seviyye Talip, Merhûme, Âhir Zaman, Cadı gibi yanlış batılılaşmanın ana tema ya da yan tema olarak geçen romanlarda sık sık yer alan bir mekân olarak karşımıza çıkmıştır.

Paris'i gören roman kahramanları başka şehirlerle kıyaslayarak Paris'in güzelliklerini ve kendileri için neler ifade ettiğini dile getirirler. Bu kıyaslamalar Paris'e birer övgü niteliğindedir. Paris'e giden kahramanlar kolay kolay memleketlerine dönmek istemez. Ancak özellikle İstanbul ile kıyaslanan metinlerde Paris'e ne kadar hayranlık duyarlarsa duysunlar Sermed romanında olduğu gibi İstanbul'un güzelliğinin de hakkını verirler.

Tiyatroları, opera sahneleri, müzeleri ile Paris romanlarda sanatın merkezi olarak yer alır. Kahramanlar Avrupa'nın en önemli sanat merkezlerinden biri olan Paris'te izledikleri tiyatro oyunları, operetler sayesinde sanatsal eserler karşısındaki muhakeme yeteneklerini kuvvetlendirir ve beğeni çıtalarını yükseltirler. Bu yüzden kendi ülkelerinde izledikleri oyunlarla Paris'te izledikleri oyunları kıyaslarlar. Yaptıkları kıyas sonucunda kendi memleketlerinde sahnelenen oyunların sanatsal ve teknik açıdan yetersizliğini eleştirmekten de geri durmazlar. Romanlarda Paris'i sanatın başkenti yapan bir diğer sebep ise Cadı romanında olduğu gibi sanatçı olmak isteyen gençlerin kendi memleketlerinde bu eğitimi alabilecek altyapının olmaması ve toplumun henüz değişik sanatsal disiplinleri anlamaya hazır olamamalarından kaynaklanır. Oysa Paris, sanata bakış açısı ve güzel sanatlar konusundaki eğitim sistemiyle kahramanların gözünde adeta sanatın merkezi haline gelmiştir. Bu yüzden Paris, Cadı romanında heykeltıraşlık eğitimi almak isteyen Nadir Bey'in kaçış noktası olmuştur.

II. Meşrutiyet dönemi romanlarının ağırlıklı olarak işlediği siyasi konu olan II. Abdülhamit dönemi ve Jön Türkler'e bu süreçte uygulanan baskıcı faaliyetlerdir. Paris'in bu açıdan ele alındığı romanlarda, Menfa romanında olduğu gibi dönemin hükümeti tarafından gidilmesi yasak edilmiş bir şehirdir. Paris, Jön Türkler'in siyasi faaliyetlerini sürdürdüğü önemli bir üstür. Bu yüzden romanlarda bahsedilen çoğu Jön Türk'ün dönemin kendilerine uyguladığı baskıcı ve cezalandırıcı uygulamalarından kaçmak için gittikleri sığınak, Paris olmuştur.

Sermed, Merhûme, Tezad romanlarında Paris, kahramanlar tarafından zaman zaman aşırıya kaçan bir üslûpla övülür. Âhir Zaman romanının kahramanlarından Şehlevend ile Kiralık Konak romanının kahramanlarından olan Seniha'nın hayatlarındaki en büyük emelleri Paris'e gitmektir. Memleketlerinde kendilerini esir gibi hisseden roman kahramanları için Paris özgürlüğün şehridir. Menfa ve Tezâd romanlarında, II.

Abdülhamit döneminin baskısından kaçmak için tercih edilen yer, Jön Türkler'in en önemli hürriyet kalesi olan Paris'tir. Kahramanların hayallerinde yaşayan kendileri için kurdukları yahut olması için çaba sarf ettikleri bir dünya vardır. Paris, romanlarda kahramanlar tarafından yaşam tarzı ve olanaklarıyla hayallerinde kurguladıkları bu dünyanın canlı bir örneği gibidir. Böylelikle Paris, romanlarda kahramanların gözünde idealize edilmiş bir şehir olarak yer alır.

Romanlarda Paris, genellikle kahramanlar tarafından hayranlık duyulan mimarisi, sanatı, edebiyatı, medeniyetiyle övülen ve örnek alınan bir şehir olarak romanlarda yer alır. Ancak bazı roman kahramanları için bu durum geçerli değildir. Romanlarda Paris'in olumsuz yönlerinden de bahsedilir. Bu olumsuzluklar daha çok sefahate düşmek ve yabancı bir memlekette yaşamının getireceği zorluklar üzerinde yoğunlaşır.

Roman kahramanları için bir rol model olan Paris, zaman zaman anlatılar içerisinde toplumsal yapısına dair söylem ve tespitlerle de okuyucunun karşısına çıkar. Romanlarda Paris'in toplumsal yapısına dair tespitler, Paris'in kendi toplumsal değer yargılarımızdan ve geleneklerimizden farklı olduğu sonucu çıkarır. Bu tespitler Sermed, Ashab-ı Kehfimiz, Jön Türk, Merhûme romanlarında birçok roman kahramanı tarafından idealize edilen kendileri için tasarladıkları yaşamın rol modeli olan Paris'in öteki yüzünü göstermiş olur.

Roman kahramanlarının hayatına çıkış noktası Paris'e dayanan birtakım kavramların girdiği de görülür. Heyûla romanında Şahap'ın Paris'te öğrendiği ipnotizm (hipnotizma) romanın diğer kahramanlarının ilk defa duyduğu bir tedavi yöntemidir. Romanın ana kahramanlarından olan Selma, Paris'te tedavi amaçlı kullanıldığını öğrenince kendi hastalığı için de bu tedavi yönteminin iyi geleceğini düşünür. Handan romanında, Paris'te yaşayan Server için daha kendi toplumları içerisinde tam anlamıyla yer edinmemiş olan feminizmin ilk canlı örneklerini gördüğü yer Paris'tir. Jöntürk romanında eleştirilen bir kavram olan mariage libré nin çıkış noktası ise Paris'tir.

II. Meşrutiyet döneminde de devam eden batılılaşma süreci birçok alanda olduğu gibi toplumun giyim kuşam ve dekorda zevk ve beğeni anlayışına da yansır. Artık eski beğeni ve güzellik algısı yerini batıdan gelen yeni fikirlere göre şekillenmiş modalara bırakır. Bu bağlamda Jön Türk, Sabir Efendi'nin Gelini, Âhir Zaman romanlarında özellikle kadın kahramanlar kıyafet, gelinlik ve parfümlerini Paris'ten getirir ya da Paris modasını takip ederek seçerler. Bu durum, dönemin modasını belirleyici unsur olarak

romanlarda yer alan Paris'in, toplum hayatının en ince ayrıntılarına kadar nasıl işlediğini göstermesi açısından önemlidir.

Sonuç olarak, Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e (1908-1922) Türk romanında Paris, devrin ve yazarların bakış açılarına paralel olarak algılanmış ve romanlarda bu algı etrafında kullanılan bir mekân olarak yer almıştır.

KAYNAKÇA

İncelenen Romanlar

- Ahmet Mithat Efendi (2011). Jöntürk. İstanbul: Turna Yayınları.
- Adivar, H.E. (1987). Seviyye Talip. İstanbul: Atlas Yayınevi.
- Adivar, H.E. (2005). Handan. İstanbul. Can Yayınları.
- Adivar, H.E. (1974). Heyûla. İstanbul. Atlas Yayınevi.
- Aliye, F. (2012). Enîn. Haz. Ayşe Demir. İstanbul: Kesit Yayınları.
- Devrim, İ.M. (2016). Tezâd. Haz. Erdoğan Kul. Ankara: Kültür Ajans Yayınları.
- Devrim, İ.M. (2016). Sermed. Haz. Erdoğan Kul. Ankara: Kültür Ajans Yayınları.
- Fahri, B. (2012). Jönler. Haz. Atilla Özkırımlı. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Gürpınar, H.R. (1968). Cadı. İstanbul: Atlas Yayınevi.
- İleri, C.N. (2012). Ölmeyen. Haz. Mustafa Kurt. Ankara: Kurgan Edebiyat Yayınları.
- İleri, C.N. (2012). Âhir Zaman. Haz. Mustafa Kurt. Ankara: Kurgan Edebiyat Yayınları.
- İleri, C.N. (2012). Merhûme. Haz. Mustafa Kurt. Ankara: Kurgan Edebiyat Yayınları.
- Karaosmanoğlu, Y.K. (1996). Kiralık Konak. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Karay, R.H. (2009). İstanbul'un Bir Yüzü. İstanbul. İnkılâp Yayınları.
- Kemâl, A. (2003). Fetret. Haz. M. Kayahan Özgül. Ankara: Hece Yayınları.
- Müftüoğlu, A.H. (2011). Gönül Hanım. Haz. Abuzer Kalyon. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Necip, F. (2006). Menfâ. Haz. Zeynep Yörükoğlu. İstanbul: Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, yayımlanmış yüksek lisans tezi.
- Seyfettin, Ö. (2013). Ashab-ı Kehfimiz. İstanbul: İlgi Kültür Sanat Yayınevi.
- Talu, E.E. (1939). Sabir Efendinin Gelini. Ankara: Gayret Kitabevi.
- Tek, M.F. (2002). Aydemir. İstanbul: Kaknüs Yayınları.

Faydalanılan Kaynaklar

- Aktaş, Ş. (1986). Refik Hâlid Karay. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Aktaş, Ş. (2013). Anlatma Esasına Bağlı Edebi Metinlerin Tahlili. İstanbul: Kurgan Edebiyat Yayınları.
- Akyüz, K. (1995). Modern Türk Edebiyatının Ana Çizgileri. İstanbul: İnkılâp Kitapevi.
- Alangu, T. (1968). Ömer Seyfettin Ülkücü Bir Yazarın Romanı. İstanbul: May Yayınları.
- Argunşah (2011). Millî Edebiyat, R., Korkmaz (Ed.) Yeni Türk Edebiyatı El Kitabı (183-233),
- Argunşah, H., Polat, N.H. (2013). II. Meşrutiyet Dönemi Türk Edebiyatı. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları. Eskişehir: Grafiker Yayınları.
- Banarlı,N.S. (1984). Resimli Türk Edebiyatı Tarihi, *cilt: II*. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı.
- Bayrak, Ö. (2009). Millî Edebiyat Dönemi Türk Edebiyatında Batılılaşma (1908-1923), Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Elazığ.
- Bourneur, Roland- Quellet, Real. (1989). Roman Dünyası ve İncelemesi. Hüseyin Gümüş (Çev.). Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Çetisli, İ. , Çetin, N., Doğan, A., Gür, A., Demir, Ş., Karatas,Ç., (2007). II. Meşrutiyet Dönemi Türk Edebiyatı. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Enginün, İ. (1986). Halide Edib Adıvar. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Enginün, İ. (1995). Halide Edip Adıvar'ın Eserlerinde Doğu ve Batı Meselesi. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Enginün, İ. (2006). Yeni Türk Edebiyatı Tanzimat'tan Cumhuriyet'e (1839-1923). İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Ercilasun, B. (2010). Meşrutiyet ve Edebiyat. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türkoloji Dergisi, *cilt:17, sayı:1*, 57-81.
- Ercilasun, B. (2013). II. Meşrutiyet Devrinde Tenkit. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Gündüz, O. (2006). II. Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e Türk Romanında Yeni Açılımlar. Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi, *cilt: 4, sayı: 8*, 101-164.

- Gündüz, O. (2013). II. Meşrutiyet Romanı 1908-1918 Yapısal ve Tematik İnceleme. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- İnalcık, H. (2008). II. Meşrutiyet “100. Yıl” : II. Meşrutiyet. Doğu Batı, *sayı: 45*, 11-16.
- Kahraman, Â. (2002). Türk Romanı Özel Sayısı: II. Meşrutiyet’ten Cumhuriyet’e (1908-1922) Türk Romanı. Hece, *sayı: 65,66,67*, 53-57.
- Karal, Enver Ziya. (1999). Osmanlı Tarihi, II. Meşrutiyet ve Birinci Dünya Savaşı (1908-1918): *Cilt IX*. . Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Kudret, C. (1970). Türk Edebiyatında Hikâye ve Roman 1911-1922, *cilt: II*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Kudret, C. (1971). Türk Edebiyatında Hikâye ve Roman 1859-1910, *cilt: I*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Lewis, Bernard. (1993). Modern Türkiye’nin Doğuşu. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Özkırmı, A. (1994). Romanların Dünyasında. Ankara: Ümit Yayıncılık.
- Özmen, K. (2007). Edebiyatta Etkilenme. Türk Edebiyatı Tarihi, *cilt:3*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Perin, C. (1943). Türk Romancılığında Fransız Tesiri Nasıl Başladı?. Atatürk Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi, *sayı:4*.
- Pospelov, G.N. (1984). Edebiyat Bilimi I. Yılmaz Onay (Çev.). Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Tanpınar, A.H. (2007). XIX. Asır Türk Edebiyatı Tarihi. İstanbul: YKY Yayınları.
- Tunaya, Tarık Zafer. (1988). Türkiye’de Siyasal Partiler: II. Meşrutiyet Dönemi, *cilt:1*. İstanbul: Hürriyet Vakfı Yayınları.
- Uçman, A. (1975). Yirmisekiz Çelebi Mehmet Efendi Sefaretnamesi. İstanbul: Tercüman 1001 Temel Eser Yayınları.
- Warren, A., Wellek, R. (2013). Edebiyat Teorisi. Ömer Faruk Huyugüzel (Çev.). İstanbul: Dergâh Yayınları.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı, Soyadı: Sema GÖZÜ

Doğum Yeri ve Yılı : Mardin - 1986

Eğitim Durumu

Lisans : Ahi Evran Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı

Yüksek Lisans: Ahi Evran Üniversitesi, Sosyal Bilimleri Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı